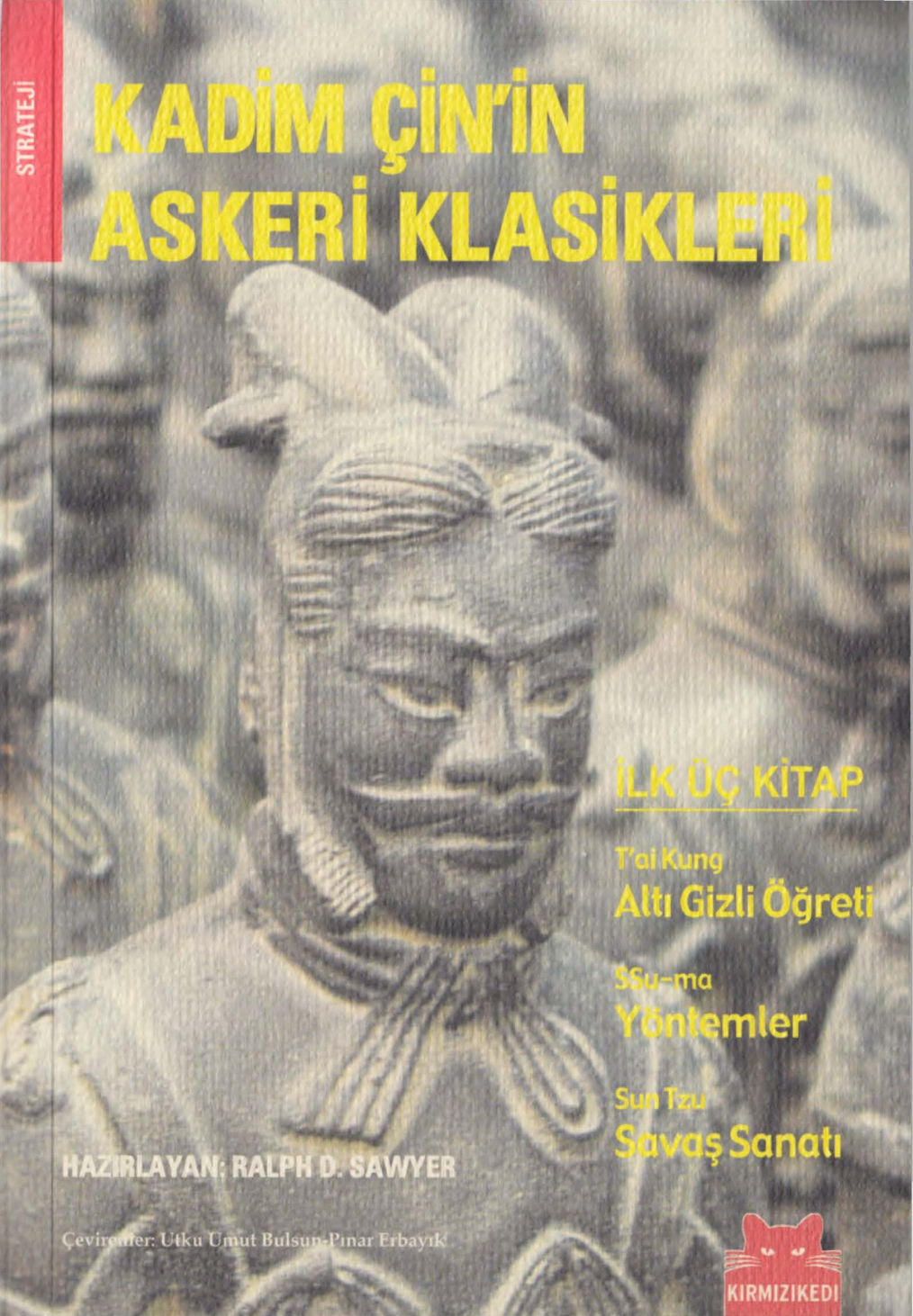
STRATEJİ

KADİM ÇİN'İN ASKERİ KLASİKLERİ

İLK ÜÇ KİTAP

T'ai Kung
Altı Gizli Öğreti

SSu-ma
Yöntemler

Sun Tzu
Savaş Sanatı

HAZIRLAYAN: RALPH D. SAWYER

Çevirenler: Utku Umut Bulsun-Pınar Erbayık

KIRMIZIKEDI

KADİM ÇİN'İN ASKERİ KLASİKLERİ

Ralph D. Sawyer

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 45
Strateji: 5

Özgün adı:
The Seven Military Classics of Ancient China
Ralph D. Sawyer

Çevirenler: Utku Umut Bulsun, Pınar Erbayık

© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2010

Editör: Haluk Hepkon
Kapak Tasarımı: Yüksel Doğru
Kapak Uygulama: Hakan Demir
Sayfa: Cüneyt Ç.

Baskı: Pasifik Ofset 0212 4121777

Birinci Basım: Ekim, 2010
ISBN: 978-9944-756-43-3

Kırmızı Kedi Yayınevi
www.kirmizikedikitap.com
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

KADİM ÇİN'İN ASKERİ KLASİKLERİ

Ralph D. Sawyer

Çevirenler:
Utku Umut Bulsun
Pınar Erbayık

İLK ÜÇ KİTAP

T'ai Kung
Altı Gizli Öğreti

SSu-ma
Yöntemler

Sun Tzu
Savaş Sanatı

İçindekiler

Giriş	7
Önsöz	9
Çeviri ve Telaffuz Üzerine Bir Not	17
Takribi Hanedanlık Dönemleri Kronolojisi	19
Klasiklerin Tarihsel Arka Planı ve Genel Giriş	21
1 T'ai Kung'un Altı Gizli Öğretisi	**45**
Çevirmenin Önsözü	49
Metin	72
2. SSu-ma'nın Yöntemleri	**157**
Çevirmenin Önsözü	161
Metin	181
3. Sun Tzu'nun Savaş Sanatı	**203**
Çevirmenin Önsözü	207
Metin	217
Ekler	249

Giriş

Çin, *Yedi Askeri Klasik*'in orijinal önsözünün yazılmasından bu yana geçen on beş yıllık süreçte, kayda değer bir dönüşüm geçirdi. Ekonomi, eşine rastlanmamış bir biçimde büyüdü. Hızlı ve sürekli modernleşme hayatın her alanını etkisi altına almaya, Kültür Devrimi fiziksel ve düşünsel etkisini kaybetmeye başladı. Süper güç olma başarısını garantilemiş gibi görünmesine rağmen, Çin Halk Cumhuriyeti'nin yükselişinin dünya çapındaki refahı mı besleyeceği, yoksa her tarafa yayılan bir yıkıma mı neden olacağı sorusunun yanıtı belirsizliğini korumaktadır.

Modern şehirlerin hızla çoğalmasıyla ve hemen uyarlanan en yeni teknolojilerin etkisiyle çelişkili bir biçimde, bir zamanlar büyük bir şamatayla karşı çıkılan ve pek çok yönü unutulmuş olan geleneksel kültür, yükselen toplumsal huzursuzluğu sindirmek ve yozlaşma ile hedonizme şevkle batışı yavaşlatmak için yeniden ortaya çıktı. Hatta kasıtlı olarak yeniden canlandırıldı. Otoriteler tarafından uzun zamandır feodal bir lanet olarak görülen Konfüçyüsçülüğe bile, Marksizm'in ardından ortaya çıkan boşlukta, reformcu bir araç gözüyle bakıldı.

Bu çalkantılı ortamda, Çin'in klasik askeri metinlerinin popülerliği arttı ve neredeyse her yerde bulunur hale geldi. *Savaş Sanatı* ve *Altı Gizli Öğreti* gibi çalışmalar şu anda, meseleye ağır ve bilimsel bir biçimde yaklaşan incelemelerden tutun da yerel dille yazılan ucuz cep kitaplarına kadar uzanan geniş bir yelpazede, pek çok biçimde yayımlanıyor. Oldukça ünlü ve popüler olan çizgi romanlar, bol resimli popüler yayınlar ve uyarlamalar, akla gelebilecek her yerde çoğaltılarak ulaşılabilir hale geldi. Bu klasiklerin kavramları ve ilkeleri stratejik düşüncenin temelini oluşturup zihinleri etkilerken, sayısız askeri terimi de dile soktu. Ayrıca bu klasiklerin içerikleri, dövüş sanatları konulu uzun tiyat-

rolar için önemli materyaller, filmler için can alıcı temalar ve diğer popüler kültür ürünleri için hayati içerikler sunmaktadır.

Daha önemlisi, klasik askeri metinler ÇHC'nin "Eşsiz Çin karakteristikleriyle çağdaş askeri bilim"i yaratmak için askeri öğretilerini yeniden şekillendirmesinde önemli bir rol oynamaktadır. *Aldatmanın Taosu*'nda da ele alındığı gibi, Çin'deki Askeri Bilim Akademisi gibi kuruluşlar, çağdaş savaş alanlarına uyarlanması mümkün olabilecek kavramlar ve taktiksel ilkeler için söz konusu klasiklerin her bölümünü inceliyor. Böylelikle Çin'in nispeten yetersiz silahlı kuvvetlerinin, beklenmedik ve alışılmışın dışında tedbirler sayesinde avantajlar elde etmesi amaçlanmaktadır.

Savaşların üç bin yıllık askeri tarihinden çıkarılmış ve daha önce sadece askeri dünyayla sınırlandırılmış bulunan bu yedi metin, bu sayede eşsiz bir okuyucu kitlesine ulaşmakta ve yeniden hayat bulmaktadır.

Ralph D. Sawyer
2007

Önsöz

Son yıllarda Amerikalı ve Avrupalıların Uzakdoğu'ya olan ilgileri büyük bir artış gösterdi. Çin hakkında yazılan kitaplar ve makaleler 1970'lerden bu yana popülerliklerini koruyor. Japonya'yı ve Japon yönetim uygulamalarını konu alan eserlerse 1980'lerden günümüze artarak yayımlanmaya devam ediyor ve daha çok felsefi derinliğe sahip Doğu düşüncesini iş dünyasına strateji teorileri ve savaş terimleriyle anlatmaya odaklanarak güncelliklerini koruyorlar. Ünlü Japon kılıç ustası Musashi'nin ve kadim Çin askeri teorisyeni Sun Tzu'nun yazıları sürekli farklı dillere çevrilip, yeniden araştırılıp tartışılıyor. Bununla birlikte, uçsuz bucaksız Çin askeri külliyatı –tarihi önemi ve günümüzdeki değerine rağmen– Batı'da hâlâ bilinmemektedir.

Çin askeri düşüncesi, muhtemelen dört veya beş bin yıl önce Neolitik Çağ'da köy çatışmalarıyla başlamış, efsanevi kültürel kahramanların ve bilge imparatorların çarpışmalarıyla destanlaşmıştır. Daha sonrasında, erkekler bütün ustalıklarını savaş alanlarında göstermeye mecbur kaldıklarından, silahlar geliştirilmiş, taktikler evrimleşmiş ve güç yapıları yükselmiştir. Sonuçta, baskın figürler –belki de klan ya da aşiret reisleri daha savaşçı halklara komuta ediyorlardı– iradelerini diğer gruplara kabul ettirerek hâkimiyet alanlarını genişletmiş ve içlerinden bazı gruplar dikkate değer politik güçler haline gelmişlerdir. Tarihi çağların şafağında, daha önceki dönemden günümüze kalan yazılı materyallere ve eserlere göre, sık sık görülen şiddetli çarpışmalar eyaletlere yayıldı ve güçlü bireyler tüm ülke üzerinde bir hâkimiyet peşinde koşup hanedanlıklarını kurmaya çalıştı. Daha sonrasında savaşın kapsamı genişledi; silahların dayanıklılığı ve etkisi arttı, askeri örgütlenme, taktikler ve teknoloji hep birden gelişti. Nihayetinde, savaş alanlarında yapılanlardan

dersler çıkarmak ve komuta uygulamaları düşünsel çalışmaların odağı haline geldi. Çıkan tecrübeleri muhafaza etmek ve geçmişte yapılan hatalardan kaçınmak için çaba sarf edildi. Böylece askeri taktikler ve strateji bilimi doğdu.

MÖ 2. yüzyılda Çin, bin yıldır süregelen neredeyse aralıksız çatışmaların çoktan sonuna gelmiş ve uçsuz bucaksız, güçlü ve imparatorluk olarak yönetilen bir ülke haline gelmişti. Bütün bu süreç esnasında yetenekli komutanlar ortaya çıkmış ve büyük savaşlara girilmişti. Seferler bitmek tükenmek bilmez bir hale gelmiş, ancak oldukça az sayıda askeri yazı ve içlerinde Sun Tzu'nun ünlü *Savaş Sanatı*'nın da olduğu altı temel kitap ayakta kalmıştı. Bu eserlerden geriye kalanlar toplanıp yaklaşık 1200 yıl sonra Sung Hanedanlığı döneminde düzenlenene kadar, yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa aktarıldılar. T'ang Hanedanlığı döneminde tamamlanan bir çalışmayla, askeri düşüncenin geleneksel temellerini içeren ve imparatorluk döneminde askeri görevlendirmeler için temel oluşturacak bir derleme olan *Yedi Askeri Klasik* oluşturuldu.

1970'lerin başında, yüksek rütbeli bir subaya ait Han Hanedanlığı mezarını kazan arkeologlar, bambu şeritlere yazılmış ve oldukça iyi korunmuş son derece değerli çok sayıda metin keşfettiler. Bunların içinde *Yedi Askeri Klasik*'in bazı temel parçaları ve Sun Bin'in *Savaş Sanatı*'nın* kapsamlı cüzleri bulunmaktadır. Her ne kadar bu kitap –Sun Tzu'nun soyundan kişiler tarafından düzenlenen– Han Hanedanlığı döneminde derlenen bibliyografik listede görünse de, anlaşılan Han döneminde kaybolmuş ve iki bin yıl boyunca bulunamamıştı. Böylece bu önemli buluş, kadim çağlardan günümüze gelen askeri materyallerin sayısını -bunlara kesinlikle daha sonraki döneme ait birkaç yüz yazıyı da eklemek gerekir- toplam sekiz klasik çalışmaya çıkartmıştır.

Çin tarihi boyunca taktiksel çalışmalar kaydedilmeye devam edilse de, yüzyıllar içerisinde askeri külliyatın önemli bir kısmının

* Sun Bin, *Kayıp Savaş Sanatı*, Çev. Haluk Hepkon, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2008.

ilgisizlikten, doğal afetlerden, kasıtlı yıkımlardan ve savaşlardan dolayı kaybolduğu şüphe götürmez. Bununla birlikte kadim materyaller ve komutanlar ile kralların kahramanlıklarının anlatıldığı vakayinameleri de içeren *Tso chuan ve Shih chi* gibi erken döneme ait kayıtlar, şahsiyetler ve yaptıklarıyla ilgili kapsamlı bilgi içeren *Yirmi Beş Tarih Kitabı* ve *Savaşan Eyaletler* isimli çalışmalar, askeri konulardaki tartışmalar hakkında bizlere geniş bilgi vermektedir. Kaynaklar bol olmasına rağmen, bu tarihi yazıların sadece bir kısmı; *Tso chuan*'ın tamamı ve özellikle *Yedi Askeri Klasik*'in ikisi (Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'nın üç temel versiyonu ve birkaç küçük bölümü ile Griffith'in eklerinden birinde rastladığımız *Wu Tzu*) tercüme edilmiş ve yayımlanmıştır.

Tahrip edilmek ve unutulmak gibi bir derdi kalmayan bu kadim Çin askeri metinleri, yirminci yüzyıl düşünce yapısını büyük oranda etkilemiş ve Asya'da yeniden doğmuşlardır. Bunlar sadece askeri alanda tartışılmamış, yüzyıl boyunca Japonya ve Çin'de en ince ayrıntısına kadar incelenerek aynı zamanda iş hayatında ve kişisel alanlarda da etkili olmuşlardır. 1980'lerde Sun Tzu'nun düşüncelerini canlandırarak şirketlere iş ve pazarlama temelinde yol göstermeyi hedefleyen bir işletme kitabı, komünist Çin Halk Cumhuriyeti'nde ve sonrasında da kapitalist Hong Kong'da en çok satan kitaplar arasına girmişti. Japon şirketler, kurumsal strateji olarak uygulanabilecek anlayışları incelemek amacıyla düzenli olarak çalışma grupları oluşturmuşlardır. Koreliler, para birimlerinin değerini yükseltmeleri, pazarlarını açmaları ve ticaret sınırlamalarına teslim olmaları için süregelen yoğun uluslararası baskılar karşısında, uluslararası iş savaşı için gereken stratejileri bu kitaplarda keşfetmektedirler.

Şirketlerin Kore'dekine benzer bir durumla karşı karşıya kaldıkları Tayvan'da yenilikçiler tarafından on yıllardır görmezden gelip küçümsenen kadim stratejistlerin düşüncelerini hayata, iş dünyasına, spora ve borsaya uygulayan kitaplara rağbet aniden arttı. Belki de daha şaşırtıcı olanı, Japon yazarların, *Yedi Askeri*

Klasik'te yer alan ilke ve taktikleri, örneğin insan ilişkileri, karşı cinsle ilişkiler, şirketler arası rekabet gibi modern toplumun tüm alanlarına uygulamaya olan düşkünlükleriydi. Bu konuda Japonya'da her yıl en az bir akademik tercümeye karşılık birkaç popüler baskı yayımlanmaktadır. Her an işe giden ya da işten gelen bir beyaz yakalı bu kitapları okurken görülebilir, hatta bu yönde eğilimleri olanları tatmin etmek için çizgi roman baskıları dahi bulunmaktadır. Haliyle, klasiklerden alınan stratejilere sık sık romanlarda, filmlerde, televizyonda rastlayabilirsiniz ve Asya'nın her yerindeki güncel medyada buradan yapılan alıntıları görebilirsiniz.

Burada göz ardı edilemez bir çekicilik söz konusu; Kadim Çin'deki bütün askeri yapı hakkında gerçekten kapsamlı bir başlangıç sunan eldeki materyaller hızla kullanılabilir hale geliyorlar. Strateji, taktikler ve askeri düşüncenin evrimini anlamak için önemli olan pek çok başlık, keşfedilmeye ve incelenmeye değer. Ancak, biz, bilinçli olarak, kapsamlı düşünsel meselelerin verimsiz taslaklarını oluşturmaktansa, zırh ve silahlar gibi temel materyal yönlerini gözden geçirmeye ve tarihsel şartları tanımlamaya odaklandık. Her ne kadar Taoizm ile askeri düşünce arasındaki ilişki gibi başlıkları tamamen ihmal etmesek de, bu alanlar başka bir çalışmada daha geniş ele alınmalı ve uzman monografiara bırakılmalıdır. Benzer şekilde, her ne kadar farklı konseptlerin bellibaşlı özelliklerini özetlemiş olsak da, derinlemesine bir inceleme yapmadık ya da teknoloji, konuşlanmanın somut taktikleri gibi konulara değinmedik. *Yedi Askeri Klasik*'te bulunan tartışmalarının ötesinde, söz konusu stratejilerin uygulanması konusunu ayrıntılarıyla ele almadık. Ayrıca, tesadüfen bulunan bir not haricinde, bu metinlerin *Kuan tzu*, *Lord Shang*'ın *Kitabı* ya da belirgin bir şekilde Savaşan Devletler Dönemi'nin askeri politikalarını, idari tedbirlerini ve stratejik konseptlerini benimseyen diğer felsefi yazılarla arasında bir ilişki olup olmadığını incelemedik. Sistematik incelemeleri, her bir klasikteki fikirlerin ve yöntemlerin

birleştirilmesini içeren bu ve diğer pek çok başlık, kendi içlerinde kapsamlı çalışmalar gerektirmektedir. Çünkü bunların da dahil edilmesi, zaten oldukça hacimli olan bu kitabı daha da hantal hale getirecektir. Bu konulara askeri teknoloji ve taktiksel düşüncenin karşılıklı gelişimini içeren ilerideki bir çalışmada odaklanacağız.

Bu kitap, daha önce ihmal edilmiş askeri yazılar üzerine uzmanlığı olan birkaç kadim Çin çalışmaları uzmanı haricinde herkese hitap ettiğini düşündüğümüz, genel okuyucu kitlesi için yazılmış bir kitaptır ve gerekli olabilecek birçok konu hakkında az çok tamamlayıcı notlar da sunmaktadır. Notların tamamı, farklı hedef kitleleri için tasarlandı; çevirinin çoğu ayrıntılı dipnotlar gerektirse de, bu notları en aza indirmek için her düşünce, kavram ve strateji hakkında derinlemesine açıklamalar yapmaktan kaçındık. Notların çoğu Çin tarihine ve yazılarına aşina olmayan okuyucular için kolaylık olsun diye, sadece içeriksel bilgiler vermekte ya da şahsiyetleri ve terimleri tanımlamaktadır. Bunun dışındakiler ise, Asya'yı inceleyen profesyonellerin ya da amatörlerin tarihsel, teknik ve askeri konularda daha fazla yararlanabileceği bilgilerden ya da bellibaşlı ufuk açıcı makalelerden aktarılan bölümlerden oluşmaktadır. Notların çoğu, çeviri konularının karmaşıklığı üzerine yapılan yorumlardır: Tarafımızdan kabul edilen düzeltmeler ve bunları takip eden yorumlar alternatif okuma imkânı sağlamaktadır ve kimi zaman da geleneksel okumanın aksine kendi değerlendirmelerimize itimat ettiğimizi göstermektedir. Son olarak, dogmatik açıklamalar yapmaya kaçındığımız yerlerde konu ya geçici olarak karara bağlandı ya da akademik tartışma konusu olarak bırakıldı. Her okuyucu, kitabı dikkatle okumaya ve bu metinlerin anlaşılması ile araştırma arasındaki büyük ilişkiye odaklanmaya cesaretlendirildi.

Tüm kaynakça bilgileri, her bölümün başında verildi ve hemen arkalarından kısaltmaları sunuldu. Bu nedenle, kaynakça

için alışılagelmiş formattan ayrıldık ve bunun yerine literatür taraması yapmak isteyebilecekler için derleme bir liste verdik. *Yedi Askeri Klasik*'le sadece dolaylı bağlantısı olan ya da sadece uzmanların ilgisini çekebilecek sayısız kitap, çalışmanın dışında bırakıldı. Genel kültür konuları dipnotlarla açıklanmadı. Okuyucu daha fazla bilgi için kaynakçada listelenen Batı dillerindeki çalışmalara başvurabilir.

Bu alanda bir çalışma, karşınıza çıkabilecek birçok dikenli engele aldırmadan yıllar süren okuma, inceleme, eleme, düşünme, çaba ve coşku gerektirmektedir. Çinli alimlerin yüz nesildir yazmış oldukları makaleler ile yorumlardan ve yüzyılımızın Asyalı ve Batılı bilim insanlarının eserlerinden elde ettiğimiz ayrıntılı bilgilerden oldukça yararlandık. Konuya akademik toplumu yirmi yıl önce geride bırakmanın ve Güneydoğu Asya, Singapur, Hong Kong, Kore, Tayvan, Çin ve Japonya'da her seviyede yapılmış yirmi beş yıllık danışmanlıkların sonucunda elde edilen daha farklı ve daha güçlü bir bakış açısıyla yaklaştık. Askeri klasikler etkili taktik ve stratejilerin incelemeleri olduğundan, çok sayıdaki Asyalı iş adamı için, bu yaklaşımlar hem iş yaşamına hem de günlük hayata verimli bir şekilde uyarlanabilir. Bu konudaki bir çok tecrübe ve tartışma, her ne kadar geleneksel ya da klasik temelli olmasa da, pek çok konuda kişisel aydınlanmamızı sağlamıştır. Özellikle Asya'da Guy Baer, Cleon Brewer, Ma Shang-jen, Kong Jung-yul, Profesör W.K. Seong, Profesör Ts'ai Mao-t'ang ve özellikle de C.S Shim'le on yıllardır süren söyleşilerimiz hem ilham verici hem de aydınlatıcı olmuştur.

Çin'in düşünsel tarihine yaklaşımımda bazı eski dönem öğretmenlerin daimi etkileri oldu. Özellikle, Harvard'ın çalkantılı olduğu 1960'larda yüksek lisans öğrencisiyken Profesör Yang Lien-sheng, Yü Ying-shih, Benjamin Schwartz ve özellikle klasik Çinceyi gerçekten çalışmam için beni teşvik eden Dr. Achilles Fang'ten fazlasıyla etkilendim. Daha sonra, ara ara da olsa on yılı aşkın bir süre Ulusal Tayvan Üniversitesi'nde Çince pro-

fesörü ve *Chuang Tzu* uzmanı Profesör Chin Chia-hsi ile çalışma fırsatı bulduğum için de şanslıyım. Ancak, en büyük düşünsel borcum, ilk önce M.I.T.'de bir bilge olarak tanıdığım, yirmi beş yılı aşkın süredir arkadaşım ve hem Yol'u aydınlatmakta hem de geçmemi sağlamakta en büyük payın sahibi Profesör Nathan Sivin'edir. Bununla birlikte, bunlar bu çalışmanın hiçbir bölümünü görmemiş söz konusu bilim insanları için özel değil, hep genel düşünsel yükümlülüklerdir ve Harvard'dan sağ kurtulabilenler belki de bu kişisel bilgeliğin Çince geleneğini uzun yıllardır sürdürdüğümü öğrendiklerinde hayrete düşeceklerdir.

Ben çeviriler, önsözler ve notlardan sorumluyken, Mei-chün Lee (Sawyer) ise uzun yıllar boyunca sadece tartışma ve çalışmalarda aktif bir katılımcı olmadı, aynı zamanda silahların evrimi gibi tarihsel konularla bağlantılı sayısız ayrıntılı araştırmanın da sorumluluğunu üstlendi. Ayrıca okumuş olduğu sayısız miktarda çeviriler, meşakkatli incelemeler ve çeşitli çağdaş yorum karşılaştırmaları ile sınırsız katkılarda bulundu. Bize danışmanlık yaptığı bütün bu süre boyunca kendi sorumluluklarını yerine getirmeye de devam ederken, yapmış olduğumuz ortak çalışmalar birçok konuyu anlamamda büyük ölçüde yardımcı oldu ve çalışmayı her açıdan geliştirdi.

Son olarak, Westview Press'e özellikle de kıdemli editörü Peter Kracht'a bu projedeki çabaları için teşekkür etmek istiyorum. Westview'un editoryal desteğinden ve Profesör Robin D.S. Yates'in himayesi altında olan çevirilerin dikkatli ve ayrıntılı okumalarından çok yararlandık. Kendisinin sayısız metin düzeltmeleri ve genel önerileri eseri çok geliştirdi.

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Asya'da Miao Yong-i, Marta Hanson, Yuriko Baer, Anton Stetzko ve Zhao Yong makalelerin ve metinsel materyallerin yerleştirilmesinde ve konu başlıkları seçiminde çok yardımcı oldular. Lorrie Stetzko atlar ve binicililiğin karmaşık tarihi konusundaki uzmanlığını bizlerle paylaştı. Ayrıca bu projeyi mümkün kıldıkları için Bob Mat-

heney ve Max Gartenberg'e derin minnettarlıklarımı sunar ve Lee T'ing-jung'a da bu eserde kullandığı kaligrafi için onur duyduğumu bildirmek isterim.

Ralph D. Sawyer

Çeviri ve Telaffuz Üzerine Bir Not

Bu eserin çevirisinde *Yedi Askeri Klasik*'in 'Ming baskısı' (Sung hanedanlığı) olarak bilinen baskısı temel alınmıştır. Ayrıca Liu Yin'in yedi kitapta da bulunan *–chih-chieh*, ya da "doğrudan açıklamalar"daki tutarlı yorumlarından faydalanılmıştır. Bununla birlikte, kendisinin birçok yorumu her ne kadar aydınlatıcı ve metnin orijinalinin anlaşılmasında önemli rol oynasa da, bilim ilerlemeye devam ettiğinden, yüzyıllar boyunca–özellikle de *Savaş Sanatı*'nı- anlamayı kolaylaştırıcı birçok değerli yorum ve düzeltme yapılmıştır. Ming metninin açıkça kusurlu bulunduğu yerde düzeltme için önce Sung baskısına daha sonra da diğer versiyonlarına başvurulmuştur. Yapılan kişisel değişikliklerle ilgili bütün bilgilere her kitabın giriş ve notlar bölümünde yer verilmiş ve esas basımlar kaynakça bölümünde listelenmiştir.

Politik görüş açısına bakmaksızın, akla uygun bir şekilde çağdaş bilimi kullanmaya ve arkeolojik keşiflerle elde edilen görüşleri birleştirmeye çalıştık. Daha önceki döneme ait versiyonların keşfi, heyecan verici ve paha biçilmez olsalar da, metnin çevirisinde neyin esas alınması gerektiği sorusunu gündeme getirmiştir. Bir tarafta kendi içlerinde sayısız sorun barındıran "özgün" versiyonlar vardır; diğer taraftaysa *Yedi Askeri Klasik*'in tarihsel olarak geçerli olan ve dokuz asırdır etkisini sürdüren Sung baskısı. *Yedi Askeri Klasik*'in çoğu daha önce çevrilmemiş olduğundan, öncelikle geleneksel baskıyı ele almayı seçtik. Buna bağlı olarak, yeni ortaya çıkan metinsel materyalleri sadece oldukça sorunlu ya da tamamen anlaşılmaz bölümlerin çözümünde katkı sağladıkları oranda düzeltmeler olarak ekledik ve her zaman uygun bir şekilde notlarla açıkladık. Her ne kadar geleneksel metnin gelişigüzel bir gözden geçirilmesinden kaçınsak da, yeni ortaya çıkan metinlerle tarihsel baskı arasındaki kayda değer farklılıkları

genellikle notlarda belirttik.

Sinologlar için hazırlanan (ve bazı yerlerde kesinlik isteyen) kelimesi kelimesine bir çeviri versiyonundan ziyade, genel okuyucu kitlesine hitap eden bir çeviri için Profesör Burton Watson'ın enerjik çevirilerini örnek almak istedik ve böylece bu muhteşem metinlerin olabilecek en geniş okuyucu kitlesine ulaşmasını sağladık. Bu nedenle askeri terminolojiden uzak durduk. Çünkü bu tip terimler, askeri deneyimden yoksun ya da askeri tarihle haşır neşir olmamış okuyucu için çevirinin daha az anlaşılır olmasına yol açacaktır.

Ne yazık ki, yaygın olarak kullanılan her iki yazım da, Latin alfabesine çevrilmiş Çince karakterlerin okunuşlarını kolaylaştırmamaktadır. Her sistemin kendi zorlukları vardır ve biz Pinyin sistemindeki *qi*'nin, Wade-Giles sistemindeki *r*, *j*'ye göre daha az anlaşılır olmasa da, Wade-Giles'teki *ch'i*'den özünde daha anlaşılır olduğuna ikna olmamış durumdayız. Bununla birlikte, önemli terimlerin çoğu Batılı okuyuculara zaten yabancı olmadığından ve daha önceki çevirilerde Wade-Giles kullanıldığından biz de çalışmamızda bu sistemi kullanmayı tercih ettik. –Pekin gibi– ünlü şehirler, isimler ve kitaplar, yaygın biçimleriyle muhafaza edildi. Latin alfabesiyle yayınlanmış kitaplar ve makaleler orijinal halleri ile bulunmaktadır.

Telaffuza rehberlik etmesi açısından, normalde beklenen sesler için önemli istisnaları aşağıdaki notlarda bulabilirsiniz:

Tao'daki *t*: kesme işareti olmadan, *d* gibi okunur

ping'deki *p*: kesme işareti olmadan, *b* gibi okunur

chuang'daki *ch*: kesme işareti olmadan, *j* gibi okunur

hsi'deki *hs*i: *ş* gibi okunur

jen'deki *j*: *r* gibi okunur

Böylece, ünlü Chou hanedanlığı, "jou" olarak yazılmış gibi ve İngiliz ismi olan "Joe" gibi okunur.

Takribi Hanedanlık Dönemleri Kronolojisi

Hanedanlık dönemi	*Yıllar*
EFSANEVİ BİLGE İMPARATORLAR	M.Ö. 2852-2255
HSIA	M.Ö. 2205-1766
SHANG	M.Ö. 1766-1045
CHOU	M.Ö. 1045-256
Batı Chou	M.Ö. 1045-770
Doğu Chou	M.Ö. 770-256
İlkbahar ve Sonbahar	M.Ö. 722-481
Savaşan Eyaletler	M.Ö. 403-221
CH'IN	M.Ö. 221-207
ÖNCEKİ HAN	M.Ö. 206-M.S. 8
SONRAKİ HAN	M.S. 23-220
ALTI HANEDANLIK	M.S. 222-589
SUI	M.S. 589-618
T'ANG	M.S. 618-907
BEŞ HANEDANLIK	M.S. 907-959
SUNG	M.S. 960-1126
GÜNEY SUNG	M.S. 1127-1279
YÜAN (*Moğol*)	M.S. 1279-1368
MING	M.S. 1368-1644
CH'ING (Mançu)	M.S. 1644-1911

Klasiklerin Tarihsel Arka Planı ve Genel Giriş

Şiddetli savaşların ve düşünsel analizlerin karmaşık ürünü olan askeri düşünce neredeyse iki bin yıl boyunca, İmparatorluk Çin'inde aşağılanmanın ve hor görülmenin sıkıntısını çekmiştir. Silahlarda ve askeriyeyle ilgili alanlarda uzmanlaşma, Konfüçyüs'ün orijinal öğretileri göz ardı edilerek, Han hanedanlığından beri, yüzyıllar geçtikçe daha da şamatalı bir şekilde, suçlanmaktadır.[1] Ancak sürekli "barbar" tehdidi altında bulunan ve göçebe halklarla devamlı çatışmalar yaşayan bir halk, ne kadar medeni ve kültürlü olursa olsun, ordusuz veya komutansız olamazdı. Buna bağlı olarak, sıklıkla yaşanan krizlerin yarattığı kargaşa, kaçınılmaz olarak nesiller boyunca profesyonel askeri şahsiyetlerin varlığını ve buna ek olarak stratejik çalışmaları teşvik etti. Bir dizi erken dönem askeri anlaşma, değer kazanmaya ve çalışılmaya devam etti ve böylece bugünlere ulaşmayı başardı. Yine de Konfüçyüsçü klasiklerle ve diğer geleneksel yazıtlarla karşılaştırıldığında, birkaç yüz çalışmadan oluşan bu askeri külliyat, oldukça sınırlı kalmaktaydı.

Lord Shang gibi Savaşan Devletler Dönemi'nin (M.Ö. 403-221)[2] etkili düşünürlerinin birçok eserinde askeri meselelere de değinilmiştir.[3] Hsün Tzu ve Han Fei Tzu[4] da dahil olmak üzere, çok sayıda ünlü düşünür, devlet yönetimi ve askeri örgütlenme, motivasyon ve talim, cesaretin doğası ve devletin refah düzeyini canlandırıcı politikaları inşa etme gibi temel sorunlar hakkında kafa yormuşlardır. Her ne kadar savaş alanı taktikleriyle ilgili sunumları asgari derecede olsa da *Tso chuan* ve diğer tarihsel yazıtlar, benzer şekilde, kilit idarecilerin düşüncelerini kaydetmiş ve ünlü stratejilerin anafikrini korumuşlardır.

Bir dizi kadim stratejik monografi oldukça ünlenmiş ve Sung dönemindeki bilginler (aşağı yukarı M.S. 1078) monogra-

fileri toplamış, düzeltmiş, bir araya getirmiş ve T'ang hanedanlığı kitabını da ilave ederek altı önemli esere tamamlamıştır ki, bu *Yedi Askeri Klasik*'in son halidir. Bu şekilde hazırlanmış yedi çalışma o tarihten itibaren askeri meseleler ve devlet incelemeleri için resmi metin olarak temel alınmış ve eşzamanlı olarak stratejik ve taktiksel kavramsallaştırmalar için ortak bir zemin sağlamıştır.

Tarihi boyunca süren kesintisiz barbar akınlarına ve büyük askeri tehditlere rağmen, İmparatorluk Çin'i, –önceki Han hanedanlığının talihsiz genişleme politikaları izledikleri dönem ya da hanedanlığın kuruluş yıllarında T'ang T'ai-tsung gibi genç ve dinamik hükümdarların başta olduğu zamanlar hariç– saldırılara karşı askeri çözümler aramaya pek meyilli değildi. Hükümdarlar ve bakanlar, Erdem[5] üzerine kurulu ve bereketli maddi başarılarla güçlendirilmiş, üstün Çin medeniyeti aracılığıyla, kültürel cazibelerinin kültürsüzlerin düşmanca eğilimlerini mahvedeceğine inanmayı tercih ediyorlardı. Medeni hayatı güzelleştiren armağanların, müzik ve kadınlarla birleşince, en savaşçı halkların bile dikkatini dağıtıp, onları güçsüzleştireceği düşünülürdü. Eğer bunlar korkutulup boyun eğdirilemiyor ya da rüşvetle satın alınamıyorlarsa, gelenekselleşmiş "barbarlara karşı barbarları kullanma"[6] geleneği çerçevesinde, diğer göçebe kavimler sorun çıkaranların üzerine salınabilirdi.

Önceki Han döneminde devlet görüşünü belirleyen ve geleneksel felsefe haline gelen Konfüçyüsçü düşünceye göre, hükümdar sadece, mevsimlerle uyumlu bir şekilde Erdem'ini geliştirmeli, evrenin desteğini sağlamak ve istikrarı geliştirmekte başarılı olmak için hayırsever politikalar uygulamalıdır. Doğal olarak, farklı görüşler de mevcuttur. Örneğin Konfüçyüsçü geleneğin ikinci en önemli ismi Mencius (M.Ö. 371-289) şeytan ruhlu hükümdarları cezalandırmak ve insanların acılarına son vermek için yapılan cezalandırıcı askeri seferleri desteklemiştir. Bununla birlikte, Çin egemenliğini genişletmeye çalışan –ve böy-

lece halkı yoksullaştıran- (M.S. 605-617 yıllarında hüküm süren) Sui Yang-ti gibi hükümdarlar döneminde, bürokrasinin çoğu askeriyeyle ve silahların kullanımıyla ilgili her şeyi küçümseme eğilimindeyken, askeri meseleler istemeden de olsa ele alınmıştır.

Çin'deki Çatışmaların ve Silahların Evrimi

Shang

Çin askeri düşüncesi, stratejik kavramsallaştırma için bir çerçeve yaratıp savaş alanında uygulanan yöntemlerin gelişimini desteklerken yüzyıllar boyunca silahların, ekonomik koşulların ve politik gücün evrimine de ayna tutmaktaydı. Tarihsel Shang Dönemi'nin başlangıcında taktikler insan gücünün, hızın, hareketliliğin gittikçe artması ve daha güçlü oklu silahların keşfiyle değişti. Ancak askeri düşüncenin örgütlenme, disiplin, değerlendirme, hedefler ve temel ilkeler gibi esas meselelere odaklanan önemli bir yönü geçerliliğini korudu ve Savaşan Devletler Dönemi'nin sonu anlamına gelen, Ch'in'in nihai fethi ve imparatorluğun bir araya getirilmesine kadar geçerliliğini korudu.

Shang hanedanlığı, kuruluşunda ve sonrasında, soyluluğun askeri yeteneklerinin dinsel inanışlar ve kurumlarla iç içe geçtiği teokratik bir devletti.[7] Halk fiilen dört sınıfa bölünmüştü: Yöneten aileler, çoğuna tımar verilmiş ya da subay olarak hizmet veren kraliyet klanı mensupları, soylu sınıfın diğer mensupları ve esasen serflerden oluşan sıradan insanlar ile köleler.[8] Kral, merkezi bölge üzerinde çok büyük bir güce hükmediyor ve çevre bölgelerdeki çeşitli feodal lordların kendine olan bağlılıklarının tadını çıkarıyordu. Kültürlü ve eğitimli olan soylular, tapınaklar[9] ve saraylar gibi oldukça karmaşık binalarıyla dikkat çeken derli toplu şehirlerde yaşıyorlardı. Sıradan halk, yarı topraktan yapılmış kulübelerde barınıyor, yılın büyük bir bölümünde çiftçilikle ya da uzmanlaştıkları çeşitli zanaatlarla uğraşıyor ve ayrıca gerektiğinde askere alınıyor ve hatta askeri seferlere yardımcı

olmaları için harekete geçiriliyorlardı.

Tunç teknolojisi, Shang'ın resmi başlangıcından (geleneksel olarak T'ang I'nın Hsia karşısında zafer kazandığı seferine çıktığı M.Ö. 1766 yılı olarak kabul edilir) M.Ö. 1045[10] yıllarında Chou tarafından çökertilene kadar hızla ilerledi. Kral'ın gücünün asıl kaynağı olan atalara tapınma kültüne ait törenler için hazırlanmış, karmaşık ayrıntılarla süslü kazanlar, teknolojik gelişmenin ve devletin üretim kaynakları üzerindeki tekelinin[11] etkileyici kanıtlarıdır. Soyluların silahlarının öncelikle tunçtan yapılmasına rağmen, sıradan halk tarafından kullanılan silahların ve tarım araçlarının çoğu taş, odun ve hayvan kemiklerinden oluşuyordu.[12] Darı ve sonrasında buğday başlıca ürünlerdi ve hasattan sonra merkezi ambarlarda depolanıyorlardı. Pirinç de biliniyordu fakat esas olarak güneyde[13] yetiştirildiği için hükümdarlar için bile pahalı bir zevkti. Ekinlerin üretim seviyesi, örgütlü tarım ve sistemli avcılıktan faydalanmaya dayalı büyük nüfuslu şehirleri beslemek için yeterli düzeye ulaştı. Koyun, domuz, öküz, köpek gibi kimi hayvanlar evcilleştirildi[14] ve ipek ile kenevir üretildi. Günlük kullanım için kazanlar topraktan yapılıyor ve karmaşık desenleriyle öne çıkıyorlardı.

Shang hanedanlığından önce, belli klan şefleri yerel güç odakları oluşturmuş ya da Hsia hanedanlığının kurucuları gibi bölgesel diktatörler ortaya çıkmış olsa bile, silahlı çatışmalar esas olarak Neolitik köyler arasındaki akınlardan ve çarpışmalardan ibaretti. Ancak, Shang'ın yükselişi ve kayda değer bir merkezi otorite haline gelmesiyle yaklaşık bin askerden oluşan bir kraliyet ordusu oluşturuldu. Sayı, ihtiyaç duyulduğunda artırılabiliyordu. Boyun eğen klan şeflerine ve eyalet yöneticilerine, bu orduya destek olacak yedek kuvvetler hazırlamaları emredilebiliyordu. Her ne kadar kral, orduya şahsen komuta etse de, henüz olgunlaşmamış, uzman subaylardan oluşan bir bürokrasi de bulunmaktaydı.[15] Sınırdaki düşmanlara karşı bir kraliyet seferi, üç bin ila beş bin kişi gerektirebiliyordu ve isyan eden bir eya-

lete yönelik bir sefer de on üç bin kadar adamla gerçekleşebiliyordu.[16] Askeri hareketler birkaç günden üç aya kadar uzayabiliyordu. Gerçek savaşlar genellikle tek bir karşılaşma şeklinde gerçekleşse de günlerce süren çarpışmalar da kaydedilmiştir.[17] Ordu sol, sağ ve orta diye üç bölüme ayrılmıştı.[18] Bunlar da iki bölümden oluşuyordu. Destek kuvvet rolünü üstlenen ve imtiyazlı nüfustan gelen, gevşek bir örgütlenmeye sahip piyadeler ile devletin koruyucusu olarak askeri yükümlülüklerini yerine getiren soylulardan oluşan savaşçılar.

Shang savaş hedefleri, kraliyetin bekasını güçlendirmeyi ve kabul ettirmeyi, tutsakların toplu halde tutulmasını ve ganimetin toplanmasını içeriyordu.[20] Merkezin dışındaki bölgelerdeki kontrol, merkezi olarak yönetilen bir bürokrasiden ziyade, vasallar tarafından oluşturulan bir ağ tarafından sağlanıyordu. Ganimetler, krallığın servetini artırıyor ve aynı zamanda sadık hizmetlerin ödüllendirmesinde de kullanılıyordu. Bazı tutsaklar köleleştirilerek tarlada ya da ev işlerinde çalışmaya zorlanıyorlar fakat büyük bir çoğunluğu Shang dini törenlerinin[21] bir parçası olarak kurban ediliyorlardı.

Shang hâkimiyetinin devam ettiği asırlar boyunca tunç tüfekler her Shang savaşçısının cephaneliğinin[22] ayrılmaz bir parçasıydı. Tercih edilen silahlar, mızraklar eklenmiş[24] *ko* (mızraklı balta ya da hançerli balta)[23] ve bileşik yaydı. Tunç-başlıklı oklar, ağırlığı neredeyse 72 kilograma ulaşan yaylarla atılıyor ve hedeflenen mesafede etkili olabiliyordu. Hançerler ve nacaklar yakın dövüşler için daha kullanışlıydı; deri zırhlar ve geniş kalkanlar – daha sonra düzenli dövüş tekniklerinde kullanıldı– fırlatılan cisimlere[26] ve oklara karşı büyük ölçüde koruma sağlıyordu. Tunç miğferler, okları sektirmek ve geliş açılarını saptırmak üzere üretiliyorlar ve ince tunç plakalar hem zırhlarda hem de kalkanlarda dış çeper koruması olarak kullanılıyordu. Savaşan Devletler döneminde silahlar genellikle karışık tipteydi, savunma ve saldırı için hem uzak ve hem de yakın menzillerde kullanılıyordu. An-

cak, görünen o ki, hançer ya da belki de mızraklı baltadan evrilen kılıç, çok yavaş evrim geçirdi ve gerçek kılıç, Savaşan Devletler Dönemi'nin ortalarına[27] kadar yaygınlaşmadı.

Savaş arabası, geç dönem Shang, Batı Chou ve İlkbahar ve Sonbahar dönemleri (M.S. 722-481) boyunca temel savaş birimi olarak görev gördü; yavaş yavaş geniş piyade birliklerinin yerini aldı ve nihayet M.Ö. üçüncü yüzyılda süvarilerin de yerini alarak Savaşan Devletler Dönemi'nde de (403-221) önemini korudu. Çin geleneğine göre Shang, şeytan ruhlu Hsia hanedanlığını yenmek için düzenlediği seferde yetmiş savaş arabası kullanmıştır.[28] Ancak, metinsel araştırmalarla desteklenen yirminci yüzyıl arkeolojik keşifleri, savaş arabasının yöreye özgü bir gelişme olmadığını ve Shang hanedanlığının ortalarına kadar –MÖ 1300'den 1200'e kadar–[29] Orta Asya'dan Çin'e ulaşmadığını göstermektedir. Başlangıçta, bu savaş arabalarının kullanımı, törenler ve nakliye ile sınırlandırılmış ve yavaş yavaş avlanma amacıyla, son olarak da savaş için kullanılmaya başlanmıştır. Epigrafik materyaller Shang'ın düşmanlarıyla çarpışırken, savaş arabalarını kendi askeri örgütlenmesine dahil ettikten sonra bile, soylulardan oluşan piyade sınıfına güvendiğiyle ilgili kanıtlar sunmaktadır. Aslında Shang hâkimiyeti boyunca savaş arabası bir prestij sembolü olarak kalmış; askeri çarpışmalar sırasındaki işlevi, önemli bir askeri silah olmaktan çok nakliye ve komuta platformu olmakla sınırlandırılmıştır.

Geç dönem Shang ve onu takip eden Chou dönemlerinin savaş arabaları, normalde üç adam taşırdı: sürücü ortada, okçu sol tarafta ve mızraklı-baltalı savaşçı ise sağda dururdu. Beş savaş arabası en basit işlevsel birimi, yani bir mangayı oluşturur ve beş manga da bir takımı meydana getirirdi. Her savaş arabasının 10 ila 25 arası yakın destek piyade mürettebatı vardı, daha sonraki zamanlarda ise aşağı yukarı 125 kişilik bir ileri müfreze de onlara dahil oldu. Bir Shang timi, iki at ile iki sağlam jantlı tekerleğin üzerine oturtulmuş dikdörtgen bir savaş arabasından olu-

şurdu. Savaş arabalarından faydalanılan geniş çaplı kraliyet avlarını da içeren savaş eğitimi, sürüş yeteneklerini ve savaş arabası kullanırken dövüşme uzmanlığının zorluklarını içerse de, çok daha fazla idman yapmayı gerekli kılardı.[31] Savaş arabası imal edilmesi ustalık gerektiren, çok pahalı bir silahtı; bu yüzden de kullanımı soylularla sınırlandırılmış, asgari düzeyde tutulan sıradan halkın da destek vermesi sağlanmıştır.

Çok az sayıda bilim insanı eski metinlerde at sırtında avlanmayla ilgili cümlelere rastlamıştır fakat bu iddialar da genellikle önemsenmemiştir. Bu dönemde at, sadece savaş arabasına bağlanarak kullanılıyordu. Ancak, üzengi ve eyerin olmayışı ve uzun elbisesinin de engellemesiyle, sürücü, M.Ö. üçüncü yüzyıla kadar etkili bir savaş unsuru olamamıştır.

Chou

Chou, yıllarca süren gizli hazırlıkları ve dikkatlice kurulmuş ittifakları sayesinde gücünü aşama aşama genişletmesinin sonucunda, önce daha küçük eyaletlere boyun eğdirdi. Diğer klan ve toplulukların itaat etmesinin ardından, Mu-yeh'te gerçekleşen nihai savaşta Shang'ı devirerek iktidara geldi. Muhtemelen Hsia soyundan gelen[32] Chou, aslen kuzeyli olmasına rağmen daha saldırgan bir halk tarafından güneyde Wei Irmağı vadisine yerleşmeye zorlanmıştı.[33] Shang kültürünün çevresinde konumlanan Chou, nispeten özgür bir biçimde, bir yandan Shang medeniyetinin birçok maddi ve kültürel başarısını ve değerini benimserken diğer taraftan da temelleri tarıma dayanan, kendine özgü teknolojik ve kültürel bir kimliği başarıyla geliştirdi. Barbarların dışarıdan gelen baskıları askeri yeteneklerini, örgütsel kabiliyetlerini ve taktiksel düşüncelerini eşzamanlı olarak geliştirmiş ve hatta Shang iktidarı onları batıdaki isyankâr halklara boyun eğdirmekle görevlendirmişti. Bu durum Chou'ya askeri hünerlerini artırma fırsatı vermişti.[34] İyiden iyiye zayıflamış ve cesareti kırılmış Shang'a karşı yaptıkları son seferde Chou'nun

silahları ve donanımları Shang'ınkilere çok benziyordu. Belki de Chou'nun yaptığı tek değişiklik, daha hızlı ve kolay hareketi sağlayan, aynı zamanda büyük miktarda silah ve mühimmat taşıyabilen savaş arabalarını kullanmasıydı.[35] Chou'nun zaferi muhtemelen sadece Shang'ın iyi örgütlenmemesinden kaynaklanmıyordu. Shang kuvvetleri aynı dönemde düşman göçebe halkların hem güneyde hem kuzeyde başlattıkları ayaklanmaları durdurmak için giriştikleri çarpışmalar sonucunda bitap düşmüştü.[36] Chou'nun bütün taktikleri ve seferleri çatışmalara yeni bir bakış açısının sonucuydu. Törensel olan terk edilmiş, devrimci bir biçimde muntazam savaşa geçilmişti.[37]

Chou kralları, kısa zaman içerisinde, az sayıdaki Chou nüfusuyla birbirinden farklı halklardan ve ücra bölgelerden oluşan bir imparatorluğu yönetmenin ne kadar zor olduğunu anladılar. Her ne kadar Chou son savaşta Shang'a ait sekiz yüz eyaleti kendisine bağlamaktan memnun görünse de, bunlardan birçoğu çoktan tekrar başkaldırmaya başlamıştı bile. On binlerce Shang soylusunun yanı sıra Chou iktidarının müttefiki güçlerin halklarını bile kontrol altında tutmak zorlaşmıştı. Her an çıkması muhtemel isyanlara karşı tedbirli olmak gerekiyordu. Muyeh'teki ünlü savaştan hemen sonra Kral Wu, T'ai Kung'a Chou'nun çevresini saran bölgeleri kontrol altına almasını emretti. Chou başkente dönerken, yürüyüş yolu boyunca karşısına çıkan boyun eğmeyen eyaletleri de mağlup etti.[38] Sonunda Batı Chou, çeşitli politik ve askeri tedbirleri pekiştirdi. Bunların arasında en önemlisi hem karşıt görüşlü hem de müttefik eyaletlerde bulunan güçlü klan mensuplarına tımar verilmesiydi. Her tımar sahibi, kendi soyundan bir hanedan kurabilir ve aile üyeleri, hizmetlileri ve askeri kuvvetleriyle göç edebilirdi. Bunlar, yerel halk arasında bir Chou yerleşim bölgesi oluşturup, derhal etrafı duvarla çevrili bir kasaba kuracak ve burasını Chou'nun askeri, politik, ekonomik, idari ve kültürel merkezi haline getirecekti.[39]

Chou, aynı zamanda binlerce Shanglı soylu aileyi, her ne ka-

dar kendi kuralları, gelenekleri ve kanunlarıyla[40] yaşamalarına izin verse de, doğu başkent bölgesine göç etmeye zorlamış ve onları düzenli bir şekilde gözetleyip denetleyerek yönetmişti. Bundan sonra, ilk Chou kralları kurallarını dayatıp timar sahipleriyle yakın ilişkiler kurarak güçlerini pekiştirdiler. Shang'ın teokratik karakteri, her ne kadar Chou kralı atalara kurban vermesinin hakkı olduğunu vurgulayıp, devlet işlerine ve Chou'nun devrimci faaliyetini kutsayan Gök'e müdahale hakkını muhafaza etse de, daha dünyevi bir yaklaşımla yer değiştiriyordu.

Altı kraliyet ordusu[41] oluşturmanın ve ülke boyunca garnizonlar kurmanın yanı sıra, Chou mağlup ettiği Shang'dan sekiz orduyu bünyesine kattı ve gerektiğinde kendi feodal beyliklerine bağlı askeri güçleri de topladı. Bu birlikler, sıradan halktan, kişisel muhafızlardan ve uşaklardan destek alsa da, aslen soylulardan oluşuyordu. Şüphesiz *shih* –sarayın küçük vârisleri, düklerin ve kontların küçük oğulları ve daha az soylu ailelerin diğer üyeleri– savaşçıların birçoğunu tedarik ediyor ve piyade desteği sağlıyordu. Batı Chou Dönemi boyunca, gerçek savaşlar her zaman rütbeli askerler tarafından idame edilmiş ve savaş arabaları da hareketin ve gücün merkezi haline gelmiştir.

Batı Chou

Çevre bölgelerin fethedilmesinin ve feodal sistemin dayatması sonucunda merkezi otoritenin bu bölgelere uyguladığı entegrasyonun ardından, Batı Chou Dönemi'nin ilk birkaç yüzyılı, herhangi bir etkileyici askeri, teknolojik ya da stratejik değişikliğe tanık olmadı. Tabaklama ve deri işlemesindeki gelişmeler sayesinde ortaya çıkan ve evrimleşen piyadeler aracılığıyla daha elverişli hale gelen zırhlar savaşlarda hızla etkin bir rol oynadı. Metalurjik yeteneklerdeki uyumlu ilerlemelere paralel olarak silahların şekilleri yavaş yavaş evrim geçirmeye devam ederek daha uzun, daha güçlü, daha karmaşık hale geldi ve sonunda da gerçek kılıç ortaya çıktı. Bu silah sınırlı sayıda olmakla beraber M.Ö.

771 yılında Batı Chou'nun son dönemlerinde görülmüştür. Ancak, uzun silahların –savaş arabasında ya da yaya olarak savaşılabilen– mızraklı baltanın (hançerli-balta) hâkimiyeti devam etmiştir.

Sadece dört nesil sonra, Batı Chou'nun merkezi gücü başarısız güneye doğru yayılma politikası yüzünden kısmen yok edilmeye başlandı. İlk zamanlarda, Batı Chou, barbarların batıdan ve kuzeyden yaptığı saldırılar karşısında endişeye düşüyordu. Halk, kralın sürekli olarak tımar bağışlamasından ve devleti destekleyen soylu feodal beylikleri ödüllendirmesinden dolayı fakirleşmeye başlamıştı. Sonunda, feodal beyler, aşama aşama güç kazandı ve her ne kadar hâlâ kralın isteklerine gönüllü olarak itaat etseler de, birbirlerini etkileyerek bölgesel kimliklerini ifade etmede ve özellikle de yerel halkı yönetmede ve kültürel konularda daha başlarına buyruk davranmaya başladılar. Aynı zamanda sarayın da başı güçsüz ve kabiliyetsiz yöneticilerle dertteydi ki bunlardan bazıları, Kral Chou'nun sefahatinin Kral Wu'nun Göğün Fermanı'nın yaptırımlarını küstahça talep etme gerekçeleri arasında olduğunu unutmuşlardı. Sonunda M.Ö. 771'de bağlı eyaletlerin çabaları sayesinde hâkimiyeti yeniden sağlayan bir Chou kralı, barbar baskılarından kurtulmak ve hanedanlık efsanesini devam ettirebilmek için oldukça aşağılayıcı bir şekilde başkenti doğuya taşımak zorunda bırakıldı. Ne gariptir ki, savunma hareketlerinden biri, göçebe akınlarına karşı siper olacağı umuduyla (kendileri de yarı barbar olan) Ch'in devletini kuranların atalarına at yetiştiriciliğindeki çabalarından ötürü tımar vermekti.

İlkbahar Sonbahar Dönemi

İlkbahar ve Sonbahar Dönemi (M.Ö. 722-481) adını, devlet gücünün yükselişine, yıkıcı çatışmaların gelişimine ve sayısız politik kuruluşun yok olmasına tanık olan dönemi kayıt altına alan ünlü Konfüçyüsçü klasikten dolayı almıştır. Dönemin başlangıcında, Chou feodal beyinin soyundan gelen çok sayıdaki kişi, bir sürü eyaleti, genellikle yakın aile fertleriyle ve yerel soylularla birleşerek yönetmeye devam ediyorlardı. Bunlar her ne kadar, en yüksek iktidar mercii olarak görünseler de, pozisyonları büyük oranda akrabalık sistemine ve daha büyük klanların uzantıları olan ufak devletlere dayanıyordu. Chou'nun devamlı zayıflamasıyla birlikte, bu devletler boyun eğen konumlarımdan etkin bir şekilde sıyrıldılar ve böylece faaliyetlerinde gittikçe artan bir bağımsızlık elde etmeye başladılar. Bu yeni oluşan kendine güven duygusu, sadece merkezi otoriteden çevredeki aktörlere doğru kayan güç dengelerini yansıtmakla kalmadı; aynı zamanda tımar sisteminin üzerine kurulduğu özgün temelin zayıfladığının ne kadar aşikâr olduğunu da gözler önüne serdi. Nesillerin zaman içerisinde değişiminin ve Chou sarayında etkin olarak bulunmak için başkente gitmenin doğal zorluklarının birleşmesinin, bu yabancılaşmada payı bulunmaktadır. Feodal beylerin, buyruk altında olmaları istenmese bile, temel askeri ve politik meselelerde krala karşı uysal davranmaları bekleniyordu. Buna rağmen onlar Chou'nun kutsallığını ve hanedanlık adına gücünü kullanacak bir diktatör peşindeydiler. Eski kısıtlamaların geçerliliklerini kaybetmesiyle birlikte feodal beyler tımar sisteminin gereklerini yerine getirmeye çabalamaktansa, kendi aralarındaki ve devletçikler arasındaki çekişmelere ve çatışmalara odaklandılar.

Eyaletlerin yönetimleri, giderek tımar sahiplerinden çıkıp rekabet halindeki gruplara geçmeye başladı. Dönemin başından ortalarına kadar, yönetici aileler –genellikle ilk feodal beyle aynı soydan gelenler- daha da güç kazanmıştı. Bunlar eyaletlerin ço-

ğunda iktidarların kontrolünü yasal yollardan ele geçirmeye çalışıyorlardı. Sadece bir yüzyıl sonraysa birbirlerini yok etmek için çabalayacaklardı. Dönemin sonunda, ayakta kalabilen eyaletlerin hepsinde, iktidarda ya gücü tekrar ele geçirmeyi başaran kurucu ailenin mensuplarından birisi ya da tahtı gasp eden büyük bir aileden hayatta kalmayı becermiş olan etkili bir despot bulunuyordu. Yüz eyaletten fazlasının oluşup sonradan ortadan kaybolduğu İlkbahar ve Sonbahar Dönemi boyunca egemen klanların ve büyük ailelerin çoğu köleleştirip öldürüldüğü ve sıradan halka dönüştürüldüğü için, eski feodal soyluların çoğunun varlıkları son buldu.[42]

Daha güçlü eyaletlerin yağmacı seferlerinin bir sonucu olarak, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde savaşların etki alanı önemli ölçüde arttı. Bu savaşlar sadece soylu kesime dayanamayacağı için ister istemez köylü halk da işin içine girdi. En azından, açık arazideki savaşlar, görünüşe göre günden güne çoğalan piyade güçleri tarafından desteklenen savaş arabaları merkezli yürütülüyordu. Askere alınan piyadelerin bunlarla çok zayıf bağları olsa da, şövalyelik kavramı başlarda hâkimdi ve savaş ahlakı *li*'ye (doğruluk biçimleri) bağlılığı emrediyordu. Bu yüzyıl içerisinde, her nasılsa, sadece akılsız ve mağlubiyete uğraması muhtemel olanlar eski ahlak kurallarının sorumluluğunu taşıdı. Savaş kışkırtmak için bireysel mücadelelere hâlâ başvuruluyor olsa da- eski düelloların modası geçmişti.[43]

Dönemin başlarında sefere çıkan ordular, yaklaşık on bin adamın eşlik ettiği, yüzlerce ve hatta binlerce savaş arabasından oluşuyordu. M.Ö. 481'de, yani İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonuna gelindiğinde, Ch'in ve Ch'i'nin güçlü eyaletlerinin her biri, savaş meydanına kırk bin piyade tarafından desteklenen yaklaşık dört bin savaş arabası çıkartıyordu. Süvari sayısı bilinmemekle birlikte, M.Ö. 541'de Chin komutanı, isteksiz savaş arabası güçlerinin zorla arabalarından inip –piyade olarak– barbar piyadelerle çarpışmalarını istedi.[44]

Dönem boyunca kullanılan savaş silahları Batı Chou'dakilerle benzerlik gösteriyordu; piyadeler, arabacılarla muhteşem bir uyum sağlayan hançerli-balta (mızraklı balta) yerine mızrak ve kısa kılıç kullanıyorlardı.[45] Metal işleme yetenekleri gelişmeye devam ederek, sonunda daha güçlü, daha geniş, daha keskin ve daha ölümcül savaş aletleri yapıldı. Yine de tunç teknolojisi, yeni keşfedilen demir ve çelik teknolojilerinin yanında sıradan sayılarak (İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonlarında) büyük oranda tarım aletleriyle[46] sınırlı kaldı.

En güçlü eyaletlerde bile çok sık savaş çıkıyor, savunmasını oluşturamayan ve askerlerini iyi eğitemeyen taraf mağlup edilebiliyordu. Sonuç olarak, askeri sanatlarda kişisel becerilerin tanınıp benimsenmesi esas haline gelmiş ve cesaret, dayanıklılık ve askeri başarılar için verilen –pozisyon, şeref ve rütbeyi de içeren– ödüller öne çıkmaya başlamıştı. Daimi ordunun mensuplarının ve daha seçkin birimler için seçilenlerin fiziksel nitelikleri korunuyordu.[47]

Yeteneklerin önemi arttıkça, sosyal hareketlilik ortaya çıktı ve kalifiye insanların çalıştığı bürokratik alanların çoğalmaya başlamasıyla, hükümdarın klanının mensuplarını ve köklü soyluları devlet yönetimindeki yerlerinden etti. Merkezi yönetimin tüm devlet üzerinde daha fazla gücünü kullanabilmesine olanak tanıyan, tımar yerine bölgelerin kurulmasıyla birlikte daha doğrudan bir yönetim biçimi ortaya çıktı. Köylüler, yavaş yavaş serf olmaktan kurtularak toprak mülkiyeti kazanmaya başladılar; araziler, kralın özel mülkünden çok dereceli olarak devredilebilir topraklar haline geldiğinden, ekonomik olarak da geliştiler.

Savaşan Devletler Dönemi

M.Ö. 403'te, Savaşan Devletler Dönemi'nin başında, olayların ilerleyişi hızlanmıştır. İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin çatışmaları, Çin'i ayakta kalabilmeyi başarmış yedi güçlü devlete böldü; her biri ülkenin kontrolü için çarpışıyor ve onların dı-

şındaki on beş zayıf devleti yağmalıyorlardı. Hayatta kalabilmek için, kapsamlı ekonomik ve politik bürokrasinin gelişimini beslemeye zorlanan feodal beyler, despot monarklara dönüşüyorlardı. Dışarıdan gelen tehditleri etkili bir şekilde bastırmak için neredeyse her hükümdar, kendi devletinin tarım alanını genişletmek zorundaydı. Muhalif halkların diğer eyaletlerden göçü toprak verme politikalarıyla teşvik ediliyor; kiralama ve toprak mülkiyeti hızlı gelişimine devam ediyordu. M.Ö. 500'den sonra demir aletler yaygınlaştı ve sulama projeleri bazı bölgelerin gıda rezervlerini –ve böylece dayanıklılığını– önemli ölçüde artırdı. Ticaret gelişti ve bunun sonucunda, her ne kadar resmi olarak itibar görmeseler de, etkili bir tüccar sınıfı ortaya çıktı.

Savaşan Devletler Dönemi boyunca, artan tarımsal üretim ve genişleyen maddi refahla birlikte çatışmaların şiddeti ve sıklığı olağanüstü bir artış gösterdi. Shang Dönemi'nde ordu birkaç bin adamdan oluşurken; yeni dönemde daha zayıf devletler bile rahatlıkla 100.000 kişilik ordular toplayabiliyordu. Bu dönemde en güçlü devletin daimi ordusu, M.Ö. üçüncü yüzyılda tespit edilen rakama göre, neredeyse bir milyonu buluyor, tek bir sefer için ise yaklaşık 600.000 adam harekete geçirilebiliyordu. Ch'in ve Ch'u arasında geçen savaşta, görünen o ki, savaşçıların sayısı bir milyonu geçiyordu. Bu rakam abartılar ve hata payı çıkarıldıktan sonra bile son derece hayret verici bir sayıydı. Rakamsal kuvvet önemli hale gelmiş, Ch'in devleti 200.000 askerle çıktığı daha önceki seferde ağır bir yenilgi almıştı. Doğal olarak, kayıplar da hızla yükseldi; Wei devletinden 100.000 kişi M.Ö. 341 yılında Maling savaşında öldü. Wei ve Han birleşik kuvvetlerinden 240.000 kişi M.Ö 295'te I-ch'üeh'te telef oldu ve Ch'u'nun 450.000 adamı M.Ö. 260'ta Ch'ang-p'ing'de katledildi. Bu kadar büyük boyutlardaki seferler lojistik hazırlık, seferberlik ve çarpışma için uzun bir zaman gerektiriyordu. Shang Dönemi'nde olduğu gibi seyir halinde geçirilen birkaç günün hatta belki haftanın ve savaş sırasında geçen birkaç günün aksine, ortalama onlarca gün

devam eden bir savaş ya da yıllarca süren seferberlik durumlarına hazırlık için aylar, hatta bazen yıllar gerekebiliyordu.

Bu kadar geniş kaynakların istihdamını ve insan gücünü yönetmek, çok çabuk gelişen ordular için büyük bir uzmanlık ve uğraş gerektiriyordu. Yeni özgürlük kazanmış kitlelere genellikle mevsimsel olarak askeri eğitim veriliyor ve gerekli görüldüğünde savaşmak üzere askere çağırılıyor olsalar da, ordunun çekirdeği tecrübeli ve disiplinli subaylar ve askerlerden oluşmak zorundaydı. Uygulanacak taktikler kadar, talimnameler ve konuşlanma yöntemleri de birden zaruri hale gelmişti. Askeri teorinin kapsamlı yapısı sadece savaş alanlarından ve talim gereksinimlerinden oluşmuyor aynı zamanda yeni politik teoriler ve kişisel felsefelerle de besleniyorlardı. Sayısız askeri kitap hiç şüphesiz Savaşan Devletler Dönemi'nin ilk zamanlarında düzenlenmiş ve buralardaki teoriler bundan sonra belli uygulama alanları bulmuşlardır.

Dönem boyunca karmaşıklaşan stratejilerle birlikte, komutanın nitelikleri ve sorumlulukları da değişti. Sık sık kıskanç bakanların ya da dış güçler adına hareket eden yozlaşmış subayların kışkırtıcılıkları karşısında, hükümdarlar ordu işlerine karışmaya devam etseler de genelde, sadece askeri meselelerde uzmanlaşmış profesyonel subaylar ortaya çıktı. Savaşan Devletler Dönemi'nin başlarında, Wu Ch'i de olduğu gibi, ideal bir kumandan, doğal olarak etkili, örnek teşkil eden sivil bir yöneticiydi fakat sonlara yaklaşıldıkça sivil halk gittikçe savaşın[49] gerçekliklerinden hızla uzaklaşmaya başlamıştı.

Shang Dönemi ve Chou'nun ilk dönemlerinde savaşlar ya tarlalarda ya da açık ve savunmasız arazilerde yapılırdı. Hareketli ordularla sadece yol boyunca karşınıza çıkan harap olmuş şehirlerde karşılaşılırdı. Kimi tahkimatlar ise sanki her zaman orday mışlar gibi görünüyor. Neolitik dönemden ve Shang hanedanlığından kalan, toprak kalıplarıyla yapılmış kalın duvarlar hâlâ keşfedilmeye devam ediyor. Fakat bu dönemde kuvvetler

esasen düşmanla karşı karşıya gelene kadar kırsal bölgelerde serbestçe dolaşırlardı. Savaşan Devletler Dönemi'nde, feodal beyler hudut savunmasını üstlenmişler ve istilalara[50] karşı bütün bölgeyi savunmak için "büyük duvarlar", surlar, hisarlar ve kırsal kesimlere gözlem kuleleri inşa ettirmişlerdi. Devletler topraklarını halklarından daha fazla koruyorlardı ve savaşın hedefleri değişmişti; her devlet, karşı tarafın halkını tutsak edip bölgeyi yağmalamak yerine düşmanlarının topraklarını ve nüfus üzerinde politik kontrolü ele geçirerek ordularının kökünü kurutup, toprağı kendi bölgesine eklemek için çalışıyordu.

İstihkâmlı şehirler, daha önceleri sadece idari ve askeri merkezlerken, daha sonraları gelişen sanayi ve ticaret nüfusu da hızla artırdı ve ülkenin yol ağında odak noktalar haline geldiler. Buna bağlı olarak, Batı Chou ile İlkbahar ve Sonbahar dönemlerinde bu gibi terk edilmiş şehirleri abluka altına almak, kuşatıp baskın yapmak için insan gücünü ve kaynakları harcamaktan daha mantıklı görünse de, bahsi geçen dönemde bu şehirleri ele geçirmek ya da imha etmek son derece önem taşıyordu. Kuşatma araçları, hareketli kalkanlar, koçbaşları, mancınıklar, hareketli kuleler ve azımsanmayacak sayıda benzer hareketli donanımlarla birlikte saldırı ve savunma teknikleri bir anda gelişmişti. Savunma ve saldırı teknolojisi için uzmanlara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştı. Savunma teknikleri ve tedbirlerini yaratan ve bu tekniklerin üstadı haline gelen Mohistler, uygulanan bu tekniklerin şehirlerin kuşatılması sırasındaki başarısından dolayı ünlü olmuştu. Böylece, Sun Bin'in *Savaş Sanatı*'ndaki[51] savunmasız ile zapt edilemez hedefler analizleriyle, Sun Tzu'nun şehirleri kuşatıp saldırmayı hor gören devri geçerliliğini yitirmişti.

Yaylı tüfeklerin M.Ö. dördüncü yüzyıl boyunca kusursuzlaşması ve yaygın kullanımıyla birlikte konuşlanma ve manevra becerilerindeki gelişmeler büyük piyade ordularının ortaya çıkışında önemli bir rol oynadı. Barbarların taktiklerinin, gönülsüzce de olsa, uyarlanmasıyla süvari sınıfı[53] yaratıldı. Bozkır

atlılarından gelen devamlı baskının altında bunalan birçok akıllı komutan ve yönetici, kendi süvari sınıflarını geliştirmeleri gerektiğini fark etti. Her ne kadar Çin'deki atların tarihi hâlâ araştırılıyor olsa da öyle görünüyor ki, M.Ö. 307 yılında Kuzey Chou'nun kralı Wu-ling, şiddetli itirazlara rağmen, birliklerini Çin'e özgü ve daha fazla saygı duyulan uzun ceketler yerine "barbar tarzı" giyinmeye, yani süvariliğe daha uygun kısa ceket ve pantolon kullanmaya zorladı. Görünen o ki, süvariler 5. yüzyıldan beri Çin eyaletlerinde at koşturmaktadır. Binicilik yetisi muhtemelen İran'dan ve bozkır bölgelerden gelmişti ve yabancı atlar hızları ve dayanıklılıklarıyla Çin'de zaten uzun zamandır meşhurdular. Wu-ling, bilinen ilk süvari sınıfını yarattı ve birden ordusuna oldukça artmış bir saldırı potansiyeli sağladı.

İlk zamanlarda sadece katlanmış bir örtüden ibaret olan eyer son derece ilkeldi. Üzengi Han Dönemi'nin sonuna kadar görülmedi. Sonuç olarak, ata binenler aynı anda hem atı kontrol etmek hem de ya ok fırlatmak ya da kalkanıyla saldırmak durumundaydı. Böylesi dengesiz bir zemin üzerinde hareket etmeye çalışan atlı askerlerin etkinliği, dövüş gücünden çok müthiş hız ve hareketliliklerinden geliyor ve böylece ister istemez kısıtlanıyordu. T'ang T'ai-tsung'dan önceki askeri kitaplarda sadece kısaca bahsedilen süvari sınıfının gelişmesi orduları özgürleştirerek onları sınırlı ya da kısıtlı hallerinden kurtarmıştı. Artık ordular açık bölgelere yayılabiliyor ve vadilerde, dağ geçitlerinde, ormanlarda, tepelik arazilerde, dağlarda dağınık bir biçimde konuşlanabiliyordu. Bu durum ordunun bulunduğu bölgeyi[54] tam anlamıyla kendi çıkarları doğrultusunda kullanmasına izin veriyordu. Mızrak, yaylı tüfek ve kılıç (muhtemelen demirden)[55] kullanan büyük bir zırhlı piyade kitlesinin desteğiyle, savaşlar birdenbire o zamana kadar görülmemiş düzeyde mümkün ve kaçınılmaz oldu. Çatışmanın son yüzyılında yani Ch'in'in kesin zaferine ve gelişimine tanıklık eden M.Ö. üçüncü yüzyılda, yüz binlerce adam gerektiren muazzam seferlerde

kullanılan hem "patlayıcı" hem de "ısrarlı" stratejiler, halkın ve kırsalda yaşayan çiftçilerin büyük bir kısmını yok etti.

Wei Devleti

Wei devletinin tarihi, Savaşan Devletler Dönemi boyunca askeri meselelerin geçirdiği evrimi yansıtmaktadır. Hem erken Konfüçyüsçü düşüncenin öncüsü Mencius, hem de adıyla ilişkilendirilen askeri klasiğin yazarı kabul edilen Wei Liao Tzu, güçlü ve ikna edici becerilerini Kral Hui için boş yere harcarlarken, Wu Ch'i[56] Wei'de tanınmış bir komutan ve askeri yönetici haline gelmişti.

M.Ö. 434 yılında üç güçlü aile, çok geniş ve bir zamanlar çok güçlü olan Chin eyaletini Wei, Chao ve Han olarak üçe ayırdıklarında, Savaşan Devletler Dönemi'nin yedi büyük gücünden biri olan Wei, bağımsız bir politik kimlik kazanmıştır. M.Ö. 403'te, Chou kralı fiili hükümdarları feodal bey olarak tanımış ve M.Ö. 376'da da Chin sarayından arta kalanların tamamının kökünü kazımıştır. Rekabet halinde olan batıdaki Ch'in ve doğudaki Ch'i güçleri arasında, Çin'in merkez bölgesinde konumlanan Wei, "Üç Chin" denilen toprakların içinde en güçlü olanıydı. Başlangıçta başkent An-i'deydi fakat verimli topraklara sahip olan arazi, sıradağlar, geçitler ve vadiler gibi doğal savunma mevzilerinden yoksun olduğu için yönetim her yönden sürekli düşman komşuların baskısına maruz kalıyordu. Yönetim başarılı ve güçlü olduğu zamanlarda Batı Ho bölgesi üzerindeki kontrolünü devam ettiriyor ve sürekli çarpışma halinde olan Chin'den gelen her atağı bastırıyordu. Fakat yöneticilerin beceriksizliği ve bazı felaketler yüzünden zayıfladıktan sonra, sonu gelmeyen savaşlarda art arda mağlubiyetler yaşanmaya başladı. Üç Chin bölgelere ayrıldıktan sonra, başarılı eyaletler bağımsız olarak ayakta kalmak için gereken gücü bulamadılar.

Wei'nin başlangıcından M.Ö. 387'ye kadar saltanat süren Kral Wen, yetenekli danışmanlara ihtiyaç duyulduğunu fark edip, böl-

gesel kökenine aldırmaksızın, uygun bulduğu adamları saraya davet etti. Bu politikanın bir sonucu olarak söz konusu adamlardan biri olan Li K'o yüksek bir mevkiye atandı ve oldukça etkili oldu. Kanunları yeniden yazdı, tarımsal verimi artırmak için tedbirler yürürlüğe koydu, özel mülkiyet kavramını resmileştirdi ve sabit mal-fiyat politikasını teşvik etti. Hsi-men Pao, çabalarını sulamaya odaklamıştı. Bu yüzden de halkın refah düzeyi hızla yükseldi. Komutanlığa atanan Wu Ch'i, Ch'in'e karşı sayısız başarılı sefere önderlik etti ve Batı Ho bölgesinin savunmasını sağlamlaştırdı. Kral Wen'in oğlu Kral Wu, saray entrikaları yüzünden hayatını kurtarmak için aşağılayıcı bir şekilde kaçmak zorunda kalmasına rağmen, Wu Ch'i'nin temel politikasını uygulamaya devam etti ve böylece Chao ve Han'ın yönetimindeki diğer Chin eyaletlerinin Wei'nin kudretine ve refahına saygı duymalarını sağladı.

Ne yazık ki, M.Ö. 370 yılında başa geçen Kral Hui insanları verimli bir şekilde kullanmaktan çok onları kızdırmakta ve düşman etmekte başarılıydı. Bu yüzden de hizmetleri çok değerli olan Lord Shang gibi (daha sonradan Ch'in güçlenmesinde çok etkili olan) birçok yetenekli insanı birer birer kaybetti. Komşularıyla uyumlu ilişkiler kurmak yerine sürekli olarak onları rahatsız ediyor; baskı ve karmaşayı her bir koldan alevlendiriyordu. Dahası, sonunda Batı Ho bölgesini tamamen kaybetti ve böylece tüm bölge toprakları Ch'in yaptığı akınlara karşı savunmasız kaldı. Bunun üzerine başkent Ta-liang'a nakledildi ve eyaletin ismi Liang olarak değiştirildi.

İki ünlü savaş, bizlere dönemin savaş koşullarını anlatmaktadır. Birinci savaş olan Kui-ling'a Kral Hui'nin, batıda verilen kayıpları telafi etme arzusundan kaynaklandı. Wei ordusu, Pang Juan'ın komutası altında kuzeyde Chou'ya saldırdı. Kendini baskı altında hisseden Chao, doğuda Ch'i'den yardım istedi. Chao, coğrafi konumu itibarıyla doğal bariyer görevi yapıyor ve Wei'ye karşı savunma sağlıyordu. Bu da Ch'i'nin Chao'nun ça-

balarını desteklemesinde stratejik avantaj sağlıyordu. Her ne kadar Ch'i hükümdarı uzlaşmayı kabul etse de, Sun Bin –kitabı yakınlarda keşfedilen ünlü strateji uzmanı– iki düşmanın bitkin düşmesini beklemesini tavsiye etti. Böylece asgari risk ve çabayla azami başarıyı garanti etmiş olacaklardı. M.Ö. 352'de Tian Ji komutası altındaki Ch'i ordusunu, Wei'ye kendi topraklarında, önemli şehir Ta-liang'ta, "ilk önce en sevileni ele geçir," "boşluğa saldır" ve "savunmasız yere saldır" ilkelerinden yola çıkarak dolaylı olarak saldırmak için harekete geçirdi. Pang Juan'ın zaferleri Chao'da yankılanırken, beklenildiği gibi, karşı saldırı yapması için tepkiler de gelmeye başlamıştı. Ch'i ordusu endişeliymiş gibi görünerek, savaşın olmasını istediği alana çekilip Wei ordusunu beklemeye koyuldu. Aslında Sun Tzu ve Sun Bin'den alınma "sükûnetle düşmanın yorulmasını bekle" stratejisi uygulanıyordu. Tahkim edilmiş pozisyonu ve arazinin yüksekliği sayesinde Ch'i neredeyse hiç çaba harcamadan ve asgari düzeyde kayıp vererek, zaten yorgun olan Wei ordusunu mağlup etti.

Birkaç yıl sonra, Wei kendisini son zamanlarda güneyde iyiden iyiye kuvvetlenen Han, batıda Ch'in, doğuda Ch'i ve kuzeyde Chao tarafından kıstırılmış halde buldu. Kral Hui, ünlü kuramcı Shen Pu-hai'nin idari çabalarıyla ve ittifak kurarak oldukça zorlu bir düşman haline gelen Han'a karşı bir sefer düzenledi. Pang Juan'a tekrar komutan olarak yetki verildiğinde doğrudan Han'ın başkentine saldırdı. Daha önce Chao'nun yaptığı gibi Han da Ch'i'den karşılıklı çıkarlarını göz önüne alarak ortak savunma yapması için yardım istedi. Sun Bin, Wei'yi daha fazla zayıflatmak için tekrar güçlerin birbirlerini yok etmelerini beklemeyi tavsiye etti. Han, tüm ağırlığı savunma güçlerine verse de beş büyük savaşı büyük farklarla kaybetti ve çaresiz, hayatta kalmak için Ch'in'e boyun eğmek zorunda kaldı. Ch'i, bir önceki seferdeki stratejisini izleyerek askeri strateji uzmanı Sun Bin ile Tian Ji'nin komutasında ileri taarruza geçti. Pang Juan derhal Han'daki seferini iptal etti ve kendi eyaletine geri döndü. Bu ara-

da, Kral Hui tüm kaynaklarını seferber etti, oğlunu savunma güçlerinin başına komutan olarak atadı. Tek amacı Ch'i ile nihai bir karşılaşmaydı.

Wei'ye doğru ilerleyen Sun Bin yönlendirmesindeki Ch'i orduları düşmanı yanıltma stratejisi izliyorlardı. Pang Juan kibirli bir şekilde, Ch'i askerlerinin kudretli Wei ordularını görünce savaşmak yerine korkup kaçacaklarına inanıyordu. Bu yüzden, Sun Bin her gün kamplarda yakılan ateş sayısını azalttı ve böylece cepheyi terk edenlerin sayısının giderek arttığı izlenimi verdi. Ayrıca, başka bir geri çekilme taktiği kullanarak Ma-ling'deki elverişli araziye getirmeyi başardı. Burada Pang Juan'ı, Ch'i komutanının tepelere sakladığı on bin yaylı tüfekli adam bekliyordu. Pang Juan görünüşe göre geri çekilen Ch'i ordusuna saldırmadığı için tarihi bir fırsat kaçırdığını düşünerek büyük kuvvetlerini ve erzak arabalarını arkasında bıraktı ve sadece hafif birliklerle yola koyuldu. Gece çöktüğünde, birleşmiş Wei güçleri ölüm bölgesine girer girmez pusuya düşürüldüler. Ch'i'nin arkası kesilmeyen yaylı tüfek ateşi karşısında kesin bir biçimde yenilgiye uğradılar, 100.000 Wei askeri komutanlarının kusurlu karakteri ve aceleci kararları[57] yüzünden telef oldular.

O günden sonra Wei asla eski gücüne tekrar sahip olamadığı gibi, sonunda bütün Çin'i boyunduruğu altına alan ve önüne geçilemeyen sayısız Ch'in baskınına maruz kaldı. M.Ö. 340 yılında, Wei devam eden yenilgiler sonrasında Ch'in'e 700 *li* teslim etmek zorunda bırakıldı ve başkentini Tai-liang'a taşıyarak kendisini gelecek tehlikelere karşı korumaya çalıştı. Her ne kadar güçlü bir figür ara ara belirerek Wei'nin gücünü yeniden diriltmek için girişimlerde bulunsa da toprakları, sonunda M.Ö. 225 yılında ortadan kaldırılana kadar küçülmeye devam etti.

Askeri Yazıtlar

Çin askeri klasiklerinin doğal önemini ve büyük değerini takdir etmek için, çeşitli tarihi ve politik noktalar kısaca verilmeli-

dir. İlk olarak, askeri eserlerin kişilerin elinde olmasına genellikle izin verilmez ve bunları elinizde bulundurmanız komplo delili olarak yorumlanabilir. Örneğin T'ai Kung'un devrimi anlatan ve destekleyen *Altı Gizli Öğreti*'sinin elinizde bulunması kısmen ölümcül olabilir. İkinci olarak, neredeyse tüm bu öğretiler, genellikle sözlü olarak ve her zaman gizlilik içinde, nesilden nesile aktarılmıştır. Sonunda bambu şeritlerde yazılı olarak kayıt altına alınmaya başladıklarında toplumsal bilgi haline geldiler. Devlet kâtipleri ve görevli memurlar, sayfaları devletin kullanımı için bir araya getiriyor ve pek bilinmeyen Ch'in hanedanlığında yakılan kitaplardan ayrı tutarak ve çok değer vererek, imparatorluk kütüphanesinde depoluyorlardı. Buraya getirilen kitaplar daha sonra sadece birkaç klasikler uzmanı, kısıtlı sayıda üst düzey devlet yetkilisi ve imparatorun kendisi tarafından görülebiliyordu. Bazen bu öncelikli kişilerin bile çok önemli eserleri incelemesi reddedilebiliyordu, özellikle de bu kişiler imparatorluk ailesindense...

Öğretilerin el yazması şeklinde ipek, bambu ve sonunda da kâğıda yazılmasından sonra bile (Han hanedanlığından sonra) vatanseverler zaman zaman kendilerini bu eserleri kamusal alana taşımak zorunda hissettiler. Gaddar Ch'in hanedanlığını çökertip yerine Han'ın kurulmasında temel bir rol oynayan Komutan Chang Liang, iddia edildiğine göre *Huan Shih-kung'un Üç Stratejisi*'nin tek kopyasının sahibiydi, ondan kişisel olarak faydalanıyordu ve öldüğünde kitap, tabutunun içerisinde kendisiyle birlikte gömüldü. Bir geleneğe göre, her nasılsa, M.S. 4. yüzyılda, mezarlığı yıkıldıktan sonra metin gün ışığına çıkmıştı. Diğer örnek ise (sonradan uydurulmuş olma ihtimali yüksek olsa da), tanınmış bir stratejist ve etkili bir komutan olan Li Wei-kung'un T'ang imparatoruna savunma bilgisi ve taktiklerin ötesinde bilgi sağlamayı reddetmesidir. Li Wei-kung'a göre, hazır imparatorluk barış içindeyken saldırgan stratejiler yaygınlaşmamalıydı; bunlara sadece ya savaşa hazırlananların ya da devrim kış-

kırtıcılarının ihtiyacı olabilirdi.

Sung hanedanlığından bu yana geleneksel olarak düzenlenmiş olan yedi askeri kitap, *Yedi Askeri Klasik*'te şu sırayla yer almaktadırlar;

Sun Tzu'nun Savaş Sanatı
Wu Tzu
Ssu-ma (Ssu-ma Fa)nın Yöntemleri
Li Wei-kung ve T'ang T'ai-tsung Arasındaki Soru ve Yanıtlar
Wei Liao Tzu
Huang Shih-kung'un Üç Stratejisi
T'ai Kung'un Altı Gizli Öğretisi

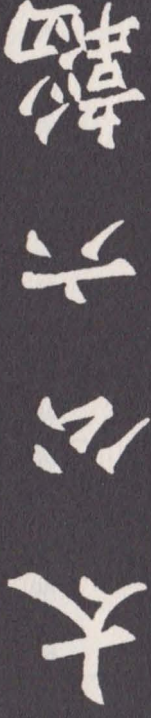
Her ne kadar birçok eserde kaynak ve tarihler bakımından bol miktarda belirsizlikler, bir o kadar da kayıp yazmalar ve bir araya getirilmiş kitapların kapsamında eksikler olsa da, geleneksel sıralama şüphesiz kronolojik değildir. *Altı Gizli Öğreti*'nin yazarı olduğu iddia edilen T'ai Kung'un Sun Tzu'dan (muhtemelen) yaklaşık yüz yıl kadar önce yaşadığı bilinse de Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı* genellikle en eski ve geçerliliğini hâlâ kaybetmeyen Çin askeri klasiği olarak kabul edilir. *Ssu-ma Fa*'da muhafaza edilen materyaller denildiğine göre, Chou'nun ilk dönemlerine kadar uzanmaktadır. *Wu Tzu*'nun, Wu Ch'i'nin öğrencileri tarafından kaydedilmiş olma ihtimali yüksektir ve *Üç Strateji*, gelenekselciler onu hâlâ T'ai Kung ile bağdaştırsalar da, muhtemelen Wei Liao Tzu'yu takip etmektedir. Buna göre, muhtemel bir sıralama şu şekilde olabilir:

BAŞLANGIÇ DÖNEMİ	*Ssu-ma Fa*
	Savaş Sanatı
İKİNCİ DÖNEM	*Wu Tzu*
ÜÇÜNCÜ DÖNEM	*Wei Liao Tzu*
	Altı Gizli Öğreti
	Üç Strateji
T'ANG-SUNG	*Sorular ve Yanıtlar*

Eserlerin sahibi oldukları iddia edilen yazarların biyografileri, belirli dönemlerle birleştirilen tahmini tarihlere kanıt olması için yapılan özet tartışmalar ile birlikte, kişisel çevirilerin giriş bölümlerinde bulunabilir. Kanıtlardan birçoğu çok zayıf, genellikle de dolaylıdır ve stratejik düşüncenin ve askeri kavramların evrimi sistematik olarak ele alınmayı beklemektedir. Ancak, yukarıda verilen sıralama –muhtemelen Sun Tzu savunucularını kızdıracak olsa da– geleneksel metin araştırmalarının ve son mezarlık keşiflerinin ışığında sürdürülebilir görünüyor. Üçüncü dönemdeki kitapların göreli sıralaması (muhtemelen MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına denk gelen) tanımlanmayı[58] beklemektedir. Biz de bu kronolojik sırayı benimsesek de, önemli tarihi materyallerin ve gelişmelerin ortaya çıkarılmasının devamlılığı amacıyla, bizim sunuş sıramızda, Çin tarihini üç bin yıl boyunca etkileyen ve renklendiren büyük Chou faciasının etkin parçalarından biri olarak T'ai Kung'u ele alan *Altı Gizli Öğreti* ilk sırayı almaktadır. Chou uygulamalarına sık sık göndermeler yapan *Ssu-ma Fa* bunu takip etmekte ve sonra da *Savaş Sanatı* gelmektedir. *Savaş Sanatı*'nın yazıldığı döneme yakın bir zamanda ortaya çıkmış olabilecek *Wu Tzu* ile erken dönem Savaşan Devletler çalışmaları tamamlanmış oluyor. Bundan sonra, kronolojik sırayla uyumlu olarak, *Wei Liao Tzu* ve *Üç Strateji* ve son olarak da ortaçağa ait *Sorular ve Yanıtlar* gelmektedir.

1

T'ai Kung'un Altı Gizli Öğretisi

Çevirmenin Önsözü 49

I Sivil Gizli Öğreti 72

Kral Wen'in Hocası 72
Doluluk ve Boşluk 75
Devlet Meseleleri 76
Yüce Davranış Biçimleri 77
Açık Talimatlar 78
Altı Korunma 79
Devlet Topraklarını Koruma 80
Devleti Koruma 82
Değerli Olanı Onurlandırma 83
Saygınlığı Artırma 85
Ödüller ve Cezalar 86
Askeriyenin Tao'su 87

II Askeri Gizli Öğreti 89

Başlangıç Talimatları 89
Sivil Talimatlar 91
Sivil Taarruz 93
Halklarla İlgili Talimatlar 95
Üç Şüphe 96

III Ejder Gizli Öğretisi 98

Kralın Kanatları 98
Komutanlar Üzerine 101
Komutanların Seçilmesi 102
Komutanların Atanması 103
Komutanların Azameti 105
Orduyu Cesaretlendirmek 106
Gizli İşaretler 107
Gizli Mektuplar 108
Ordunun Stratejik Gücü 109
Sıradışı Ordu 111
Beş Nota 113
Ordunun Emareleri 115
Tarım Aletleri 117

IV Kaplan Gizli Öğretisi **119**

Ordu'nun Donanımı 119
Üç Savaş Düzeni 123
Hızlı Savaşlar 124
Güvenli Kaçış 124
Ordu İçin Planlama 126
Sınıra Yaklaşma 128
Hareket ve Dinlenme 129
Gonglar ve Davullar 130
Engellenmiş Güzergâhlar 131
Düşman Toprağını İşgal 132
Kundaklama 134
Boş İstihkâmlar 135

V Leopar Gizli Öğretisi **136**

Orman Savaşı 136
Patlayıcı Savaş 137
Güçlü Düşman 138
Savaşçı Düşman 139
Dağda Karga ve Bulut Düzeni 140
Bataklıkta Karga ve Bulut Düzeni 141
Az ve Çok 143
Bölünmüş Vadiler 143

VI Vahşi Köpek Gizli Öğretisi **145**

Dağılma ve Birleşme 145
Askeri Öncü Kuvvet 145
Savaşçıların Seçilmesi 146
Savaşmayı Öğretmek 148
Denk Kuvvetler 148
Savaş Arabası Savaşçıları 150
Süvariler 151
Savaş Arabaları 151
Savaşta Süvariler 153
Savaşta Piyadeler 156

Çevirmenin Önsözü

Görünüşe göre, *Altı Gizli Öğreti* MÖ 11. yüzyılda T'ai Kung'un Chou hanedanlığından Kral Wen ve Wu'ya verdiği politik tavsiyelerin ve taktiksel açıklamaların kaydıdır. Her ne kadar, şu anki kitap, tarih olarak açıkça Savaşan Devletler Dönemi'ni konu alsa da (bu önsözün sonunda tartışıldığı gibi), bazı bilim insanları *Altı Gizli Öğreti*'nin Ch'i'nin askeri çalışmaları geleneğini yansıttığına, bu yüzden de en azından Çin askeri düşüncesinin en eski dönemine dair izler barındırdığına inanmaktadırlar.[1] *Altı Gizli Öğreti*'yi kaleme aldığına inanılan T'ai Kung, Çin tarihi boyunca ilk ünlü komutan ve stratejik çalışmaların öncüsü olarak onurlandırılmıştır. T'ang hanedanlığı zamanında askeri hami ilan edilmiş ve saygıdeğer sivil hamiliğe,[2] yani Konfüçyüs'ünkine benzer bir konuma eriştiği devlet tarafından resmen onaylanmıştır.

Sadece strateji ve taktikleri tartışmakla kalmayıp, aynı zamanda devlet aygıtının etkili bir biçimde kontrolünü ve ulusal refahı sağlamak için devletin alması gereken tedbir önerilerini sunan eksiksiz bir çalışma olarak *Altı Gizli Öğreti*, temelini muazzam tarihi olaylara dayandırmakta ve onları yansıtmaktadır. Chou kralları büyük olasılıkla bu politikaların birçoğunu uygulamış ve bu sayede tarım ve nüfus temellerini geliştirmiş, küçük nüfuz sahalarını yavaş yavaş genişletmiş ve halkın bağlılığını güvence altına almıştır. Böylelikle güçlü Shang hanedanlığını mağlup edip, altı yüz yıldır süregelen hâkimiyetlerini yıkacak nihai askeri seferi düzenleyebilmişlerdir.

Altı Gizli Öğreti, Chou'nun hedefi en azından hanedanlık devrimi olduğu için, devrimci bakış açısıyla yazılmış tek askeri klasiktir. Bu hedefe ulaşmak için zamanın teknolojisi ve şartları çerçevesinde kendini mükemmelleştirmek ve sistematik olarak politikalar, stratejiler ve hatta daha önce Çin tarihinde görülmemiş

savaş meydanı taktikleri geliştirmek gerekiyordu. Chou kralları, sınırlı kaynakları ve kısıtlı kuvvetleriyle, sadece orduları bile bütün Chou nüfusundan daha kalabalık olan, kendilerinden çok daha üstün ve sağlam düşmanlara saldırınada zorlanıyorlardı. Buna karşılık, diğer birçok stratejik eser, görece benzer askeri ve bürokratik altyapıya sahip, birbirlerine yakın güçte olan devletlerin askeri karşılaşmalarını yönetmeye odaklanmıştı. Dahası, neredeyse bütün askeri metinler "eyaletin zenginleştirilmesi (tarım yoluyla) ve ordunun güçlendirilmesi" kavramına bağlı kalsalar da, esas olarak stratejik analizleri ve savaş meydanı taktiklerini vurgulamaya eğilimlidir.[3]

Chou ve Shang hanedanlıkları arasındaki yeni bir dönem başlatan çatışma, Chou tarafından hazırlanan tarihi incelemelerde planlı bir biçimde idealist bir şekilde betimlenmiş, ahlaki bir temel üzerine kurgulanarak hanedanlık döneminin ihtiyaçlarına yanıt verilmeye çalışılmıştır. Erdem ve kötülüğün karşı karşıya gelmesinin ilk örneği olan çatışma –zorba ve onun asalak zümresine karşı çıkan bütün halklar adına dürüst ve hayırsever bir hareket– kökenini bu savaştan almaktadır. Shang'ın Hsia'yı daha önceki kuşatması, benzer şekilde tanımlansa da, yazılı dilin gelişiminden önceydi ve kadim çağlarda bile sadece bir efsaneydi. Ancak Chou, bölgeyi boyunduruk altından kurtarmak için kararlı çalışması ve erdem ile iyiliğin yasalarını hâkim kılmasıyla, Çin'e ilham vermişti. Buna göre durumu şöyle özetlemek mümkündü: Hanedanlıklar çürürken ve hükümdarlar ahlaken yozlaşıp giderek etkisiz hale gelirken, devletin baskıcı güçlerine karşı duran doğruluğun yeni savunucuları ortaya çıkarak insanları eşikte bekleyen felaketten kurtardılar ve devleti erdemli politikalara geri döndürdüler. Dahası bazı tarihçilere göre, Shang-Chou çatışması farklı halklar arasındaki son savaştı çünkü Chou hanedanlığından sonraki dönemde yaşanan Çin'in içerisindeki askeri çatışmalar, esasen içsel politik uyuşmazlıklardı.[4] Ancak, merkezdeki tarım yapılan bölgelerde yaşayan halkla boz-

kırlarda yaşayan göçebeler arasındaki çatışmaların Çin tarihi boyunca devam etmesi, merkez bölgelerde yaşayan halkın "barbar" komşularının tersine kısmen içine kapanık bir kimliği benimsediğini göstermektedir.

Shih chi[5] gibi birtakım tarihsel yazılarda da betimlendiği gibi, iyi ahlak geleneği ve insanların kötü durumlarına karşı gösterdikleri tepki nedeniyle Shang, önceki hanedanlığın –Hsia–[6] son zorba yöneticisini de saf dışı bırakarak iktidara geldi. Nesiller süren iktidardan sonra, Shang imparatorları –belki de şatafat içerisinde yaşadıklarından dolayı– daha az erdemli ve daha az muktedir hale geldiler.[7] Ahlaki gerilemeleri, engellenemez bir şekilde, tarihin, şeytanın vücut bulmuş hali olarak tanımladığı son hükümdara kadar devam etti. Yüklü vergiler dayatmak, esas olarak kendisi için hesapsızca harcanan paralarla inşa ettirilmiş saraylar ve zevk merkezlerinde insanları eziyet ederek çalıştırmak, tarımsal uygulamalara sürekli müdahale etmek ve böylece geniş oranda mahrumiyet ve açlığın ortaya çıkması; sarhoşluk, seks partileri ve şiddet gibi ahlaksızlıklara müsamaha etmek; özellikle erdemiyle ünlü adamların ve sadık saray memurlarının vahşice katledilmesi; verilen insanlık dışı cezalar gibi pek çok sapkınlık bu son hükümdara yakıştırılmıştır. Ancak *Shih chi* kayıtlarındaki *Shang Yıllıkları*'ndan yapılan kısa alıntıya göre, kral aynı zamanda yetenekli, kudretli ve dehşetlidir:

Doğal bir yetenekle İmparator Chou başkalarından farklı bir biçimde keskin ve hızlıydı; görme ve duyma yetileri oldukça hassastı; fiziksel kabiliyetleri ve gücü diğer tüm erkeklerden üstündü. Elleri vahşi bir hayvanı öldürebilir; bilgisi eleştirilere karşı koymaya yeterlidir; dile olan hâkimiyeti tüm hatalarını kapatabilirdi. Kabiliyetlerinden dolayı sürekli bakanlarına övünür, tüm ülkedeki itibarıyla gururlanır ve herkesi küçük görürdü. Şaraba bayılır, müzikle kendini kaybeder, cariyelerine tutkuyla bağlanırdı. Ta Chi'yi seviyordu bu yüzden de onun sözlerini hep dinlerdi.[8] *Bu nedenle Shih Chüan'a yeni şehvetli sesleri, (şehvetli kadınların dans ettiği) Pei-li dansını ve "coşkunun ve heyecanın"*

(müstehcen) müziğini yarattırdı. Chü-ch'iao ambarlarını buğdayla ve Geyik Kulesi'ni de parayla doldurmak için vergileri artırdı. Köpek, at ve sıra dışı objeler koleksiyonunu sarayın binalarının dışına taşacak kadar çoğalttı. Sha-ch'iu bahçe surlarını genişletti; içeriye sayısız vahşi hayvan ve yabani kuş alıp koydu. Hayaletlere ve ruhlara hiç saygısı yoktu. Sha-ch'iu bahçesinde sayısız müzisyen ve aktörü bir araya getirdi, bir şarap gölü ve dallarından et sarkan bir orman meydana getirip bütün gece süren içki ziyafetinin eşliğinde bu ormanın içerisinde çıplak kadınları erkeklere kovalattı. Yüzlerce aile ona kin ve düşmanlıkla bakıyor ve bazı feodal beyler ondan tiksiniyordu.[9]

Geleneksel kaynaklara göre Chou eyaleti, Chou lideri Tan Fu'nun halkını tehlikeden uzaklaştırmak ve atalarının çiftçilik mirasını tekrar benimsemek için güney dağlarından Wei Irmağı vadisine göç ettirmesiyle kurulmuştur. Bu hareketleri onu çok zaman geçmeden erdem timsali yaptı ve Chou'ya –daha sonra da Çin'e– tarımsal ve yerleşik düzene dayalı bir karakter sağladı. *Shi chi* bunu şu cümlelerle anlatmıştır:

Kadim Dük Tan Fu, Hou Chi'nin[10] *ve Dük Liu'nun (tarımsal) zanaatını tekrar canlandırdı, Erdem'ini artırdı ve doğruluğu uyguladı. Böylece eyaletin dört bir yanındaki insanlardan destek aldı. Jung ve Ti'nin Hsün-yü'sü (barbarlar) onlara saldırdı ve malvarlıkları ile zenginliklerine el koymaya çalıştığı için Dük onlara istediklerini verdi. Bundan sonra tekrar saldırdılar, bu kez toprakları ve insanları istiyorlardı. Bütün halk çok öfkeliydi ve savaşmak istiyordu. Kadim Dük şöyle dedi: 'Halk bir hükümdarı benimsediğinde, bu onların yararına olmalıdır. Şu anda barbarlar saldırıyor ve savaş için kışkırtıyorlar çünkü topraklarımı ve insanlarımı ele geçirmek istiyorlar. Bu durumda halkın benim tarafımda ya da onların tarafında olup olmaması neyi değiştirir ki? İnsanlar benim yüzümden savaşmak istiyor fakat sırf bu insanları yönetmek uğruna babalarının ve oğullarının katledilmelerine göz yumamam'. Daha sonra akrabalarıyla Pin'e gitti, Ch'i ve Chü Irmağı'nı aştı, Liang Dağı'nı geçti ve Ch'i Dağı'nın altında durdu. Pin halkı, yaşlılara ve zayıflara yardım ederek, Ch'i Dağı'nın altında Kadim Dük'e*

doğru akın ettiler. Çevre eyaletler Kadim Dük'ün hayırseverliğini duyduklarında, içlerinden çoğu ona bağlılık sözü verdi. Bunun üzerine Kadim Dük onların barbar adetlerini bir kenara bırakıp duvarlar, binalar inşa ettirdi, şehirler kurdu ki herkes ayrı ayrı dilediğince ikamet edebilsin. Beş farklı devlet dairesine yetkililer atadı. İnsanlar şarkılar söyleyerek keyifle işlerini yapıyor ve onun Erdem'ine[11] *dua ediyorlardı.*

Yirminci yüzyıl Çin askeri tarihçisi General Hsü Pei-ken, Chou'nun tarımsal mirası ve uzmanlıkları sayesinde, aralarında Shang tarafından fethedilen inancını yitirmiş Hsia grupları da dahil olmak üzere, birçok halkla kolayca ittifak kurmayı başardığına inanıyordu. Chou yıllarca, Hsia'nın tarımsal faaliyetlerini sürdürmesi ve çiftçilik uygulamalarında diğer halklara ve eyaletlere yol göstermeleri için danışmanlar gönderdi. Bu onlara sadece saygınlık ve şeref kazandırmadı, aynı zamanda bölgede yaşayanlar, onların âdetleri ve Wei Irmağı vadisinin[12] dışındaki bölge hakkında bilgi sahibi oldular.

Bununla birlikte Chi Li -Tan Fu'nun üçüncü oğlu, aynı zamanda vârisi ve kardeşleri arasında en namuslu olan ve sözüne en çok riayet edileni, komşu halklara karşı saldırganca başarılı seferler düzenleyerek kısa bir süre içerisinde Chou'nun etki alanını genişletti. İlk başta Shang onun başarılarını tanıyor ve hareketlerini onaylayarak ona kont unvanını lütfediyordu. Fakat sonunda Shang'ın sarayından bir kızla evlenmesine rağmen hapsedildi ve esaret içinde öldü. Shang-Chou ilişkilerinin tarihi bir şekilde belirsizliğini korusa ve aydınlanmak için daha fazla arkeolojik araştırmayı beklese de, diğer Chou saray mensuplarından çoğu, Kral Win de dahil olmak üzere, Shang prensesleriyle evlenmiş gibi görünüyor. Chou, Wei Irmağı vadisine göç etmeden nesiller önce Shang, Chou'yu zapt etmek için birçok askeri sefer düzenledi. Shang kralları aynı zamanda sık sık Chou topraklarında avlanırlardı fakat Chou'nun yükselmesinden[13] endişe duyarak bu uygulamadan vazgeçtiler.

Yaşlılığında, Kral Wen de muhalefeti nedeniyle zorba Shang hü-

kümdarı tarafından hapse atıldı fakat ailesi ve diğer erdemli adamların[14] verdikleri abartılı rüşvetlerle özgürlüğünü kazandı. Verilen hediyeler o kadar büyük ve etkileyiciydi ki, Shang'a karşı tevazuunu ve sadakatini göstermeye devam eden Kral Wen bile Batı Dük'ü ya da diğer adıyla Batı Lordu olarak görevlendirildi. Bu unvan bahşedildikten sonra, ironik olarak, ona imparatorluğu dış müdahalelerden etkin bir şekilde korumak için verilen askeri sorumlulukların sembolleri olan bir yay, balta ve oklar hediye edildi. Derhal Shang İmparatorluğu'nun batı sınırındaki, Wei Irmağı vadisine uzaklığıyla son derece avantajlı bir konumda bulunan küçük eyaletine döndü. Özellikle barbar bölgesinde yaşayan halk, canlı askeri faaliyetlerin teşvik edilmesinden, bereketli toprakların hasadından ve göreli yalıtılmışlığın yarattığı gizlilikten son derece memnundu. Çünkü Kral Wen, eyaletin maddi ve toplumsal gücünü artıracak etkin politikaları dikkatleri çekmeden uygulayabiliyordu. Böylece Chou, on yedi sene boyunca nihai karşılaşmaya[16] hazırlanma fırsatı buldu.

T'ai Kung

Temsili de olsa kabaca üç bin küçük eyalet ve tımar üzerindeki kontrolünü devam ettirmekte olan kudretli Shang'ın gücü ve topraklarının genişliğiyle karşılaştırıldığında oldukça değersiz kalan Chou'nun bu küçük eyaletine, garip bir kişiliğe sahip ve asıl adı Chiang Shang olan T'ai Kung geldi. Geçmiş hayatı sırlarla kaplı bir şahsiyet olan yaşlı T'ai Kung, belki de o dönemde Shang hükümdarını katlanılmaz bulduğu için deli taklidi yaparak onun gücünden ve saltanat hayatından kaçmıştı. Gözden kaybolduktan sonra yeniden ilk defa Chou'nun kırsal kesimlerinde, tahmini olarak yetmiş iki yaşındayken ortaya çıktı ve Chou'nun gidişatında etkili oldu. Kral Wen'le karşılaştıktan sonra Chou sarayına bağlılıkla hizmet ettiği yaklaşık yirmi yılın sonunda ve büyük fethin ardından, T'ai Kung'a doğu bölgesini sağlamlaştırmak ve belki de onu askeri bir tehdit olmaktan çıkarmak için ödül olarak

Ch'i tımarını verdi.

T'ai Kung'un Kral Wen ile yaptığı ilk söyleşi, büyük tarihsel şahsiyetler arasındaki kaçınılmaz buluşmalarda sıklıkla rastlanan efsanevi atmosferle dikkat çekmektedir. *Altı Gizli Öğreti*'de kaydedildiği üzere görüşmeden önce büyük bir Saygın Kişi'nin ortaya çıkışının işaretleri görülmüş ve Kral Wen bu konuda bilgilendirilmişti. Kral bunun üzerine, buluşmaya manevi açıdan hazır olmak ve uygun ruh haline erişmek için üç gün oruç tuttu. Sonunda onunla karşı karşıya geldiğinde, kralın mecazi terimlerle ağız arama çabasına karşın T'ai Kung hemen çözülemeyen devrim konusunu, yani Shang'ı devirme meselesini, açtı. Daha sonra mecazları bırakarak, krala ülkenin uygun insancıl tedbirlerle ve etkili bir devlet yönetimiyle nasıl fethedilebileceği hakkında açık tavsiyeler verdi. Muhtemelen bu görüşmenin göklerin bir işi olduğunu varsaymasına rağmen kral, hiç zaman kaybetmeden dürüstlüğüne hayran olduğu T'ai Kung'un, rüyasını gerçeğe dönüştürebilecek ve Shang hanedanlığına son verecek gerçek bilge olduğunu anladı. Bundan böyle T'ai Kung danışman, öğretmen, sırdaş, bilge, askeri stratejist ve Kral Wen ile Wu'nun silahlı kuvvetleri nihai zaferi kazanana kadar geçen uzun yıllar boyunca da başkomutan olarak hizmet verdi.

Ch'i eyaletindeki *Shih chi* bölümü, kurucusu T'ai Kung'un biyografisini içerir ve (*Altı Gizli Öğreti*'nin Birinci Bölümü'nde muhafaza edildiği varsayılan) bu bölüm ünlü söyleşiye öncülük eden gelişmelerin ek bilgilerini ve kayıtlarını sunar.

T'ai Kung Wang, Lü Shang, Doğu Denizi bölgesinin yerlisidir.[17] Ataları bir zamanlar işçi yöneticisi olarak hizmet verir ve Yü'yü su baskınlarına karşı koruma işinde layıkıyla yardımcı olurdu. Hükümdar Shun ve Hsia hanedanlığı arasındaki dönemde kendisine Lü'de ya da belki Shen'de tımar verilmiş ve soyadı bundan böyle Chiang olmuştu. Shang ve Hsia hanedanlıkları boyunca aynı soyun kimi oğullarına ve torunlarına da Lü ve Shen'de tımar verilmişti ve bunlardan bazıları sıradan halktan kimseler-

di ve Shang onların neslinden gelen biriydi. Orijinal soyadı Chiang'tır, fakat sonradan Lü Shang soyadını almıştı.

Sıkıntı içerisinde ve yoksullaşmış olan Lü Shang, Batı'nın Lordu'nu (Kral Wen)[18] arayıp bulduğunda zaten yaşlıydı. Batı'nın Lordu avlanmaya gitmek üzereydi ve iyi bir haber duymak için tanrılara danışıyordu. O sırada kâtibi ona şöyle söyledi: "Ele geçireceğin şey ejderha ya da yılan olmayacak, kaplan ya da ayı da olmayacak. Elde edeceğin şey egemen[19] ya da kral için bir yardımcı olacak." Bunun üzerine Batı'nın Lordu avlanmaya gitti ve gerçekten de Wei Irmağı'nın güneşli tarafında T'ai Kung ile karşılaştı. Onunla konuştuktan sonra oldukça memnun bir şekilde; "Bana 'Chou'ya bir Bilge gelecek ve Chou böylece gelişecek' dendi. Sen gerçekten o musun, değil misin?" Böylece ona T'ai Kung Wang[20] ismini verdi ve onu stratejist olarak görevlendirerek birlikte arabasına döndüler.[21]

Söylenildiğine göre, "T'ai Kung'un çok geniş ilmi ve irfanı vardı ve bir zamanlar (Shang kralı) Chou'ya hizmet ediyordu. Kral Chou Yol'u (Tao) kaybetti, bu yüzden de onu terk etti. Daha sonra seyahatler ederek çeşitli feodal beyler[22] üzerinde önemli etkiler bıraktı fakat (uygun) hiç kimseye rastlamadı ve sonunda Batı'nın Lordu'yla batıya geri döndü."

Bir başka söylentiye göre, "Lü Shang bir kıyı şeridinde[23] saklanan emekli bir âlimdi. Batı'nın Lordu Yu-li'de hapisteyken, Sani Sheng ve Hung Yao uzun süredir tanıdığı Lü Shang'ı çağırdılar. Lü Shang da 'Duyduğuma göre Batı'nın Lordu çok saygın bir insanmış, dahası yaşlı insanların bakımlarını üstlenmekte de çok iyiymiş, bu yüzden sanırım oraya gideceğim' dedi. Üç adam Batı'nın Lordu adına güzel kadınlar ve sıra dışı eşyalar araştırdılar ve hepsini Kral Chou'ya Batı'nın Lordu'nu kurtarmak için sundular. Böylece Batı'nın Lordu serbest kalarak eyaletine geri dönebildi."

Her ne kadar Lü Shang'ın Batı'nın Lordu'na hizmet etmeye gelme amacının farklı olduğu söylense de, asıl nokta onun Kral

Wen ve Wu için stratejist olmasıdır.

Batı'nın Lordu, serbest bırakıldıktan sonra Yu-li'den ayrılıp (Chou'ya) dönmesinin ardından, Lü Shang ile gizlice bir plan yaptı ve erdemini Shang yönetimini devirmek için geliştirdi. T'ai Kung daha çok askeri otoriteyle ve sıra dışı taktikler[24] ile ilgiliydi ve bu yüzden de daha sonraki nesiller ne zaman ordular ve Chou'nun gizli güç dengesi (*ch'üan*)[25] hakkında konuşsalar, yaptığı temel planlardan dolayı T'ai Kung'la gurur duyarlar.

Batı'nın Lordu'nun yönetimi adildi, hatta Yü ve Jui arasındaki anlaşmazlığı çözüme kavuşturmaya yetecek kadar (bile) etkiliydi. (*Kasideler Kitabı*'ndaki) şair, Batı'nın Lordu'ndan (Gök'ün) Fermanı ona ulaştıktan sonra Kral Wen olarak bahsetmiştir. Ch'ung, Mi-hsü ve Chüan'i'ye[26] saldırmış ve Feng'de muhteşem bir şehir inşa ettirmiştir. Eğer göğün altındaki her şey üçe bölünecek olsaydı, üçte ikisi Chou'ya[27] olan sadakatinden dolayı ona verilirdi. T'ai Kung'un planları ve tasarıları büyük bir yere sahipti.

Kral Wen öldüğünde, Kral Wu tahta çıktı. Kral Wu, 9. yılda Kral Wen'in yarım bıraktığı işi tamamlayarak, feodal beylerin bir araya gelip gelmeyeceklerini görmek için doğuda bir saldırı başlattı. Ordu düzenlendikten sonra T'ai Kung sarı savaş baltasını sol elinde tutup, sağ eliyle de beyaz bayrağını sıkıca kavrayarak yeminini tekrarlıyordu.

Ts'ang-ssu! Ts'ang-ssu![28]
Sallarınla ve küreklerinle
Sıradan halk kitlelerini birleştir
Buraya ayak basanın başı kesilir.

Kral Wu, bundan sonra Meng-chin'e gitti. Kendi ittifakları için birleşen feodal beylerin sayısı sekiz yüzdü. Feodal beyler hep bir ağızdan, "Kral Chou'ya saldırabilir," dediler. Kral Wu, "Daha değil," diye cevap verdi. Sonra orduya geri dönerek T'ai Kung ile birlikte Büyük Yemin'ini etti.

Chou'da iki yıl kaldıktan sonra, Kral Chou Prens Pi-kan'ı öldürdü ve Chi Tzu'yu hapsetti. Kral Chou'ya saldırmak isteyen

Kral Wu, işaretleri gözlemlemek için kaplumbağa kabuklarıyla fal baktı. Kehanetler hayırlı değildi, şiddetli bir rüzgâr ve yağmur başladı. Birleşen tüm dükler korkuyordu ama T'ai Kung hepsini Kral Wu'yu[30] desteklemeleri için teşvik ediyordu. Kral Wu böylece ilerledi.

On birinci yılın ilk ayının *chia Tzu* gününde Mu-yeh'te ant içti ve Shang'ın Kralı Chou'ya saldırdı. Kral Chou'nun ordusu tamamen yenilgiye uğratıldı. Kral Chou döndü ve arkasına bile bakmadan Geyik Kulesi'ne kaçtı. Peşine düşerek Kral Chou'nun kafasını uçurdular.[31] Ertesi sabah Kral Wu adak taşının başındaydı: Feodal beyler berrak su takdim ettiler; Wei'den K'ang Shufeng renkli minderler yaydı, Shih Shang-fu (T'ai Kung) kurbanlık hayvanların başında durdu, Kâtip I dualar okuyarak Kral Chou'nun suçlarının cezalandırılması için ruhlara seslendi. Fakir insanları memnun etmek için Geyik Kulesi'nden para ve Chüch'iao'nun ambarından buğday dağıttılar. Pi-kan'ın mezarını düzenleyip Chi Tzu'yu esaretten kurtardılar. Dokuz kazanı[32] taşıdılar, Chou yönetimini tasfiye ettiler ve Göğün Altında Her Şey'e yeniden başladılar. Shih Shang-fu'nun (T'ai Kung) planları çok büyüktü.

Böylece Kral Wu, Shang'ı huzura kavuşturarak Göğün Altındaki Her Şey'in Kralı oldu, T'ai Kung'a Ch'i'deki Ying-ch'iu'yu tımar verdi. Tai Kung doğudaki eyaletine gitmek için yola koyuldu, yolda sabahladı ve yavaş seyahat etti. Hancı ona, "Derler ki zaman, kazanılması zor kaybedilmesi ise kolay bir şeydir. Misafirimiz huzur içinde uyuyor. Belki de kendi eyaletine dönmez," dedi. T'ai Kung hancının bu sözlerini duyunca kalktı, giyindi ve gün ağarmadan eyaletine ulaştı. Lai Markisi oraya gelmiş ve Ying-ch'iu'yu ele geçirmek için saldırmaya hazırlanıyordu. Ying-ch'iu, Lai'ye sınırdı. Lai'de yaşayan halk, Kral Chou dönemindeki kargaşadan ve Chou hanedanlığının yeni yerleşimlerinden avantaj sağlayan Yi halkıydı ve Chou'nun uzaktaki kışlaları toplayamayacağını varsayıyorlardı. Bu nedenle, T'ai

Kung'la eyaleti için savaştılar.

T'ai Kung eyaletine vardığında geleneklere[34] bağlı kalarak yönetimi tasfiye etti; Chou gelenek göreneklerini (*li*) basitleştirdi; küçük esnaf ve tüccarlar için yerler temin etti; balıkçılık ve tuz üretiminden kâr sağlamak için gerekenleri sağladı. Ch'i nüfusunun büyük bir çoğunluğu Ch'i hâkimiyetine geri döndü ve Ch'i büyük bir eyalet haline geldi.[35]

Sonra, Chou Kralı Ch'eng gençken,[36] Kuan Shu ve Ts'ai Shu başkaldırdı ve Hua Irmağı vadisinin Yi halkı Chou'ya karşı tavır aldı. Böylece, (Kral Ch'eng) Dük Chao K'ang'a T'ai Kung'a yetki vermesi için emir verdi: "Doğuda denize doğru gidebildiğin kadar git, batıda Sarı Irmak, güneyde Mu-ling ve kuzeyde Wu-ti tasfiye edilecek ve beş marki ve dokuz kont yeniden hizaya sokulacak."[37] Bundan sonra, Ch'i bir tasfiye seferi düzenledi ve (asilere) saldırdı, sonunda büyük bir eyalet haline geldi. Başkenti Ying-ch'iu oldu.

T'ai Kung öldüğünde muhtemelen yüz yaşından fazlaydı...

Büyük Tarihçi söyle der: "Ch'i'ye gittim –T'ai Dağı'na ait olan Lang-yeh'ten, denizi karşılayan kuzeye kadar, iki bin *li* bereketli toprak. İnsanları açıksözlü[38] ve çoğu irfanını gizliyor. Cennetten kopma bir yaradılışları var. Eyaletin kurulmasında T'ai Kung'un Bilgeliği'nden istifade etmek ne kadar da uygun, Dük Huan'ın toprakları geliştirip güzelleştirmiş ve böylece sonunda tüm feodal beyleri bir anlaşmayla birleştirmesi uygun değil mi? Büyük, çok büyük örnek bir eyalet!"[39]

Ssu-ma Ch'ien'in çoğunlukla güvenilir bulunan *Shih chi* eserinde geçen T'ai Kung'un ayrıntılı biyografisine rağmen, bin yılı aşkın bir süredir Konfüçyüsçü şüpheciler onun varlığını bile reddetti. Diğerleriyse, ona daha küçük bir rol biçti ve kökenine dair kafa karıştırıcı efsanelerden tedirgin oldu. Her iki grup da, çığır açıcı olayların özgün kayıtlarının bulunması gerektiğini öne sürdü ve geleneksel olarak kabul edilmiş kadim metinlerde –*Shang shu*[40] ve *Ch'un ch'iu* (*İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları*)– T'ai Kung'a

gönderme yapılmadığını belirterek görüşlerini savundu. Böylece, şüpheciler, genel olarak ikinci büyük Konfüçyüsçünün düşüncelerini, askeri seferlerin ve kaçınılmaz katliamların zalim doğasını kabul etmeyi reddeden titiz Mencius'u takip eder görünmektedirler.[41] Kral Wu'nun fetihlerden önce yıllarca gösterdiği üstün gayret ve geniş Shang toprakları üzerinde dayattığı henüz olgunlaşmamış Chou kontrolü de hafife alınma eğilimindedir. Sonuç olarak bilgelik, erdem ve uygarlıkta birleşen iki tarihi şahsiyet –Kral Wen ve Chou Dükü– büyük saygı görürken, stratejistler ve komutanlar, yani askeriyenin temsilcileri, görmezden gelinmiş ve reddedilmiştir. Ancak, bambaşka metinlerden incelenen sayısız alıntı ya da hikâyedeki mistik ve efsanevi materyaller ayıklandıktan sonra, diğer tarihçiler ve bilim insanları T'ai Kung'un sadece yaşamakla kalmayıp aynı zamanda Chou tarihinde –*Shih chi* biyografisinde tanımlandığı kadar–[42] önemli bir rol oynadığı sonucuna varmışlardır. Her ne kadar Kral Wen'le ilk karşılaşmasının ayrıntıları belirsiz kalacak gibi görünse de, T'ai Kung, muhtemelen Chou'nun askeri müttefiki olan ve nesiller boyu aralarında evliliklerin yaşandığı Chiang klanının temsilcisiydi.[43] Kadim eserlerin hâlâ devam eden keşifleriyle ve somut tarihsel kanıtlar sayesinde T'ai Kung'un varlığı sonunda temize çıkmıştır.[44]

T'ai Kung'un Politikaları ve Stratejileri

Yıkılmamak ve fetihler yoluyla büyümeye devam etmek için Chou'nun somut güçlü kaynaklarını geliştirmeye, düşmanın gücünü azaltmaya, savaşta ve barışta etkili dayatmalara sahip güçlü bir yönetim örgütlenmesi yaratmaya yarayan önemli, büyük bir stratejiye ihtiyacı vardı. Buna bağlı olarak, *Altı Gizli Öğreti*'de T'ai Kung, halkın refahını ön planda tutan yönetimiyle, hayırsever hükümdar ilkesinin güçlü bir destekçiydi. İyi düzenlenmiş, zengin, tatmin olmuş insanların devletlerini hem maddi hem de manevi olarak destekleyeceğine inandığı için bu temel poli-

tikayı savunuyordu. Sadece yeterli maddi kaynaklara sahip toplumlarda insanlar eğitilip yönetilebilir,[45] gönül birliği sağlanıp askeri seferler için gerekli eksikler tamamlanabilir ve gerçek anlamda motive olmuş askeri birlikler kurmak için ortam hazırlanabilir. Dahası, hayırsever bir devlet hiç vakit kaybetmeden ezilmişlere, cesareti kırılmış insanlara, göçmenlere ve despot güçlerin boyunduruğu altında olan diğer eyaletlerdeki insanlara yol gösterici olur. Bu durum halkta, eğer yeni bir rejim kurulursa, yöneticilerin yakın zamanda tahttan indirilen kötü monarkların hatalarını tekrar etmeyeceklerine dair bir güven yaratır.

T'ai Kung'un temel ilkeleri, genel politikaları ve *Altı Gizli Öğreti*'de ifade ettiği stratejik kavramları özetle aşağıda sunulmaktadır.[46]

Sivil Meseleler

Halktan İstifade Et

T'ai Kung şiddetle, Mencius'un refahı ve halkın yaşam şartlarını iyileştirmeyi tavsiye eden politikalarına benzer politikaları savunmaktadır. Buna göre tarım öncelikle canlandırılmalı, üretimi artıracak olumlu tedbirler alınmalı, ekim zamanlarında halka müdahalelerden bilinçli olarak kaçınılmalı ve böylece de hükümet müdahalelerinin olumsuz etkileri asgari düzeye çekilmelidir. Erdemler ve halktan istenenler, sadece yeterli maddi temeller oluşursa insanlara başarıyla aşılanabilir. Mutlu insanların yaşadığı zengin ve iyi idare edilen bir eyalete, diğer güçler tarafından saygı duyulması kaçınılmazdır.[47]

Güçlü Bir Bürokrasi Oluştur ve Kontrolü Elde Tut

Devlet ahlaki standartlar çerçevesinde kurulsa ve erdem ilkesinin üzerinde ısrarla durulsa da, etkili bir yönetim ancak sistemli kurallar çerçevesinde düzenlenen ödül ve cezalarla mümkündür. Bu politikalar, istisnasız olarak, adil bir değerlendirmenin ardından dikkatle seçilmiş yetenekli adamlardan oluşmuş güç-

lü bir bürokrasiye bağlı şekilde uygulanmalıdır. Kişisel cesaret gösterileri gibi eyalete zarar veren değerler, cesaretlendirilmemelidir. Ancak, müttefiklere hoşgörü gösterilmeli ve yerel âdetlerine ters düşecek işlerden kaçınılmalıdır.

Ödüller ve cezalar açık, hızlı ve evrensel olmalıdır ki, toplumsal bilincin bir parçası haline gelebilsinler. Kanunlar ve cezalar ölçülü ve asla aşırı olmasa da, eyaletin varlığı söz konusu olduğunda gereken ne varsa, kesin bir şekilde uygulanmalıdır. Cezalar en üst rütbelere kadar verilebilirken, ödüller de en alt kademedekilere de verilebilmelidir.[48] Kanunlar ancak bu şekilde etkili olarak uygulanabilir, insanlar konumları ne olursa olsun bunlara uymaya motive edilebilir ve suç işleme potansiyellerinin olup olmadığı saptanabilir.

Şahsi Örnek ve Hükümdarın Şefkati

Hükümdar ve yönetimin bütün mensuplarının da katılımıyla, evrensel olarak kabul edilmiş tüm erdemler yoğun biçimde geliştirilmelidir: Hayırseverlik, doğruluk, sadakat, güvenilirlik, samimiyet, cesurluk ve bilgelik. Her insan varlıklı olmayı, sefa sürmeyi ve erdemi sevdiği gibi ölümden, acı çekmekten ve kötülükten nefret ettiği için, hükümdar bunları halkla birlikte geliştirmeli ve teşvik etmelidir. En iyi şekilde, onların ihtiyaçlarını ve beklentilerini fark etmeli, olası her bilgi kaynağından faydalanarak içinde bulundukları koşulları bilmelidir. Kişisel duygular tarafsız devlet yönetimine asla karıştırılmamalı, hükümdarın ya da bürokratların arzuları haddini aşmamalıdır ki, halk fakirleşip geçim kaynaklarından mahrum kalmasın. Hükümdar, bir düşmanın kötülüğüyle büyük oranda karşıtlık taşıyan bir kişilikmiş gibi davranmak yerine, buna taban tabana zıt bir seçeneği etkili bir biçimde sunarak, kötülüğün tüm kalıntılarını bertaraf etmek için çabalamalıdır. Doğruluk her zaman kişisel duygu ve isteklere hâkim olmalı ve hükümdar, zorluğu da sefayı da halkıyla etkin şekilde paylaşmalı ve böyle yapmayı benimset-

melidir. Bu, halkın ona bağlanmasını ve devlete bağlılıklarını garanti altına alır.

Topyekûn Savaş

Altı Gizli Öğreti'nin asırlar boyunca şiddetle eleştirilmesinin bir nedeni de, T'ai Kung'un Chou'nun Shang'ı ele geçirmesi ve zafere ulaşması için her uygun yöntemden faydalanmasında ısrar etmesidir. Önemli tedbirler, savaş[49] için her türlü araçtan faydalanmayı, düşmanı kandırmak ve şüpheleri gidermek için hile yapmayı, düşman subayları içinde sadakatsizlik yaratarak kargaşa oluşturmayı ve karşı saflarda şaşkınlık yaratmak için rüşvet, hediyeler ve diğer yöntemleri kullanmayı, kendi kendini mahvetmesi için düşmanın sefahatini artıracak ve onu güçten düşürecek müzik, şarap, kesme yeşim taşları gibi nadir bulunan büyüleyici şeylere boğmayı da içerir. Tam bir gizlilik hâkimdir ve savaşa girildiği zaman kısıtlamalar kaldırılmalıdır.[50]

Askeri Meseleler

Kitabın büyük bir bölümü, belirli durumlar için ayrıntılı taktikleri konu almaktadır. Bununla birlikte T'ai Kung, sefer stratejisi, komutan ve subayların seçilmesi, talim, silahların hazırlanması ve türleri, yeni silahların yapılışı, iletişim, savaş taktikleri ve örgütlenme gibi birçok konuda da tavsiyeler vermektedir. Gözlem ve stratejilerinin çoğu artık kullanılmaz olsa da, diğerlerinin değerleri bakidir. Eklemlenme, parçalara ayrılma ve kontrol için yaptığı öneriler, bağımsız eylem, özelleştirilmiş silah sistemleri ve güçleri gibi konulardaki düşünceleri yaygın şekilde tartışılmıştır. Aşağıda tek tek özet girişler bulunmaktadır.

Komutan: Komutan dikkatli bir şekilde seçilmeli ve başkomutana askeri meseleler üzerinde mutlak bir otorite verilerek güvenildikten sonra, eyalet sunağında resmi bir törenle uygun bir şekilde göreve getirilmelidir. Komutayı ele aldıktan sonra, hükümdar, öncelikle değerli fırsatlar kaçabileceği, orduyu tehlikeye

atabileceği ya da subaylar komutanın otoritesini sorgulayabileceği için, komutanın faaliyetlerine ya da kararlarına müdahale edemez.[51]

Komutanlar, onları lider yapan önemli nitelikleri harmanlayıp bünyelerinde bulundurmalı ve kuvvetlerini felakete sürükleyecek, hatalı kararlara ya da istismara yol açabilecek niteliklerden arınmış olmalıdırlar. Kitabın birçok bölümünde karakterin bu esasları ve buna bağlı hatalar belirtilmekte ve askeri liderleri seçmekte ve değerlendirmekte kullanılacak psikolojik teknikler önerilmektedir.[52]

Örgütlenme ve Birlik: Hem askeri hem de sivil sınıflar, etkili olmak istiyorlarsa birlik halinde ve kaynaşmış durumda olmalıdırlar. Ayrı bölümler ayrı ayrı görevlere atanmalı ve rapor verme ile sorumlulukların kaynaşmış bir sistemi tesis edilmelidir. Tüm subaylardan, teknik ve yönetici uzmanlardan oluşan bir komuta hiyerarşisi oluşturulmalı ve benimsetilmelidir.[53]

Savaş Taktikleri: T'ai Kung, komutanın hareketlerine rehberlik etmesi ve düşmanın tarzına, arazinin nesnel sınıflandırmasına ve karşılaşılacak kuvvetlerin göreli gücüne bağlı olarak uygun taktikler belirlemesi için sayısız savaş durumunu inceler ve bazı genel ilkeler formüle eder.[54] İki temel kategori vardır: Bir tanesi, ordu düşmanla karşı karşıya gelmek üzereyken uygulanır. Diğeriyse ordu kendisini dayatılan bir karşılaşmada dezavantajlı bir konumda bulduğunda işe yarar. Bu başlıklar, avantajlı arazilerin seçimi, istihkâmlara karşı saldırı yöntemleri,[55] gece saldırıları, karşı saldırılar, tuzaktan kurtulma, orman savaşı, su çatışması, dağ savaşları, vadi savunması, ateş saldırısı altında hayatta kalma, kaçınılacak coğrafi yapı ve durumlar, psikolojik savaş teknikleri, düşmanı araştırma ve yönlendirme, korkutma yolları ve hile yöntemleri diye ayrılmaktadır.

Üzerinden bin yıllık bir dönem geçmesine rağmen, *Altı Gizli Öğreti*'deki bellibaşlı ilkeler, stratejiler ve taktikler geçerliliklerini koruyarak iş hayatında ve askeri hayatta kullanılmaya de-

vam ettiler. Açıkçası, içlerinden en önemlisi aldatma ve şaşırtmadır.[56] Bir saldırının etkisini azami seviyeye çıkarmak için, alışılmışın dışında tedbirler kullanılarak düşman fiziksel ve psikolojik olarak yönlendirilmelidir. Çeşitli teknikler mümkündür fakat içlerinde en etkili olanlar, sahte saldırılar, hileler ve konuşlanmış birliklerin sinirlerini bozmak için tasarlanmış sınırlı çarpışmalardır. Bunları takiben esas saldırıya geçilebilir.

Bütün bunlardan başka ayrıca yanlış bilgi vererek düşman saflarında kafa karışıklığı yaratıp oluşan kargaşanın avantajını kullanmak, güç gösterisi yaparak düşmanı sindirmek, saldırgan olmak ve inisiyatifi asla bırakmamak, hız ve çabukluğu vurgulamak, yağmur ve rüzgâr gibi düşman birliklerini rahatsız edip sıkıntı yaratacak iklim ve arazi şartlarından faydalanmak, güneş olmadığında ya da günbatımında saldırmak, bilgi toplamak için yoğun çaba harcamak gibi ilave taktikler de bulunmaktadır. Düşman iyi değerlendirilmeli ve saldırı ya da savunmadan önce kararlar uygun bir şekilde yorumlanmalıdır. Karşıdaki komutanın eksiklikleri ve zayıflıkları belirlenerek bunlardan faydalanılmalı ve saldırılar düşmanın savunmasız olduğu pozisyonlara yöneltilmelidir. Tuzaklar ve pusulardan kaçınılmalı fakat zor durumda kalındığında her zaman uygulanmalıdır. Dağınık ve zayıf olmak yerine, kuvvetler normal olarak etkili bir güç yoğunluğu oluşturması için birleştirilmelidir. Düşman ordusunu direnişten vazgeçmeye cesaretlendirmek için teslim olanlar bağışlanmalıdır. Birlikler hareketli olmalı ve uzmanlık alanları tamamen kullanılmalıdır. Hiçbir komutan, eğitim ve hazırlık eksikliğinden ötürü asla mağlup olmamalıdır.

Metnin Tarihi ve Yazarı

Tarihi bir şahsiyet olan Tai Kung'un *Altı Gizli Öğreti*'yle olan ilişkisi meselesi bugüne kadar tartışılmış ve konu hakkında birçok farklı fikir ileri sürülmüştür. Bugünkü Çince başlığı olan *T'ai Kung Liu-t'ao*, ilk olarak "Edebiyat Üzerine Tez" adı altında

Sui shu'da* görülmüştür. Bundan önce hem Liu Pei hem de büyük komutan Chu-ko Liang, *San-kuo chih*'a yapılan bir tefsirde *Liu-t'ao* başlıklı kitaptan övgüyle bahsetmişlerdir.[57] Ünlü yorumcu Yen Shih-ku, (belki de hatalı olarak) Han hanedanlığından günümüze kalan ve bir Chou hanedanlığı tarihsel çalışması olduğu düşünülen benzer başlıklı bir kitaptan bahsetmektedir.[58]

Başlığın anlamı tam olarak belli değildir; ancak ilk karakterin, *liu*'nun anlamı tartışmasız "altı"dır. İkinci karakter, *tao*'nun ilk anlamı "örtülü" ya da "saklı"dır. Askeri metinlerde okun etrafının sarıldığı kumaş ya da yay kılıfı anlamında kullanılmıştır.[59] Genişletecek olursak kelime "saklanmış" ya da "gizli" anlamlarına da gelmekte, dolaylı bir anlatımla ise savaşta ok kullanmaya, genel olarak da savaş sanatlarını da kapsayan bir anlama gönderme yapmaktadır.[60] Böylece, *Liu-t'ao*'nun altı kategoride savaş taktiklerini ve becerilerini inceleyen bir kitap olduğu anlaşılmaktadır. Başlık zaman zaman *Altı Durum* olarak da çevrildi. Ancak, biz gizli kalmış şeyleri vurgulamayı tercih ettiğimiz ve bu yüzden de eserin sahibi olduğu varsayılan yazarın öğretme ve tavsiye vermedeki rolüne vurgu yaparak, başlık olarak *Gizli Öğretiler*'i seçtik.

Bir dizi seçkin Sung hanedanlığı âlimi de dahil olmak üzere Konfüçyüs ekolünün mensupları Savaşan Devletler Dönemi'nin sahte belgelerinden olduğunu iddia ederek *Altı Gizli Öğreti*'yi hor görmüşlerdir.[61] Daha sonra, detaycı araştırmacılar eserin kadim çağlardan kalma olduğuna dair her iddiayı şiddetle reddederek onu T'ang hanedanlığına bağlamışlardır. Başlıca eleştiriler, eserin gerçekçi doğasına ve T'ai Kung'un açıkça savunduğu "aşağılık ilkeler"e odaklanmıştır. Bu eleştirilere göre T'ai Kung, bundan önceki tarihsel gerçeklik tartışmasında bahsedildiği gibi, Chou hanedanlığının kurucusudur ve onun gibi gerçek bilgeler kendi itibarlarını beş paralık ederek kurnazlık ve hileyi tavsiye etmezler, hedeflere ulaşmak için cinsellik ve rüşveti kullanmayı savunmazlar. Dolayısıyla bu türden eleştirilerin dar bakış açılarına göre Shang'ın

* Tang döneminde yazılan kısa ömürlü Sui hanedanlığının tarihi.

fethi, yoldan çıkma ve barbarlığa karşı kültür ve erdemin bir zaferidir.[62] Ne yazık ki, bu eleştirmenler, eserde sivil ve askeri olana sistemli olarak yapılan kadim vurguyu görmezden gelmekte ve bu yüzden de zayıf Chou ordusunun nasıl olup da oldukça üstün Shang kuvvetlerini kırıp geçtiğini fark edememektedir. (Birkaç profesyonel asker bu detaycılara karşı fikirlerini söylemiş ve Chou'nun askeri faaliyetlerinin gerçekçi karakterinin ve kötüyü haklamak, nüfusu korumak için her mümkün yolu denemek hakkındaki görüşlerinin metnin geçerliliğine en büyük ve açık kanıt olarak yorumlanması gerektiğinin üzerinde durmuşlardır.)

Kimi gelenekselciler, özellikle de geçmişte askeriyede görev yapmış tarihçiler, görünüşe göre metnin özgünlüğünü desteklemekte ve hâlâ Chou hanedanlığının kurulduğu dönemden kaldığını iddia etmektedir.[63] Daha ılımlı bir bakış açısına sahip olanlar ise, ana öğretilerin orijinal biçimlerinin vecizeler halinde bambularda korunduklarını ve T'ai Kung'un soyundan gelenler tarafından sözlü olarak aktarılarak Ch'i askeri çalışmalarını başlattığına inanmaktadırlar. Orijinal tartışmaların, asırlar boyunca, *Chuang Tzu* ve *Han Fei Tzu*'da olduğu gibi, muhtemelen sayısız felaketten ve kayıptan dolayı zarar gördükleri ve Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarında derlenip düzeltmeler yapıldığı bilinmektedir.[64]

Bütün eserin uydurma olduğunu öne süren iddialar, 1970'lerin başında bir Han hanedanlığı mezarlığında, neredeyse söz konusu eserin bire bir aynısı olan bir bambu şerit baskısının keşfiyle büyük oranda ortadan kalktı.[65] Han'a ait diğer referanslarla bir araya gelince, bu keşif, metnin bölümlerinin en azından eski Han döneminde var olduğunu kanıtlar. Bununla birlikte, ilk metnin bugünkü *Altı Gizli Öğreti* olduğunu ısrarla savunanlar bile, metinde sayısız tarihsel hata olduğunu kabullenmek zorunda kalıyorlar. Eserin dili ve üslubu kapsamlı gözden geçirmelere maruz kaldığına işaret etmekte ve son yazılı halin muhtemelen MÖ 4. yüzyıldan önce ortaya çıkamayacağını kanıtlamaktadır.[66]

Yaylı tüfek ve kılıç[67] gibi gelişmiş silahlardan sık sık bahsedilmesi ve süvari taktiklerine tahsis edilen bölümler sondan bir önceki yazarın T'ai Kung'tan yedi, sekiz yüzyıl sonra yaşadığını kanıtlamaktadır. Örneğin, Bölüm 55'te piyadelerin asırlar boyunca önemli bir yer tutmamasına ve süvarilerin ancak MÖ 3. yüzyılda ortaya çıkmalarına rağmen savaş arabalarının, süvarilerin ve piyadelerin birbiriyle bağlantılı etkinlikleri tartışılmaktadır.

Birçok bilim insanı, *Altı Gizli Öğreti*'nin Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı* gibi, diğer askeri klasiklerden geniş bölümler alıntıladığını ve bunlardan kaynaklanan kavramları kullandığını iddia etmektedirler.[68] Ancak, öncelikle sorulması gereken sorular, her zaman tartışmalı konular olmalıdır. *Savaş Sanatı* aslında bir vecize ve özet olabilir çünkü Sun Tzu bu askeri düşünce geleneğinden faydalanmış ve Wei Liao Tzu gibi diğer eserlerin yazarlarıyla birlikte *Altı Gizli Öğreti*'nin henüz kuruluş safhasında olan metninin içeriklerinden ve kalıplaşmış geleneksel söylemlerden faydalanmıştır.[69] Savaşan Devletler Dönemi'nde hayatta kalmak isteyen devletlerin ve komutanların mevcut askeri düşüncelere bağlı kalmaları zorunludur. Bu nedenle, kavramsal ve yazınsal alıntıların olmayışı, muhtemelen olmasından daha dikkate değerdir, çünkü büyük oranda bölümlere ayrıldığını ve taktik ve gizli strateji okullarında sıkı sıkı korunduğunu göstermektedir.

Metnin aktarımıyla ilgili olarak son bir iddia da, Chang Liang'a Han hanedanlığının kuruluşundan önceki çalkantılı yıllarda verilen ünlü askeri metnin, *Huang Shih-kung'un Üç Stratejisi*'nden[70] ziyade *Altı Gizli Öğreti* olduğudur. Bu iddia çeşitli tarihsel nedenlerden dolayı doğru olabilir. İlk olarak okuyucuları diğer baskıcı ve gaddar saray yönetiminin –Ch'in– yıkılması davasına bağlıdır. Buna bağlı olarak, kitap aslında askeri uzmanlar tarafından MÖ 3. yüzyılda Ch'in düşmanlarını acımasızca yok edip güçlerini yerle bir ettiği zamanlarda hazırlanmıştır.[71] Bu da kavramların ve stratejilerin olgunlaşmasını açıklamakta, silahlar ve savunma donanımları ile ilgili kapsamlı bilgiler sunmakta, hayırsever yö-

netime ve kitabın gizliliğini korumaya yönelik çabalara vurgu yapmaktadır.

Altı Tao

Çoğu yorumcu, ilk iki gizli öğretinin büyük stratejiye ve savaşın planlanmasına, son dördünün ise taktiksel çalışmalar kategorisine odaklandığını dile getirmektedir.[72] Ancak, *Altı Gizli Öğreti*'nin orijinal yazarları da tematik gruplandırmaları için herhangi bir açıklama sunmadıklarından ya da bu konudaki bilgiler eksik olduğundan, "ejder" gibi başlıklarla bölümün içeriği arasındaki esas bağlantıyı anlamak zordur. Sadece ilk iki gizli öğreti, sivil ve askeri, –ekonomik olarak güçlü, motive olmuş nüfusu ve güçlü ordusuyla iyi yönetilen devlet– savaşı yürütecek iki kuruma odaklanarak, başlıklarıyla örtüşen içeriklere sahiptirler. Altı sınıflandırmanın altında yatan tematik konuları ayırt etmek için birkaç girişim olsa da, bu ayrımlar, var olan çalışma hakkında bilgi sahibi olmadan, belli bir öğretiyi ya da diğerini desteklemek için genellikle yeterli değilmiş gibi görünmektedir.

Bu bölüm için verilen içindekiler tablosu, her bir öğretinin başlığı için genel bir tanım sunmaktadır ve çevirmenin önsözü ana konuları kimi ayrıntılarla açıklamakta, hâlâ kullanışlı olabilecek her bir öğretinin kısa bir nitelendirmesini ele almaktadır.

Sivil Tao

Ahlaklı ve etkili bir devlet, savaşın ve hayatta kalmanın temelidir. Devlet, harcamaları sınırlandırırken ekonomiyi geliştirmeli, halk içinde uygun değerleri ve davranış biçimlerini yerleştirmeli, ödül ve ceza sistemini oturtmalı, zenginleri görevlendirmeli ve halkı rahatsız etmekten ya da incitmekten kaçınmalıdır.[73]

Askeri Tao

Askeri gizli öğreti, askeri tedbirlerden çok, Sivil T'ao'yu güçlendiren politik tartışmalardan bahseder. Bu tartışmalar

T'ai Kung'un güncel politik hayatı analizinden ve dünyayı zorbalık ve acıdan kurtarmak isteyen Chou'nun Shang'a karşı başarılı isyanını değerlendirmesiyle başlar. Muhalifleri kendi tarafına çekmek düşmanı zayıflatır ve eyaleti güçlendirir; hile yapmak ve psikolojik teknikler uygulamak düşmanı yönlendirmeye yarar ve çözülmelerini hızlandırır. Hükümdar, gözle görülür bir şekilde erdemini geliştirmeli ve devleti halkın aklını ve kalbini fethetmesine izin verecek politikalar geliştirmelidir ki bu sayede devlet savaşa girmeden zafer kazanabilir.[74]

Ejder Tao'su

Ejder Gizli Öğretisi öncelikle askeri örgütlenmeye odaklanır. Bu konuya komuta kademesinin sorumluluklarını belirlemek, komutanların belirleyici özellikleri ve nitelikleri için gereken değerlendirme ve seçim, görev başındaki komutanın bağımsız ve kusursuz olduğundan emin olmak için uygun törenin ayrıntıları, cezaların ve ödüllerin komutanın otoritesini ve kusursuzluğunu yaratmak ve sürdürmekteki önemi, baştaki komutanın bağlılığı ve uyumu teşvik etmek için bizzat ordunun başında bulunmasının esas olması gibi konular da dahildir. İkincil konular askeri iletişim ve gizlilik için gereken üstünlüklerdir. Bunlar durum değerlendirmesi ve zamanı geldiğinde yapılması gereken doğru hareketler, esneklik ve sıra dışılık da dahil olmak üzere temel taktiksel ilkelerin kavranması, komutada yaygın hatalardan kaçınma, düşmanın durumunu anlamak için çeşitli ipuçları ve askeri beceri ve donanım için günlük kurallardan oluşmaktadır.

Kaplan Tao'su

Kaplan gizli öğretisi, askeri donanım ve silahların önemli kategorilerinin tartışılmasıyla başlar ve komutayla ilgili elzem mevzular ve taktiksel ilkeler hakkında geniş çaplı açıklamalarla devam eder. Her ne kadar mevzilenme şekilleri açıkça belirtilmiş

ve hem karada hem de suda çalışabilen donanımların gerekli hazırlıklarından bahsedilmiş olsa da, bölümlerin birçoğunda yenik duruma düşüleceği belli olan savaş sırasında kendini kurtarmaya yönelik taktiklerden de söz edilmektedir. Çözümler genellikle hız, manevra kabiliyeti, birleşik hareket, belirleyici komuta, yanlış yönlendirme, pusu kurma ve farklı güçlerin uygun kullanımına odaklıdır.

Leopar Tao'su

Leopar gizli öğretisi, belirli zor arazi tiplerine göre taktiksel çözümlere odaklanır. Örneğin ormanlar, dağlar, dar geçitler ve boğazlar, derbentler, göller ve ırmaklar, derin vadiler ve diğer tüm kısıtlı hareket alanı bulunan noktalar. Aynı zamanda, saldırgan istilacılara ve üstün güçlere karşı koyma, etkin konuşlanma ve patlayıcı hareketler için yöntemlerin tartışmalarını da içerir.

Vahşi Köpek Tao'su

Vahşi Köpek gizli öğretisindeki en önemli bölümler üç bileşen gücün –savaş arabaları, piyadeler ve süvariler– uygun bir şekilde kullanılması için ayrıntılı ilkeleri, oldukça geniş bir kapsamda somut taktiksel durumlarla açıklamakta ve savaş alanındaki etkinliklerini karşılaştırmaktadır. Başka bir bölüm, kararlı bir saldırı esnasında düşmanın eksiklikleri ve zayıflıklarından faydalanılmasına odaklanır. Son olarak, birçok bölüm Ejder gizli öğretisine daha uygun görünen genel konuları işler. Bunlar arasında seçkin piyade, süvari ve arabalı birlikler için fiziksel olarak yetenekli, motivasyonu sağlam bireylerin seçimi ve tanımlanması ile askerleri eğitme yöntemleri bulunmaktadır.

文韜

I
SİVİL GİZLİ ÖĞRETİ

1. Kral Wen'in Hocası

Kral Wen avlanmaya gitmeye niyet etti, bunun üzerine Kâtip Pien, keşfe çıkarak, kral için uygun bir yer belirlemeye gitti. Geri döndüğünde, "Wei ırmağının kuzey kıyısında avlanırken muhteşem bir şey gözünüze çarpacak. Bu bir çeşit ejder, kaplan ya da büyük bir ayı olmayacak. İşaretlere göre, siz, bir dük ya da Gök'ten size hocalık yapmak üzere gönderilmiş bir bilge bulacaksınız. Eğer onu yardımcınız olarak kabul ederseniz Chou kral-larının üç nesli onunla eğitilecek ve ondan faydalanacak" diye rapor verdi.

Kral Wen: "İşaretler tam olarak buna mı delalet ediyordu?" diye sordu.

Kâtip Pien cevapladı: "Benim Ulu Atam, Kâtip Ch'ou, Bilge İmparator Shun[1] için keşfe çıktığında buna çok benzer işaretler gördü. Daha sonra da İmparator Shun kendisine yardımcı olması için Kao-yao'yu buldu."

Bunun üzerine Kral Wen, kendini arındırmak için üç gün boyunca oruç tutup av arabasına atladı. Av atlarını sürerken Wei ırmağının kuzey kıyısına geldi. Sonunda bir hasır parçasına oturarak balık tutan T'ai Kung'u gördü. Kral Wen nazikçe kendini tanıttıktan sonra sordu: "Balık avlamaktan keyif alır mısınız?"

T'ai Kung cevap verdi: "Saygıdeğer Adam[2] emellerine erişmekten keyif alır; sıradan adamlar ise (günlük) işlerini başarıyla tamamlamaktan keyif duyar. Burada balık tutmam da tıpkı böy-

le bir şey."

"Böyle bir şey demekle ne kastediyorsun?" diye sordu kral.

T'ai Kung: "Balık avlamada üç otorite biçimi[3] vardır: Kazancın derecesi, ölüm ve hizmet. Balık avlamak, aradığın şeyi elde etmek anlamına gelir. Balıkların doğası derindir. Bu yüzden çok daha büyük ilkeler görülebilir."

Kral Wen: "Doğalarını öğrenmek isterdim."

T'ai Kung: "Kaynak derin olduğunda, akıntı da hızlı olur. Su coşkun olursa, balıklar oraya yumurtlar. İşte bu, doğadır. Kökler derin olduğunda ağaç uzun olur. Ağaç uzun olursa meyve verir. Bu, doğadır. Eğer Saygıdeğer Adamlar'ın ortak görüşleri ve niyetleri varsa bir araya gelirler. Bir araya geldiklerinde işler artar.[4] Bu, doğadır."

T'ai Kung: "Söylev ve yanıt manevi duygularımızın süslemeleridir. Gerçek doğa hakkında konuşmak tüm meselelerin doruk noktasıdır. Şimdi eğer ben hiçbir konuyu atlamadan gerçek doğa hakkında konuşsam bunu itici bulmaz mısın?"

Kral Wen: "Sadece gerçek insanlığın[5] bir mensubu itirazları ve düzeltmeleri kabul eder. Gerçek doğayla ilgili hiçbir tiksintim yok. Ne demek istediğinizi bana açıklar mısınız?"

T'ai Kung: "Misina ince ve yem gösterişli olduğunda sadece küçük balık onu yiyecektir. Eğer misina biraz daha kalın ve yem güzel kokulu olursa orta boy bir balık bunu yiyecektir. Fakat eğer misina ağır ve yem büyük olursa büyük balık oltaya gelecektir. Yemi yiyen balık da oltaya takılıp avlanacaktır. İyi kazanç elde eden adam yöneticisine itaat eder. Eğer balığı yemiyle yakalarsan, balık ölebilir. Eğer adama hizmetinin karşılığını ödersen, bütün yeteneklerini sana sonuna kadar sunar. Aileni, eyaleti kazanmak için kullanırsan eyalet talan olabilir. Ama eyaletini kullanırsan bütün dünyayı ele geçirebilirsin".

"Heyhat, başarı ve büyüklük her ne kadar bir arada olsa da dağılacaklardır! Sessizlik ve sükûnetin Bilge Hükümdar'ın şanını uzaklara kadar götürmesi kaçınılmazdır! Ustalık ve gizem,

Bilge Hükümdar'ın Erdemi insanları çeker! Yalnız o, bunu görür. Harikulade ve kıvançlı, Bilge Hükümdar'ın planları, onların kalbinde yer edecek tedbirleri yerleştirirken, herkes uygun yerine geri dönecektir."

Kral Wen: "Böylesine tedbirleri nasıl yerleştirelim ki, Göğün Altındaki Herkes bize biat etsin?" diye sordu.

T'ai Kung: "Göğün Altındaki Her Şey, bir adamın egemenliği altında değildir. Göğün Altındaki Her Şey demek, sadece Göğün Altındaki *herkes* demektir. Her kim kazancını Göğün altındaki bütün insanlarla paylaşırsa, dünyayı ele geçirir. Her kim kazancını tekelinde tutmaya çalışırsa, dünyayı kaybeder. Göğün kendi mevsimleri vardır, yeryüzünün de kendi kaynakları. Bütün bunları insanlarla paylaşabilme yeteneğine sahip olmak gerçek insanlıktır. Nerede gerçek insanlık varsa Göğün Altındaki Herkes ona sadakatle bağlanır.

"İnsanları ölümden uzak tutmak, insanların zor günlerinde yardım etmek, insanların talihsizliklerini yumuşatmak ve kapasitelerini genişletmelerine destek olmak Erdem'dir. Nerede Erdem varsa Göğün Altındaki Herkes sadakatle ona bağlanır.

"Endişeleri, mutlulukları, zevkleri, tasaları insanlarla paylaşmak, doğruluğu meydana getirir. Doğruluk olan yere, insanlar gidecektir.

"Genellikle, insanlar ölümden nefret eder ve yaşamayı sever. Erdem'i severler ve kazanç sağlama eğilimindedirler. Kazanç sağlama yeteneği Tao'yla bağdaşmaktadır. Tao'nun olduğu yerde Göğün Altındaki Herkes ona sadakatle bağlıdır."

Kral Wen iki kez kafasını salladı ve ardından; "Gerçek ilim! Göğün emirlerini ve otoritesini kabul etmemeye cesaret edebilir miyim?"

T'ai Kung'u atlı arabasına bindirdi ve kendisine hocalık etmesi için beraber eve döndü.

2. Doluluk ve Boşluk[6]

Kral Wen T'ai Kung'a sordu: "Tüm dünya büyüleyici devletlerle dolu. Kimisi dolu, kimisi boş, kimisi iyi yönetiliyor, geri kalanı kargaşa içinde. Bu hale nasıl gelindi? Bütün bu yöneticilerin ahlaki değerleri aynı değil mi? Yoksa göğün mevsim değişiklikleri ve dönüşümleri mi doğal olarak buna neden oluyor?"

T'ai Kung: "Eğer hükümdarın ahlaki değerleri tam oturmamışsa, devlet tehlike altında halk ise çalkantı içinde olacaktır. Eğer hükümdar bilge ve değerli bir kişiyse o zaman devlette huzur ve halk düzen içinde olacaktır. Şans da kötü kader de hükümdarın elindedir, göğün dönüşümlerinde değil."

Kral Wen: "Kadim çağların bilgeleriyle ilgili bir şeyler öğrenebilir miyim?"

T'ai Kung: "Kadim çağlarda İmparator Yao'nun krallığından değerli bir hükümdar olması sebebiyle oldukça bahsedilirdi."

Kral Wen: "Nasıl bir idare sistemi vardı?"

T'ai Kung: "Yao dünyaya hükmettiği zamanlarda bile kendisini asla altınla, inciyle, gümüşle, yeşimtaşıyla[7] donatmadı. Nakışlı, işlemeli ya da abartılı tasarlanmış kıyafetler giymedi. Değişik, sıra dışı, garip, nadir şeylerle ilgilenmezdi. Gösterişe değer vermez ve şehvetli müzikler dinlemezdi. Saray duvarlarını veya binaları beyaza boyatmadı; dahası kirişleri, daire ya da kare şeklindeki çatıları ve sütunları dekoratif bir şekilde oymalarla süsletmedi. Hatta avludaki kamışları bile budatmıyor, onlar kendi kendilerine büyüyerek tüm avluyu kaplıyorlardı. Soğuktan korunmak için sıradan kıyafetlerinin üzerine güderi bir kaftan giyerdi. Pişmemiş darı ve tahıl yer, posalı karışık sebze çorbaları içerdi. Zamansız dayatmalarıyla asla insanların tarım ve ipek sezonlarını baltalamazdı. Arzularını olabildiği kadar bastırır, taleplerini en düşük seviyede tutar ve durağan bir şekilde yönetirdi.

Emri altında çalışan çalışkan, dürüst ve kanunlara sadık memurlarla gurur duyar, özellikle saf, vicdanlı ve iyiliksever olanların maaşlarını yüksek tutardı. Aralarında merhametli ve mü-

tevazı olanları özellikle sevip onlara saygı duyar ve işledikleri topraklarında ve ipekçilikte rahat ettirir, cesaretlendirir ve tüm potansiyellerini kullanmaları için desteklerdi. Kötüyü erdemliden ayırmak için köylerin sınır kapılarına flamalar yerleştirdi. Kendi kalbini sakinleştirdi ve toplumsal biçimlerin[8] içerisinden baskıcı olanları arıttı. Kanunlar ve tedbirlerle hileyi ve kötülüğü yasakladı.

Eğer birinin hak ettiğini görürse, ondan nefret bile etse, hemen ödüllendirirdi. Sevdiklerinin içerisinde eğer biri suçluysa onu kesinlikle cezalandırırdı. Dulları, yetimleri, yaşlı askerleri korur, talihsizlik ve kayıplar yüzünden acı çeken ailelerinin geçimlerine yardımcı olurdu.

Halktan talep ettiği hizmetler ve vergiler oldukça düşük olmasının yanı sıra kendisi için tahsis ettiği özel toprağı oldukça zayıf ve gösterişsizdi. Çok sayıda insan açlık ve soğuktan acı çekmediği için mutlu ve huzurlu görünüyordu. Yüzlerce aile hükümdarlarına sanki güneş ve aymışçasına saygı duyuyor, kendi ana-babaları kadar duygusal anlamda bağlılık gösteriyorlardı."

Kral Wen: "Büyük, değerli ve erdemli bir hükümdar!"

3. Devlet Meseleleri

Kral Wen T'ai Kung'a: "Devlet işlerini nasıl idare edeceğimi öğrenmek istiyorum. Yerleşik hayata sahip bir halkı olan, onurlu bir hükümdar olmam için ne yapmam gerekiyor?" diye sordu.

T'ai Kung: "Sadece insanlarını sev."

Kral Wen: "Biri insanlarını nasıl sever?"

T'ai Kung: "Onlara faydalı ol, zarar verme. Başarılı olmaları için yardım et, onları mağlup etme. Onlara yaşam ver, öldürme. Ver, alma. Onları memnun et, acı çektirme. Mutlu et, halkını kızdırma."

Kral Wen: "Bunların nedenini açıklamanızı istemeye cüret edebilir miyim?"

T'ai Kung: "İnsanlar temel meşguliyetlerini kaybetmedikle-

rinde onlara faydalı olursun. Çiftçiler ekim zamanını kaçırmazlarsa onları başarılı yaparsın. Cezaları ve eziyetleri azaltırsan insanlara yaşam verirsin.[9] Eğer hafif vergiler uygularsan, onlara verirsin. Saraylarını, konaklarını, villalarını az sayıda tutarsan onları memnun edersin. Memurlar hile yapmadığında ve baş belası olmadıklarında, onları mutlu edersin.

Fakat eğer insanlar ana meşguliyetlerini kaybederlerse zarar görürler. Çiftçiler tarımsal bereketlerini kaybederlerse onları mağlup edersin. Halkın masum olduğu halde onları suçlarsan onları öldürmüş olursun. Eğer ağır vergiler uygularsan, onlardan alırsın. Sayısız hanlar, saraylar, konaklar yaptırırsan halkını yavaş yavaş öldürürsün ve onların gücünü kullanmış olursun. Eğer memurların yozlaşmış, ahlaksız ve baş belası olursa onları kızdırırsın.

Böylece, eyaletini idare etmede üstün başarılar gösteren biri, halkını da çocuklarını çok seven ebeveynler gibi ya da çok sevdiği küçük erkek kardeşini idare eden ağabey gibi yönetir. Bir aile çocukları aç olduğunda ya da üşüdüğünde başını belaya sokmaktan çekinmez. Onların mutsuzluklarından kahırlanır, sevinçlerinden gururlanır.

Halka cezalar ya da ödüller verildiğinde, önce bunları kendine uyguladığını düşünmelisin. Vergilerin oranını belirlerken, senden alınacakmış gibi hareket etmelisin. İşte bu, insanları sevmenin Yolu'dur."

4. Yüce Davranış Biçimleri

Kral Wen, T'ai Kung'a sordu: "Hükümdar ile bakanı arasındaki uygun davranış biçimi *(li)*[10] nedir?"

T'ai Kung: "Hükümdarın yapması gereken tek şey halkının yanında durmak, alçakgönüllü olmaktır. Onlara yaklaşmalı, hiçbir şeyden mahrum etmemelidir ki halk da ondan hiçbir şey saklamasın. Hükümdar, sadece tüm halkı kapsayan bir güce sahip olmayı ister; bakanları ise sadece (oldukları pozisyonlarda) ka-

lıcı olmayı diler. Eğer bütün toplumu kapsayabiliyorsa zaten o göğün ta kendisi, bakanları da yeryüzüdür. Gök bir taraftan yeryüzü diğer taraftan Yüce Li'yi oluşturur."

Kral Wen: "Hükümdar, konumu gereği nasıl davranmalıdır?"

T'ai Kung: "Olgun, ağırbaşlı ve sakin. Öncelikle uysallık ve mütevazılık özellikleri yerleşmiş olmalı. Kavgacı değil, bağışlayıcı kişiliği ön planda olmalıdır. Zihnini boşaltmalı ve isteklerinin gerçekleşmesini sükûnet ve doğruluk içerisinde beklemeli."

Kral Wen: "Peki, hükümdar meseleleri dinlerken nasıl bir tavır içerisinde olmalı?"

T'ai Kung: "Kesinlikle dikkatsizce olayların üzerine gidilmesine ya da kafa tutulmasına izin vermemeli. Eğer her şeye bu biçimde izin verirse merkezi kontrolü kaybeder; eğer her fikre de karşı çıkarsa o zaman da erişilebilirliğini kaybeder.

Bir yönetici, dağın aşağıdan bakıldığında görülebilen fakat asla tam olarak nasıl bir yer olduğu kavranılamayan en yüksek noktası ya da ölçüldüğünde derinliği saptanamayan bir uçurum gibi olmalıdır. İşte böylesine aydınlanmış ve ruhani bir erdem, sükûnetin ve doğruluğun zirvesidir."

Kral Wen: "Hükümdarın ilmi, irfanı nasıl olmalıdır?"

T'ai Kung: "Gözler netliğin, kulaklar keskinliğin, beyin ilmin gerçek değerini biçer. Eğer Göğün Altındaki Herkes'in gözüyle bakarsan, göremeyeceğin hiçbir şey olamaz. Eğer Göğün Altındaki Herkes'in kulaklarıyla dinlersen, duyamayacağın bir şey yoktur. Eğer Göğün Altındaki Herkes'in aklıyla düşünürsen, bilemeyeceğin hiçbir şey olmaz. Tekerlek göbeğinin üzerinde birbirine yaklaşan çubuklar gibi (tüm yönlerden gelen bilgilere ulaştığında), netliğin kimsenin kafasını karıştırmaz."

5. Açık Talimatlar

Kral Wen, ağır hasta şekilde yatağında uzanırken, T'ai Kung Wang'ı ve Prens Fa'yı (Kral Wu) yanına davet etti; "Heyhat, Gök beni terk etmek üzere. Chou'nun eyalet mihrabı sizlere emanet.

Bugün, hocam, senden büyük Tao ilkelerini oğluma ve torunuma anlatmanı istiyorum."

T'ai Kung "Kralım, ne anlatmamı istersin?" diye sordu.

Kral Wen: "Eski bilgelerin Tao'sunu anlatmanı isterim –Nerede başlar, nerede biter?"

T'ai Kung: "Eğer biri görebiliyor fakat (harekete geçmekte) ağır davranıyorsa, eğer hareket zamanı gelmiş fakat kişinin hâlâ şüpheleri varsa, eğer bir şeylerin yolunda gitmediğini biliyor ama müsaade ediyorsa –Tao bu üç koşul altında biter. Eğer kişi uysal ve sakinse, saygılı ve ağırbaşlıysa, ılımlı olduğu kadar güçlü, hoşgörülü olduğu kadar da sertse –bu dört koşulda Tao başlar. Buna bağlı olarak, eğer doğruluk arzuların üzerine çıkabilirse kişi gelişir olgunlaşır; eğer ihtiraslar doğruluğun üzerine çıkarsa o kişinin ocağı söner. Eğer riayet tembellikten üstün gelirse kişi için en hayırlısı olur ama eğer tembellik riayeti ezerse kişi telef olur."

6. Altı Korunma

Kral Wen T'ai Kung'a, "Devletin hükümdarı ve halkın lideri olan kimse bu konumu nasıl kaybeder?" diye sordu.

T'ai Kung: "Kiminle işbirliği yapacağıyla ilgili tedbirli değilse kaybeder. Oysa bir hükümdarın koruyacağı 'altı nokta' ve 'üç hazine'si bulunmaktadır."

Kral Wen: "Nedir bu korunması gereken altı nokta?"

T'ai Kung: "İlki hayırseverlik, ikincisi doğruluk, üçüncü sadakat, dördüncü güven (iyi niyet), beşinci cesaret ve altıncısı planlama. Tüm bunlar 'altı korunma' diye adlandırılmışlardır."

Kral Wen: "Peki, bu altı korunmayı kullanarak biri adamlarını nasıl dikkatle seçebilir?"

T'ai Kung: "Önce onları zengin et, sonra da bir kusur işleyip işlemeyeceklerini gözle. Onlara rütbe ver, sonra da bu rütbe yüzünden kibirli olup olmayacaklarını gözle. Onlara yetki ver sonra da değişip değişmeyeceklerine bak. Onları görevlendir ve her-

hangi bir şey saklayıp saklamayacaklarını gör. Onları tehlikeye at, korkup korkmayacaklarını gör. Onlara yöneticilik ver ve kafalarının karışıp karışmayacağını izle.

Eğer elde ettiği zenginliğe rağmen hiç kusur işlemiyorsa, hayırseverdir. Eğer aldığı rütbeye rağmen kibirli davranmıyorsa, doğrudur. Eğer ona yetki verdiğinde değişmiyorsa, sadıktır. Görevlendirildiği mevkide bir şey saklamıyorsa, güvenilirdir. Eğer tehlike altındayken korkmuyorsa, cesurdur. Eğer yöneticilik yaparken kafası karışmıyorsa, planlama konusunda beceriklidir.

Hükümdar 'üç hazine'yi diğer adamlara bırakmamalıdır. Eğer bırakırsa, hükümdar harikalığını kaybedecektir."

Kral Wen: "Bu üç hazineyi öğrenebilir miyim?"

T'ai Kung: "Güçlü tarım, güçlü sanayi ve güçlü ticaret, 'üç hazine' olarak anılmaktadır. Eğer sahip olduğun çiftçi sadece tarım yapılan bölgede yaşarsa o zaman beş tahıl verimli olur. Eğer zanaatkârlar sadece zanaatkârların yaşadığı alanda yaşarsa o zaman donanımlar yeterli olur. Eğer tüccarlar sadece tüccarların bulunduğu bir bölgede yaşarsa, satılan mallar nitelikli olur.[11]

Eğer bu üç hazine olması gereken yerdeyse o zaman insanlar dalavere yapamazlar. Yaşadıkları alanda karışıklık olmasına izin verme, klanları arasında karışıklık olmasına izin verme. Bakanlar hükümdardan daha varlıklı olmamalıdır. Hiçbir şehir hükümdarın başkentinden daha büyük olmamalıdır. Altı korunma tam olarak yerine getirildikten sonra hükümdar gelişecektir. Üç hazine başarıyla oluşturulduktan sonra devlet güvende olacaktır."

7. Devlet Topraklarını Koruma

Kral Wen T'ai Kung'a "Kişi devlet topraklarını nasıl korur?" diye sordu.

T'ai Kung: "Akrabalarından uzaklaşma. Kitleleri ihmal etme. Yakınındaki devletlere karşı uzlaştırıcı ve özenli ol, dört tarafını da kontrol et.

Devlet işlerini başkalarına devretme.[12] Eğer devlet işlerini baş-

kalarına bırakırsan zamanla otoriteni (*ch'üan*) kaybedersin. Tepeleri daha yükseğe çıkartmak için vadileri daha derin kazma. Kolları yönetmek için kaynağı terk etme. Güneş en tepedeyken kurutmalısın. Bir bıçağı sıkı sıkı kavradıysan, kesmelisin. Bir balta tutuyorsan, saldırmalısın.

Eğer güneşin en tepede olduğu zaman kurutmuyorsan bu zaman kaybıdır. Eğer elinde tuttuğun bıçakla hiçbir şey kesmediysen, zarar edersin. Eğer eline aldığın baltayla saldırmıyorsan, haydutlar gelecektir.

Eğer ince ince akan dereler engellenmezse, büyük ırmaklar haline geleceklerdir. Eğer küçücük bir kıvılcımı söndürmezsen, büyük bir yangın felaketinde ne yapacaksın? Eğer bir fidanın kökünü topraktan ayırmıyorsan (ağaç büyüdüğünde) baltanı nasıl kullanacaksın?

Bu sebepten ötürü hükümdar devletinde refah düzeyini artırmaya odaklanmalıdır. Maddi varlık sahibi olmadan, hayırsever olmanın bir anlamı yoktur. Eğer hayır olarak dağıtabileceğin kadar varlığa sahip değilsen, o zaman akrabalarını ve diğer yakınlarını bir arada tutabilecek hiçbir şeye sahip değilsin demektir.[13] Eğer akrabalarından uzaklaşırsan, zararlı çıkarsın. Eğer sıradan insanları kaybedersen, mağlup olursun.

Keskin silahları başkalarına bırakma.[14] Eğer keskin silahları başkalarına bırakırsan, bunlarla yaralanırsın ve sana verilen ömrü yaşayamazsın."

Kral Wen: "Hayırseverlik ve doğrulukla neyi kastediyorsun?"

T'ai Kung: "Sıradan insanlara saygı duy, akrabalarını birleştir. Eğer sıradan insanlara saygı duyarsan, barış içinde yaşarlar. Eğer akrabalarını birleştirirsen mutlu olurlar. Hayırseverlik ve doğruluğun olmazsa olmaz bağlarını kurmanın yolu budur.

Kimsenin fırsattan istifade edip senin mükemmelliğini elinden almasına izin verme. İrfanına güven, kararlı ol. Sana boyun eğen ve uzlaşanlara karşı erdemle cömert davran. Sana karşı gelenleri, kuvvetinle dağıt. Eğer insanlara saygı duyar ve kararlı

olursan Göğün Altındaki Herkes barış içinde itaatkâr bir şekilde yaşar."

8. Devleti Koruma

Kral Wen T'ai Kung'a, "Devlet nasıl korunur?" diye sordu.

T'ai Kung: " Önce vejeteryan orucu tutmalısın, sana anlatacaklarım Gök ve Yer'in temel ilkeleri, dört mevsimin ürettikleri, bilgeliğin ve gerçek insanlığın Taosu ve insan dürtülerinin doğasıdır."

Kral yedi gün boyunca vejeteryan orucu tuttu, sonra yüzünü kuzeye döndü, iki kere başıyla selamladı ve açıklama istedi.

T'ai Kung: "Gök dört mevsime hayat verir, yer sayısız şey üretir. Göğün altında insanlar vardır ve bilge onlara çobanlık eder.

Böylece, baharın Tao'su doğum olur; sayısız şey serpilmeye başlar. Yazın Tao'su gelişimdir; sayısız şey olgunlaşır. Sonbaharın Tao'su birikimdir; sayısız şey doymuş olur. Kışın Tao'su ileride kullanmak üzere saklamaktır; sayısız şey dinginleşir. Biriken şey saklanır; saklanan şey tekrar canlanır. Kimse bu döngünün nerede biteceğini bilemez, kimse bu döngünün nerede başladığını da bilemez. Bilge, bu düzene kayıtsız itaat ederken kendisine model olarak göğü ve yeri alır. Böylece ülkesi iyi idare edilirken, bilgeliği ve hayırseverliği gizlenir. Göğün Altındaki Herkes çalkantıdaysa, hayırseverliği ve bilgeliği büyümeye başlar. Bu, gerçek Tao'dur.

Gök ve yer arasında bir konumdayken bilgenin hazineleri çok büyük ve kıymetlidir. Bunların daimiliğine güvenerek insanlar huzur içinde yaşarlar. Fakat insanlar tedirgin olmaya başladıklarında bu onların dürtülerini tetikler. Dürtüler coştuğunda kayıpların ve kazançların üzerindeki karmaşa artar. Bu da Yin'i başlatır, kaynaşmalar ise Yang'ı. Eğer bir kişi baş lider olmaya cesaret ediyorsa Göğün Altındaki Herkes onun etrafında birleşecektir.[15] Olağanüstü durumlarda da, işler normale döndüğünde de mücadele etmeye ya da ilerlemeye devam et, vazgeçip geri

çekilme. Eğer bu şekilde devleti koruyabilirsen göğün ve yerin ihtişamını paylaşırsın."

9. Değerli Olanı Onurlandırma

Kral Wen T'ai Kung'a, "Yönettiklerim arasında[16] kim terfi ettirilmeli, kim daha alt bir pozisyonda kalmalı? Kim görevlendirilmek üzere seçilmeli, kim etrafımdan uzaklaştırılmalı? Bu tür insanlar nasıl engellenir, nasıl durdurulur?" diye sordu.

T'ai Kung: "Değerli olanı yükselt, değmeyeni de alt rütbede bırak. Samimi ve güvenilir olanı seç, yanıltıcı ve kurnazı ele. Şiddeti ve çalkantıyı yasakla, abartıya da basitliğe de izin verme. Buna bağlı olarak, halk üzerinde krallığı ifa eden her kimse 'altı hırsızlığı' ve 'yedi kötülüğü' tanır."

Kral Wen: "Bunun Tao'sunu bilmek istiyorum."

Tai Kung: "Altı hırsızlık şunlardır:

İlki, eğer astların kendileri için büyük saraylar ve konaklar, havuzlar ve taraçalar yaptırır, kendilerini manzaranın güzelliğine ve kadın müzisyenlere kaptırırsa, bu kralın erdemini zedeler.

İkincisi, halk tarımla ve ipekçilikle meşgul olmayıp, dizginlerinden boşalıp kabadayılık yaparsa, yasak ihlali yapar, kanunları hiçe sayarsa, bu kralın dönüştürücü etkisini zedeler.[17]

Üçüncüsü, memurlar kurum ve zümreleri biçimlendirirken –değerliyle bilgenin kafasını karıştırır, hükümdarın netliğini zorlaştırırsa– bu kralın otoritesini (*ch'üan*) zedeler.

Dördüncüsü, şövalyeler aksini düşündükleri halde bariz bir şekilde 'yüksek ahlaki değerleri' sergilediklerinde –*ch'i*'nin güçlü birer ifadesi olmak için bu tip davranışlar içine girerlerse– ve kendi hükümdarlarını küçümseyerek diğer feodal beylerle özel ilişkiler geliştirirlerse, bu kralın harikalığını zedeler.

Beşincisi, astların kendi rütbelerini ve konumlarını aşağılıyor, yöneticileri küçümsüyor ve hükümdarları için zorluklarla yüzleşmekten kaçınıyorlarsa, bu övgüyü hak eden diğer astlarının çabalarını zedeler.

Altıncı, eğer güçlü klanlar diğerlerinin hakkına el uzatırsa bu sıradan insanların çalışmasını zedeler.

Yedi kötülük ise şunlardır:

İlki, bilgi ve stratejik planlama kabiliyeti olmayan adamları unvanlarla cömertçe ödüllendirmek ve onurlandırmaktır. Böylece, savaşa hiç düşünmeden giren güçlü ve cesur olanlar şanslarını sahada kullanırlar. Kral, bunları başkomutan olarak görevlendirmemek için dikkatli olmalıdır.

İkincisi, itibarları olan ama içerikten yoksun insanlardır. Bunların söyledikleri şeyler sık sık değişir. İyiyi gizleyip, eksiklikleri işaret ederler. Terfi alma ve görevden alınmayı bir yetenek sorunu olarak görürler. Kral, bunlarla plan yapmama konusunda dikkatli olmalıdır.

Üçüncü tip adamlar görünüşlerini basitleştirir, çirkin kıyafetler giyer, şan kazanmak için konuşur ve kazanç sağlamak için arzusuzluktan bahsederler. Bunlar yapmacık adamlardır ve kral onları yanına yaklaştırmama konusunda dikkatli olmalıdır.

Dördüncü tip adamlar garip şapkalar ve kemerler takarlar; kıyafetleri abartılıdır. Başkalarının münakaşalarını dikkatle dinler, sahte bir şekilde gerçekçi olmayan fikirlerden bahseder ve bunları süsleyerek sergilerler. Dünya mallarını küçümseyerek yoksulluk ve sükûnet içinde yaşarlar. Bunlar kurnaz insanlardır ve kral bunların tarafını tutmamak konusunda dikkatli olmalıdır.

Beşinci tip adamlar iftirayla, yaltakçılıkla, fuhuşa yataklıkla kendilerine yetki ve rütbe arayanlardır. Bunlar cesur ve cüretkârdır, ölümü hafife alırlar ve mevki ile maaş konusunda açgözlüdürler. Temel meselelerle ilgilenmezler ve sadece tamahkârlığın dışındaki işlere yönelirler. Kibirli konuşmaları ve sahte tartışmalarıyla hükümdarı memnun ederler. Kral, bunları görevlendirmeme konusunda dikkatli olmalıdır.

Altıncı tip adamların özenli oymaları ve işlemeleri olan binaları vardır. Tarımın zararına olan sanatkârlığı ve çiçek düzenlemelerini teşvik ederler. Bunları yasaklamalısın.

Yedinci tip adamlar sihirli formüller ve garip tekniklerle büyücülük ya da cadılık yaparlar. Sıra dışı yollar geliştirir, iyi insanların aklını karıştırıp sersemleten uğursuz söylentiler yayarlar. Kral bunları durdurmalıdır.

Şimdi, eğer insanlar güçlerini harcamaktan yorgun düşmüyorlarsa, onlar bizim insanlarımız değillerdir. Eğer memurlar içten ve güvenilir değillerse, onlar bizim memurlarımız değildir. Eğer bakanlar sadık serzenişlerde bulunmuyorsa, onlar bizim bakanlarımız değildir. Eğer yetkililer saf, tarafsız değilse, halkı sevmiyorsa, onlar bizim yetkililerimiz değildir. Eğer başbakan devleti zenginleştiremiyor ve orduyu güçlendiremiyorsa, Yin ve Yang arasında uyum sağlayamıyorsa ve on bin savaş arabası olan bir devletin hükümdarının güvenliğini sağlayamıyorsa –ve dahası, bakanları uygun şekilde kontrol edemiyorsa, görünüşle gerçeği ayırt edemiyorsa, cezalar ve ödüllerin açıkça anlaşılmasını sağlayamıyorsa ve halkı memnun edemiyorsa– o bizim başbakanımız değildir.

Şimdi, kralın Tao'su, bir ejderin başı gibidir. Yükseklerde durur ve çok uzaklara bakar. Derinlemesine görür ve dikkatlice dinler. Biçimini gösterir fakat özünü gizler. Göğün yüksekleri gibidir, fark edilemez. Bir uçurumun derinlikleri gibidir, ölçülemez. Böylece, eğer kızması gereken yerde kızmazsa kötü kalpli astları yükselecektir. Eğer yönetmesi gereken yerde yönetemezse büyük hırsızlar ortaya çıkacaktır. Eğer stratejik askeri güç uygulanmazsa, düşman devletler güçlenecektir."

Kral Wen: "Muhteşem!"

10. Saygınlığı Artırma

Kral Wen T'ai Kung'a, "Bir hükümdar saygın olanı artırmak için çaba sarf ettikten sonra, bu çabalarından hiçbir sonuç alamazsa ne olacak?" diye sordu.

Tai Kung: "Eğer saygın olanı artırıyor fakat onu görevlendirmiyorsan 'saygınlığı artırma' adına uygundur fakat 'saygın

olanı kullanma' içeriğinden yoksundur."

Kral Wen sordu: "Hata nereden kaynaklanıyor?"

T'ai Kung: "Hata, doğru saygınlığı elde etmekten ziyade, herkes tarafından övülen adamları görevlendirmeyi istemekten kaynaklanıyor."

Kral Wen: "Neden?"

T'ai Kung: "Eğer hükümdar dünya tarafından övgüyle bahsedilen kişileri alıp saygın olarak davranırsa ve ayıplananları değersiz olarak dışlarsa, daha geniş hizipler ilerleyecek fakat daha küçük olanlar gerileyecektir. Bu durumda, Saygın'ı bulanıklaştırmak için, kötü bireylerden oluşan gruplar bir araya gelecektir. Sadık astlar, masum olmalarına rağmen öleceklerdir. Ve sapkın astlar içi boş bir ünleri olmasına rağmen rütbe ve mevki kazanacaklardır. Bu yolla, dünya çalkalanmaya devam ederken, devlet tehlikeden ve yıkımdan kaçınamaz."

Kral Wen sordu: "Saygınlık nasıl artırılır?"

T'ai Kung cevapladı: "Komutanın ve başbakanın sorumluluğu ikiye ayırmalı, her biri görev tanımına göre adam seçmeliler. Görev tanımına uygun olarak, gerekli içeriği değerlendireceklerdir. Seçilmiş kişilerin içinden kabiliyetlileri değerlendirecek, bu adamların becerilerinin görev tanımlarıyla uyuşup uyuşmadığını göreceklerdir. Görev gerçeklikle uyuşuyorsa, Saygınlığı artırmak için Tao'yu fark etmiş olacaksın."[19]

11. Ödüller ve Cezalar

Kral Wen T'ai Kung'a; "Ödüller (iyinin) cesaretini muhafaza etmek, cezalar ise kötünün tasfiye edilmesini gözler önüne sermek içindir. Bir kişiyi ödüllendirerek, yüz kişiyi teşvik etmek, bir kişiyi cezalandırarak da geri kalan çoğunluğa dersini vermek isterim. Bunu nasıl yapabilirim?" diye sordu.

T'ai Kung şöyle cevap verdi: "Genelde, ödül verirken, güvenilirliğe değer verilir; ceza uygularken ise kesinliğe değer verilir. Ödüller güvenilir ve cezalar gözün gördüğü, kulağın işitti-

ği her yerde kaçınılmaz olursa, gözün görüp kulağın duymadığı bir yerde bile gizliliğinden vazgeçmeyecek hiç kimse olmaz. Hükümdarın samimiyeti göğe ve yere doğru genişleyip ruhların içine girdikten sonra, insan daha ne ister?"

12. Askeriyenin Tao'su

Kral Wu T'ai Kung'a sordu: "Askeriyenin Tao'su nedir?"[20]

T'ai Kung: "Genelde, askeriyenin Tao'su olarak, hiçbir şey birlik ve bütünlüğün üzerine çıkamaz. Birlik olan tek başına gelebilir, tek başına gidebilir. Sarı İmparator, 'Birleştirme, Tao'ya yaklaşır ve ruhani olana dokunur' demişti. Onun kullanımı ince ayrıntılarda yatar;[21] göze çarpan ilk belirtisi, gücün stratejik yapılandırılmasında yatar ve son nokta hükümdar tarafından konur. Böylece, bilge krallar, silahların uğursuzluğun araçları olduğunu söylediler fakat başka seçenek kalmadığında, onları kullandılar.

Bugün Shang kralının var oluş hakkında bilgisi var ama yok oluş hakkında yok. Zevki biliyor fakat felaketi bilmiyor. Sonuçta var oluş düşüncesinin temelinde var oluş değil, yok oluş düşüncesi yatmaktadır. Zevkin gerçekten zevk vermesi ise felaket fikrinin tasarlanmasından kaynaklanmaktadır. Şimdi, bu değişikliklerin kaynağıyla ilgili kafa yorduğuna göre gelecekteki olaylar zinciri için şimdiden kendini neden huzursuz ediyorsun?"

Kral Wu: "İki ordunun karşı karşıya geldiğini düşün. Düşman ortaya atılamıyor, biz de ileriye gidemiyoruz. Her iki taraf da tahkimat ve savunma üzerinde duruyor, ilk saldırıya hiç kimse cesaret edemiyor. Eğer ben, taktiksel anlamda avantajlı taraf olmamama rağmen, ani bir saldırı başlatmak isteseydim ne yapmam gerekirdi?"

T'ai Kung: "Aslında iyi bir düzen almışken, karışıkmışsın gibi görün. Aslında tok olsan da açmışsın gibi bir görüntü sun. Keskin silahlarını gizli tut, sadece kör ve çok güçlü olmayanları göster. Bazı birlikleri bir arada tut, geri kalanını parça parça ayır, kimini topla, kimini dağıt.[22] Gizli planlar yap, niyetini gizli tut. İs-

tihkâmın yüksekliğini artır, seçkin birliklerini ortaya çıkarma. Eğer subaylar sessizse, hiçbir ses çıkarmıyorsa, düşman hazırlıklarımızı bilmeyecektir. Sonra, eğer batı kanadını almak istiyorsan doğudakine saldır."

Kral Wu: "Eğer düşman benim gerçek durumumu biliyorsa ve planlarımı fark ettiyse ne yapmalıyım?"

T'ai Kung: "Askeri fetih için teknik, düşmanın niyetini dikkatlice incelemek ve hemen avantajı ele geçirmek, beklenmedik yerden ani bir saldırı yapmaktır."[23]

II
ASKERİ GİZLİ ÖĞRETİ

13. Başlangıç Talimatları

Kral Wen, Feng'in başkentinde T'ai Kung'u huzuruna çağırdı: "Heyhat! Shang Kralı tam bir sapkın, masumları suçlu olarak yargılayıp infaz ediyor. Bana bu insanlar hakkındaki endişelerim konusunda yardımcı ol, nasıl bir yol izlemeliyiz?"

T'ai Kung: "Erdemini geliştirmeli, saygın insanların rehberliğine başvurmalısın, halkına yaptığın iyiliği artırmalısın ve göğün Tao'sunu gözlemlemelisin. Eğer göğün Tao'sunda hiçbir kötülük alameti yoksa, (ayaklanma) hareketine geçemezsin. Eğer İnsanın Tao'sunda bir talihsizlik yoksa, planlamaların onları yenemez. Öncelikle gökten gelen işaretleri görmelisin ve dahası insanlığın kötü kaderine tanıklık etmelisin, ancak ondan sonra plan yapabilirsin. Shang kralının Yang tarafına (yönetimine) bakmalısın sonra da Yin (kişisel tavrı) tarafına bakmalısın; ancak o zaman o kişinin zihnini okuyabilirsin. Dışarıdaki faaliyetlerini izlemelisin sonra da içerdekileri, ancak ondan sonra ne düşündüğünü anlayabilirsin. Tüm bunları ondan uzakta gözlemlemelisin ve aynı zamanda yakından da, ancak o zaman duygularını öğrenebilirsin.

Eğer sen Tao'yu uygularsan Tao da sana gelir. Eğer sen kapıdan geçersen kapı da sana açılır. Eğer sen davranış kurallarının (*li*) uygun biçimlerini düzenlersen, *li* mükemmelleştirilebilir. Sen güçlüyle savaşırsan, güçlü fethedilebilir. Eğer savaşmadan, büyük ordu herhangi bir kayıp vermeden tam bir zafer kazanabi-

lirsen, ruhların ve hayaletlerin dünyasına bile nüfuz etmiş olursun. Ne olağanüstü! Ne zekice!

Eğer sen de diğer insanlarla aynı hastalık yüzünden acı çekiyor ve birbirinize yardım ediyorsanız; eğer sende de aynı duygular mevcutsa ve birbirinizi tamamlıyorsanız; aynı düşmanlık yüzünden birbirinize destek veriyorsanız, aynı beğenileri ortaklaşa arıyorsanız –öyleyse hiç zırhlı asker olmadan kazanacak, hiç koçbaşı olmadan saldırabilecek; hendek ve kanallar olmadan kendini savunabileceksin.

En büyük bilgelik henüz akıl edilmemiş olan, en kusursuz plan henüz planlanmamış olan, en büyük cesurluk henüz cesaret edilmemiş olan, en büyük kazanç henüz kazanılmamış olandır. Eğer sen Göğün Altındaki Herkes'e fayda sağlarsan, Göğün Altındaki Herkes de sana her şeyleriyle açık olur. Eğer sen Göğün Altındaki Herkes'e zarar verirsen, Göğün Altındaki Herkes de sana her şeyleriyle kapalı olacaktır. Göğün Altındaki Herkes sadece bir kişiyi temsil etmiyor, göğün altındaki herkesi kapsıyor. Eğer sen Göğün Altındaki Herkes'i alır ve vahşi bir hayvanı takip ediyor gibi davranırsan, o da bir parça et gibi (topraklarını) parçalayacaktır. Eğer hepiniz aynı kayığa binerek ırmağı geçmeye çalışırsanız, karşıya vardığınızda herkes tatmin olur. Ola ki karşıya geçmeyi başaramadınız, o zaman da botun içindeki herkes beraber zarar görür.[24](Kendini kayıktaki herkesle bir tutarsan) imparatorluk senin emrine açılır, içlerinden kimse sana karşı gelmez.

Halkın sırtından kazanmayan kişi, halkın kendisini kazanır. Halkın (sırtından)[25] kazanmayan kişiye, halk kendi kazandırır. Devletlerin (sırtından) kazanmayan kişiye, devletler kendi kazandırır. Göğün Altındaki Herkes'ten almayan kişiye, Göğün Altındaki Herkes verir. Sonuç olarak Tao görülmeyenin, meseleler duyulmayanın, zafer ise bilinmeyenin altında yatar. Ne olağanüstü! Ne zekice!

Bir kartal avına saldırmak üzereyken, alçaktan uçar ve kanatlarını kendine doğru çeker.[26] Karnı aç vahşi bir kedi avını gö-

züne kestirdiğinde, kulaklarını geriye doğru çekip yere eğilir. Bilge hareket etmek üzereyken ise etrafı oyalamak için doğru olmayan şeyler ileri sürer.

Şimdi Shang konusuna gelirsek, insanlar birbirlerinin aklını karıştırıp şaşırtmakta. Kargaşa ve israf içinde, zevk ve sefahat âlemleri bitmek bilmiyor. Bu, ölüme mahkûm bir eyaletin alameti. Tarlalarını gözlemledim; yabani otlar ve çimler ekinleri ezmiş. İnsanlarını gözlemledim; sapkın ve sahtekârlar düzgün ve namuslulara galip gelmiş. Memurlarını gözlemledim; vahşi, sapkın, insanlık dışı ve kötüler. Kanunları yıkmışlar ve cezalandırma sisteminde kargaşa yaratmışlar. Ne üst ne de alt rütbeden kimsenin, devlet işlerine dair bir şeyden haberi yok. Devletin yok olmasının zamanı gelmiş.

Güneş çıktığında sayısız şey aydınlanır. Büyük doğruluk ortaya çıktığında, sayısız şey faydalanır. Büyük ordu ortaya çıkınca, sayısız şey boyun eğer. Büyük, Bilge'nin Erdemi'dir! Kendi başına dinlemek, kendi başına görmek, işte bu onun en büyük keyfi!"

14. Sivil Talimatlar

Kral Wen, T'ai Kung'a sordu: "Bilge neyi korur?"

T'ai Kung: "Ne gibi endişeleri vardır ki? Hangi kısıtlamalar? Sayısız şey, doğal olarak kendi konumunun farkındadır. Ne kısıtlaması, ne endişesi? Sayısız şey gelişiyor. Kimse yönetimin dönüştürücü etkisinin farkında değil; dahası kimse geçen zamanın etkilerinin farkında değil.[27] Bilge (etkisiz hareketin Tao'sunu) korur ve sayısız şey de dönüşür. Tükenen nedir? Şeyler sona erdiğinde yeniden başa dönerler. Rahatlamış ve kendinden emin bir şekilde geriye döner, tekrar çabalar. Tekrar çabalar, kazanır ve yapamasa da saklar. Halihazırda saklanmış olanları ise yapamasa da uygulamaya koyar. Zaten uygulamış olduklarına ise geri dönmez ve (daha önce gerçekten uygulandığına) emin olur. Gök ve yer kendi kendini aydınlatmadığı için (sayısız miktarda şeye)[28] sonsuza kadar hayat verebilirler. Bilge kendi üzerine ışık

tutmaz ve bu şekilde görkemli bir üne kavuşur.

Kadim çağların bilgeleri, aile kurmaları için insanları birleştirdi, devletleri yaratmak için aileleri birleştirdi, Göğün Altındaki Herkes'in ülkesini yaratmak içinse devletleri birleştirdi. Ülkeyi parçalara ayırdılar ve eyaletleri yönetmeleri için saygın adamlara tımar verdiler. Resmi olarak bu (düzen,) 'Büyük Çerçeve'yi tasarladılar.

Yönetimin talimatlarını halka ilan ettiler ve halkın gelenekleriyle örtüştürdüler. Biçim ve görünüşlerini değiştirerek, birçok sahtekârı düzgün adamlara çevirdiler. Her ne kadar çeşitli eyaletlerin gelenekleri aynı olmasa da, her biri kendi alanı içerisinde saygı görürdü. Halk hükümdarlarını sevdi, bu yüzden de bu dönüşümü 'Büyük Yerleşim' olarak adlandırdılar.

Ah, bilge, onları sakinleştirmeye odaklanır; saygın olan ise onları ıslah etmeye... Aptal insan, düzgün olamaz ve bu yüzden de diğer adamlarla uğraşır. Hükümdar çalıştığında, cezalar sayısız olur. Cezalar sayısız olunca, insanların başı beladadır. İnsanların başı belada olunca, ayrılıp uzaklaşırlar. Hiç kimse, hangi konumda olursa olsun, hayatını kuramaz ve sonunda nesillere de rahat yoktur. Bunu, 'Büyük Kayıp' olarak adlandırırlar.

Bu dünyanın insanı akan bir su gibidir. Eğer önüne set çekersen durur. Eğer önünü açarsan, akar. Eğer sakin tutarsan, berrak olur. Ne kadar ruhani! Bilge başlangıcı gördüğünde, sonunu bilir."

Kral Wen: "Halk nasıl sakinleştirilir?"

T'ai Kung: "Göğün sabit biçimleri, insanların normal bir hayat düzenleri vardır. Eğer hayatı Göğün Altındaki Herkes'le paylaşırsan, Göğün Altındaki Herkes huzurlu olur. Doruk noktası onlara uyum sağlar ve bir sonraki doruk onlara dönüşür. Halk dönüşüp yönetimini takip ettiğinde, göğün bir şey yapmasına gerek kalmadan meseleler halledilir. İnsanlar (hükümdara) kazançlarından hiçbir pay vermezler ve kendileri zenginleşirler.[29] Bu, Bilge'nin Erdemi'dir."

Kral Wen: "Lordumun bana söylediği şeyler, benimsediklerimle

örtüşüyor. Gündoğumundan geceye kadar bunu düşüneceğim, asla unutmayacağım ve değişmez ilkemiz olarak uygulayacağım."

15. Sivil Taarruz

Kral Wen, T'ai Kung'a sordu: "Bir kişiye saldırmanın, [30] yani sivil taarruzun, yolları nelerdir?"

T'ai Kung: "Bir kişiye saldırmak için on iki yöntem vardır.

Öncelikle, dileklerini yerine getirmek için sevdiği şeylerle uyum içinde ol. Sonunda, küstah ve inatçı biri olarak büyüdüğünde, bazı ahlaksızca işler yap. Bu süre içerisinde hâlâ onu takip ediyor olursan, kesinlikle artık saf dışı bırakabilirsin.

İkincisi, onun harikalığını parçalamak için, sevdiği şeylere aşina ol. İnsanların iki farklı eğilimleri olduğunda, sadakatleri kesinlikle azalır. Sarayında artık sadık bakanları kalmadığı zaman devlet sunakları şüphesiz tehlike altında olacaktır.

Üçüncüsü, el altından yardımcılarına gizlice rüşvet ver, onlarla derin bir ilişki kur. Bedenen sarayın içerisinde bulunurlarken, duygu ve düşünceleri dışarıya yönelsin. Devlet mutlaka zarar görecektir.

Dördüncüsü, arzularını dağıtmak için, hovardalıklarına ve müzik bağımlılığına destek ol. İnci ve yakut gibi cömert hediyeler ver ve onu güzel kadınlarla bunalt. Saygılı konuş, saygılı bir şekilde dinle, talimatlarına uy ve ona her alanda uyum sağla. Böylece onunla çatışma halinde olabileceğini hayal bile edemez. Hainceteдbirlerimiz böylece yerleşecektir.

Beşincisi, sadık memurlarına çok cömert davran fakat (hükümdara) verdiğin hediyeleri azalt. Temsilcilerini oyala, görevlerini dinleme. Sonunda, başka adamlar yolladığında, onlara samimi davran, kucakla ve güven. Hükümdar böylece yine onunla uyum içinde olduğunu hissedecektir. Eğer (önceki sadık memurlarına) oldukça cömert davranmayı başarabilirsen, devleti ona karşı komplolar kurmaya başlayabilir.[31]

Altıncısı, gözde bakanlarıyla gizli ittifaklar oluştur, fakat en

az sevdiği memurlarına gözle görünür şekilde mesafeli ol. Böylece yetenekli insanları dış etki altına girecektir. Bu durumdan çok az devlet sağ kurtulmuştur.

Yedincisi, eğer onu yürekten kendine bağlamak istiyorsan, cömertçe hediyeler sunmalısın. Yardımcılarını, sadık arkadaşlarını ve sevdiklerini kazanmak için, onlara gizlice senin yolunu izlediklerinde neler kazanacaklarını göstermelisin. Kendi işlerini geçiştirmelerini sağla, böylece hazırlıkları son derece etkisiz olacaktır.

Sekizincisi, ona büyük hazineler hediye et ve beraber planlar yap. Planlar başarıyla gerçekleşip ona kazanç sağladığında, elde ettiği kazanç sayesinde sana güvenecek. Buna 'bağrına basma' denir. Bağrına basmanın sonucunda bizim kontrolümüze girecektir. Biri bir devleti yönetirken dış güçler tarafından (kontrol ediliyorsa), onun yönettiği devlet çaresiz mahvolacaktır.

Dokuzuncusu, onu övgüyle onurlandır. Onu kişisel olarak rahatsız edecek hiçbir şey yapma. Büyük bir güçle muhatap olurcasına ona abartılı saygı gösterisinde bulun, böylece bağlılığına güvenecektir. Onurunu göklere çıkart; onu görkemli bir şekilde öven ilk kişi ol, mütevazı bir şekilde onu bilge olarak taçlandır. Sonunda eyaleti büyük bir kayıpla kıvranacaktır.

Onuncusu, itaatkâr ol ki sana inansın, böylece gerçek durumunu öğren. Fikirlerini onayla ve meselelere ikizmişsiniz gibi tepki ver. Her şeyi öğrendiğinde, zekice gücünü (onun gücünü) topla. Nihai gün geldiğinde, sanki gök onu yok ediyormuş gibi görünecek.

On birincisi, Tao aracılığıyla erişimi engelle. Astların içerisinde rütbeye ve varlıklı olmaya değer vermeyen, kötü talih ve tehlikeden nefret etmeyen kimse olamaz. Gizlice, onlara büyük saygı duyduğunu hissettir ve dereceli olarak değerli hediyeler bahşet ki gizli kalmış daha fazla yeteneği bir araya toplayabilesin. Kendi kaynaklarını tatmin edici olana kadar biriktir fakat dış etkenlerden kaynaklanan sıkıntıyı da ortaya koy. Gizlice deneyimli

şövalyeler getirt ve büyük stratejiler planlarken onlara güven. Cesur şövalyeleri kendine çek ve onların ruhlarını kazan. Yeterince onurlu ve varlıklı olsalar bile hiç tereddütsüz varlıklarını artır. Bu gruplaşma sağlandıktan sonra, erişimi engelleme hedefine ulaşmış olacaksın. Eğer kişinin kendi devlet aygıtına erişimi engellenmişse, o kişi devletin sahibi olarak nasıl değerlendirilebilir?

On ikincisi, aklını karıştırmak için hovarda görevlilerini destekle. Güzel kadınlarla tanıştır ve şehvetli müzikler eşliğinde onu sersemlet. Onu yormak için olağanüstü köpekler ve atlar gönder. Zaman zaman, (daha fazla kibirli olması için) gücünü sergilemesine izin ver. Sonra göğün işaretlerini araştır ve sonunda da herkesle birlikte ona karşı komplo kur.

Bu on iki tedbir tamamen uygulandığında askeri bir silah gibi etki edeceklerdir. Böylece, söylendiği gibi, 'ne zamanki biri göğe yukardan bakıp yeri aşağısında görür' ve bütün uygun işaretler ortaya çıkar, o zaman ona saldır."

16. Halkla İlgili Talimatlar

Kral Wen, T'ai Kung'a sordu: "Göğün Altındaki Herkes'i yönetmek için ne yapılması gerekir?"

T'ai Kung: "Ancak görkemin Göğün Altındaki Herkes'e yayıldığı zaman, insanları çepeçevre sarabilirsin. Güvenilirliğin Göğün Altındaki Herkes'e yayıldığı zaman istediğin şeyle anlaşma sağlayabilirsin. Hayırseverliğin Göğün Altındaki Herkes'e yayıldığı zaman onları kucaklayabilirsin. İrfanın Göğün Altındaki Herkes'e yayıldığı zaman onu ilelebet muhafaza edebilirsin. Otoriten tüm dünyayı etkisi altına aldığı zaman onu kaybetmemen garantilenir. Eğer şüphe duymadan yönetirsen ne göğün dönüşümleri (senin iktidarını) değiştirebilir ne de mevsim değişimleri bunu etkileyebilir. Ancak bu altısı tamamlandığında Göğün Altındaki Herkes için bir devlet yaratabilirsin.

Buna bağlı olarak, Göğün Altındaki Herkes'e kazanç sağlayan

kişiye Göğün Altındaki Herkes kapılarını açar. Göğün Altındaki Herkes'e zarar veren kişiye Göğün Altındaki Herkes kapısını kapatır. Göğün Altındaki Herkes'e hayat verirsen, Göğün Altındaki Herkes de seni erdemli olarak tanır. Eğer Göğün Altındaki Herkes'i öldürürsen Göğün Altındaki Herkes seni eşkıya olarak görür. Eğer kişi Göğün Altındaki Herkes'in arasına girerse, Göğün Altındaki Herkes de onun için erişilebilir olur; eğer kişi Göğün Altındaki Herkes'i fakirleştirirse Göğün Altındaki Herkes de onu düşman olarak görür. Göğün Altındaki Herkes'e barış getiren kişiye Göğün Altındaki Herkes güvenir, Göğün Altındaki Herkes'i tehlikeye sokan kişiyi, Göğün Altındaki Herkes felaket olarak görür. Göğün Altındaki Herkes tek bir kişinin hâkimiyeti altında değildir. Sadece Tao'ya sahip olan kişi (otorite konumunda) oturabilir."

17. Üç Şüphe

Kral Wu, T'ai Kung'dan bilgi aldıktan sonra: "(Shang'ı devirmek) hedefimize ulaşmak istiyorum fakat üç şüphem var. Korkarım, gücümüz güçlü olana saldırmaya, yakın destekçileriyle aralarını açmaya ve halkı dağıtmaya yeterli değil. Ne yapmalıyım?" diye sordu.

T'ai Kung: "Duruma uygun olarak, plan yaparken ve maddi kaynaklarını kullanırken çok dikkatli ol. Büyük bir güce saldırmak için bunları daha da güçlendirmeli, daha kapsamlı hale getirmelisin. Gereğinden fazla güçlü olan sonunda kırılır, gereğinden fazla genişleyen şeyde mutlaka açıklar oluşmalıdır.[32] Güçlünün gücüne saldır. Gözde memurlarının içerisinde gözdelerini kullanarak yabancılaşmaya neden ol, halkı, yine halkı kullanarak dağıt.[33]

Şimdi, planlamanın Tao'sunda, bütünlük ve gizlilik en önemli değerlerdir. Sayısız meselesine müdahil olmalısın ve kazancın cazibesiyle onu sıkıştırmalısın. Sonunda çatışma mutlaka yükselecektir.

Eğer yakın destekçilerinin ondan soğumasını istiyorsan, bunun için mutlaka onların sevdikleri şeyleri kullanmalısın –gözdelerine sevdikleri şeyleri armağan etmek, istedikleri şeyleri vermek gibi... Kendilerine faydalı olacaklarını düşündükleri şeyler için onları teşvik ederek ve asıl hırsları konusunda etkisiz hale getirip hedeflerine ulaşmalarını önle. Kazanç sağlayan kişiler beklentilerine kavuştukları için son derece memnun olduklarından, geriye kalan hiçbir şey için endişe duymayacaklardır.

Şimdi, şüphesiz, saldırı Tao'sunun ilk şartı kralın kafasını karıştırarak gücüne saldırmak, büyüklüğünü ortadan kaldırmak ve halkın talihsizliğini yenmektir. Onu elde edeceği kazançla ikna et ve güzel kadınlarla baştan çıkar. Onu değişik tatlarla besle ve kadın müzisyenlerle eğlendir. Destekçilerini ondan uzaklaştırmayı başardıktan sonra, asıl planlarının ne olduğunu asla belli etmeden halkın ondan uzakta gelişmesini sağlamalısın. Onu destekliyor gibi görün ve tuzağına düşür. Neler olup bittiğinin farkına varmasına izin verme, ancak o zaman planın başarılı olabilir.

Halka cömertliğini bahşederken, bunun için yapman gereken masraftan kaçınamazsın. İnsanlar da koyunlar ve atlar gibidir. Onlara sık sık yemek ve kıyafetler hediye etmeli ve sevgini göstermelisin.[34]

Akıl bilgiye, bilgi zenginlik kaynağına ve zenginlik de insanlara açılan bir kapıdır. İnsanların bağlılığını kazanmak, saygın adamları kendine çekmenin yoludur. Eğer kişi bilge danışmanları tarafından aydınlatılıyorsa, bütün dünyanın kralı olabilir."

龍韜

III
EJDER GİZLİ ÖĞRETİSİ

18. Kralın Kanatları

Kral Wu T'ai Kung'a sordu: "Kralın, ordusuna komuta ederken, harikalığını ve olağanüstülüğünü sağlamak için hem 'kollara ve bacaklara' (baş yardımcılar) hem de 'tüylere ve kanatlara' (yardımcılar) sahip olması gerekir. Peki, bu nasıl yapılır?"

T'ai Kung: "Ordu harekete geçirildiğinde, ona hükmeden komutan o ordunun kaderidir. Bu kader orduyu tek bir tekniğe bağlı olarak yönetmekte değil her açıdan anlayıp en uç noktasına kadar nüfuz edebilmekte gizlidir. Yeteneklerine uygun olarak atanılan görevliler –her biri iyi oldukları alanlarda görev alarak– temel ilkeleri ve düzeni yaratmak için zamanla sürekli bir değişim ve dönüşüm halindedir. Böylece, göğün Tao'sunu karşılamak için komutanın yetmiş iki tane 'kolu ve bacağı' ayrıca 'tüyleri ve kanatları' vardır. Yönteme göre sayılar belirlenir ve ilkeler ile düzeni bilip bilmedikleri hakkında dikkatli olunur. Her türlü yetenek ve kabiliyet kapsandığında, sayısız iş de tamamlanmış olacak."

King Wu sordu: "Sözünü ettiğinin farklı kategoriler hakkında konuşabilir miyiz?"

T'ai Kung: "*Fu-hsin* (Planlama Şefi),[35] bir: Ani gelişmelere karşı yapılan gizli planlar hakkında tavsiyeler, ani değişiklikleri ortadan kaldırmak için göğü incelemek, yapılan tüm planlama için genel denetim yapmak, halkın hayatını gözetmek ve korumaktan sorumludur.

Planlama memurları, beş: Güvenliğin ve tehlikenin planlan-

ması, olağandışı durumlar için tahmin yürütüp önceden davranmak, performans ve yeterlilik değerlendirmesi, cezalandırma ve ödüllendirme, subayların atanması, şüphelilerin belirlenmesi, neyin uygun olduğunun neyin olmadığının belirlenmesinden sorumludurlar.

Astrologlar, üç: Yıldızlar ve takvim; rüzgârı ve *ch'i*'yi gözlemlemek; uğurlu günleri ve zamanları tahmin etmek, işaretleri ve olguları incelemek, felaketlerin ve anormal olayları saptamak ve bitiş ve terk ediş anlarını göz önüne alarak göğün zihnini okumaktan sorumludurlar.[36]

Topograflar, üç: Hareket anında ve sabitken ordunun düzenlenmesi ve güçlerin stratejik yapılandırmasını dikkate alarak, stratejik avantajlar ve dezavantajlar hakkında bilgilendirmekten; hem uzak hem de yakındaki çabuk ve kolay geçitleri, ıslak ve kuru arazileri, dağlar ve dar boğazları, yani bölgenin avantajlarını bilmekten sorumludurlar.

Stratejistler, dokuz: Farklı görüşlerin tartışılmasından, operasyonlardaki olası başarı ve başarısızlığın analizinden, silahların seçiminden ve adamların bunlarla eğitiminden ve talimatlara uymayanların belirlenmesinden sorumludurlar.

Tedarikçi subaylar, dört: Yiyecek ve içecek için gerekli olan malzemelerin belirlenmesinden, yiyecek stoklarının hazırlanmasından, gidilecek güzergâh boyunca levazımın sağlanmasından ve nakliyesinden, ordunun zorluk ya da kıtlık yaşamasını engellemek için beş tahılın temin edilmesinden sorumludurlar.

Harikalığı geliştirmek için subaylar, dört: Becerilerine ve güçlerine göre adamları seçip ayırmaktan, silahların ve zırhların belirlenmesinden, rüzgârla yarışan, gök gürlemesini andıran, (düşmanın) nereden geldiğini anlayamayacağı saldırılar hazırlamaktan sorumludurlar.

Gizli işaret subayları,[37] üç: Gözler ve kulaklar için net bir şekilde (işaretleşmeyi) sağlamaktan, yanıltıcı işaret ve mühür oluşturacak (ve) hatalı gösterge ve direktif hazırlamaktan, gizli ve hız-

lı ileri ve geri hareketler ile hayalet gibi girip çıkmak için flama ve davullardan sorumludurlar.

Kollar ve bacaklar, dört: Zor ve ağır görevlerin üstesinden gelmekten, hendek ve kanalların korunması ve tamirinden, savunma ve (geri püskürtme) için surların ve kale duvarlarının tamirinden sorumludurlar.

İrtibat subayları, iki: Kaybolan, çalışmaz durumda olan donanımları tespit etmekten, onur konuklarını karşılamaktan, toplantılar düzenlemekten, olağanüstü durumlarda ortalığı sakinleştirmekten, zorlukları çözmekten sorumludurlar.

Otoritenin subayları, iki: İnsanların fark etmediği sıra dışı ve yanıltıcı uygulamalardan ve sürekli devam eden dönüşümler düzenlemekten sorumludurlar.[38]

Gözler ve kulaklar, yedi: İstenilen her ortamda bulunarak, insanların neler konuştuğunu dinlemekten, değişiklikleri görmekten, dört bir taraftaki görevlileri gözlemlemekten ve ordunun gerçek durumunu raporlamaktan sorumludurlar.

Dişler ve pençeler, beş: Üç Ordu'yu cesaretlendirmek için askeri (ruhu) şevklendirmekten, zor şartlar altında riske girmekten, ikinci bir kez düşünmeden ve şüphe etmeden düşman ordusunun seçkin birliklerine saldırmaktan sorumludurlar.

Tüyler ve kanatlar, dört: Uzak diyarları sadece adıyla titretmekten, dört bir sınıra kadar rahatlıkla hareket etmekten ve düşman ordularının ruhunu zayıflatmak için (ordunun) adını ve şanını büyütmekten sorumludurlar.

Seyyar subaylar, sekiz: Düşmanın ahlaksızlıklarını ve değişikliklerini gözlemekten, duygularını yönlendirmekten ve düşüncelerini öğrenerek casusluk yapmaktan sorumludurlar.

Teknik subaylar, iki: Halkın kafasını karıştırmak için ruhlarla hayaletlerle ilgili palavralar atmaktan ve hurafeler yaymaktan sorumludurlar.

Tıbbi subayları, üç: Yüzlerce tıbbi ürün arasından, kanlı yaralılara ve hastalıklı olanlara uygun tedavi yöntemlerini uygu-

latmaktan sorumludurlar.

Sayman, iki: Üç Ordu'nun karargâhı ve istihkâmları için erzak ve besin maddelerinin sayımından, maddi ihtiyaçları karşılamadan ve alındı belgesi düzenlemeden sorumludurlar.

19. Komutanlar Üzerine

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Bir komutan nasıl olmalı?"

T'ai Kung: "Komutanın beş önemli yeteneği ve on tane de zaafı vardır."

Kral Wu: "Bunları teker teker sıralamanı isteyebilir miyim?"

T'ai Kung ayrıntılarıyla anlatmaya başladı: "Beş yetenek olarak adlandırdığımız şeyler cesurluk, bilgelik, hayırseverlik, güvenilirlik ve sadakattir. Cesur olan bir komutan yenilemez. Bilgeyse kargaşaya itilemez. Hayırseverse kendi adamlarını sever. Güvenilirse düzenbaz olamaz. Sadıksa ikiyüzlü olamaz.

Bahsettiğimiz on zaaf ise şunlardır: Ölümü hafife alacak kadar cesur davranması, aceleci ve sabırsız olması, doyumsuz ve çıkarcı olması, hayırsever olması yüzünden kimseye acı çektirmek istememesi, bilge fakat korkak olması, güvenilir olmasından dolayı herkese güvenmeyi sevmesi, dürüst, ahlaklı fakat sevgisiz bir adam olması, bilge fakat kararsız olması, kendine çok güvenmesi ve hırslı olması, yardımcılarına kendi korkaklığı yüzünden haddinden fazla sorumluluk isteyen görevler vermesi.

Cesur ve ölümü hafife alan, şiddetle yok edilebilir. Aceleci ve sabırsız olan, sebatla yok edilebilir. Doyumsuz ve çıkarcı olan, rüşvetle satın alınabilir. Hayırsever olması yüzünden kimseye acı çektirmek istemeyen yıpranabilir. Bilge fakat korkak olan, zor durumda kalabilir.

Güvenilir olmasından dolayı herkese güvenmeyi seven, kandırılabilir. Dürüst, ahlaklı fakat sevgisiz bir adam, aşağılanabilir. Bilge fakat kararsız olan, ani saldırıya uğrayabilir. Kendine çok güvenen ve hırslı olan, olaylar karşısında aciz kalabilir. Yardımcılarına kendi korkaklığı yüzünden haddinden fazla so-

rumluluk isteyen görevler veren, oyuna getirilebilir.

Böylece, 'savaş en önemli devlet işidir, var olmanın ve hayatta kalmanın Tao'sudur.'[39] Devletin kaderi, komutanın ellerindedir. 'Komutan devletin desteğidir',[40] önceki krallarının hepsinin değer verdiği bir adamdır. Böylece, bir komutanı görevlendirirken karakterini mutlaka dikkatlice araştırmalı ve değerlendirmelisin.

Bu nedenle, söylenildiği gibi, karşılıklı iki ordu aynı anda zafer kazanamaz, aynı anda mağlup olmaz. Ne zaman ki ordu, sınırlarının dışında bir girişimde bulunur, on gün dolmadan –devletin kendisi yok olmasa bile– ordulardan biri mutlaka yok edilecek ve komutan öldürülecektir."

Kral Wu: "Harikulade!"

20. Komutanların Seçilmesi

Kral Wu T'ai Kung'a sordu: "Bir kral bir ordu kurmak istediğinde, kahraman subayları seçerken ve eğitirken, ahlaki niteliklerini değerlendirirken nelere dikkat etmelidir?"

Tai Kung: "Bir savaşçının dış görünüşüyle, karakter özelliklerinin birbiriyle uymadığı on beş durum vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

Saygın görünmesine rağmen (aslında)faziletsiz olması.

Dürüst ve vicdanlı görünmesine rağmen hırsız olması.

Görünüşünün hürmetkâr ve saygılı fakat kalbinin küstah olması.

Dışarıdan tedbirli ve namuslu fakat aslen saygıdan yoksun olması.

Sezgileri kuvvetli ve gözü açık görünmesine rağmen, bu yeteneklere sahip olmaması.

Derin biri gibi görünmesine rağmen samimi olmaması.

Planlamada usta görünmesine rağmen kararsız olması.

Kararlı ve cesur görünmesine rağmen yetersiz olması.

Art niyetsiz görünmesine rağmen güvenilmez olması.

Kafası karışık ve yolunu şaşırmış gibi görünmesi ve diğer taraftan sadık ve itaatkâr olması.

Yanıltıcı konuşmalarla meşgul oluyor gibi görünmesine rağmen bir meziyet ve başarı adamı olması.

Cesur görünmesine rağmen korkak olması.

Sert ve mesafeli görünmesine rağmen dost canlısı olması.

Ürkütücü görünmesine rağmen sakin ve samimi olması.

Güçsüz ve yetersiz görünmesine rağmen, devlet dışına gönderildiğinde başaramayacağı hiçbir şey, başarıyla üstesinden gelemeyeceği hiçbir görev olmaması.

Bilge değerleri küçümseyenlerden olanlar.

Sıradan insanlar bunları bilmezler; sadece büyük bilgelik bunun sınırlarını fark edebilir. Bunun sebebiyse, savaşçının dış görünüşüyle karakterinin uyumsuz oluşudur."

Kral Wu sordu: "Peki bu nasıl anlaşılır?"

T'ai Kung: "Bunu anlayabileceğin sekiz farklı gösterge vardır. İlki, soru sor ve verdikleri cevapların ayrıntılarını incele. İkincisi, sözlü olarak cümlelerinle aklını karıştır sonra da nasıl değiştiklerini gözlemle. Üçüncüsü, aslında daha önceden gizlice öğrendiğin şeyler hakkında sorular sor ve samimiyetlerini ölç. Dördüncüsü, bariz bir biçimde sorular sor ve erdemlerini gözlemle. Beşincisi, finansal sorumluluk gerektiren bir pozisyona ata ve dürüstlüklerini gözlemle. Altıncısı, güzel kadınlarla sına ve doğruluklarını gözlemle. Yedincisi, zorluklarla yüzleştir ve cesaretlerini gözlemle. Sekizincisi, sarhoş et ve sonra tavırlarını gözlemle. Bu sekiz farklı durumun ardından kimin saygın, kimin değersiz olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır."

21. Komutanların Atanması

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Komutanı atamanın Tao'su nedir?"

T'ai Kung: "Devlet bir tehlikeyle karşı karşıya kaldığında hükümdar Ana Salon'u boşaltmalı, komutanı çağırmalı ve onu şun-

larla görevlendirmelidir: 'Devlet Sunağı'nın güvenliği ya da tehlike altında olması orduya komuta eden başkomutanın elindedir. Şu anda filanca eyalet tam anlamıyla itaatkâr davranmıyor. Senden buna karşılık vermek için ordunun başına geçmeni istiyorum.'

Komutan talimatını aldıktan sonra Büyük Kâtip'e, kutlu bir güne adamak için, kutsal kaplumbağa kabuğunu delmesini emreder. Daha sonra, seçilen güne hazırlanmak için üç gün vejetaryen orucu tutulur, ardından atalar tapınağa gidip *fu* ve *yüeh* baltaları teslim edilir.[41]

Hükümdar, tapınağın kapısından girdikten sonra, yüzünü batıya dönerek durur. Komutan tapınağın kapısından içeriye girer ve o da yüzünü kuzeye vererek durur. Hükümdar bizzat *yüeh* baltasını eline alır ve başının üzerine kaldırarak başkomutana doğru uzatır ve 'Buradan göğün yüksekliklerine kadar her yerin kontrolü Ordu'nun Başkomutanı'ndadır' der. Sonra *fu* baltasını eline alır, bunu başkomutana verir ve 'Buradan yerin derinliklerine kadar her yerin kontrolü Ordu'nun Başkomutanı'ndadır' der. Düşmanda bir boşluk gördüğün an, ilerlemelisin; bir kuvvet gördüğünde durmalısın.[42] Üç Ordu'nun çok büyük olduğunu düşünüp düşmanı hafife alma. Kendini ölüme atma çünkü senin ağır bir sorumluluğun var. Kendine güvenip, kitleleri reddetme. Şifahi şeyleri, kesinliğin bir işareti olarak görme. Subayların oturmadığı zaman sen de oturma. Subayların yemek yemeden sen de yeme. Sıcağı da soğuğu da onlarla paylaşmalısın. Sen bu şekilde davranırsan, subaylar ve kitleler kesinlikle ölene kadar savaşacaklardır.'[43]

Komutan talimatları aldıktan sonra hükümdarı başıyla selamlayıp cevap verir: 'Kafaları net olmayan kişiler hükümdarlarına layığıyla hizmet edemez; endişeli biri düşmana karşılık veremez. Ben talimatlarımı ve *fu* ve *yüeh* baltalarının korkunç gücünün tek kontrolünü aldım. Canlı olarak geri dönmeye cüret edemem. Senden, yegâne komutayı bana bahşetmeni istiyorum.

Eğer bana izin vermezsen başkomutanlık görevini üstlenmeye cüret edemem.' Bunun üzerine kral bütün yetkileri komutana bahşeder ve komutan resmi olarak izni alıp yola çıkar.[44]

Askeri işler hükümdarın emirlerine göre ilerlemez; tüm yetki komutandadır. (Komutan) düşmana yaklaştığında ve savaşmaya karar verildiğinde, komutan kararsız değildir. Bu yolla, ne yukarıda gök, ne aşağıda yer, ne önde düşman ne de arkada hükümdar vardır. Bu sebeple, bilge onun için planlar yapar, cesur onun için dövüşür. Hepsinin ruhları mavi bulutlara yükselirken, bedenleri dörtnala koşan atlar kadar çabuk ve atılgan olacaktır. Kılıçlar daha birbirine değmeden, düşman askerleri boyun eğerek teslim olurlar.

Savaş devlet sınırlarının dışında kazanılır fakat komutanın meziyetleri içeride oluşturulmuştur. Subaylar terfi ettirilir ve en yüksek ödüllere ulaşırlar; yüzlerce aile bayram eder ve komutanın alnı açıktır. Bu sebeple rüzgârlar tam zamanında esecek ve yağmurlar tam zamanında yağacaktır; beş tahıl bol miktarda yetişecek ve devletin sunağı güvende ve barış içinde olacaktır".

Kral Wu: "Harika!"

22. Komutanların Azameti

Kral Wu sordu: "Komutan kendi azametini nasıl yaratır? Nasıl aydınlanabilir? Yasaklamalarını nasıl etkin kılar ve emirlerini uygulatabilir?"

T'ai Kung: "Bir komutan büyüğü infaz ederek azamet yaratır ve küçüğü ödüllendirerek aydınlanır. Cezaların uygulanışındaki dikkatli tetkikler sayesinde yasaklamalarda ve kanunların yerine getirilmesinde etkili olursun. Böylece, eğer tek kişi üzerinde bir hükmü infaz etmek, bütün orduyu sarsıyorsa, öldür onu. Eğer bir kişiyi ödüllendirmek geri kalan çoğunluğu memnun ediyorsa, ödüllendir onu. İnfazda büyüğe değer ver, ödüllendirmede küçüğe değer ver. Güçlüyü ve onurluyu öldürdüğünde, bu cezalandırmanın zirvesidir. Ödüller sığır ço-

banlarına, seyislere, uşaklara kadar yayıldığında, bu ödüllendirmenin en alta kadar nüfuz etmesidir. Cezalar zirveye ulaştığında ve ödüller en alt seviyeye kadar indirildiğinde o zaman azametin etkili olacaktır.

23. Orduyu Cesaretlendirmek

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Karşı tarafa saldırdığımızda, Üç Ordu'nun askerlerinin duvarı yıkan ilk asker olmak için birbirleriyle yarışmalarını, meydanda savaştığımızda da öne geçmek için birbirleriyle mücadele *etmelerini istiyorum. Gong sesini* (geri çekilme) duyduklarında sinirlenecek, davul sesini (ilerleme) duyduklarında mutlu olacaklar. Bunu nasıl başaracağız?"

T'ai Kung: "Bir komutanın zafer kazanmak için üç tekniği vardır."

Kral Wu: "Neler olduğunu sorabilir miyim?"

T'ai Kung: "Eğer komutan kışın kürk cübbe giymezse, yazın yelpaze taşımazsa, yağmur yağdığında tente kurmazsa 'uygun biçimde bir komutan' olarak adlandırılır. Eğer komutan bunlara bizzat riayet etmezse, subaylar ve askerler için sıcak ve soğuğun ne anlama geldiğini bilemez.

Geçitlere ve engellere ya da çamurlu arazilere girdiklerinde, ilk adımı başkomutan atıyorsa, 'dayanıklı komutan' olarak adlandırılır. Eğer komutan bizzat güç harcamıyorsa, subaylar ve askerler için zorluğun ve çalışmanın ne anlama geldiğini bilemez.

Komutan ancak, bütün adamları kamp yerlerine yerleştirildikten sonra dinleniyor; ancak tüm aşçılar yemekleri hazır ettiğinde o da yemeğe başlıyor; ordu ısınmak için ateş yakamadığında o da yakmıyorsa; o zaman 'nefsine hâkim olan komutan' olarak adlandırılır. Komutan nefsine hâkim olmadıkça, subaylar ve birliklerinin açlığının ve tokluğunun ne anlama geldiğini bilemez.

Komutan, sıcağı ve soğuğu, emeği ve acıyı, açlığı ve tokluğu subayları ve askerleriyle paylaşır. Böylece, Üç Ordu'nun askerleri da-

vulun sesini duyduklarında hep beraber mutlu olur, gong sesini duyduklarında hep beraber öfkelenirler. Yüksek bir sura saldırırken ya da derin bir ırmağı geçerken, ok ve taş yağmurunun altında duvarı ilk aşan olmak için yarışırlar. Teke tek kılıçlarla çarpıştıklarında ilk ilerleyen olmak için yarışırlar. Bunun sebebi, askerlerin ölümden hoşlanmaları ve yaralanmaktan zevk almaları değil, komutanın onların soğukta ve sıcakta, açlıkta ve toklukta neler hissettiklerini biliyor ve acı çektiklerinde ve emek harcadıklarında, bu konudaki tecrübelerini açıkça ortaya koyabiliyor olmasıdır."

24. Gizli İşaretler[45]

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Orduyu feodal bir beyin topraklarının içlerine doğru, Üç Ordu'nun bazı gecikmeler yüzünden zor durumda kaldığı ya da acilen harekete geçmesini gerektiren yere doğru sürdüğümüzde – avantaj ya da dezavantaj getiren bir durumda– eğer ben[46] yakındakilerle ve uzaktakilerle iletişim kurmak istersem, Üç Ordu'nun ihtiyaçlarını tedarik etmek için içeriden dışarıya yanıt vermek istersem bunu nasıl yapabiliriz?"

T'ai Kung: "Hükümdar ve komutanların kendi aralarında uyguladıkları gizli işaret sistemleri vardır, hep beraber sekiz dereceden meydana gelirler.

Düşman üzerinde büyük zafere delalet eden işaret, 30 cm.

Düşman ordusunu tahrip edip komutanlarını öldürmek için işaret, 23 cm.

Düşman duvarlarını kuşatıp şehri ele geçirmek için işaret, 18 cm.

Düşmanı geri püskürtmek ve derin nüfuzu rapor etmek için işaret, 18 cm.

Kuvvetli bir savunma hazırlamaları için kitleleri uyarmanın işareti, 15 cm.

Erzak talep etmek ve ilave asker istemek için işaret, 13 cm.

Ordunun yenildiğine ve komutanın öldüğüne delalet eden işaret, 10 cm.

Tüm avantajların kaybolduğunu ve ordunun teslim olduğunu gösteren işaret, 8 cm.

İşaretleri bilen ve uygulayanları gözaltında tut ve eğer işaretlerle ilgili bir bilginin sızdığını fark edersen hemen bunu konuşanı da duyanı da infaz ettir. Sadece hükümdarın ve komutanın arasında kalması gereken bu sekiz işaret, örtülü iletişim için teknik imkânı sunmakta ve dışarıda kalanların gerçek durumla ilgili bilgi sahibi olmasını engellemektedir. *Buna bağlı olarak,* düşmanda bir bilge aklı olsa bile, kimse bu işaretlerin anlamlarını kavrayamaz."

Kral Wu: "Harikulade!"

25. Gizli Mektuplar

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Ordu feodal beylerin topraklarının içlerine kadar giriyor ve komutan[47] birliklerin hepsini bir araya getirmek, kapsamlı değişiklikler yapmak ve akıl sır ermeyecek başarılar kazanmak istiyor. Bu gibi durumlara oldukça sık rastlanıyor ve basit bir işaret, her şeyi açıkça ifade etmek için yeterli olmuyor. Belli bir mesafe uzaklıktan sonra, sözlü iletişim kullanılamaz. Böyle bir durumda ne yapmalıyız?"

T'ai Kung: "Çok gizli bir mesele ya da önemli bir değerlendirme söz konusu olduğunda işaretler yerine mektuplar kullanılmalıdır. Hükümdar, komutana bir mektup gönderir; komutan önce mektubun doğruluğunu sorgular. Mektup bir bütün olarak hazırlanır, daha sonra parçalara ayrılır. İçeriğini bilen tek kişi vasıtasıyla üç bölümde gönderilir. 'Ayrılır' demek, üç parçaya bölünür demektir. 'İçeriğini bilen tek kişi tarafından üç bölümde gönderilir' demek, her biri bir parça taşıyan üç ulak var demektir ve hepsi bir araya geldiğinde içeriğin ne olduğu tam anlamıyla ortaya çıkar. Buna 'gizli mektup' denir. Düşmanın bir bilge kadar aklı olsa bile mektubun içeriğini anlamasının imkânı yoktur."

Kral Wu: "Harikulade!"

26. Ordunun Stratejik Gücü

"Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Saldırgan savaşın Tao'su nedir?"

T'ai Kung: "Stratejik güç düşmanın hareketleriyle uyumlu bir şekilde uygulanır. Değişiklikler iki ordu arasındaki meydan okumadan kaynaklanır. Sıra dışı (*ch'i*) ve geleneksel (*cheng*) taktikler (zihnin) bitmek tükenmek bilmeyen kaynaklarından üretilir. Bu sebeple, büyük meseleler tartışılmaz ve birliklerin görevlendirilmeleri hakkında konuşulmaz. Dahası, çözümsüz meselelerle ilgili tartışmalar dinlenmeye bile değmez.[48] Birliklerin görevlendirilmeleri gözle görülecek kadar belirli değildir. Aniden gider, aniden gelirler. Sadece tek kontrolü elinde tutup başka biri tarafından yönlendirilmeyen, askeri bir silahtır.

Eğer (planların)[49] duyulursa, düşman sana karşı planlar yapacaktır. Eğer fark edilirsen sana komplo yapacaklardır. Eğer bilinirsen, seni zor duruma sokacaklardır. Eğer anlarlarsa, seni tehlikeye atacaklardır.

Savaşta üstün olan, kuvvetlerin mevzilenmelerini beklemez. Halkın talihsizliğini engellemekte üstün olan, daha ortaya çıkmadan onları engeller. Düşmanı fethetmek, düzensizin üzerinde galip gelmek demektir.[50] Üst rütbeli savaşçı savaşın içerisinde yer almaz. Bu nedenle, keskin silahların önünde savaşıp zafere ulaşan iyi bir komutan değildir. (Savaş) kaybedildikten sonra hazırlıklar yapan üstün bir bilge değildir! Yetenekleri kitlelerle aynı olan, yönetmenin ustası değildir.

Askeri meselelerde hiçbir şey kesin zaferden daha önemli değildir. Ordunun görevlendirilmesinde hiçbir şey gizlilik ve sükûnetten önemli değildir. Hareket ederken, hiçbir şey beklenmedik bir şey yapmaktan daha önemli değildir. Plan yaparken, hiçbir şey planların bilinmemesinden önemli değildir.

Zafer kazanan taraf olmak için öncelikle düşmana biraz güçsüz gibi görün daha sonradan gerçek savaşı yap. Böylece enerjinin yarısını kullanarak başarını ikiye katlayabilirsin.

Bilge kişi işaretlerini göğün ve yerin hareketlerinden alır; onun ilkelerini kim bilebilir? Yin ve Yang'ın Tao'suyla uyum içerisindedir ve onların mevsimsel faaliyetlerini takip eder. Göğün ve yerin boşluk ve doluluk döngülerini takip eder ve bunu değişmez düzen olarak kabul eder. Her şeyin bir hayatı vardır ve ölüm, gök ve yerin düzeniyle uyum içerisindedir. Bu sebeple denir ki; durumun ne olduğunu görmeden çatışmaya giren, sayıca daha fazla olsa bile hiç şüphesiz mağlup edilecektir.

Savaş sırasında hareket etmek için doğru zamanı bekleyen, karşılaşma anında harikalar yaratır. Zafer kazanacağını gördüğünde yüklenecektir; eğer savaşı kazanamayacağını görürse bu kez mağlup edilmeden kendisi geri çekilme kararını alacaktır. Hiçbir korkusunun olmayacağı, tereddüt etmeyeceği söylenir. Bir orduyu kuşatan pek çok kötülük içinde en büyüğü tereddüt etmektir. Ordunun başına gelebilecek herhangi bir felakette ise, hiçbir şey kuşkuyu örtbas edemez.

Savaşta üstün olan, avantajlı olduğunda bunu kaçırmayacak, ya da o an geldiğinde şüpheli tavırlar sergilemeyecektir. Elindeki avantajı kaybeden ya da harekete geçmesi gereken doğru zamanın gerisinde kalan, çok acı çeker. Böylece, bilge, zamanı takip eder ve avantajları kaçırmaz; becerikli, kararlı ve tereddüt etmeyendir. Bu sebeple, aniden gök gürlediğinde kulaklarını, şimşek çaktığında gözlerini yumacak zaman yoktur. Aniden korkutulmuş gibi ilerle; birliklerini dengesizmiş gibi görevlendir.[51] Karşına çıkanlar yok edilecek, yakınına gelenler mahvedilecektir. Böyle bir saldırıya kim karşı durabilir?

Şimdi, meseleler tartışılmadığında ve komutan bunların gizliliğini koruduğunda, o gölge gibidir. Olaylar aşikâr olmadığında dahi bunun farkında olan, aydınlanmıştır. Böylece, ruh ve aydınlanmanın *Tao*'sunu bilen kişiye, hiçbir düşman savaş meydanında karşı koyamaz ve hiçbir güç karşısına çıkamaz".

Kral Wu: "Harikulade!"

27. Sıradışı Ordu

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Genel olarak, bir orduyu yönetme sanatında başlıca önemli noktalar nelerdir?"

T'ai Kung: "Eski zamanlarda savaşta üstün olanlar, savaşı göğün üstünden ya da yerin altından yönetmezlerdi.[52] Başarıları da mağlubiyetleri de her durumda stratejik gücün (*shih*) manevi olarak uygulanmasından meydana gelirdi. Bunu uygulayan büyür, bu gücü kaybeden yok olur.

Şimdi, iki ordumuz birbirlerine ters düştükleri için zırhlı askerlerini harekete geçirip, savaş düzenlerini oluşturduklarında, yanıltıcı değişiklikler yaratması için, birliklerinden birkaç tanesini saflar arasında kargaşa çıkarmaya gönder.

Uzun otlar ve sık fidanlıklar, gizlice kaçmak için etkili bir yoldur.

Coşkun akarsu yataklı vadiler ve tehlikeli dar geçitler, savaş arabalarının durdurulup süvarilere karşı savunma yapılmasını sağlar.

Dar geçitler ve dağ ormanlarında çok nadir büyük güçler tarafından saldırılar gerçekleşir.

Bataklık ve ıssız karanlık araziler, görüntünüzü gizlemeye yardımcı olur.

Açıklık ve düz bir zeminde gizlenmeden (konuşlanmak), güç ve cesaretle dövüşmek anlamına gelir.[53]

Uçan oklar kadar çevik, yaylı tüfek kadar ani hedefe ulaşmak, parlak planları yok eder.

Dahice tuzaklar ve sıra dışı birlikler kurmak, düşmanı yanıltmak ve ayartmak için uzak savaş düzenleriyle arayı açmak, düşman ordusunu yok eder ve komutanlarını ele geçirtir.

Birlikleri dört parçaya bölüp beşe ayırmak, dairesel düzenlerine saldırmak ve kare halindeki düzenlerini yok etmektir.

Onların endişeli ve korku içerisinde olmalarının avantajlarından faydalanırsan, bir kişi on kişiye saldırabilir.

Yorgun düşmüş olmalarının ve alacakaranlıkta kamp kur-

malarının avantajından faydalanırsan, on asker yüz askere saldırabilir.

Sıra dışı teknik beceriler, derin sulardan ve ırmakların sığ geçitlerinden geçmeyi sağlar.

Güçlü yaylı tüfekler ve uzun silahlar suyun içindeki çarpışmalarda kullanmak içindir.

Uzak mesafe gözlem garnizonları ve uzak keşif erleri, hızlıca yerleştirilmiş tahrip cephanesi ve sahte geri çekilmelerle, duvarla kaplanmış istihkâmın yıkılması ve kasabanın teslim olması sağlanır.

İlerleme davullarını çalmak ve büyük bir hengâme çıkarmak, sıra dışı planların uygulanmasıdır.

Kuvvetli rüzgârlar ve şiddetli yağışlar, önden saldırıp arkadan kuşatmayı sağlar.

Kimi adamlara kılık değiştirtip düşman temsilcisi gibi göndermek, tedarik hatlarını koparır.

(Düşman) emirlerini ve komutlarını taklit edip düşman kıyafetleri giymek, geri çekilmelerine hazırlıklı olmayı sağlar.

Her koşulda doğrulukla uyum içerisinde olan savaş, kitleleri hırslandırır ve düşmanı yenmelerini sağlar.

Onurlandırılmış rütbeler ve cömert hediyeler, emirlere uyulması için teşviktir.

Çok sayıda cezalandırma ve ağır para cezaları, bıkkın ve üşengeçleri ilerlemeye zorlamak içindir.

Mutluluk ve kızgınlık, bahşetmek ve geri almak, askeri ve sivil tedbirler, bazen yavaş bazen hızlı geçen zamanlar, Üç Ordu'yu düzene ve uyum içerisine sokmak ve destek güçlerini yönetmek ve bir bütün haline getirmek içindir.

Yüksek yerleri işgal altında tutmak, sürekli tetikte ve savunmaya hazır bir şekilde durmayı sağlar.

Kanallar ve dar geçitler elde tutmak, savunmayı çok sağlamlaştırır.

Dağ ormanları ve yoğun fidanlıklar gidiş gelişlerde sessiz ol-

mayı sağlar.

Derin hendekler, yüksek surlar, geniş erzak stokları, pozisyonunuzu uzun süre korumanızı sağlar.

Böylece denir ki, 'Saldırgan savaşın nasıl planlanacağını bilmeyenle düşman hakkında konuşulmaz. Birliklerini bölerek hareket edemeyenle sıra dışı stratejiler hakkında konuşulmaz.[54] Düzen ve kargaşa hakkında derin bilgilere sahip olmayanla, değişiklik hakkında konuşulmaz.'

Buna bağlı olarak:

Komutan hayırsever olmadığı zaman, Üç Ordu ona yakın olmaz.

Komutan cesur olmadığı zaman, Üç Ordu ateşli olmaz.

Komutan bilge olmadığı zaman, Üç Ordu'nun kafası bulanık olur.

Komutan keskin zekâlı olmadığı zaman, Üç Ordu'nun da kafası karışır.

Komutan durumu çabuk kavrayıp hemen müdahale eden biri olmadığı zaman, Üç Ordu anı yakalayamaz.[55]

Komutan sürekli tetikte olmadığı zaman, Üç Ordu boşa hazırlık yapmış olur.

Komutan güçlü ve etkin olmadığı zaman, Üç Ordu görevlerini başarıyla yerine getiremez.

Böylece, komutan onların Kaderinin Efendisi'dir. Üç Ordu'nun düzeni de düzensizliği de onunla olur. Bir kişi komutan olmak için saygın sıfatına sahip olduğunda, ordu güçlü ve devlet zengin olacaktır. Fakat komutan saygın değilse, ordu zayıf olacak ve ülke de mahvolacaktır.

Kral Wu: "Harikulade!"

28. Beş Nota

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Akort düdüğünün sesiyle Üç Ordu'nun o anki durumunu –galibiyet ya da mağlubiyeti haber vermesi açısından– anlayabilir miyiz?"

T'ai Kung: "Bu soru gerçekten de derin bir soru! Şimdi, düzenek olarak üzerinde beş ana nota olan on iki düdük var. Bu notalar: *kung, shang, chiao, cheng* ve *yü*.[56] Bunlar doğru, geleneksel ve on bin nesildir değişmeyen notalar.

Bu beş farklı evreyi ifade eden nefesler Tao'nun değişmezleridir.[57] Metal, tahta, su, ateş ve toprak –her biri kendi fetih ilişkisine bağlı olarak– düşmana saldırmak için (uygulanabilir). Kadim çağlarda Üç Bilge İmparator zoru ve güçlüyü yönetmek için boşluğun ve hareketsizliğin doğasını kullandılar. Yazı karakterleri yoktu; bu yüzden de her şey beş evrede ortaya çıktı. Beş evrenin Tao'su göğün ve yerin doğasıydı. Altı *chia*'ya[58] bölünmesi ise mükemmel ve gizli bir nefesin (gerçekleştirilmesidir).

Yöntemleri, hava açık ve sakin olduğunda, yani bulut, yağmur ve rüzgâr olmadığında, hafif süvarileri gece yarısı düşman istihkâmlarına yaklaşmaları için göndermekti. Dokuz yüz adım kala durup düdüklerini kulaklarına dayayıp düşmanı irkiltmek için bağırırlardı. O an çok küçük ince bir ses, bu akort düdüklerinden cevap verirdi.

Eğer düdükler *chiao* notasıyla cevap veriyorsa, bu "Beyaz Kaplan" demekti.

Eğer düdüklerden gelen nota *cheng* ise, bu "Gizemli Askeriye" demekti.

Eğer düdüklerden gelen nota *shang* ise, bu "Kızıl Kuş" demekti.

Eğer düdüklerden gelen nota *yü* ise, bu "Çengel Düzeni" demekti.

Eğer düdüklerden hiçbir nota gelmiyorsa, bu *kung*, "Yeşil Ejder" demekti.

Bunlar beş evrenin işaretleri, fetihte yardımcı olacak kanıtlar; başarı ve mağlubiyetin gizli anlarıydı".

Kral Wu: "Harikulade!"

T'ai Kung devam etti: "Bu gizli, gizemli notaların hepsinin harici emareleri vardır."

Kral Wu sordu: "Bunları nasıl bilebiliriz?"

T'ai Kung: "Düşman hareket ederken irkiltildiyse, onları dinle. *Pao* davulunun sesini duyarsan, bu *chiao*'dur. Eğer ateşten bir kıvılcım kümesi görürsen, bu *cheng*'tir. Mızrak ve mızraklı baltalardan gelen tunç ve demirin sesini duyarsan, bu *shang*'tır. İnsanların inlediğini duyarsan, bu *yü*'dür. Her yer sessizse, hiçbir ses duyulmuyorsa, o zaman bu *kung*'tur. Bu beşi, sesin ve görünüşün işaretleridir."

29. Ordunun Emareleri

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Savaşa girmeden önce, zaferin ve mağlubiyetin emarelerini görmek için, ilk önce düşmanın güçlü ve zayıf yanlarını bilmek isterim. Bunu nasıl sağlayabilirim?"

T'ai Kung: "Zafer ya da mağlubiyetin emareleri, ilk olarak onların ruhlarında görünür. Aydınlanmış komutan bunu araştıracak ve askerlerde görecektir.

Düşmanın geliş gidişlerini, saldırıp geri çekilişlerini iyice gözlemle. Harekete geçişlerini ve dinlenerek geçirdikleri süreyi takip et, iyi ya da kötü herhangi bir işaretle haberleşip haberleşmediklerini, subayların ve birliklerin raporlarını izle. Eğer Üç Ordu coşkulu (ve) subaylar ile birlikler kanunlardan çekiniyorlarsa, komutanın emirlerine saygı duyuyor, düşmanı yok ederken aralarında bayram sevinci yaşıyor, cesaretlerinden ve vahşetlerinden iftihar ediyor; harikalıklarından ve askeri duruşlarından gurur duyuyorlarsa –bunlar güçlü bir düşmanın emareleridir.

Eğer Üç Ordu birkaç kere tedirgin edildiyse, o andan itibaren subaylar ve birlikler doğru düzeni koruyamayacaklardır; düşmanın gücüyle (ilgili hikâyeler) anlatıp birbirlerini ürkütüyor, birbirleriyle içlerinde bulundukları durumun dezavantajlarını konuşuyor, birbirlerine endişe dolu gözlerle bakıyor, dikkatle dinliyor, sürekli kötü alametler hakkında konuşuyor, sayısız lafla birbirinin aklını karıştırıyor, ne kanunlardan ne emirlerden çekiniyor ve komutanlarına saygı duymuyorlarsa – bütün bunlar zayıflığın emareleridir.

Üç Ordu iyi bir düzene sahip olduğunda stratejik güç derin hendeklerden ve yüksek surlardan, şiddetli rüzgârın ve sağanak yağışların avantajlarından faydalanır; ordu sorunsuzdur, işaret flamaları ve bayrakları ön tarafı işaret eder. Gong ve çan sesleri artar, manevi gücü yüksek, aydınlanmış bir yardım alınacağını gösteren büyük ve küçük davulların sesleri net bir şekilde duyulursa, bunlar büyük bir zaferin kazanılacağının emareleridir.

Dizilişleri yumuşak olduğunda, bayraklar ve flamalar karışır ve birbirine dolanır. Şiddetli rüzgâr ve sağanak yağış dezavantaj haline gelmiştir. Birlikler ve subaylar endişelidir ve birlik olamadıkları için *ch'i* leri zarar görmüştür; savaş atları korkup kaçmış, savaş arabalarının dingilleri kırılmıştır; zil ve çan sesleri azalmış ve anlaması güç hale gelmiştir, davullarının sesi isteksiz ve azdır –bunlar korkunç bir mağlubiyetin yaklaştığını gösteren emarelerdir.

Genel olarak, şehir duvarlarına saldırdığında ya da çevredeki kasabaları kuşattığında, *ch'i* leri kül rengi gibiyse, şehir katledilebilir.[59] Eğer şehrin *ch'i*'si kuzeye doğru sürüklenirse, şehir fethedilebilir. Eğer şehrin *ch'i*'si batıya doğru çekilirse, şehir teslim olmaya zorlanabilir. Eğer şehrin *ch'i*'si güneye doğru sürüklenirse, şehir alınamaz. Eğer şehrin *ch'i*'si doğuya doğru sürüklenirse, şehre saldırı düzenlenemez. Eğer şehrin *ch'i*'si şehirden giderken tekrar geri dönerse, şehrin yöneticisi çoktan kaçmış olur. Şehrin *ch'i*'si şehri terk edip ordumuzun üzerini kaplarsa askerler şüphesiz hasta düşeceklerdir. Eğer şehrin *ch'i*'si hiçbir yöne[60] yükselmiyorsa ordu uzun bir zaman çalıştırılmış olacaktır. Şehir duvarlarına saldırdığında ya da bir kasabayı on günden fazla yağmur yağmadan ve gök gürlemeden kuşattığında, orayı derhal terk etmelisin, şehrin büyük bir yardım kaynağı var demektir.

Bunlar, önce saldıracağın daha sonra duruma göre saldırıya devam edeceğin ya da saldıramayacağın ve böylece durman gerektiğini anlaman içindir".

Kral Wu: "Harikulade!"

30. Tarım Aletleri

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Göğün Altındaki Herkes barış içinde ve rahat, devlet hiçbir çatışma içinde değilse, savaş donanımı yapmayı bırakabilir miyiz? Savunma donanımı hazırlamayı bırakabilir miyiz?"

T'ai Kung: "Saldırı ve savunma için gerekli donanımlar aslında günlük hayatımızın içinde bulunur. Kazma kürek, kazıklı bariyer ve domuz ayağı yapmak için kullanılır. Öküz ve atlarla çekilen arabalar kamp alanlarında veya kalkanları kaplamada kullanılabilir. Farklı çapalar, mızrak ve mızraklı balta olarak kullanılabilir. Hasır yağmurluklar ve geniş şemsiyeler koruma kalkanı ve zırh olarak kullanılır. Geniş çapalar, kürekler, baltalar, testereler, havan ve tokmaklar şehir duvarlarına saldırmak için kullanılır. Öküz ve atlar erzak taşımak içindir. Tavuklar ve köpekler gözcü olarak görev yapar. Kadınların dokuduğu kumaşlar bayrak ve flama olarak kullanılır.

Halkın tarlayı düzleştirmesiyle duvarları yıkmanın yöntemi aynıdır. Baharda sık çalılıkları ve otları budamanın yöntemiyle süvari ve savaş arabalarına karşı çatışmanın yöntemi aynıdır. Yazın yapılan çapalamanın yöntemi, savaş sırasında piyadeler için kullanılanın aynısıdır. Ekip biçilen tahıllar ve sonbaharda kesilen yakılacak odunlar askeriyeye erzak olarak gönderilir. Kış aylarında tam olarak dolu olan tahıl ambarları ve alet depoları, güçlü bir savunma için büyük destek sağlar.

Tarlalarda ve köylerde bulunan beşli birlikler, insanları bir araya getirmek için işaretleri ve iyi niyeti sağlar. Köylerin memurları ve bunların da savaşta orduya liderlik edebilecek şefleri vardır. Köylerin etraflarını saran, geçilemeyen duvarları vardır; bunlar müfrezelere bölünmek için altyapı sağlarlar. Biçilmiş otların ve toplanan tahılların nakliyesi, devletin ambarlarını ve cephaneliklerini besler. Duvarların ilk ve sonbaharda iç ve dış cephelerinin tadilat tekniği, hendek ve kanal ya da istihkâm ve sur yapımında kullanılabilir.

Böylece, askeriyede kullanılan bütün araçlar gündelik hayatın içerisinde bulunabilir. Devleti iyi yöneten biri, bunu gündelik insan işlerinden alacaktır. Daha sonra altı hayvanın,[61] iyi idaresiyle uyum içerisinde, hem vahşi doğaya açılmalı hem de insanların yaşadıkları yere yerleşmelerinde kullanmalıdır. Evin erkeğinin ekip biçebildiği tarla kadar arazisi vardır, evin kadını dokuyabildiği miktarda kumaşla değerlendirilir –bu devleti zenginleştirme ve orduyu güçlendirmenin Yol'udur."

Kral Wu: "Harikulade!"

虎韜

IV
KAPLAN GİZLİ ÖĞRETİSİ

31. Ordu'nun Donanımı

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Kral orduyu harekete geçirirken, saldırı ve savunma araçları gibi, ordunun donanımını belirlemede kurallar var mıdır?"

T'ai Kung: "Muhteşem bir soru kralım! Savunma ve saldırı için kullanılan araçların kendi kategorileri vardır. Orduda büyük başarısı bunun sonucunda yaratılır."[62]

Kral Wu: "Öğrenmeyi çok isterim."

T'ai Kung: "Ordunun görevlendirmesindeki temel sayıları göz önüne alırsak, eğer on bin askerlik bir orduya komuta ediyorsan (çok sayıda donanım çeşidi ve onların) kullanımlarının şöyle olması gerekmektedir.

Otuz altı tane askeri korumalı, geniş *Fu-hsü* savaş arabası: Yetenekli subaylar, yaylı tüfekçiler, mızraklı askerler ve mızraklı balta taşıyanlar –her kanat için (ve arka taraf için)[63] toplam yirmi dört tane. Savaş arabalarının 240 cm'lik tekerlekleri vardır. Bunların üzerinde, *Savaş Sanatı*'nda da "Titreten Korku" olarak geçen flamalar ve davullar bulunur. Sağlam düzenlere girmek, güçlü düşmanları mağlup etmek için kullanılır.

Yetmiş iki tane askeri kanatlı, geniş korumalı, mızraklı ve mızraklı baltalı *Fu-hsü* savaş arabası:[64] Yetenekli subaylar, güçlü yaylı tüfekçiler, mızrakçılar ve mızraklı balta taşıyan askerler yan kanatları oluşturur. 150 cm'lik tekerlekleri ve kendini koruması için yanlarda mızrakları, çoklu ok atabilen bağlantılı yaylı tüfekleri

vardır.[65] Sağlam düzenlere girmek, güçlü düşmanları mağlup etmek için kullanılır.

Yüz kırk tane kanat destekli, küçük korumalı *Fu-hsü* savaş arabası: Kendini koruması için yanlarda mızrakları, çoklu ok atabilen bağlantılı yaylı tüfekleri vardır. Sağlam düzenlere girmek, güçlü düşmanları mağlup etmek için kullanılır.

Otuz altı tane büyük, güçlü yaylı tüfekli geniş *Fu-hsü* savaş arabası: Yetenekli subaylar, güçlü yaylı tüfekli askerler, mızraklı askerler, mızraklı baltalı askerler taşır ve kendini koruması için 'uçan ördek' ve 'şimşeğin gölgesi' okları vardır. 'Uçan ördek' oklarının kırmızı gövdeleri ve beyaz tüyleriyle tunç ok başları bulunur. 'Şimşeğin gölgesi' okları yeşil gövdeli kırmızı tüylü ve demir başlıdır.[66] Gündüz vakti 180 cm uzunluğunda, 15 cm genişliğinde güneşte parlayan kırmızı ipek flama açarlar. Geceleri, yine 180 cm uzunluğunda, 15 cm genişliğinde göktaşı gibi görünen beyaz ipekten flama açarlar. Bunlar sağlam düzeni bölmek, piyade ve süvarileri mağlup etmek için kullanılır.

Otuz altı tane büyük *Fu-hsü* saldırı savaş arabası:[67] Peygamberdevesi savaşçılarını taşır. Bunlar hem dikey hem yatay düzenlere saldırıp düşmanı mağlup edebilirler.

Atlı istilacıları (geri püskürtmek için) aynı zamanda 'Şimşek savaş arabaları' olarak da bilinen teçhizatlı savaş arabası: *Savaş Sanatı*'nda bu arabaların 'şimşek saldırılarda'[68] kullanıldığı söylenir. Bunlar sağlam düzeni bölmek, piyade ve süvarileri mağlup etmek için kullanılır.

Yüz altmış tane mızraklı ve mızraklı baltalı *Fü-hsü* hafif savaş arabası: Gece istilacılarını önden geri püskürtmek için kullanılır. Her biri üç tane peygamberdevesi savaşçı taşır. *Savaş Sanatı* onların saldırılarını 'Gök Gürlemesi Saldırıları' olarak adlandırır. Bunlar sağlam düzeni bölmek, piyade ve süvarileri mağlup etmek için kullanılır.

Geniş kare başlı, 7 kg ağırlığında ve 150 cm uzunluğunda demir sopalardan bin iki yüz tane. Bunlara aynı zamanda 'Göğün

Sopası' da denir.

20 cm'lik bıçağı, 5 kg ağırlığı ve 150 cm uzunluğuyla 1200 tane büyük saplı *Fu* baltası. Buna aynı zamanda 'Göğün *Yüeh* Baltası' da denir.

5 kg ağırlığında, 150 cm uzunlukta 1200 adet demir kare başlıklı tokmak. Buna ayrıca'Göğün Tokmağı' da denir. Bunlar piyadelerin ve kalabalık atlı istilacıların mağlup edilmesinde kullanılır.

20 cm uzunluğunda 1200 adet uçan kanca. Kancanın kıvrımı 12 cm uzunluğunda ve sapı 180 cm boyundadır. Asker topluluklarının içine doğru fırlatılır.

Üç Ordu'nun konuşlanmasını korumak için *Fu-hsü* (savaş arabaları), ahşap peygamberdevesi ve keskin kılıçlarla desteklenir. Her biri 6 metre genişliğindedir ve yüz yirmi tanedir. Buna aynı zamanda *kazıklı bariyer*[69] de denir. Açıldığında, yer seviyesindeki piyadeler bunları süvarileri ve savaş arabalarını mağlup etmek için kullanır.

120 adet, yerden yüksekliği 75 cm olan ahşap domuz ayakları. Bunlar piyadeleri ve süvarileri mağlup etmek, istilacıların saldırılarını bastırmak, kaçmalarını önlemek için kullanılır.

120 adet kısa-dingilli mızraklı ve mızraklı baltalı *Fu-hsü* savaş arabası: Bunlar Sarı İmparator tarafından Ch'ih-yu'yu mağlubiyete uğratmak için kullanıldılar. Piyade ve süvarileri yenmek, istilacılara yapılan saldırıları hızla bastırmak ve kaçmalarını önlemek için kullanılırlar.

Dar yollara ve küçük patikalara döşemek için 120 tane, 20 cm genişliğinde 10 cm kancaları ve 180 cm sapları olan demir domuz ayağı. Bunlar geri çekilen,[71] kaçmak üzere olan süvarileri mağlup etmek için kullanılır.

Eğer gecenin karanlığında düşman birden saldırı başlatırsa ve keskin kılıçlar çarpışırsa, taban ağı gerip iki ok başlı domuz ayaklarını, 'dokumacı kadın' tipli domuz ayaklarıyla birlikte iki yana döşe. Bıçakların uçları yaklaşık 60 cm ayrı olmalı. Bunlardan on

iki bin takım lazım.

Uzun otların arasında ve yabani bir arazide savaşmak için, 1200 adet kare saplı, ok şeklinde mızrak. Bu mızrakları kullanmanın yöntemi, yerden 45 cm yükseltmektir. Bunlar piyadeler ve süvarilerin çarpışmalarında istilacılara karşı kullanılır.

120 adet yan yollara, dar patikalara ve sıkışık arazilere dizilen demir zincir. Piyadeleri ve süvari mağlup etmek ve istilacılara karşı yapılan hızlı saldırılar sırasında kaçmalarını engellemek için kullanılır.

İstihkâmların giriş kapılarını savunma güçleriyle kuvvetlendirmek için 12 tane küçük (hareketli) mızrak ile kalkanlar ve mızraklı baltalar (başlık takılarak). Ayrıca kendini koruması için çoklu ok atabilen yaylı tüfek.[72]

Üç Ordu'yu korumak için 120 tane Göğün Ağı ile Kaplan'ın Tekmesi birbirlerine zincirle bağlanır. Bir sıra 4,5 metre genişliğinde ve 150 cm uzunluğunda olmalıdır. *Fu-hsü* (savaş arabası) için 510 tane Kaplan'ın Tekmesi'yle keskin kılıçlar birbirine eklidir, dizilişleri 4,5 metre genişliğinde ve 2,5 metre uzunluğundadır.

Kale hendeklerinden ve kanallardan geçmek için Uçan Köprü kullanılır. Bir kısmı 4,5 metre genişliğinde ve 6 metre uzunluğundadır. Sekiz tane.[73] En üstte bağlı zincirleri genişletmek için döner çıkıklar vardır.[74]

Derin sulardan geçmek için sekiz tane Uçan Irmak kullanılır. 4,5 metre genişlikte ve 6 m uzunluğundadır. Zincir eklenerek genişletilebilir.

Ayrıca, Demir Peygamberdevesi ile Göğün Şamandırası vardır. İçten dikdörtgen dıştan daire biçiminde, 10 cm çapında, çıkrık desteklidir. Otuz iki tanedir. Göğün Şamandıraları ırmağı geçmek için kullanıldıklarında 'Göğün Sandalları' olarak da adlandırılırlar.

Bir dağ ormanında ya da vahşi doğanın içinde çitle çevrili bir kamp yeri yapmak için 1200 tane Kaplan Tekmesi kullan. 6 met-

relik demir zincir (kullan). Ayrıca 10 cm çapında, 12 metrelik altı yüz tane[75] geniş halat, iki yüz takım orta boy halkalı 5 cm çapında, uzunluğu 12 m halat ve on iki bin tane 3,5 metrelik küçük halkalı örgülü sicim gerekir.

Büyük savaş arabalarının üzerini kaplayan 'Göğün Yağmuru' denilen ahşap gölgelik, tahta parçaları yan yana birleştirilerek yapılır ve her biri 120 cm genişliğinde ve uzunluğundadır. Bunlardan her arabaya bir tane olmalı. Küçük demir kollar aracılığıyla kaldırılır.

Ağaçları kesmek için 5 kg ağırlığında, sapı 90 cm 300 adet Göğün Baltası. Ayrıca, sapı 150 cm olan 15 cm uzunluğunda 300 tane keskin bıçaklı kazma.

Dövmek için 150 cm uzunluğunda, üç yüz tane bakır tokmak.

300 tane kare saplı kartal pençesi, demir saplı, 215 cm uzunluğunda.

300 tane kare saplı demir tırmık, 215 cm.

300 tane kare saplı çift çatallı demir tırmık, 215 cm.

300 tane cılız ağaçları ve çalılıkları kesmek için büyük orak, 215 cm.

300 tane 5 kg ağırlığında 180 cm uzunluğunda büyük kürek şeklinde bıçak.

300 tane 90 cm uzunlukta, en üst noktasına halka ekli demir sırık.

120 tane 3,5 kg ağırlığında, 60 cm uzunlukta döverek ezmek için geniş çekiç.

On bin tane zırhlı asker. Altı bin tane güçlü yaylı tüfekli asker. İki bin tane kalkanlı mızraklı baltalı asker. 300 tane saldırı silahlarını tamir edip keskinleştiren teknisyen.

Bu rakamlar, ordu kurarken her bir kategori için gereklidir".

Kral Wu: "Talimatlarını onaylıyorum."

32. Üç Savaş Düzeni

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Orduyu görevlendirilirken Göğün Savaş Düzeni, Yerin Savaş Düzeni ve İnsanın Savaş Düzeni var. Bunlar nelerdir?"

T'ai Kung: "Sen, güneş ve ay, yıldızlar, gezegenler, Büyük Ayı'nın sapı ile uyum içindeyken– biri solda, biri sağda, biri önde, biri geride– buna Göğün Savaş Düzeni denir.[76]

Tepeler ve tepecikler, ırmaklar ve dereler benzer şekilde önden, arkadan, sağdan ve soldan avantaj sağlarlar. Buna Yerin Savaş Düzeni denir.[77]

Savaş arabalarını ve atları, sivil ve askeriyeyi görevlendirdiğinde buna İnsanın Savaş Düzeni denir."[78]

Kral Wu: "Harikulade."

33. Hızlı Savaşlar

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Düşman etrafımızı sararsa, ilerleme ve geri çekilmemizi engellerse, destek hatlarımızı keserse, ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Bunlar, dünyadaki en sıkıntılı birliklerdir. Birliğini çok çabuk yerleştirdiysen muzaffer olursun; fakat görevlendirmede yavaş kaldıysan mağlup edilirsin. Bu durumda eğer birliklerini dört taraftan askeri saldırı dizilişine sokarsan, savaş arabalarını ve cesur süvarilerini düşman ordularının kafalarını karıştırmak ve ürkütmek için kullanırsan ve hızla saldırırsan, çemberi yarabilirsin."

Kral Wu sordu: "Çemberi yardıktan sonra, bundan avantaj sağlamak ve zafer kazanmak istersek, ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Sol tarafın ordusu hızla sol taraftan saldırıya geçmeli, sağ tarafın ordusu da sağdan saldırmalı. Fakat düşmanla bir yolun üzerinde çok uzun süreli bir savaşa girişme. Merkez ordu dönüşümlü öne ve arkaya hareket etmeli. Her ne kadar düşman sayıca üstün olsa da, komutanları defedilebilir.

34. Güvenli Kaçış

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Düşün ki, askerlerimizi bir feodal beyin topraklarının içlerine, düşman birlikleri her köşeden etrafınızı saracak, eve dönüş yollarımızı ve destek hatlarımızı kesecek kadar derinlere gönderdik. Düşman birliklerinin sayıları oldukça fazla ve dar geçitler ile derin vadiler sağlam bir şekilde tutulmuşken, hepsi karşılaşılabilecek tüm zorluklara karşı iyi hazırlanmış. Oradan kurtulmamız gerekir –Peki ama nasıl?"

T'ai Kung: "Güvenli kaçış gerektiren böyle bir durumda, donanımın senin en kıymetli hazinendir ve cesur bir şekilde savaşmak her şeyden önemlidir. Düşman arazilerinin nerelerinin boş ve korumasız olduğunu, nerelerde asker olduğunu araştırıp öğrenirsen güvenli bir kaçış yolu sağlayabilirsin.

Komutanlarına ve subaylara Gizemli Koyu Flama'yı taşımalarını ve savaş araçlarını almalarını emret. Askerlerden ağızlarına ahşap susturucu koymalarını iste. Gece vakti yola çık. Tehlikeyi göze alabilecek, cesur, güçlü ve hızlı adamların,[79] ön saflara yerleşip tahkimatı dengelemeli ve ordunun geri kalanı için geçitler açmalı. Yetenekli subaylar ve güçlü yaylı tüfekçiler, gerilerinde bırakmak üzere yol boyunca tuzaklar hazırlamalı. Zayıf askerlerin, savaş arabaların ve süvariler orta sırada ilerlemeli. Konuşlanma tamamlandığında yavaşça ilerle ve düşmanı ürkütüp korkutmamak için çok dikkatli ol. *Fü-hsü* askeri saldırı savaş arabaların ön ve arka tarafı savunsun, kanatları büyük korumalı askeri savaş arabaları ise sağ ve sol kanatları korusun.

Eğer düşmanın irkiltilmesi gerekiyorsa, cesur, güçlü ve risk alabilen askerlerin coşkulu bir şekilde saldırarak ilerlesin. Daha zayıf birlikler, savaş arabaları ve süvariler geriden gelmeli. Yetenekli subaylar, güçlü yaylı tüfekçiler pusulara gizlenmeli. Eğer düşmanın izlemede olduğuna karar verdiysen, pusuda yatan adamların hızla geriye dönüp saldırmalı. Yanında çok sayıda kampana ve ateş bulundur ve sanki gökten düşüyormuşsun ya da yerin dibinden çıkıyormuşsun gibi (saldır). Eğer Üç Ordu cesurca

savaşırsa hiç kimse karşımızda direnemez!"

Kral Wu: "Karşıya geçmek istediğimiz yerde, hemen önümüzde geniş bir dere yatağı, geniş bir kale hendeği ya da su dolu derin bir çukur var fakat bizde de bot ya da kürek gibi karşıya geçmek için gerekli donanım bulunmuyor; diğer taraftan düşmanın tahkimatları ve surları ordunun ilerlemesini kısıtlıyor ve geri çekilmesini engelliyor, askeri devriyeler sürekli takipte, geçişler tamamen korunaklı, savaş arabaları ve süvarileri önden bizi sıkıştırmış durumda; üstelik gözü kara düşman savaşçıları geriden saldırmak için hazır bekliyor. Bu durumda ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Geniş dere yatakları, kale hendekleri ya da su dolu derin bir çukur düşman tarafından nöbet tutulan yerler değildir. Eğer oraları savunabilselerdi, çok az birlikleri olurdu. Bu gibi durumlarda, çıkıklı Uçan Irmak'ı, ayrıca orduyu karşıya geçirmek için Göğün Şamandırası'nı kullan. Cesur, güçlü, kabiliyetli askerlerimiz gösterilen yere doğru hareket edip düşmana saldırmalı, saflarını dağıtmalı, ölümüne savaşmalılar.

Öncelikle erzak arabalarını ve levazımları yak, sonra da cesurca savaşanların yaşayacağını, korkakların öleceğini açıkla.[80] Savaş başladıktan (ve köprüden karşıya geçildikten) sonra, çok uzaktan görülebilecek büyük bir yangın başlatmak için arka birliklere emir ver.[81] (İleriye doğru ani bir taarruz yapan birlikler) etrafın uzun otlarla, ağaçlarla, tepecikler ve derin yarıklarla kaplı olmasının avantajlarını kullanmalı. Düşmanın savaş arabaları ve süvarileri uzun süre birliklerin peşinden gitmezler. Ateşi işaret olarak kullanarak, ilk çıkanlara ateşe kadar ilerleme, sonra durup dört koldan saldırı düzeni oluşturma emri ver. Bu şekilde Üç Ordu ateşli ve kızgın olduğundan cesurca çarpışacak, hiç kimse ordumuza karşı direnemeyecek."

Kral Wu: "Harikulade!"

35. Ordu İçin Planlama

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Düşün ki, ordumuz bir feodal beyin topraklarının içlerine kadar ilerleyip derin akıntılarda, ge-

niş vadilerde, derin ve dar yarıklarda, hendeklerde düşman ordusuyla karşı karşıya kaldı. Gök tüm kanallarını açıp etrafı sel götürdüğünden, Üç Ordu tamamen ırmağı geçemiyor. Arka birlikler ön birliklerle irtibat kuramıyor. Elimizde mesela kayık gibi gerekli donanım ya da akışı yavaşlatacak ağaç gövdeleri gibi doğal koşullar bulunmuyorsa, Üç Ordu'yu bataklığa gömülmeden karşıya nasıl geçireceğim?"

Tai Kung: "Eğer ordunun lideri ve askerlerin komutanı planlarını önceden yapmazsa, zamanı geldiğinde gerekli donanım hazır olmayacaktır. Eğer talimatları belirgin ve güvenilir değilse, askerler ve subaylar eğitimsiz olacaktır. Bu şartlar altında, bir kral ordusu oluşturamazlar.

Genelde, ordu büyük seferlerin içinde yer aldığında, herkes her türlü donanımı kullanmak üzere yetiştirilmelidir. Şehir duvarlarına saldırmak ya da bir kasabayı kuşatmak için (zırhlı) saldırı arabaları, atlı yük arabaları, koçbaşları vardır, şehir duvarlarının içini görmek için 'bulut merdivenleri' ve 'uçan kuleler' vardır. Eğer Üç Ordu'nun ilerlemesi durursa, o zaman askeri saldırı için büyük *Fu-hsü* savaş arabaları kullanılır. Ön ve arka tarafı savunmak için, yolları ayırmak ve caddeleri kesmek, kanatları korumak için yetenekli askerler, güçlü yaylı tüfekçiler vardır. Eğer kamp kuruyor ya da istihkâm çalışmaları yapıyorsan Göğün Ağı ve Askeri Tekme, *kazıklı bariyer* ve domuz ayakları vardır.

Gün içerisinde bulut merdivenlerini tırman ve uzaklara doğru bak, beş renkli bayrak ve flamalar dik, geceleri on binlerce meşale diz, davulları, savaş çanlarını, tiz sesli düdüğü çal.

Hendekleri ve kanalları geçmek için, çark ve çıkrıklı Uçan Köprüler, geniş yataklı ırmakları geçmek için, Uçan Irmaklar ve Göğün Şamandırası (diye adlandırılan) kayıklar vardır. Dalgalara karşı gitmek için Yüzen Okyanuslar (sallar) ve (halatla çekilen) Dalga Kıranlar vardır. Eğer bu donanımların her biri Üç Ordu'nun kullanması için hazırlanırsa, başkomutanın endişeleneceği başka ne olabilir ki?"

36. Sınıra Yaklaşma

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Düşman ve ordumuz sınıra gelip, belirli bir mesafede karşı karşıya kaldılar. Onlar yaklaşabilir, biz de onlara doğru ilerleyebiliriz. Tüm konuşlanmalar eksiksiz ve sabit. Her iki taraf da saldırıya ilk başlayan taraf olmaya cesaret edemiyor. Biz, ilerlemeyi ve saldırmayı istiyoruz; fakat onlar da aynı anda bize saldırabilir. Ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Orduyu üç bölüme ayır. İleri birliklerine hendekleri derinleştir, surları yükselt, fakat bu esnada hiçbir askerin ileriye doğru atak yapmamalıdır. Bayrak ve flamaları sıraya dizdir, deri savaş davullarını çalmaya başla ve tüm savunma tedbirlerini tamamla. Geride bekleyen orduya, düşmana sezdirmeden bütün gerekli levazım ve erzak stoklamalarını emret ve seçkin birlikleri gizlice onların hiç beklemedikleri merkezlerine ani saldırı başlatmaları için gönder. Düşman bizim asıl durumumuzu bilmediği için duracak ve ilerlemeyecektir.

Kral Wu: "Düşmanın asıl durumumuzu bildiğini ve planlarımızı anladığını farz edecek olursak, ilerlediğimiz anda bizimle ilgili her şeyi bileceklerdir. Seçkin birlikleri büyük otların aralarına gizlenecek, dar yollarda üzerimize baskı yapacak ve uygun bulduğu bir yerde saldıracaktır. Ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Her gün ileri müfrezelerini biraz daha ilerlet ve düşmanı psikolojik olarak yıpratmak için çarpışmaya kışkırt. Daha yaşlı ve zayıf olan askerlerini ise, toz kaldırmak için sürekli sık çalılıkların içinde ileri geri hareket ettir. Davullar çal, olanca gücünle bağır –kimini sağ tarafa kimini sola gönder ama asla düşmana yüz adımdan daha yakın olma. Komutanları sonunda mutlaka bitap düşecek, birlikler gittikçe endişeye kapılacaklardır. Bu şartlar altında düşman ilerlemeye cesaret edemez. Daha sonra ilerleyen birliklerimiz (beklenmedik bir şekilde) durmayacak, bazıları saldırmak için daha içerlere bazıları da çevre topraklara (ilerlemeye devam edecek). Çarpışmak için can atan bu ordunun karşısında düşman hiç şüphesiz mağlup edilecektir."

37. Hareket ve Dinlenme

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Birliklerimizin bir feodal beyin topraklarının derinliklerinde düşmanla karşı karşıya geldiğini düşünelim. İki ordu karşılıklı birbirlerine bakıyor, ikisi de eşit sayıda ve güçte ve hiçbiri de önce hareket etmeye cesaret edemiyor. İstediğim şey, düşmanın komutanının endişelenmesini sağlamak ve ona bağlı olan adamlarının da keyfini kaçırmak, savaş düzenini istikrarsız hale getirmek, yedek birlikleri kaçırmak ve ileri birliklerin kafasını karıştırmak. Davullar çalmak, yaygara koparmak ve bu tantananın avantajlarından yararlanıp düşmanı kaçırmak. Bunu nasıl yapabilirim?"

T'ai Kung: "Böyle bir durumda birliklerimizi düşmandan yaklaşık on *li* kadar bir mesafeye gönder ve kanatlarda saklanmalarını iste. Savaş arabalarını ve süvarileri yaklaşık yüz *li* kadar bir mesafeye gönder ve (fark edilmeden dönmelerini iste) hem ileri hem geri birliklerinin ötesinde bir pozisyonda konuşlanmalarını iste.[83] Bayrak ve flama sayılarını çoğalt ve davul ile çan sayılarını artır. Savaşa başladığın an, davulları çalmaya başla ve gürültü çıkar ki, tüm adamların aynı anda kalksın. Düşman komutanı kesinlikle korkacak ve ordusu tedirgin olmaya başlayacak. Büyük ve küçük birlikler birbirlerinin imdatlarına yetişemeyecekler; üst ve alt rütbeler birbirlerini bekleyemeyecekler ve düşman şüphesiz mağlup edilecektir."

Kral Wu: "Düşmanın gücünün stratejik konumlanması yüzünden birliklerimizi kanatlarda gizleyemediğimizi farz edelim. Dahası, arabaların ve süvarilerin düşman birliklerin ötesine geçecek yolları olmadığını ve ne ileride ne de geride pozisyon alamadıklarını düşünelim. Düşman düşüncelerimi önceden tahmin ederek eksiksiz hazırlıklar yaptı. Subay ve askerlerimiz karamsar, komutanlarımız endişeli. Eğer savaşa girersek kazanan taraf olamayacağımız belli. Peki, şimdi ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Gerçekten ciddi bir soru. Böyle bir durumda, savaş başlamadan beş gün önce, pusu kurup gelişlerini beklemek

için, uzak devriyeleri düşmanı gözlemlemeleri ve ileri hareketlerini analiz etmeleri amacıyla gönder. Düşmanı öldürücü bir zeminde karşılamalıyız. Bayraklarımızı ve flamaları dağıtabileceğin en uzak mesafeye kadar gönder, düzen ve dizilişleri ayır. Düşmanla karşılaşmak için hızla ilerlemeliyiz. Savaşa girildikten sonra, aniden geri çekil ve durmaksızın gongları çalmaya başla.[84] (Pusunun ötesinde) yaklaşık üç *li* geri dur, sonra dön ve saldır. Gizlenen birliklerin aynı anda harekete geçmeli. Kimisi kanatlara nüfuz etmeli, geri kalanlar ileri ve geri müfrezelerine saldırmalılar. Eğer Üç Ordu savaşa coşkuyla girerse, düşman mutlaka kaçacaktır."

Kral Wu: "Harikulade."

38. Gonglar ve Davullar[85]

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Düşün ki, ordumuz feodal bir beyin topraklarının içlerine kadar ilerleyip düşman ordusuyla karşı karşıya kaldı. Hava ya çok sıcak, ya da çok soğuk. Yağmur on gündür aralıksız olarak yağıyor. Hendekler ve kale duvarları çöküyor, dar geçitler ve barikatlar savunmasız; devriyelerimiz ilgisiz, ihmalkâr ve subaylarla askerler tetikte değil. Farz et ki, düşman gece geldi. Üst ve alt rütbeler karışık ve düzensizken Üç Ordu da hazırlıksız. Ne yapmamız gerekiyor?"

T'ai Kung: "Genellikle, Üç Ordu için tetikte olmak sağlamlığı, tembellik mağlubiyeti doğurur. Surlardaki muhafızlara herkesle durmaksızın mücadele etmelerini emret. Tüm işaret bayrakları taşıyan askerleri kampın içine, dışına yerleştir, birbirlerini izlemelerini ve parolayla anlaşmalarını söyle, fakat gürültü çıkarmalarına izin verme. Tüm görevlendirmeler dışarıdan yönetilmelidir.

Üç bin kişi, bir müfreze oluşturmalı.[86] Her birinin uyanık olacaklarına dair yemin ettir ve kısıtla. Düşman yaklaştığında, eyaleti tetikte ve hazır görürse mutlaka geri dönecektir. (Sonuç olarak,) güçleri tükenecek ve moralleri altüst olacaktır. (O an) seç-

kin birliklerini düşmanı takip edip saldırmaları için gönder".

Kral Wu: "Düşman bizim onu takip ettiğimizi anladığında geri çekilmeye devam ediyormuş gibi görünüp seçkin birliklerini pusuya saklıyor. Biz pusuya yaklaştığımızda birlikler geri dönüp kimisi önden kimisi geriden saldırıyor, kimisi de yan istihkâmlara baskı yapıyor. Üç Ordu bu sebeple korkup düzenini kaybediyor, belirlenen pozisyonlarından ayrılıyor. Ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Kuvvetleri üçe ayır, sonra düşmanı takip edip gözlemle, fakat sakın pusularından öteye geçme. Kuvvetlerin üçü de bir araya geldiğinde öne, geriye bazılarını da kanatlara saldırt. Talimatlarını açık bir şekilde ver, emirlerini dikkatli seç. Coşkuyla saldır, ileri git, düşman kesinlikle mağlup edilecektir."

39. Engellenmiş Güzergâhlar

Kral, T'ai Kung'a sordu: "Düşün ki, ordumuz feodal beyin topraklarının içlerine kadar ilerleyip düşman orduyla karşı karşıya kaldığı yerde, savunma pozisyonunda konuşlandı. Düşman destek aldığımız güzergâhları kapattı ve ileri ve geri birliklerimizin önünü kesti. Eğer düşmanla çatışmaya girersem kazanamayacağız; eğer pozisyonumuzu korumaya devam edersem çok uzun süre bu şekilde duramayacağız. Ne yapmam gerekir?"

T'ai Kung: "Genelde, düşman sınırlarının ötesine geçmeyi göze alabiliyorsan arazinin yapılandırmasını ve stratejik avantajlarını araştırmak, incelemek ve geliştirmek zorundasın. Güvenli bir savunma oluşturmak için, dağlara, ormanlara, ırmaklara, vadilere güven. Geçitleri ve köprüleri dikkatlice koru ve dahası içinde farklı şehirlerin, tepelerin, mezarlıkların yer aldığı toprakların avantajlarından emin ol. Bu yolla ordu sağlam bir şekilde mevzilenecektir. Düşman, erzak güzergâhlarımızı engelleyemeyecek, ileri ve geri noktalarda önümüzü kesemeyecektir."

Kral Wu: "Farz et ki, Üç Ordu geniş ormanları geçtikten ya da derin bataklıkları aştıktan sonra düz ve erişebilir araziye varı-

yor, fakat daha sonra gözcülerden gelen bazı hatalı ya da kayıp işaretler yüzünden birden düşmanla karşılaşıyoruz. Eğer onlarla çatışmaya girersek kazanamayacağız, savunma pozisyonunda kalırsak, güvenli olmayacak. Düşman o sırada kanatlardan dolaşıp arkaya geçmiş ve ön ve arka cepheleri kesmiş. Üç Ordu endişeli. Ne yapılması gerekir?"

T'ai Kung: "Bir orduya komuta etmek için her zaman kural, gözcülerin uzak mesafede ileriye doğru dağıtılmasıdır ki düşmandan iki yüz *li* mesafe uzaktayken bile nerede konumlandıklarını bilebileceksin. Eğer arazinin stratejik yapılandırması avantajlı değilse, o zaman savaş arabalarını hareketli siperler yaparak, ilerlemek için kullan. Ayrıca, arkası için iki bekçi ordu kur– ilerideki yüz *li*, yakın olanı elli *li* uzakta. Böylece, ani bir alarm ya da acil bir durum olduğunda hem ön hem de geri birliklerin bilgisi olduğundan, Üç Ordu sağlam savaş düzenini alacak, asla imha edilip zarar verilemeyecek."

Kral Wu: "Harikulade."

40. Düşman Toprağını İşgal

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Savaştan galip çıktığımızı, düşman topraklarının içlerine kadar nüfuz ettiğimizi ve bölgeyi işgal ettiğimizi farz et. Bunun yanında, ikinci orduları boğazları ve dar geçitleri bize karşı hâlâ ellerinde tuttukları için büyük şehir surları zapt edilemiyor. Şehre saldırıp etrafını kuşatmak istiyoruz fakat korkarım ki ikinci ordu birden ortaya çıkıp bize doğru yaklaşmaya başlıyor. Eğer düşman kuvvetleri içten ve dıştan bu şekilde birlik olursa, her taraftan direnecek ve karşı koyacaklardır. Üç Ordumuz kargaşa içine girecek, ast ve üst rütbeler korkacak. Ne yapılması gerekir?"

T'ai Kung: "Genelde, şehre saldırırken ve kasabaları kuşatırken, savaş arabaları ve süvariler belirli bir mesafede durmalı. Kamp kurmuş birlikler ve savunma birlikleri içeriden ve dışarıdan gelebilecek herhangi bir harekete karşı daima tetikte olmalı.

Halkın yiyeceği kesildiğinde –dışarıda kalanlar şehrin içerisine hiçbir şey sokamadıklarında– şehir duvarlarını koruyan askerler korkacak ve komutan mutlaka teslim olacaktır."

Kral Wu: "Şehrin içindeki erzakın tükendiğini farz edelim – dış kuvvetler hiçbir şeyi içeriye sokamıyor– el altından anlaşma yaparak yemin etmişler, gizli planlar yapmışlar, tüm kuvvetleri ölüm kalım mücadelesi vermek üzere gece saldırmışlar. Savaş arabalarından, süvarilerden ve seçkin birliklerden bazıları bize içten, geri kalanlar da dıştan baskın yapıyor. Subaylar ve birliklerin kafası karışık, Üç Ordu kargaşaya mağlup olmuş. Ne yapılabilir?"

T'ai Kung, "Bu şartlar altında, sen de kuvvetlerini üç farklı ordu olarak ayırmalısın. Arazinin yapılandırmasını değerlendirirken dikkatli ol ve sonra stratejik olarak hepsini mevzilendir. Düşmanın ikinci ordusunun konumunu, büyük şehirlerini ve destek birliklerini ayrıntılarıyla bilmelisin. Kaçmaları için akıllarını çelecek bir geçit bırak. Hiçbir şeyi ihmal etmeden tüm hazırlıkları dikkatlice gözlemle. Düşman korkacak ve eğer ormanlara ya da dağlara giremiyorsa ya büyük kasabalara dönecek ya da ikinci orduya katılmak için kaçacak. Süvarileri ve savaş arabaları uzaklaştığı zaman, önden saldır; kaçmalarına izin verme. Şehrin içerisinde (kalanlar), ilk gidenin doğrudan kaçış güzergâhına ulaşacağını sandıklarından, iyi eğitimli birlikleri ve yetenekli subayları önden gidecek, zayıf ve daha yaşlı olanlar arkada kalacaktır. Bizim savaş arabalarımız ve süvarilerimiz topraklara iyice girince, hiçbir düşman ordusu yaklaşmaya cesaret edemez. Onlarla bir çatışmaya girmemeye dikkat et; sadece destek hatlarını kes, etraflarını sar ve gözetle, emin ol onlardan uzun yaşayacaksın.

İnsanların çok olduğu yerleri ateşe verme, evlerini, konaklarını tahrip etme, sunağın ya da mezarlıkların olduğu bölgedeki ağaçları kesme. Teslim olanları öldürme, tutsakları katletme. Aksine onlara hayırseverlik ve doğruluğu göster, büyük Er-

dem'inden faydalandır. İnsanların 'suçun bir adamda olduğunu'[87] düşünmelerini sağla. Bu yolla tüm ülke boyun eğecektir."

Kral Wu: "Harikulade."

41. Kundaklama[88]

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Düşün ki, ordumuz feodal bir beyin topraklarının içlerine, büyük çalılıkların ve yoğun otların orduyu dört bir koldan çevrelediği yerlere kadar ilerledi. Üç Ordu yüzlerce *li* yol kat etmiş, askerler ve atlar bitkin ve dinlenmek üzere duraklamışlar. Son derece kuru ve rüzgârlı havanın avantajlarını kullanarak, düşman birlikleri rüzgârın bize doğru estiği yöndeki otları tutuşturuyor. Arabaları, süvarileri ve seçkin birlikleri arkamızdaki pusulara gizleniyor. Üç Ordu dehşete düşüyor, karışıklık içerisinde kaçıyor. Ne yapılabilir?"

T'ai Kung: "Bu koşullar altında uzakları görmek, önünü ve arkanı dikkatlice gözlemlemek için bulut merdivenlerini ve uçan kuleleri kullan. Alevlerin yükseldiğini gördüğünde kendi kuvvetlerinin önünde ateş yak ve bulunduğun arazi boyunca yayılmasını sağla. Ayrıca geride kalan bölgelerde de yangın başlat. Eğer düşman gelirse, orduyu geri çekip isli ve dumanlı zemin üzerinde siper al ve saldırınalarını bekle. Aynı yolla, eğer geriden alevlerin yükseldiğini görürsen, gidebildiğin kadar uzağa hareket etmelisin. Eğer güçlü yaylı tüfekçiler ve yetenekli subaylar küllenmiş toprağı işgal edip, sağ ve sol kanatları korursa, aynı anda biz de önü ve arkayı ateşe verebiliriz. Bu şekilde düşman bize zarar veremez.

Kral Wu: "Düşün ki, düşman sağ ve sol kanatları, ön ve arka cepheleri ateşe verdi. Duman tüm orduyu sardığı anda ana kuvvetler yanan toprakların ardından göründü. Ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Bu durumda, (zeminin yanmış kısmını hazırladığınızı düşünecek olursak), savaş arabalarını dört bir koldan savaşa hazır, bariyer kuracak şekilde dağıt ve güçlü yaylı tüfekçilerin

kanatları kaplamasını emret. Bu yöntem zafer getirmeyecektir fakat mağlup olmamanı da sağlayacaktır."

42. Boş İstihkâmlar

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Ordu istihkâmının boş mu[89] yoksa dolu mu, yaklaşmakta mı yoksa uzaklaşmakta mı olduğunu nasıl bilebilirim?"

T'ai Kung: "Bir komutan üstündeki göğün Tao'sunu, altındaki yerin avantajlarını[90] ve ortadaki insan ilişkilerini bilmelidir. Düşmandaki değişiklikleri ve hareketleri görmek için yükseğe çıkmalı ve görebileceğin kadar uzağa bakmalısın. İstihkâmını sürekli gözlemle ki, boş mu yoksa dolu mu olduğunu bilesin. Birliklerini ve subaylarını gözlemle ki, yaklaşmakta mı yoksa uzaklaşmaktalar mı bilesin."

Kral Wu: "Bunu nasıl bileceğim?"

T'ai Kung: "Davulların çalıp çalmadığını, çan seslerinin gelip gelmediğini dinle. İstihkâmın üzerinde çok fazla kuşun uçup uçmadığını görmeye çalış, eğer (uçarken) ürkmüş görünmüyorlarsa, eğer yükselen dumanlar görünmüyorsa düşman seni kesinlikle oyalamaktan başka bir şey yapmıyor.

Eğer düşman kuvvetleri aceleyle çekip gitmişse –fakat çok uzağa değil– sonra ne olduğunu anlayamadan geri dönüp tekrar konuşlanmışlarsa, askerlerini çok çabuk kullanabiliyor demektir. Çok çabuk hareket ettiklerinde de ön ve arka cephelerde iyi bir düzen oluşturamazlar. İyi bir düzen oluşturamadıklarında, savaş boyunca dizilişlerinde kargaşa çıkar. Bunun gibi durumlarda birliklerini hızla saldırmak üzere gönder. Büyük birliklere küçük birliklerle saldırırsan, düşman kesinlikle mağlup olacaktır."

V
LEOPAR GİZLİ ÖĞRETİSİ

43. Orman Savaşı

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Farz et ki, birliklerimizi feodal beyin topraklarının derinlerine, belli bir mesafede karşılıklı olarak düşman ordusuyla paylaştığımız geniş ormanlara kadar ilerlettik. Eğer savunma pozisyonunda olursak, bunun sağlam olmasını eğer savaşacaksak da zafer kazanan taraf olmak istiyorum. Nasıl bir yol izlememiz gerekir?"

T'ai Kung: "Üç Ordumuzu saldırı dizilişine göre ayır. Konuşlanacakların pozisyonlarını kuvvetlendir; okçu ve yaylı tüfekçileri dışarıya, mızraklı balta ve kalkan taşıyanları içeriye yerleştir. Otları ve ağaçları kesip etrafı temizle, ayrıca savaş alanındaki yerleşimi rahat sağlamak için geçitleri elinden geldiği kadar genişlet. Flamaları ve bayrakları yüksek bir yere diz ve düşmana asıl durumu belli etmeden Üç Ordu'yu cesaretlendir. Buna 'Orman Savaşı' denir.

Orman Savaşı'nın yöntemi, mızrak ve mızraklı balta kullanan askerleri beşli mangalar haline getirmektir. Eğer ormanlar yoğun değilse, süvariler destek olarak kullanılabilir. Savaş arabaları ön tarafı tutar. Fırsat bulurlarsa savaşırlar; uygun değilse, geri çekilirler. Dar geçitlerin ve kanalların çok sayıda olduğu bir ormanda, (kuvvetlerine) ön ve geri cephelerde hazır olabilmeleri için saldırı düzeni vermelisin. Eğer Üç Ordu aniden saldırırsa, düşman sayıca çok olmasına rağmen, defedilebilir. Askerler nöbetleşe çarpışmalı ve dinlenmeliler. Bu Orman Savaşı'nın ana kuralıdır."

44. Patlayıcı Savaş

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Düşmanın (öncü kuvvetlerinin) topraklarımızın derinlerine kadar girdiğini ve geniş bir araziye yayıldıklarını, topraklarımızı işgal ettiklerini ve büyükbaş hayvanlarımızı ve atları uzaklaştırdıklarını farz et. Derken onların Üç Ordusu toplu halde gelip şehir duvarlarının dışından baskı yapıyor. Subaylarımız ve birliklerimiz tamamen korkmuş, halk sığınaklarda, düşman tarafından kuşatılmış durumda. Eğer savunma yapacaksak sağlam olmasını, savaşacaksak da muzaffer olmak istiyorum. Ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "(Düşmanla) içinde bulunulan bu duruma 'Patlayıcı Güç' adı verilir. Büyükbaş hayvanları ve atları kesinlikle beslenmemiş olacaktır; subayları ve birlikleri erzak güzergâhlarını kesmiş olacaktır, patlayıcı bir şekilde saldırıp ilerleyecekler. Uzak kasabalara ve diğer ordulara seçkin askerlerini seçmelerini ve arkadan hızla saldırmalarını emret. Takvimi dikkatle inceleyip bir araya gelmek için dolunayın olmadığı bir gece belirle. Üç Ordu yoğun bir şekilde savaşmalı, düşman sayıca fazla olsa da komutanları ele geçirilebilir."

Kral Wu: "Düşmanın, kuvvetlerini üç ya da dört müfrezeye ayırdığını farz edecek olursak, kimi bizimle çarpışıyor ve topraklarımızı işgal ediyor ve büyükbaş hayvanlarımızı ve atları toparlamayı bırakıyorlar. Ana orduları henüz tam olarak ulaşmamış fakat çevik istilacılar şehir duvarlarının altından sürekli baskı yapıyor. Bu yüzden Üç Ordumuz son derece endişeli durumda. Ne yapılması gerekir?"

T'ai Kung: "Düşmanı dikkatle gözlemle. Ordunun tümü gelmeden önce hazırlıklarını tamamla ve gelmelerini bekle. Duvarlardan yaklaşık dört *li* dışarıya gidip istihkâmını kur. Gongları ve davulları, bayrakları ve flamaları düzenli bir şekilde diz. Diğer birliklerimiz bir pusu kuvveti oluşturacaktır. Çok sayıda güçlü yaylı tüfekçileri istihkâmın başına yerleştir. *Kazıklı bariyer*in yerleştirildiği yerin dışında, her yüz adımda bir 'patlayıcı geçit'

koy. Cesur, güçlü, sert savaşçılar bu bölgeye gizlenirken savaş arabalarımız ve süvariler de mutlaka dışarıda olmalı. Eğer düşman bize ulaşabiliyorsa, hafif zırhlı yaya askerlerini çatışmaya gönder ve geri çekiliyor numarası yap. Şehir duvarlarının en üstündeki askerlere davulları çalmaya başlamalarını, bayrak ve flamaları dizmelerini ve şehri savunmak için tüm hazırlıkları bitirmelerini söyle. Düşman bizim şehir duvarlarını koruyacağımızı ve saldırıyı da surların altından yapacağımızı zannedecektir. Daha sonra, pusularda yatan kuvvetleri serbest bırak –kimisi içeri saldıracak, kimisi de dış taraflara vuruş yapacaktır. Sonra Üç Ordu'nun hızla bir saldırı düzenlemesi gerekir –kimisi ön hatlara kimisi de arka cepheye saldırır. Orduların bu çabukluğu kaçmak için bile onlara zaman tanımazken, en cesur askerleri bile savaşamayacaklar. Buna 'patlayıcı savaş' denir. Düşman sayıca üstün olsa da kesinlikle kaçacaktır."

Kral Wu: "Harikulade."

45. Güçlü Düşman

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Ordumuzu feodal bir beyin topraklarında, düşman ordusunun taarruz kuvvetleriyle karşı karşıya gelinceye kadar ilerlettik. Düşman ordusu sayıca bizden çok üstün. Birlikler gece yaklaşıyor –bazısı soldan, diğerleri sağdan. Üç Ordu titriyor. Eğer savunma yapacaksak sağlam olmasını, savaşacaksak da muzaffer olmak istiyorum. Ne yapmalıyız?"

T'ai Kung, "Bu durumda onlara 'Sarsıcı İstilacılar' denir. Dışarı çıkıp savaşmak daha avantajlıdır; savunmayla yetinemezsin. Yetenekli askerlerini ve güçlü yaylı tüfekçilerini seç, savaş arabaları ve süvarilerle birlikte sağ ve sol kanatlara gir. Sonra hızla öncü kuvvetlerine saldır, aynı zamanda arkaya da saldır. Bazısı içeriden bazı dışarıdan vuruşlar yapmalı. Birlikleri mutlaka şaşıracak ve komutanları korkacaktır."

Kral Wu sordu: "Farz edelim ki, düşman öncü birliklerin ilerlemelerini biraz ileriden engelliyor ve coşkulu bir şekilde arka-

mızdan da bize baskı yapıyor. Seçkin birliklerimizi kırmış ve yetenekli askerlerimizi kesmiş. İç ve dış kuvvetlerimiz de birbirleriyle iletişim kuramıyorlar. Üç Ordu kargaşa içinde, hepsi mağlup olarak kaçıyor. Subaylar ve birlikler çatışmaya girmiyor, başkomutanlar ve komutanlar kendilerini savunmak istemiyor. Ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Bu soru çok meşhurdur, kralım! Emirlerinde açık ve talimatlarında dikkatli olmalısın. Tehlikeli düşman saldırılarına karşı gelebilecek cesur, birinci sınıf askerlerini bir araya getirmelisin –her biri bir meşale iki kişi de kampana taşımalı. Düşmanın konumunu bilmeli ve sonra hem iç hem dış taraflardan saldırmalısın. Birlikler gizli işaretlerimizle iletişim halinde olduğunda tüm meşaleleri söndürmelerini ve davulları çalmaya başlamalarını emret. İç ve dış taraflar, uygun zamanda birbirlerine cevap vermeli. Üç Ordu hızla saldırdığında, düşman kesinlikle mağlup olmuş ve haklanmış olacaktır."

Kral Wu: "Harikulade."

46. Savaşçı Düşman

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Farz et ki, ordumuzu cesur ve sayıca çok fazla düşmanla birden karşı karşıya geldiğimiz feodal bir beyin topraklarına gönderdik. Eğer savaş arabalı askerler ve kuvvetli süvariler sağ ve sol kanatlarımıza saldırırsa ve Üç Ordu sarsılarak geri çekilmesi engellenemez hale gelirse, ne yapmalıyım?"

T'ai Kung: "Bu durumu, bozguna uğramış ordu olarak adlandırıyoruz. Elindeki kuvvetleri görevlendirmede başarılı olan zaferi kazanır. Ordusunu yok olmaktan kurtarır."

Kral Wu: "Peki bu nasıl başarılır?"

T'ai Kung: "En yetenekli askerlerini ve güçlü yaylı tüfekçilerini, savaş arabalarını kullanan cesur adamların ve kuvvetli süvarilerinle birlikte geri çekilme güzergâhının her iki tarafına da, ana kuvvetlerin üç *li* önü ve arkası uzunluğunda bir mesafeye,

gizle. Düşman ardımıza düşünce her iki taraftan da eşzamanlı süvari ve arabalı saldırı başlat. Bu durumda, düşman karmaşanın içerisine sürüklenmiş olacak ve kaçmayı düşünen askerlerimiz kendi kendilerine vazgeçecek."

Kral Wu, devam etti: "Düşün ki, düşmanın savaş arabaları ve süvarileri doğrudan üstümüze geliyorlar, fakat biz sayı olarak onlardan çok daha azız; dahası onlar güçlü biz zayıfız. Çok düzenli bir şekilde yaklaşıyorlar ve istihkâmımız onlara dayanacak kuvvette değil. Bu durumda ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Yetenekli askerlerini ve güçlü yaylı tüfekçilerini seç ve pusuların her iki tarafına da yayılmalarını söyle. Bu arada savaş arabalarını ve süvarilerini de sağlam bir düzende konuşlandır. Düşman, gizlenmiş kuvvetleri geçtiği zaman yaylı tüfekçiler topluca kanatlarına hücum etmeli. Savaş arabaları, süvariler ve yetenekli askerler hızla ordularına saldırmalı –kimisi ön taraftan, geri kalanlar da arka cepheden bastırmalı. Sayıca bizden çok üstün olmalarına rağmen, mutlaka kaçacaklardır."

Kral Wu: "Harikulade."

47. Dağda Karga ve Bulut Düzeni

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Farz edelim ki, orduyu feodal bir beyin topraklarının içlerine gönderdik ve sayısız sivri uçları olan ve etrafında ağaç ve çalılıkların olmadığı yüksek dağlarla karşılaştık. Düşman tarafından dört bir koldan sarıldık. Üç Ordu korku dolu, yetenekli askerler ve birlikler allak bullak. Eğer konumumuzu savunmayı seçersek sağlam durmak, savaşmayı seçersek galip gelmek istiyorum. Ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Ne zaman ki, Üç Ordu yüksek dağları işgal etse, en üst noktalarda tuzağa düşürülür. Dağların altında bir arazide konuşlandıklarında, üst taraflarındaki kuvvetler tarafından tutsak edilirler. Eğer bir dağın zirvesini zaten işgal ettiysen, mutlaka Karga ve Bulut Düzeni almalısın.[91] Karga ve Bulut Düzeni, dağın Yin ve Yang taraflarında hazırlanmalıdır. Kimisi Yin tarafında, diğerleri de

Yang tarafında kamp kuracaklardır. Yang kısmındakiler Yin tarafından gelecek (karşı saldırılara) hazırlanmalıdır. Yin kısmındakiler de Yang tarafından gelecek (karşı saldırılara) hazırlanmalıdır. Dağların sol kısmını işgal edenler sağ taraftan gelebilecek saldırılara karşı, sağ taraftakiler de sola karşı hazır olmalıdır. Düşmanın (dağda) çıkabileceği her yere, birliklerin dışarıdan hat kurmalıdır. Eğer vadilerden geçen yollar varsa, savaş arabalarınla bu yolları kesip ayır. Bayraklarınızı ve flamalarınızı yüksek bir yere diz. Üç Ordu'ya komuta ederken dikkatli ol; düşmanın senin gerçek durumunu bilmesine izin verme. Buna 'dağdan duvar' denir.

"Hatlar kurulduktan, subaylar ve birlikler konuşlandıktan, kurallar ve emirler uygulandıktan, taktikler –geleneksel ve sıra dışı olanlar– planlandıktan sonra, dağın dış cephesinde saldırı birliklerini görevlendir ve zapt ettikleri mevkiiyi kuvvetlendirmelerini söyle. Bunun üzerine arabalı askerleri ve süvarileri Karga ve Bulut Düzeni'nde ikiye ayır. Üç Ordu'nun düşmanın üzerine yaptığı ani saldırı sonucunda her ne kadar sayıca bizden çok üstün olsalar da komutanları ele geçirilebilir."

48. Bataklıkta Karga ve Bulut Düzeni

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Farz edelim ki, orduyu feodal bir beyin topraklarının içlerinde gönderdik ve bir ırmağın karşısında düşmanla karşılaştık. Ordu tam donanımlı ve sayıca bizden fazla; biz ise güçsüz ve sayıca azız. Eğer saldırmak için ırmağı geçersek, savunma yapamayacağımız gibi uzun süre dayanabilmek için gerekli kaynağımız da çok az. Tuzlu bir zemin üzerinde kamp yapıyoruz. Hiçbir yönde kasaba olmadığı gibi arazide ne ağaç ne de çimen var. Üç Ordu'nun yağmalayacağı bir yer ya da büyükbaş hayvanların ve atların otlanacağı ya da yemleneceği bir yer de yok. Ne yapmak gerekir?"

T'ai Kung, "Üç Ordu hazırlıksız; büyükbaş hayvanların ve atların yiyecek hiçbir şeyi yok; subay ve birliklerin erzağı yok. Böyle bir durumda bir an önce düşmanı kandırmak için fırsat kol-

la ve arkanda tuzaklar bırakarak araziyi terk et."

Kral Wu: "Düşman oyuna getirilemiyor. Birlikler ve subaylar şaşkın. Düşman ön ve arka yollarımızı kesmiş. Üç Ordu mağlup ve kaçıyor. Peki sonra?"

T'ai Kung: "Kaçış güzergâhı ararken, altın ve yeşim taşı esastır. Düşmanın temsilcilerinden bilgi elde etmek zorundasın. Bu durumda zekâ ve gizlilik senin en kıymetli hazinendir."

Kral Wu: "Düşmanın kurduğumuz tuzaklardan haberi olduğunu farz edelim, böylece ana orduları ırmağı geçmek için isteksiz. İkinci ordunun komutanı birliklerin bazılarını durdurup ırmağı geçmelerini söylüyor. Üç Ordu tamamen korku içerisinde. Ne yapmam gerekir?"

T'ai Kung: "Bu durumda, birliklerini saldırı düzeni alacak şekilde ayır ve pozisyonlarını kuvvetlendir. Tüm düşman birlikleri ortaya çıkana kadar bekle, sonra gizlenen birliklerini hızlıca yerlerinden çıkarıp geri cepheye baskın yaptır. Güçlü yaylı tüfekçilerinle her iki taraftan sağ ve sol kanatları vur. Süvarileri ve arabalıları Karga ve Bulut Düzeni'nde ayır, ön ve arka cephelere diz. Emrindeki Üç Ordu coşkulu bir şekilde saldırıya geçmeli. Düşman çatışmaya girdiğinizi gördüğünde, ana kuvvetleri mutlaka ırmağı geçecek ve ilerleyecektir. O zaman pusuda bekleyen güçleri yerinden çıkart ve hemen geriye doğru saldırmalarını emret. Arabalılar ve süvariler de aynı anda sağ ve soldan saldırmalıdır. Düşman, sayıca üstün olmasına rağmen geri püskürtülebilir.

Genelde, birlikleri görevlendirmede en önemli nokta, düşman çatışma için yaklaşırken senin saldırı düzenini alıp onları kuvvetlendirmendir. Ardından, savaş arabalarını ve süvarileri Karga ve Bulut Düzeni'nde ayır. Bu, birliklerin konuşlandırılmasında sıra dışı olandır. Karga ve Bulut Düzeni'nde, kargalar gibi dağılınır ve bulutlar gibi bir araya gelinir. Değişimleri ve dönüşümleri sonsuzdur."[92]

Kral Wu: "Harikulade."

49. Az ve Çok

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Eğer çok sayıda askere az sayıda askerle saldırmak istersem, güçlüye zayıfla saldırmak istersem ne yapmalıyım?"

T'ai Kung: "Eğer çok sayıda askere az sayıda askerle saldırmak istiyorsan, bunu günbatımında yapmalı, uzun çalıların içine pusu kurmalı ve dar yollarda baskı yapmalısın. Güçlüye zayıfla saldırmak için büyük bir devletin ve komşu devletlerin desteğini almalısın."

Kral Wu: "Uzun çalılıkların olduğu bir bölgemiz yok ve dahası, dar yollar bulunmuyor. Düşman çoktan geldi, günbatımına kadar bekleyemeyiz. Ne büyük bir devletten ne de komşu devletlerden destek alıyorum. Peki, şimdi ne yapmalıyım?"

T'ai Kung: "Sahte bir düzen ve yanlış işaretlerle komutanlarını şaşırtıp kafasını karıştır, başka taraflara yönlendir ki, uzun çalılıkların olduğu bölgeden geçmek zorunda kalsın. Yollarını uzat ki günbatımı için hazırlık yapabilesin. Öncü birlikleri henüz suyun karşısına geçmeden, arka birimler kamp alanına varmadan, savaş arabaların ve süvarilerin öncü ve arka birimler arasında kargaşa yaratırken, gizlenen birliklerini yerlerinden çıkart ve coşkulu bir şekilde sağ ve sol kanatlara saldır. Sayıca üstün olmasına rağmen, düşman kesinlikle kaçacaktır.

Büyük devletin hükümdarına sunmak için, komşu devletlerin subaylarından yardım almak için cömert hediyeler ver ve son derece saygılı konuş. Bu şekilde, büyük devletin desteğini ve komşu devletlerin yardımlarını elde edebilirsin."

Kral Wu: "Harikulade."

50. Bölünmüş Vadiler

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Orduyu feodal bir beyin topraklarının derinliklerine, düşmanla karşı karşıya geldiğimiz dik vadilerin ortasına gönderdik. Sol tarafta dağlar ve sağ tarafta da su var. Düşmanın da sağ tarafında dağlar, solunda da su var.[93]

Vadi, bizimle hedef arasında ikiye bölünmüş şekilde. Eğer savunma yapmayı seçeceksek sağlam olmak, savaşacaksak da zafer kazanan taraf olmak istiyorum. Bunu nasıl başarabilirim?"

T'ai Kung: "Eğer dağın sol tarafındaysan, hızla sağ taraftan gelecek (karşı saldırı için) hazırlanmalısın. Eğer dağın sağ tarafındaysan, hızla sol taraftan gelecek (karşı saldırı için) hazırlanmalısın. Vadinin çok geniş ırmaklarından geçecek kayıkların ve küreklerin yoksa, Üç Ordu'yu karşıya geçirmek için göğün Huang'ını[94] kullan. Karşıya geçenler, çarpışma için uygun pozisyona hazırlanmak için yolu önemli oranda genişletmeliler. Savaş arabalarını ön ve arka cephelerde kullan; güçlü yaylı tüfekçileri kanatlarda mevzilendir, ayrıca tüm hatlarını ve düzenleri sıkılaştır. Savaş arabalarını kesişen yolları ve vadiye girişi kapatmaları için görevlendir. Bayraklarını yüksek bir zemin üzerine sırala. Bu duruş, "Ordunun Hisarı" olarak adlandırılır.

Genelde, vadi savaşlarında yöntem, savaş arabalarının ön saflarda yer alması ve geniş korumalı savaş arabalarının da koruyucu kuvvet olarak hareket etmesidir. Yetenekli askerleriniz ve güçlü yaylı tüfekçileriniz sol ve sağ kanatları kaplamalı. Saldırı pozisyonunda mevzilenmiş bir müfrezede, üç bin asker olmalı. Askerlerin konumlandığı pozisyonları kuvvetlendir. Daha sonra, Solun Ordusu soldan, Sağın Ordusu sağdan, Merkez Ordu da önden beraber ilerlemeli ve saldırmalı. Çarpışan müfrezesine geri dönüp esas pozisyonunu almalı, birlikler kazanana kadar sürekli şekilde dövüşüp dinlenmeli."

Kral Wu: "Harikulade."

VI
VAHŞİ KÖPEK GİZLİ ÖĞRETİSİ

51. Dağılma ve Birleşme

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Eğer orduya liderlik eden kral, Üç Ordu'yu birçok noktaya dağıtıp sonra da savaş için belirli bir zamanda bir araya gelmelerini istiyorsa, onları yeminle, ödül ve cezalandırmayla bağlayarak nasıl sonuca ulaşabilir?"

T'ai Kung: "Genellikle Üç Ordu'nun askerlerini görevlendirmenin Yol'u, bölünme ve yeniden birleşmenin değişmesi olmalıdır.[95] Başkomutan, öncelikle savaş için uygun yeri ve zamanı saptamalı, daha sonra tüm talimatları ve ayrıntıları komutanlara verip zamanı ayarlamalı, şehirlere mi saldırılacağı ya da kasabaların mı kuşatılacağını belirtmeli, nerede bir araya geleceklerini açıklamalıdır. Askerleri savaş günüyle ilgili mutlaka, su saatiyle çeyrek saati bile hesap edecek şekilde kesin olarak bilgilendirmelidir. Başkomutan daha sonra, kamp alanını kurmalı, savaş hatlarını donatmalı, bir güneş saati ve resmi bir kapı koymalı, yolları temizlemeli ve beklemelidir. Tüm başkomutanlar ve komutanlar ulaştığında, varışlarını (belirlenen zaman ile) karşılaştırmalıdır. Belirlenen zamandan önce gelen ödüllendirilmeli, sonra gelen infaz edilmelidir. Bu yolla, yakın ve uzaklar bir araya gelmek için yarışacak ve Üç Ordu savaşa başlamak için güçlerini birleştirecektir."

52. Askeri Öncü Kuvvet

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Genellikle orduyu görevlendirirken savaş arabaları, cesur süvariler, ilk hücum dalgasını ger-

çekleştirecek seçilmiş ileri müfreze güçleri başlıca sahip olunması gereken bölüklerdir. Daha sonra düşmana saldırmak için en uygun fırsat beklenir. Peki, hangi durumlarda saldırabiliriz?"

T'ai Kung: "Saldırı başlatmak isteyen, ordudaki on dört değişikliği tamamen tetkik etmeli ve incelemelidir. Bu değişikliklerden herhangi biri gerçekleştiğinde, saldırı, düşman için kesinlikle mağlubiyet anlamına gelir."

Kral Wu sordu: "Bu on dört değişikliği öğrenebilir miyim?"

T'ai Kung: "Düşman bir araya gelmeye başladığında saldırılabilir.

Askerler ve atlar beslenmediğinde saldırılabilir.

İklim ve hava şartları karşı taraf için elverişli olmadığında saldırılabilir.

Araziyi iyi bir şekilde koruyamadıklarında saldırılabilir.

Kaçarlarken saldırılabilir.

Tetikte olmadıklarında saldırılabilir.

Yorgun ve bitkin olduklarında saldırılabilir.

Komutan subayları ve birlikleri boş bıraktığında saldırılabilir.

Uzun yollardan geçerlerken saldırılabilir.

Irmaklardan geçerlerken saldırılabilir.

Birlikler henüz mola vermemişlerse saldırılabilir.

Sarp vadilerin ya da dar yolların zorluğuyla karşılaştıklarında saldırılabilir.

Savaş düzenleri bozuk olduğunda saldırılabilir.

Korktuklarında saldırılabilir."

53. Savaşçıların Seçilmesi

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Savaşçıları seçerken izlenmesi gereken Yol nedir?"

T'ai Kung: "Ordunun içerisinde olağanüstü cesareti ve gücü olan, ölmeye gönüllü, yaralarının acısından zevk duyacak adamların olacak. Onlar, 'Keskin Kılıcı Göze Alan Savaşçılar' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Vahşi *ch'i*'si olan dayanaklı, dinç, cesur, güçlü ve patlayıcı askerler, 'Hatlara Nüfuz eden Savaşçılar' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Dış görünüşü olağandışı olan, uzun kılıçlar taşıyarak uygun adım ilerleyen askerler 'Cesur, Seçkin Savaşçılar' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

İyi zıplayan, demir kancayı düzeltecek kadar güçlü olan, gong ve davulları dağıtıp paramparça edebilen, bayrakları ve flamaları tahrip edebilen askerler, 'Cesaret ve Direncin Savaşçıları' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Yükseğe tırmanabilen, uzun mesafeler kat edebilen, adımları hafif, mükemmel koşabilen askerler 'İstilacı Ordunun Savaşçıları' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Hükümdara hizmet ederken otoritelerini kaybeden ve erdemlerini yeniden hak etmek isteyen askerler 'Ölümüne Savaşan Savaşçılar' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Maktul komutanların akrabaları, oğulları ya da kardeşleri, intikam almak isteyen askerler 'Ölüme Öfkeli Savaşçılar' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Fakir, çaresiz, rütbece aşağıda olan ve arzularını tatmin etmek isteyen askerler 'Ölüme Adanmış Savaşçılar' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Geçmişin izlerini unutup ün kazanmak isteyen evlatlıklar[96] ve köleler 'Teşvik Edilen Umutsuzlar' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Evvelden mahkûm edilmiş fakat daha sonra bedensel cezaları bağışlanan, bu yüzden de utançtan kurtulmak isteyenler 'Talihli Savaşçılar' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Yeteneği ve tekniği birleştiren, çok uzun mesafede ağır yük taşıyabilen askerler 'Emir Bekleyen Savaşçılar' olarak adlandırılan bir bölük içerisinde toplanabilirler.

Bunlar ordunun seçilmiş savaşçılarıdır. Denetlemelerini ihmal edemezsin."

54. Savaşmayı Öğretmek[97]

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Üç Ordu'nun tüm birliklerini bir araya getirip bütün askerleri ve subayları katarak deneyim sahibi[98] yapmak istediğimizde nasıl bir yol izlememiz gerekir?"

T'ai Kung: "Üç Ordu'ya liderlik etmek için subay ve kitleleri bir araya getirmek ve emir vermek amacıyla gong ve davulları kısıtlamalısın. Başkomutanlar açık bir şekilde komutanlara ve subaylara emirleri günde üç kere açıklayarak talimat vermeli. Böylece silah kullanma, hareket etme ve durma gibi eylemleri bayrak ve işaret flamaları değiştirme yöntemiyle uyumlu bir şekilde öğreteceklerdir.

Böylece savaş talimatları eğitimini tamamlamış[99] bir kişi, bu eğitimi on kişiye verebilir. Savaş talimatları eğitimini tamamlamış on kişi, bu eğitimi yüz kişiye verebilir. Savaş talimatları eğitimini tamamlamış yüz kişi, bu eğitimi bin kişiye verebilir. Savaş talimatları eğitimini tamamlamış bin kişi, bu eğitimi on bin kişiye verebilir. Savaş talimatları eğitimini tamamlamış on bin kişi, bu eğitimi Üç Ordu'nun tamamına verebilir.

Geniş kapsamlı savaş yöntemleri başarıyla öğretildiğinde, bu milyonlarca kişiyi kapsayabilecek şekilde genişletilebilir. Bu şekilde, bir Büyük Ordu yaratabilir ve bütün ülkeye hâkim olabilirsin."

Kral Wu: "Harikulade."

55. Denk Kuvvetler

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Savaş arabası ve piyadeler savaşa girdiğinde, bir savaş arabası kaç piyadeye eşdeğerdir? Kaç piyade bir savaş arabasına eşdeğerdir? Süvariler ve piyadeler savaşa girdiğinde, bir süvari kaç piyadeye eşdeğerdir? Kaç piyade bir süvariye eşdeğerdir? Süvariler ve savaş arabaları savaşa

girdiğinde, bir süvari kaç savaş arabasına eşdeğerdir? Kaç savaş arabası bir süvariye eşdeğerdir?"[100]

T'ai Kung: "Savaş arabaları sağlam düzenin içlerine nüfuz edebilen, güçlü düşmanlara baskı yapabilen ve kaçmalarına izin vermeyen ordunun kanatları ve tüyleridir. Süvariler, mağlup edilmiş ordunun peşine düşülmesi, destek hatların ayrılması ve gezici kuvvetlere saldırması sebebiyle ordunun atik gözlemcileridir.

Savaş arabaları ve süvariler düşmanla çatışmaya girmedikleri zaman, bir süvari bir yaya askere denk olamaz. Bunun yanında, Üç Ordu birlikleri düşmanın karşısında konumlandıktan sonra, eğer çatışma zorlu bir arazide değilse, kurala göre bir savaş arabası seksen piyadeye denktir; seksen piyade de bir savaş arabasına denktir. Bir süvari sekiz piyadeye; sekiz piyade de bir süvariye denktir. Bir savaş arabası on süvariye denkken; on süvari de bir savaş arabasına denktir.

Zorlu bir arazide kural bir savaş arabasının kırk piyadeye denk olması, kırk piyadenin de bir savaş arabasına denk olmasıdır. Bir süvari dört piyadeye, dört piyade de bir süvariye denktir. Bir savaş arabası altı süvariye denkken, altı süvari de bir savaş arabasına denktir.

Buna göre, savaş arabaları ve süvariler ordunun askeri silahlarıdır. On savaş arabası bin kişiyi mağlup edebilir; yüz savaş arabası on bin askerin hakkından gelir. On süvari yüz askeri kaçırabilir, yüz süvari de bin askerin üstesinden gelebilir. Tabii ki bunlar yaklaşık sayılardır."

Kral Wu sordu: "Savaş arabalarının ve süvarilerin subaylarının sayısı ve dizilişleri nasıl olmalıdır?"

T'ai Kung: "Savaş arabaları için – beş savaş arabasına bir lider, on beş savaş arabasına bir yüzbaşı, elli savaş arabasına bir kumandan ve yüz savaş arabasına bir başkomutan olması gerekir.

Zorlu olmayan bir arazideki savaş için, bir hatta beş savaş arabası yerleşir. Hatlar kırk adım aralıklıdır. Savaş arabaları soldan sağa birbirinden on adım uzaklıktadır. Müfrezeyle birlikte bu

uzaklık altmış adım olur. Zorlu bir arazide, savaş arabaları yolları takip etmek zorundadır, on tanesi bir bölüğü ve yirmi tanesi de bir alayı oluşturmaktadır.[101] Önden arkaya ara boşluğu yirmi adım, soldan sağa altı adım, müfrezeyle birlikte toplam otuz altı adım olmalıdır. Beş savaş arabasının başında bir lider vardır. Ana yoldan herhangi bir yöne doğru bir *li*'den fazla uzaklaştığında hemen esas yola geri dönmek zorundadır.

Bir süvari birliğindeki subay sayısı beş asker için bir lider, on askere bir yüzbaşı, yüz kişiye kumandan, iki yüz kişi için de bir başkomutan olmalıdır.

Zorlu olmayan bir arazide çarpışırken beş süvari bir hat üzerinde konumlanır ve hatlar önden arkaya yirmi adımla ayrılmalıdır. Soldan sağa dört adım ve müfrezeyle arasında elli adım olmalıdır.

Zorlu bir arazide ise kural, önden arkaya on adım, soldan sağa iki adım, müfrezeyle arada yirmi beş adım olmalıdır. Otuz süvari bir bölüğü; altmış tanesi alayı oluşturur. On süvari için bir yüzbaşı vardır. (Hareket anında) yüz adımdan fazla aralıklı durmamalıdır ki, daha sonra geri dönüp asıl pozisyonlarını alabilsinler."

Kral Wu: "Harikulade"

56. Savaş Arabası Savaşçıları

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Savaş arabalarını kullanan savaşçılar nasıl seçilmelidir?"

T'ai Kung: "Savaşçıların seçilmesinde kural şudur: Kırk yaşın altı askerler toplanır, koşma kabiliyeti dörtnala koşan bir atın peşine düşecek, onunla yarışacak ve kullanacak, arabayı öne geriye, sağa sola, aşağı yukarı çepeçevre dolandıracak kadar iyi kullanabilen askerler seçilir. Bunlar uzun boylu olmalıdır. [102] Flama ve bayrakları çabucak toplayabilecek, ağır yaylı tüfekleri çekebilecek kadar güçlü olmalıdır. Tamamen usta olana kadar ön ve arka, sağ ve sol atış çalışmaları yapmalıdır. Bu birlik 'Savaş Ara-

bası Savaşçıları' olarak adlandırılır. Onlara karşı mutlaka cömert olunmalıdır."

57. Süvariler

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Süvari olacak savaşçılar nasıl seçilmelidir?"

T'ai Kung: "Savaşçılar uzun boylu, güçlü, atik, ortalamanın üstünde, kırk yaşın altında olmalıdır. Bu askerler ata binerken aynı zamanda ok atıp hedefi vurabilen, öne ve arkaya, sağa ve sola dörtnala gidebilmelidir. Saldırıda ve geri çekilmelerde aynı ustalıkla ata binmelidirler. Hendekleri ve kanalları geçebilen, tepe ve tümsekleri tırmanabilen, dar hudutları, geniş bataklıkları aşabilen, atını dörtnala düşman içine sokabilen, onun bütün birlikleri içinde kargaşa yaratabilen askerler olmalıdır. Bu birlik 'Süvari Savaşçıları' olarak adlandırılır. Onlara karşı elinden geldiğince cömert davranmalısın."

58. Savaş Arabaları

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Peki, savaş arabaları?"

T'ai Kung: "Piyadenin görevi değişiklikleri ve hareketleri bilmektir; savaş arabalarının görevi bölgenin yapısını bilmektir; süvariler yan yolları ve sıra dışı (*ch'i*) Yol'u bilmekle görevlidir. Böylece, bu üç ordu aynı ismi taşır fakat görevlendirilmeleri farklıdır.

Genelde, arabalı savaşlarda on çeşit ölümcül ve sekiz tane de zafer kazanılabilecek arazi vardır".

Kral Wu sordu: "On ölümcül arazi[103] hangileridir?"

T'ai Kung: "Eğer ilerledikten sonra geri dönecek yol yoksa, bu savaş arabaları için ölümcül bir arazidir.

Kısa mesafeden düşmanı takip etmek için dar geçitlerin ötesine geçilen araziler savaş arabalarına zarar verir.

Dar ve engelli bölgelerden kaçmak zordur, böyle bir arazi savaş arabalarını engelleyebilir.

Zemin çökmüş, batık ve bataklıksa, kara çamur her yere sıçrıyorsa, bu arazi savaş arabalarını yoracaktır.

Sol taraf uçurum, sağ taraf yüksek tepecikler ve dik tepelerle kaplıysa, bu arazi savaş arabalarını kullanmak için uygun değildir.

Topraktan bereketli otlar fışkırıyorsa ve derin ıslak kanallar varsa, bu arazi savaş arabalarının kullanılmasını engeller.

Savaş arabalarının sayısı azsa, arazi açık ve düşman istihkâmı görünmüyorsa, bu arazi savaş arabalarının mağlup olmasına neden olur.

Arkada su dolu çukurlar ve hendekler varsa, sol taraf derin bir suyla ve sağ taraf dik tepelerle kaplıysa, bu arazi savaş arabalarının yok edileceği arazidir.

On gündür durmadan yağmur yağıyorsa ve yollar ne ilerlemeye ne de geri çekilmeye müsaitse, bu arazide savaş arabaları toprağa saplanacaktır.

Bunlar, savaş arabaları için on ölümcül arazidir. Böylece, akılsız başkomutan yakalanacak ve akıllı başkomutan kaçabilecektir."

Kral Wu sordu: "Peki ya zafer kazanılabilecek sekiz arazi koşulu[104] nelerdir?"

T'ai Kung: "Düşmanın safları –ön ve arka– henüz yerleşmemişse, saldır.

Bayrak ve flamaları kargaşa içindeyken adamları ve atları sürekli yer değiştiriyorsa, saldır.

Subay ve birliklerinden bazıları ilerliyor bazıları geri çekiliyorken, kimisi sağa, kimisi sola gidiyorsa, saldır.

Savaş düzenleri henüz sağlam değilse, subay ve birlikleri etrafta birbirlerini arıyorlarsa, saldır.

İlerlerken tamamen şüphe içindelerse ve geri çekilirken korkuyorlarsa, saldır.

Düşmanın Üç Ordu'su aniden korkmuşken ve hepsi büyük bir kafa karışıklığı içindeyken, saldır.

Boş bir arazide savaşıyorsan ve alacakaranlık, savaştan çıkamayacağın kadar yakınsa, saldır.

Uzun bir yolculuktan sonra, günbatımında kamp yapıyorlarsa ve üç orduları dehşete düşmüşse, saldır.

Bu sekiz koşul,[105] savaş arabalarının zafer kazanacağı koşulları oluşturur.

Eğer başkomutan, bu on ölümcül araziyi ve sekiz zafer olasılığını iyi anlarsa, düşman onu dört bir yandan sarmış olsa ve bin savaş arabası ile on bin süvariyle saldırsa bile, ön tarafa dörtnala koşabilecek, yan taraflara yetişebilecek ve on bin savaştan kaçınılmaz olarak galip çıkacaktır."

Kral Wu: "Harikulade."

59. Savaşta Süvariler

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Süvariler savaşta nasıl görevlendirilmelidir?"

T'ai Kung: "Süvarilerin savaşı zaferle sonlandıracağı on ve mağlubiyetle (sonuçlandırabileceği) dokuz (durum) vardır".

Kral Wu sordu: "Zafer (kazanılabilecek durumlar) nelerdir?"

T'ai Kung: "Düşman daha yeni varmışken, safları ve konuşlanmaları henüz hazırlanmamışken, ileri ve arka cephelerde birlik sağlanmamışken, öncü süvarilerine saldır, sağ ve sol kanatlardan saldır. Düşman hiç şüphesiz kaçacaktır.

Düşman safları ve konuşlanmaları düzenli ve sağlamken, subayları ve birlikleri çatışmayı bekliyorken, süvarilerimiz düşmanın yanından dolanıp arkasına geçmeli, fakat çok fazla uzaklaşmamalıdır. Bazısı uzaklara doğru dörtnala gitmeli bazısı da ileriye doğru. Rüzgâr gibi hızlı, gök gürlemesi gibi şiddetli olmalılar ki, gün alacakaranlık gibi kasvetli bir şekilde başlarına çöksün. Bayrak ve flamaları sayısız kere değiştir; aynı zamanda üniformaları da değiştir. Bu şekilde ordularını ele geçirebilirsin.

Düşman safları ve konuşlanması çok sıkı olmadığında, subayları ve birlikleri çatışmadığında, önden ve arkadan üzerle-

rine baskı yap, soldan ve sağdan ani hücum başlat. Arkalarına dolaş ve saldır, bu durumda düşman mutlaka korkacaktır.

Günbatımında, düşman kamplarına[106] geri dönmek istediğinde ve üç ordusu da korkmuş olduğunda, eğer her iki kanattan da onları kuşatabilirsen hızla geriden saldır; istihkâmlarının girişine baskı yap, içeriye girmelerine izin verme. Düşman mutlaka mağlup edilecektir.

Düşman, savunmalarını korumak için hendek ve geçitlerin avantajlarından yoksun olsa da uzak toprakların derinlerine kadar nüfuz edebilir ve yayılabilir. Eğer, erzak hatlarını kesebilirsen, çaresiz aç kalacaklardır.

Eğer bölge düz ve kolay geçilebilirse ve düşman süvarilerinin dört bir taraftan yaklaştığını görürsen, savaş arabaları ve süvarilerimiz saldırdığında düşmanın düzeni kesinlikle bozulur.

Düşman geri çekilip kaçarken, subaylar ve birlikler korkmuş ve kargaşa içerisindeyken, eğer süvarilerimizden bir kısmı her iki taraftan da etraflarını sarar ve diğerleri de önden ve arkadan kaçmalarını engellerse, komutanları ele geçirilebilir.

Hava kararırken, düşman askerleri sayıları çok olduğundan geri dönerlerken safları ve düzenleri bozulur. Onlu birlikler ve yüz askerli alaylardan oluşan süvarilerimizi, beşli bölük ya da onlu birlikler halinde savaş arabası gruplarını ve bayrak ile flamalarını, güçlü yaylı tüfekçilerle birlikte hazır etmemiz gerekir. İçlerinden bazıları iki kanada da saldırırken diğerleri ön ve arkayı keser ve düşman komutanı tutsak alınabilir. Bunlar süvarilerin zafer kazanacağı on (durumdur)."[107]

Kral Wu: "Peki, ya mağlubiyetle (sonuçlanabilecek) dokuz (durum) nedir?"

T'ai Kung: "Süvariler düşman saflarına nüfuz edip düzenlerini tahrip etmezse, o zaman düşman kaçıyor numarası yaparak arabalarına ve atlarına geri döner; ardından geriden bize saldırır –bu durumda[108] süvarilerimiz kesinlikle mağlup olur.

Hudutlar içerisinde kaçan düşmanı takip ederken, hiç dur-

madan sadece uzaklara doğru keşif taraması yapmak, onların her iki kanattan da bizi pusuya düşürüp dönüş yollarımızı kapatmalarına neden olur –bu durumda süvarilerin etrafı sarılmış olacaktır.

Süvariler ilerlerken geri dönüş yolu yoksa, ilerlediğimiz güzergâhtan geri dönemiyorsak, bu durum 'göğe yükselirken,'[109] 'toprağın dibine gömülmek' olarak adlandırılır. Süvariler için bu arazi ölümcüldür.

Çıkışı oldukça uzak olan dar ve kısıtlı yolda, zayıf kuvvetleri bizim güçlü birliklerimize, az bir sayıyla çok sayıda askerden oluşan birliğimize saldırabilirler –bu arazide süvarilerim yok edilecektir.

Coşkun dağ şelalelerinin, derin vadilerin, gür, uzun otlar, ormanlar ve ağaçların olduğu araziler süvari birliklerini bitkin düşürür.

Karşıdaki yüksek tepeler ve gerideki heybetli dağların arasında süvariler yolun solundaki ve sağındaki su akıntılarıyla savaşırken, düşmanın içeriden ve dışarıdan etrafı kuşatması –bu arazi süvariler için oldukça zorlayıcıdır.

Düşman askerleri erzak hatlarını kestiğinde hâlâ ilerlemeye devam edersek, artık geri dönecek bir güzergâhımız kalmaz. Bu durum süvariler için oldukça sorun yaratır.

Bataklık bir arazide batıp çıkıyorsak, ilerlerken de geri çekilirken de bataklığa saplanılması kuvvetle muhtemeldir. Bu, süvariler için endişe duyulması gereken bir arazidir.

Sol tarafta derin su olukları, sağ tarafta da sel yatakları ve küçük tepecikler olduğunda eğer tepeciklerin altında düz arazi görünüyorsa, bu arazi süvariler için gizli tehlikeler içerebilir.

Yukarıda sözü edilen süvariler için dokuz ölümcül arazide, aydınlanmış komutanlar (düşmanı) kendilerinden olabildiğince uzak tutarak kaçacaklar fakat ihmalkâr olanlar mutlaka tuzağa düşürülerek mağlup edileceklerdir."

60. Savaşta Piyadeler

Kral Wu, T'ai Kung'a sordu: "Peki ya savaş arabaları ve süvarilerle birlikte piyadeler de savaşa girdiğinde neler olur?"

T'ai Kung: "Piyadeler, savaş arabaları ve süvarilerle birlikte savaşa girdiklerinde, tepelere, höyüklere, dar geçitlere ve kanallara güvenmelidir. Uzun silahlar ve güçlü yaylı tüfekler ön tarafı; kısa silahlar ve zayıf yaylı tüfekler de arkayı tutmalı ve dönüşümlü olarak ateş edip dinlenmeliler. Çok sayıda düşman savaş arabası ve süvarisi geliyor olsa da, subaylar ve güçlü yaylı tüfekçiler arkadan gelecek saldırılara karşı hazırlanırken onlar da asla sağlam dizilişlerini bozmamalı ve son derece cesur bir şekilde savaşmalılardır."

Kral Wu: "Düşün ki, bulunduğun arazide hiç tepe, höyük, geçit veya kanal yok. Araziye gelen düşman birlikleri gözü kara ve sayıca çok fazla. Savaş arabaları ve süvariler her iki taraftan da bizi kuşatmış durumdalar; dahası önden ve geriden ani saldırı yapıyorlar. Üç Ordu korku içinde ve kargaşayla kaçmaya çalışıyor. Bu durumda ne yapmamız gerekir?"

T'ai Kung: "Subaylarına ve birliklerine *kazıklı bariyer* ve ahşap domuz ayağı döşemelerini emret, büyükbaş hayvanlarını ve atlarını beşli gruplar halinde ortalarına yerleştir ve dört taraflı askeri saldırı düzeni oluştur. Düşman süvarilerinin ve arabalarının yaklaşmak üzere olduğunu gördüğünde adamlarımız hizalı bir şekilde domuz ayaklarının dışına dağılmalı ve arka tarafın çevresinde 150 cm derinliğinde ve genişliğinde hendekler kazmalı. Buna 'Ejder Otunun Kaderi' denir.

Adamlarımız *kazıklı bariyere* tutunarak yaya olarak ilerlemeli. Savaş arabaları, siper alacak şekilde dizilip öne ve geriye ittirilmeli. Durduklarında, istihkâm pozisyonu almalarını söyle. Yetenekli askerlerimiz ve güçlü yaylı tüfekçiler sağ ve sol kanatlardan gelecek saldırılara karşı hazırlanmalı. Daha sonra, Üç Ordu'ya hiç durmaksızın cesurca savaşmalarını emret."

Kral Wu: "Harikulade."

2

Ssu-ma'nın Yöntemleri

司馬法

Çevirmenin Önsözü 161
1. Temel Olarak Hayırseverlik 181
2. Göğün Oğlu'nun Yükümlülükleri 184
3. Rütbenin Belirlenmesi 189
4. Katı Pozisyonlar 195
5. Kitleleri Görevlendirmek 200

Çevirmenin Önsözü

Ssu-ma Fa, muhtemelen kadim çağlara uzanan materyallerden derlenmiş, MÖ 4. yüzyıl civarına dayanan özlü, gizemli bir metindir.[1] Başlangıcına dair hemen hemen her bilgi bu metnin birçok ünlü askeri çalışmanın kaynağı olan Ch'i devletiyle ilişkisini vurgular. T'ai Kung, ölümünden birkaç sene önce Ch'i devletinin kralı ilan edilmiştir. Bu yüzden gelenekçiler T'ai Kung'un fikirlerinin bu erken dönem materyalin bir kısmını oluşturduğunu ya da çalışma[2] için temel sağladığını iddia ederler. İlkbahar ve Sonbahar ile Savaşan Devletler dönemleri boyunca Sun Tzu, Sun Bin ve Wei Liao Tzu tarafından hazırlanan askeri çalışmalar Ch'i'de gelişmiştir; içlerinden Sun, T'ien ve Ch'en gibi belirli aileler özellikle kayda değerdir. Ünlü stratejist Sun Bin, *Ssu-ma Fa*'nın derlendiği dönemde bilinen ve dahası derlemede katkıda bulunan bir kişi bile olabilir; aslında Sun Bin'in Ssu-ma Jang-chü'nün[3] uzaktan akrabası olması da mümkündür. Metnin üslubundan ve karakterinden yola çıkarak onun bu devrin, yani MÖ 4. yüzyılın bir ürünü olduğu söylenebilir. Sun Tzu ve Sun Bin'in iki kitabından ayrı olarak, diğer tüm askeri metinlerden daha güvenilir olduğu konusunda bir fikir birliği mevcuttur.

Ssu-ma Fa başlığı, en iyi şekilde "Savaş Bakanı'nın Yöntemleri" olarak çevrilebilir. Çünkü temel anlamı kanun olan *fa* karakteri, Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'ndaki gibi "yöntemleri", standartları ve teknikleri ya da sanat kavramlarını kapsamaktadır. Ne var ki, metnin içeriğini tek bir terim yeterince anlatmaz. Çünkü *Ssu-ma Fa* kanunları, düzenlemeleri, hükümet politikalarını, askeri örgütlenmeyi, askeri yönetimi, disiplini, temel değerleri, büyük stratejiyi ve stratejiyi ele alır.

Askeri bir başlık olan ve tam olarak "atlardan sorumlu subay" anlamına gelen ve atların askeriye için taşıdığı hayati önem yüzünden zaman içerisinde askeriyeyle ilgili bütün konular için kul-

lanılmaya başlanan *Ssu-ma*'nın kökeni kadim çağda kaybolmuştur. Resmi bir başlık olarak görünüşte ilk olarak Bilge İmparatorlar'ın ilk hanedanlıklarında ortaya çıkmış ve Chou hanedanlığı tarafından *Ta Ssu-ma* ("Büyük" *Ssu-ma*) veya Savaş Bakanı olarak yüceltilmiştir. Liu Yin'in *Ssu-ma Fa*'ya önsözü Chou hanedanlığında bakanın rolü ve görevleri ile ilgili genel bir değerlendirme içerir:

"Savaş Bakanı bağımlı eyaletlerin hükümetlerini kontrol eder, Altı Ordu'yu idare eder ve çevre toprakları uzlaştırırdı. Böylece eyaletin altı ana bakanının arasında yer alırdı. Sarayda Göğün Oğlu'na hükümeti yönetmekte yardım eder; dışarı gittiğinde asileri bastırarak, ıslah ordusunun başkomutanlığını yapardı".[4]

Liu Yin gibi bilgeler tarafından benimsenen geleneksel görüşe göre *Yöntemler*'in temel içeriği, tarihsel olarak önemli bir rol oynamış ve çökmekte olan Chou devletinin gerçek hükümdarına yardım bahanesiyle krallığın askeri idarecisi (*pa*) olarak atanan Ch'i Dükü Huan'ın* Chou'ya egemen yardımcı olmuştu. Metin aynı şekilde Dük Huan'ın ünlü danışmanı ve hükümet, felsefe ve askeri konular hakkındaki *Kuan Tzu*'nun yazarı Kuan Chung ile de ilişkili olduğu iddia edilir.[5] Sonradan Ch'i eyaletinin kralı Ching (MÖ 547'den 490'a kadar hüküm sürmüştür), söylentiye göre önceden Ch'in'e kaybedilen toprağı yeniden kazanmak ve feodal beylere boyun eğdirmek için buradaki öğretileri kullanmıştır. O zamana kadar söz konusu metnin bir ismi yoktu. Fakat Kral Wei[6] (MÖ 378'den 342'ye kadar hüküm sürmüştür) askeri konular hakkındaki bütün hayati bilgiyi bir araya getirmek ve kaydetmek için saray meclisini toplandığında, bu metin *Savaş Bakanı'nın Yöntemleri* olarak tanımlanmıştır.

Kitapla ilgili başka bir iddialı görüşe göre ünlü komutan T'ien Jang-chü sayesinde Kral Ching birçok zafer kazanmıştır. T'ien Jang-chü askeri seferlerde elinde *Ssu-ma*'nın bir kopyasını tuttuğundan dolayı, soyadının kitabın başlığına eklenmesi imti-

* Huan M.Ö. yedinci yüzyılın ortasında hüküm sürmüştü.

yazına layık görülmüştür. Kitap sonradan Kral Wei emrinde derlendiğinde onun fikirleri de eklenmiş ve böylece *Ssu-ma Jang-chü Ping-fa* (*Ssu-ma Jang-chü'nün Askeri Yöntemleri*) diye anılmaya başlanmıştır. *Shih chi*'deki[7] kısa biyografisi, sadece bu olayları kaydetmekle kalmaz, aynı zamanda sadakati kontrol etmenin şartlarını yaratmak ve bölüklerin acil psikolojik kontrolünü ele almak için gerekli önlemleri de tanımlar:

"Ssu-ma Jang-chu T'ien Wan'ın[8] soyundandı. Ch'i'nin, Dük Ching[9] zamanı boyunca, Chin devleti (başlıca şehirler) A ve P'in'e[9] saldırdı ve Yen devleti Ho-shang'ı ele geçirdi.[11] Chi'nin ordusu tam bir yenilgiye uğradı ve Dük Ching bu durumdan fena halde rahatsız oldu. Yen Ying daha sonra Jang-chü'yü önerdi ve şöyle dedi "Jang-chü, T'ien'in cariyesinden olmasına rağmen bir asker olarak sivil konularda yetenekli ve askeri konularda düşmana boyun eğdirebilecek yeteneğe sahip. Efendimin onu sınamasını dilerdim." Dük Ching, Jang-chü'yü çağırdı ve onunla askeri konular hakkında konuştu. Ondan oldukça memnun kalmıştı ve ona Yen ve Chin'in ordularına karşı koyması ve orduyu yönetmesi için başkomutanlık teklif etti.

Jang-Chü şöyle söyledi: "Geçmişte alçakgönüllü bir hizmetkârdım. Eğer efendim beni köyümün ortasından çeker alır ve yüksek devlet görevlerine verirse subaylar ve bölükler bana boyun eğmeyecek ve yüz aile benim peşimden gelmeyecektir. Önemsiz biri olduğumdan ve otoritem de (*ch'üan*) zayıf olduğundan, bu konuda efendimin ayrıcalıklı bakanlarından ve devletin saygı gösterdiği birinin astım olmasını ve orduyu yönetmeme yardım etmesini isterim.[12] Bu ancak o zaman mümkün olacaktır." Bunun üzerine Dük Ching, Chuang Ku'nun yardımcı olmasını kabul etti.

Bunun üzerine Jang-chü, Chuang Ku ile bir anlaşma yaptı ve "Yarın gün ortasında ordunun kapısında buluşacağız" dedi. Jang-chü hemen orduya gitti, güneş saatini[13] ayarladı ve Ku'yu beklerken suyu (su saatinden damlamaya) bıraktı. Her zaman kibirli bir aristokrat olan Ku, Jang-chü sadece bir yönetici olduğundan

bu çağrının çok acil olacağını tahmin etmedi. Çevreden bütün akrabaları onu yolcu ederken, onu içki içirerek oyaladılar. Gün ortası oldu ve Ku hâlâ gelmemişti. Jang-chü damlayan suyu durdurdu, karargâha gitti. Orduyu ilerletti ve açık bir şekilde kuralları ilan ederek askerlerin kontrolünü aldı.[14] Kurallar uygulamaya koyulduğunda çoktan akşam olmuştu ve daha sonra Chuang Ku geldi.

Jang-chü ona " Sen nasıl kararlaştırılan zamandan sonra gelirsin?" diye sordu. Ku hatasını kabul etti ve "Yüksek subaylar ve akrabalar beni oyaladılar, böylece ben de vaktinde gelemedim" dedi. Jang-chü "Bir komutan komuta emri aldığı gün evini unutur; orduya girdiğinde ve davullar çalındığında kendini unutur. Şu anda düşman devletler çoktan vatanımızı istila ettiler; devlette huzursuzluk ve hareket var. Subaylar ve askerler hudutlarda korunmasız ve öldürülmüş şekilde yatıyor. Hükümdarımız selametle uyumuyor ve yemeğinin tadını alamıyor" dedi.

Sonra baş mareşalin gelmesini emretti ve "Kararlaştırılan zamandan sonra gelenlerle ilgili ordu kanunu ne der?" diye sordu. Cevap "Başları kesilmeli!" oldu. Chuang Ku dehşete düştü ve bir adamından hızla geri dönüp Dük Ching'e durumu rapor etmesini ve kurtarılmasını istedi. Adam hemen gitti fakat henüz geri dönemeden Jang-chü Üç Ordu içinde bundan sonra disiplin uygulanacağını göstermek için Ku'nun başını kestirdi.[15] Üç Ordu'daki tüm subaylar korkuyla titredi.

Biraz sonra Dük Ching'in gönderdiği elçi Ku'nun affedilmesi isteyen bir belgeyle hızla ordugâha girdi. Jang-chü "Başkomutan ordunun başındayken hükümdarın kabul edilemeyecek emirleri vardır"[16] dedi. Daha sonra baş mareşale "Aceleyle orduya dalanlarla ilgili kanun nedir?" diye sordu. Baş mareşal "Başı kesilmeli" dedi. Elçi dehşete düştü. Bunun üzerine Jang-chü "Hükümdarın elçisini öldüremeyiz" dedi. Daha sonra elçinin refakatçisinin başını kestirdi. At arabasının sol desteğini ayırdı ve Üç Ordu'ya ders olsun diye soldaki atın başını kestirdi. Dük'ün elçisini de durumu bil-

dırmesi için geri gönderdi ve ordudan ayrıldı.

Subaylar ve askerler daha sonra kamp kurdu, kuyular kazdı, yemek ateşleri yaktı ve yiyecek içeceklerini hazırladı. Jang-chü, hasta olanlarla ilgili sorular sordu, hekimlere ilaç yazdırttı ve kişisel olarak onlarla ilgilendi. Ücretini aldığında bunu subaylara ve bölüklere verdi. Parayı bizzat subaylara ve bölüklere eşit olarak dağıttı. Onların[17] arasında güçlü ve güçsüzleri kıyasladı ve sadece üç gün sonra askerlerin kontrolünü aldı. Bütün hasta olanlar, onun adına ateşli bir şekilde savaşmak için, sınıra uygun adım gitmek istediler. Chin'in ordusu bunu duyunca, pozisyonunu terk etti ve oradan uzaklaştı. Yen'in ordusu bunu duyunca ırmağın karşısına geçti, dört bir tarafa dağıldı. Bunun üzerine Jang-chü peşlerine düşüp saldırdı, ardından eski tımar sınırlarının içerisindeki tüm toprakları yeniden aldı, askerlere geri döndü. Devletin başkentine varmadan önce birlikleri terhis etti ve askeri kısıtlamaları[18] kaldırdı. Bunun üzerine yemin ederek şehre girdi. Dük Ching ve yüksek rütbeli subaylar şehir civarında onu kutladılar, birlikleri ödüllendirip dini törenlerini tamamladıktan sonra dinlenmeye çekildi. Bunun üzerine Jang-chü ile görüştü ve onu "Atlardan sorumlu subayların büyük ustası" (*Ta Ssu-ma*) olarak onurlandırıldı. T'ien klanı Ch'i de günden güne onurlandı.

Bundan sonra, yüksek rütbeli subayların astları Pao, Kao ve Kuo onun aleyhine faaliyet yürüttüler; Dük Ching'e onun hakkında iftira attılar.[19] Dük Ching Jang-chü'yü emekli olmaya zorladı. Chü çok kötü hastalandı ve sonunda öldü. Bunun üzerine T'ien Ch'i ve T'ien Pao'nun takipçileri Kao, Kuo ve diğerlerine karşı kinlendiler. Sonra, T'ien Ch'ang ile (birlikte) Dük Chien'i öldürüp Kao ve Kuo klanlarının kökünü kuruttu. Ardından Ch'ang'ın büyük torunu T'ien Ho kendisini Ch'i'nin Kral Wei'si olarak kabul ettirdi. Orduyu görevlendirirken fazlasıyla Jang-chü'nün yöntemlerini taklit etti ve feodal beylerin hepsi Ch'i'ye dalkavukluk etmeye başladı.

Ch'i'nin Kral Wei'si yüksek rütbeli subayları arayıp buldur-

du ve kadim Ssu-ma stratejilerine Jang-chü'nün (yöntemlerini) de ilave ettirdi. Böylece, kitap *Ssu-ma Jang-chü'nün Askeri Yöntemleri* olarak isimlendirildi.

Büyük Tarihçi'nin yorumu: "*Ssu-ma Ping-fa*'yı okudum. Ayrıntılı, ateşli, derin ve geniş kapsamlı. Hatta Üç Hanedanlığın ıslah etme seferlerinde bile anlamını hâlâ yitirmemiştir. Aynı zamanda dili de övgüyü hak etmektedir. Jang-chü gibi biri, küçük bir ülke adına basit bir yöntemle orduya nasıl komuta eder, *Ssu-ma'nın Askeri Yöntemleri*'ni algılayıp uygulamak için vakit bulur? Dünyada *Ssu-ma Ping-fa*'nın sayısız kopyası bulunmaktadır. Bu sebeple, içeriği tartışmayıp Jang-chü'nün biyografisini yazdım".

Büyük Tarihçi'nin yorumları sonunda Jang-chü'nün kitaptaki olası rolüyle ilgili şüpheler artmıştır. Bunun dışında bir başka tarihi rivayet bu komutanın kötü ve ahlaksız olduğunu, neredeyse hiçbir meziyetinin bulunmadığını ileri sürer. Bir çalışma kaleme almış bile olsa, söz konusu metin kaybolmuştur. [20] Kitap görünüş olarak MÖ dördüncü yüzyılın ortalarında nihai şeklini almıştır. Bu dönem yaklaşık olarak Mencius'un gençliğine, Konfüçyüs'ün ölümünden yüz yıl kadar sonraya tekabül eder. Büyük bir olasılıkla Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'yla ve belki de Sun Bin'in eseriyle çağdaştır.

Metnin durumu ve aslına uygunluğu ileriki yüzyıllarda bazı bilimsel tartışmaların konusu haline gelmiştir. Ne yazık ki, şu an mevcut olan bütün baskıların orijinal kapsamlı eserin küçük bir parçası olduğu düşünülüyor. Her ne kadar T'ang hanedanlığından bu yana güvenilir bir biçimde aktarılıyor gibi görünse de, Han hanedanlığı[21] döneminde bilinen, geçerliliğini kaybetmemiş, anlamlı 155 bölümden sadece 5 bölüm artakalmıştır. Ch'ing hanedanlığının metin uzmanları esere saldırarak onun taklitten ibaret olduğunu, birçok bölümünde büyük çelişkilerin göze battığını ve diğer eserlerde ve çeşitli anlatımlarda korunan tüm cüzleri dahil ederek kitabın başarısızlığa uğradığını iddia etmektedirler. Fakat yakın zamanda yapılan araştırmalar günümüzde

bilinen metnin–her ne kadar çoğu kaybolmuş olsa da– orijinal materyalleri temsil ettiğini ve Savaşan Devletler döneminden[22] itibaren asıl çekirdek metne Batı Chou çağından önceki paragraflar ilave edildiğini tespit etmiştir. Her ne kadar, notlarda bundan başka tartışmalar bulunsa da, eğer *Shih chi* açıklamaları tarihi olarak geçerliyse, özgün paragrafların ayrı ayrı nitelendirilen tutarsız olabilecek bölümleri de böyle bir kitap için uygundur. Sayısız somut ifade –hepsi de askeri alana odaklı– derlemeler ve redaksiyonlarla zamanın tozundan kurtarılmış fakat asla yeniden düzenlenip tek bir yazarın meydana getirdiği sistematik bir eser halinde bütünlenememiştir.[23]

Yöntemlerin Doğası ve Kapsamı

Han hanedanlığının sonlarında, *Önceki Han Hanedanlığı'nın Tarihi* eserinin yazarı Pan Ku, bibliyografik denemelerini düzenlerken *Ssu-ma Fa*'yı *li* –"dini tören" ya da görgü kurallarının usulleri– bölümleri altında sınıflandırmıştı. Bunun sebebi, eserin, strateji ve savaş alanı taktiklerinden çok örgütlenme, disiplin ve idareye vurgu yapıyor olarak görülmesidir. Geç Han Dönemi'nde Konfüçyüsçülüğün yükselen etkisi ve geleneksel düşüncenin büyüyen hâkimiyeti *Chou li* (*Ssu-ma Fa* ile bazı benzerlikler gösteren *Chou'nun Törenleri*) ve *Li chi* gibi dinsel törenlerle ilgili bellibaşlı eserlerin önem kazanmasına neden oldu. *Ssu-ma Fa* doğal olarak, –İlk Chou da dahil olmak üzere– kadim hanedanlıkların askeri biçimleri üzerine bir yorumlama olarak göz önünde bulunduruldu ve buna bağlı olarak kategorilere ayrıldı.[24]

Sonradan toplanan parçaları dahil edilse de, *Ssu-ma Fa* bütün bir eser olarak değerlendirilemez çünkü çok nadir olarak taktikleri ya da savaş komutlarının herhangi bir başka açısını tartışmaktadır. Daha çok, askeri faaliyetleri sunarak öğretmek, askeri idareyi yönetmek ve askeri seferleri düzenlemek için belirli öğretilerin sık sık zor ve özlü sözlerle ifade edilen çeşitlerini içerir. *Altı Gizli Öğreti*'de tipik olarak görülen strateji ve taktiklerin sınırlı

tartışmaları sadece son üç bölümde görünür ve bu bölümler genellikle *Altı Gizli Öğreti* ve Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı* ile ortaktır.[25]

Savaş ve Temel Değerler

Askeri idareye odaklanan *Ssu-ma Fa* doğal olarak, savaşın devlet için hayati olduğunu ve toprakların huzur bulmasında da çok önemli bir rol oynadığını varsayar. Bu dönemde etkili olan anlayışa göre, savaş, şeytanın cezalandırılmasında ve ezilenlerin korunmasında önemli bir rol oynar. Dahası, doğruluğu ve iyiliksever hükümeti savunmasına rağmen, *Ssu-ma Fa* "kuvvetin bilinçli kötüye kullanılması politik gücün esasıdır" şeklinde ürkütücü bir fikri ifade etmiştir.[26] Erdemin kesin reddiyle karakterize edilen alışılagelmiş tarihsel çerçevede de tarif edildiği gibi:

"Kadim çağlarda, dayanak olarak iyilikseverlik alınır ve namuslu olmayı yönetmek için doğruluk uygulanırdı. Fakat dürüstlük ve namusluluk, arzu edilen (ahlaki ve politik) hedeflere ulaşmak için yetersiz kaldığında, otoriteye (başvururlar). Otorite savaştan gelir, adamların arasındaki uyumdan değil. Bu sebeple, eğer halka huzur vermek için birilerinin öldürülmesi gerekiyorsa, öldürme hoş görülebilir. Eğer birinin bir devlete, halkı için sevgiyi bir kenara bırakıp saldırması gerekiyorsa, saldırıya müsaade edilebilir. Eğer birinin savaşı savaşla durdurması gerekiyorsa, savaşa izin verilebilir".[27] (1)

Yine de metnin kesin ve net olarak savaşa bel bağlamaya karşı olduğunu belirtmek gerekir: "Sonuç olarak devlet alabildiğine büyük olsa da, her kim savaş severse mutlaka bir gün o devletin yok olmasına neden olacaktır. Diğer taraftan her ne kadar sakinlik ve durgunluk göğün altında egemenliğini sürdürse de, savaşmayı unutan devlet mutlaka tehlike altına girecektir!"

Sivil ve Askeri Alanların Ayrımı

Her ne kadar *Ssu-ma Fa* gerçekçi geleneğin içerisinde yer alsa da, sivil ve askeri alan arasındaki ayrımın betimlenmesinde, Sa-

vaşan Devletler Dönemi'nin değişen şartlarını yansıtır. Daha sonraları Çin tarihinde daha fazla telaffuz edilen bu ayrımın bilinci, belki de ustaların doğru ilkeleri ve onun doğrudan takipçileri tarafından halkın anlayacağı biçime getirilmiş, Konfüçyüsçü düşüncenin varlığından ve gelişen etkisinden hız kazanmıştır. Shang ve Erken Chou çağlarını tarihsel olarak karakterize eden askeri ve politik faaliyetlerin bütünlüğüne karşıt olarak, *Ssu-ma Fa* hakkında yazanlar, askeri ve sivil alanların karşıt değerlere sahip oldukları için radikal bir biçimde ayrılmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Farklı gerçekler, Chou medeniyetinin himayesi altında çok fazla karmaşıklaşan görgü kuralları ve devletin gerçek formları hakkındaki şekilci düşüncenin gelişen etkileri yüzünden açıkça hissedilmiş –belki de altı çizilmiştir. Han hanedanlığının kurucusu Liu Pang, dünyayı at sırtında ele geçirmiş fakat imaj yaratmak, ayrım ortaya koymak ve düzeni garantilemek için sivil görgü kuralları, (*li*) olmadan devam ettirmemişti. *Li*, onu, eski kaba ve görgüsüz yoldaşlarının yanında yüceltecek gerekli ayrımı yarattı ve ayakta tuttu.

Chou hanedanlığı ilk barış ve refah dönemi boyunca düşünsel meşguliyetleri besleyip büyütmek için gerekli kaynakları tahsis ettiğinden, savaş doğal olarak geri plandaki bir olay haline gelmişti.[28] Barışın ürünleri düşünsel ve muntazamdı ve başlıca askeri değerler asla tam olarak reddedilmese de, her bölge farklı bir oryantasyonun gerekliliğine ikna olmuştu:

Kadim çağda, sivil işleri yürütme biçimi askeri alanda bulunmaz; askeri alanda uygulanan yöntemler de sivil hayata uygulanamazdı. Eğer askeri alana (uygun olan) şekil ve içerik sivil hayata, sivil hayata ait olan düzen ve kurallar askeri alana uydurulmaya çalışılırsa insanların erdemi azalır.

Sivil hayatta kelimeler eğitilmiş ve konuşma şekli ağırdır. Kralın maiyetindeki biri saygılı, hürmetkâr olmak ve hizmet etmek üzere kendini eğitmiştir. Çağrılmadığı takdirde asla ileriye adım atmaz; soru sormaz, konuşmaz. İlerlemesi zor fakat geri

çekilmesi kolaydır.

Askeri alanda, asker dolaysız konuşur ve ayakta katı bir şekilde durur. Belli bir düzende konuşlandığında asker kararlı bir şekilde hareket etmek için görevine odaklanır. Savaş zırhı giyinenler başlarıyla selam vermezler; savaş arabasının içindekilerin görgü kurallarını (*li*) izlemesine gerek yoktur, istihkâm içinde yer alanlar aceleyle koşuşturmazlar. Tehlike anında rütbeler arasındaki önceliğe önem verilmez. Sonuç olarak, sivil hayatın davranış usulleriyle askeri standartlar (*fa*) sağ ve sol gibidir.[29] (2)

Hükümdarın maiyeti ağır ve kasvetli, mesafeli, dahası ruhsuzdur; askeriye ise, şiddetli, katı ve hareketlidir. Sivillerin ortamı açıkça askeriyenin tabiatını yok eder; bunun yanında ordudaki kritik nokta, askerlerin hareketli ve cesur olmaya zorlanması ve bunu takiben askeriyenin bu tutumuyla ilgili herhangi bir kişisel, uygunsuz ifadenin kısıtlanması ya da engellenmesidir.[30]

Devletin itimat etmesi gereken önemli erdemlerin listesinin özü asla değişmez. Bunlar iyi niyet, doğruluk, güven, inanç, sadakat, erdem, cesaret ve bilgeliktir. Erken Chou Dönemi'ndeki savaşların şekilci doğasıyla karşılaştıracak olursak Savaşan Devletler Dönemi'ndeki savaşlar şiddet ve bağlılık gerektirmektedir. Hatta, *Ssuma Fa* kısıtlamaları ve engellemeleri savunur ve kaydeder, dolayısıyla bu durum sonradan savaş stratejilerini ve ölçülerini kavramsallaştırma ve gerçek taktikler açısından etkileyecektir. Kadim çağlarda hâkim olan düşünceye göre karşı taraf savaş öncesi yerleşim düzenini tam olarak sağlamadan hücum edilmez. Düşmana aniden merhametsizce saldırılmaz. Aksine, saldırgan olmaktan çok karşılık veren olmak yaklaşımıyla, karşı koymalar ve engellemeler vurgulanır. Bu medenilik kimi zaman stratejik değerlendirmeler açısından etkili olmasıyla açıklanır fakat böyle bir gerekçelendirme zayıf görünmektedir. Diğer *Yedi Askeri Klasik*'e kıyasla, *Ssu-ma Fa*'ya farklı bir ruh hâkimdir.

Belki de engellemelerin savunulmasına en iyi örnek kaçan düşmanın peşine düşülmesindeki kurallar da görülebilir ki, bunlar

özgünlük açısından kadim çağlara atfedilmiştir:

"Kadim çağlarda, kaçan düşman yüz adımdan fazla mesafeden izlenmez ya da geri çekilen ordu üç günden fazla takip edilmezdi. Böylece kendilerine has görgü kurallarını (*li*) muntazaman uygulamış olurlardı. Yetersiz olanları bitkin düşecek kadar yormamaları, hasta ve yaralılara iyi davranmaları hayırseverliklerinin kanıtıydı. Saldırmak için düşmanın dizilişinin tamamlanmasını beklemek, iyi niyetli olmalarının kanıtıydı. Menfaat sağlamak için değil, doğruluk için savaşırlardı; bu da onların ne kadar dürüst olduklarının kanıtıdır. Bunun yanında af dileyenleri bağışlamaları, ne kadar cesur olduklarının kanıtıdır. Başlangıcı ve sonu bilmeleri, ne kadar bilge olduklarının göstergesidir. Bu altı erdem uygun zamanlarda birlikte öğretilir ve insanların bilmesi gereken esasların Tao'su olarak algılanırdı. Bu kadim çağların kuralıydı".(1)

Benzer bir bölümde, bu düşünce *li*'nin bakış açısından pusu ve tuzaklardan kaçmak için göstermelik olarak tekrar ifade edilmiştir.[31] Diğer taraftan, yeni savaş gerçekliğinin izleri yavaşça oluşurken, yeni savaş düzeni ve ahlakına uygun kurallar da ortaya çıkmıştır. "Kaçan bir orduyu takip ederken dinlenme; eğer düşmanın bir kısmı kaçarken bir kısmı durursa, tetikte ol."

Halkın Önemi

Tüm *Yedi Askeri Klasik*'te olduğu gibi, yazarlar, halkın "desteğini almanın" hareket eden kuvvetleri oluşturmak için tek şart olduğunu vurgulamaktadır. Dahası, zorlukları ve kötüyü saf dışı ederken menfaati paylaşmak, devletin hedefleri arasındadır. Tarımsal faaliyetin arttığı mevsimlerde halkın çalışmasını engellemekten kaçınmak, halkın gönüllü bağlılığını korumak için devletin sorumluluklarından biri olmalıdır. Dahası, düşmanın halkına acı verecek askeri eylemlerden de kaçınılmalıdır:

"Sezonu boş geçirmek de, halkı bitkin düşürecek kadar çok çalıştırmak da onlara değer verdiğimizin göstergesi değildir. Ulu-

sal bir yas gününde saldırmamak ya da doğal bir felaketten avantaj sağlamaya çalışmamak, düşman halkı sevdiğimiz anlamına gelmez. Orduyu kış ya da yaz mevsimlerinden birinde hareket geçirmemek, kendi halkımıza ve karşı tarafın halkına değer verdiğimiz anlamına gelir".(1)

Kış ayında başlatılan askeri seferleri yasaklamak pek alışılmış bir tavır değildir. Sonbahar normalde askeri eğitimin yapıldığı mevsimdir, seferlerle birlikte bu eğitim kışa kadar uzayabilir – geri çekilmenin, ölümün ve cezaların mevsimi.[32]

Düşman topraklarının içlerine doğru ilerlerken insanları öfkelendirebilecek ya da onları zor durumda bırakıp düşmanlığı kışkırtacak hareketler kesinlikle yasaklanmalıdır:

"Karşı tarafın topraklarına girdiğinde tanrılarına hakaret etme, vahşi hayvanlarını avlama, topraktan elde ettiklerine zarar verme, binaları ateşe verme, ormanları kesme, evcilleştirilmiş altı hayvanı, hububatı, alet edevatı alma.[33] Çok yaşlı ya da çok genç biriyle karşılaştığında zarar vermeden geri gönder. Yetişkinlerle karşılaşsan bile, seninle çatışmaya girmedikleri sürece onlara düşmanın olarak davranma. Eğer düşmanın yaralanırsa ona tıbbi müdahale sağla ve geri döndür".(1)

Devletten gelen resmi bir onayla tek bir haklı neden bile saldırı başlatıp kötülüklerin kökünü kurutacağından,[34] günahkarları, suç işleyenleri ve haksızlık edenleri cezalandırmak için çalışkan birlikler, tanımlanmış öğretileri ve değerleri koruyarak faaliyet göstermelidir. Buna bağlı olarak, *Ssu-ma Fa* hazırlık niteliğindeki formalitelerin[35] törensel ve suçlayıcı doğasına ve bütün askerlerin hayırsever hareketlerine olan hayati ihtiyaca vurgu yapar. Çağın askeri eserleriyle uyumlu olarak, bu ilkeler düşmanın karşı koyma ve dayanma gücünü en aza indirmek yönünde formüle edilmiş ve yönlendirilmiştir. Bunun yanında, bu ruh Savaşan Devletler Dönemi'nde hem savaşı bilinçli olarak devletin zenginleşmesinin bir yolu olarak gören hem de ölümüne çarpışmak yerine teslim olarak hayati bir hata yapan yüzbinlerce

askerin acımasızca katledilmesini savunan otoritelerin ilkeleriyle ters düşmektedir.

Savaş: Genel İlkeler ve Unsurlar

Eğitim Temeldir

Aşağıdaki bölümde ifade edildiği gibi, ordu için asker eğitirken bellibaşlı sorunlarla karşılaşılabilir:

"Savaş sırasında: Savaş alanının düzenlenmesi zor değildir; zor olan konuşlanmış pozisyondaki askerlere komuta etmek için doğru noktayı bulmaktır. Askerleri bir düzene sokmak hüner değildir; asıl mesele bu düzen içerisinde onların görevlendirilmesidir. Ne yapacağını bilmek değil, yapacağın hareketin etkili olup olmayacağını bilmek zordur. (Dört noktadaki yerleşimden) her birindeki askerlerin kendi doğası vardır. Karakterleri bölgeden bölgeye değişiklik gösterir. Eğitimleri boyunca bölgesel özelliklere adapte olduklarından, her bölgenin gelenekleri farklılık gösterir. (Sadece) Tao Yolu'yla gelenekler dönüştürülebilir". (4)

Burada vurgulanan iki nokta tarihsel önem taşır. İlki, adamların savaş sırasında potansiyel olarak faydalanılabilecek özelliklerinin fark edilerek eğitilmesidir. İkincisi, (T'ai Kung'un bölgesel âdetlerin rahatsız edilmemesi gerektiğini savunmasının sebebi olan) bölgesel karakter farklılıklarının neticeyi etkilemesidir. Bölgeselciliğin bu bilinçle incelenmesi, Çin psikolojisinin temel taşlarından biri ve daha sonradan büyük gelişmeler kaydedecek çekirdek noktasıdır.

Savaş meydanlarında elde edilen tüm başarılı sonuçlar, uygulanan eğitim ve birliklerin doğru bir şekilde hazırlanılmasıyla kazanılmıştır. Gerekli hazırlıklar tamamlanınca, savaşı doğrudan etkileyecek faktörler de önceden değerlendirilmiş olur. Başkomutanın taktiklerini ordunun kapasitesi dahilinde belirlemeli, askerlerinin gönüllü olarak izlemek istedikleri[36] yoldan çalışmalar başlatmalı, diğer taraftan da ordunun isteksiz ya da yetersiz ol-

duğu görevleri üstlenmesi için zorlamayı denemelidir. Askerlerin zırhları sağlam ve dayanıklı; tüfekler iyi kalitede ve birbirine eklenebilir olmalı. Düzenleri, tüfek ve diğer donanımların etkili bir şeklide kullanılabilmesi için uygun olmalıdır.

Hareketler mutlaka kontrol altında tutulmalı ve kargaşa çıkmasına asla izin verilmemelidir. Gayret göstermekle, çabalamaktan bitkin düşmek arasındaki denge iyi kurulmalıdır yoksa aşırı yorgunluk ve bunun sonucunda çok fazla dinlenmeden kaynaklanan ihmalkârlık ve isteksizlik arasında eşit oranda tehlike vardır. Çalkantının tam ortasında sükûnet ve kontrolü sağlamak, zafer kazanmanın kilit noktasıdır.[37] Şüphenin içeriye girmesine asla izin verilmemelidir.

Metinde görünen bazı somut taktiksel öneriler, birbirine benzerdir; hatta bazen o dönemde de bilinen diğer eserlerdekilerden farksızdır. Örneğin, bilge bir komutan düşmanı dikkatlice değerlendirir daha sonra da zayıf noktasından vurur. Araziyi kendi menfaati doğrultusunda kullanır, yokuş yukarı pozisyonları tercih eder, sulak ve bataklık yerlerden kaçınır, kuşatılmış alanlarda pusulara karşı tetikte olur. Komutan, gök ile de uyum içerisinde olmalıdır. Bu uyum çoğu zaman iklim, mevsim ve hava durumunun öğrenilmesini içeriyor olarak görünse de, ayrıca savaştan önce emarelerin elde edilmesi için de yapılması gereken bir şeydir. Bu Shang ve Erken Chou uygulamalarını ve inanışlarını yansıtmaktadır.[38]

Ruh ve Cesaret

Askerleri motive etme, ruhu yönlendirme, cesareti besleme ve teşvik etme sorunları, *Ssu-ma Fa*'ya yoğun ilgi gösterilmesini gerektirmekte ve bunun gibi birçok gözlem ve fikir, sistematik bir değerlendirme için metnin içerisinde özetlenmektedir. Çin'in kadim çağlarında neredeyse her askeri düşünür doğru vaatlere erişmenin hassas noktalarını ve cesareti besleme tekniklerini ayrı bölümler halinde vermiştir. Sade ve basit yaklaşımlarla ödüllerin

olumlu, cezalandırmaların ise olumsuz etkileri teker teker vurgulanır; bunun yanında daha başka düşünürler cesareti beslemek ve harekete geçirmek, diğer taraftan sadece cezalandırılmanın ve ölüm korkusunun endişesini taşımadan harekete geçmek ve korkuların üstesinden gelmek için çok sayıda olumlu yöntem önermektedir. Doğruluk, hayırseverlik, maddi varlık ve baskıdan doğan özgürlük köklü ve olumlu dürtüleri uyandırmıştır. Bunların her biri eğitimler ve talimatlar vasıtasıyla en ince ayrıntısına kadar öğretilmiştir. Üzerlerinde daha fazla tartışmaya gerek yoktur.

Ch'i kavramı, belirgin bir şekilde çoğunlukla korku ve cesaret psikolojisinin kavramsallaştırılması olarak *Ssu-ma Fa*'da görülmektedir. Örneğin, uzun süren çatışmalarda cesaret, bir anda can alıcı bir hale dönüşebilir:

"Genelde, savaş halindeyken asker, dayanıklılığı sayesinde ayakta kalabilir ve gücüyle zafer kazanır; sağlam bir savunmayla ayakta kalır ve tehlike yaratarak zafer kazanabilir. Cesaretin manevi kaynağı sağlamsa, *ch'i*'nin ona ulaşan büyük dalgaları zaferi de beraberinde getirecektir." (4)

Buna bağlı olarak, şüphe, endişe, korku ve dehşet içerisinde olan biri orduya zarar verir: "Kafasında zafere odaklanan askerlerin tek gördükleri şey düşmandır. Zihinleri korkuyla dolu olan askerin ise tek gördüğü dehşettir."(4) Usta bir komutana düşmanın[39] endişeli ve zayıf noktasına saldırması emredileceğinden, ordunun gücünün kontrolünü yeniden kazanmak oldukça kritiktir. Sonuç olarak:

"Pozisyonlar kati suretle belirlenmeli; idari tedbirler sert ve kesin olmalı; güç çabuk ve zekice kullanılmalı; askerlerin *ch'i*'si zorunlu olmalı ve (askerler ve halkın) akılları birlik içinde olmalı". (4)

"*Ch'i*'yi canlandırmak" için birçok teknik arasından, yemin töreni ritüeli ve birliklerin son ikazları yüksek derecede önemliler kategorisindedir. Tam anlamıyla edilmiş bir yemin, devleti koruyan ilahi güçleri harekete geçirir, gayeyi yüceltir, hedefle-

ri düzene koyar, düşmanı kınar ve genel olarak doğruluk ve buna benzer değerleri kendine çeker:

"Edilen yemin net ve aydınlatıcı olacağından askerlere güç verecek ve sen kötü niyetli alametlerin ve uğursuz işaretlerin (etkilerini) bastıracaksın... Doğruluğun coşkusuyla askerlerin şevkini artır; meselelere doğru zamanda müdahale edip harekete geç". (3)

Her ne kadar aralarında kusursuz psikolojik tesire ulaşmak için yapılan uygulamanın doğru zamanlamasıyla ilgili kayda değer anlaşmazlıklar olsa da, ant içen eski büyük tarihi liderler görünüşe göre belli gerekli anlarda azami derecede etkili olmuşlardır:

"Shun, devletin (başkenti) içerisindeki görevlerinin resmi açıklamasını yaptı çünkü o ilk olarak halkın emirlerini benimsemesini istiyordu. Hsia hanedanlığının hükümdarları, öncelikle askerlerin zihinlerine girmek istedikleri için yeminlerini ordunun ortasında ettirirdi. Shang hükümdarları yeminlerini şehir kapısının dışında, kamp alanlarında ederlerdi ki askerler çatışmayı beklerken öncelikle niyetleri sabitlensin. Chou'nun Kral Wu'su silahların ilk çarpışma sesini duyana kadar bekler daha sonra yemin ederdi ki askerlerin (çarpışmak için) istekleri en üst noktaya ulaşsın". (2)

Savaş alanında, olası nihai savaştan önce ya da son derece dehşetli şartlar içindeyken, eve dönmek için tüm umutlar gözle görülebilir şekilde tükenmişse ve güvenilir kaynakların hepsi tahrip edilmişse (Sun Tzu'nun da ayrıca savunduğu üzere) *Yöntemler*'e bir veda mektubu eklenir:

"Veda mektupları 'yaşamla ilgili bütün ilişkilerin aniden kesilmesine' gönderme yapar. Seçkinlerin seçilmesi ve silahların tasnifi 'askerlerin direncini artırmak' olarak adlandırılır. Tüm donanımı bir kenara bırakıp çok az bir erzağı taşımak 'askerlerin zihnini açmak' olarak adlandırılır". (5)

Ssu-ma Fa'da ödüller ve cezalar teşvik ve mecburiyetleri sağ-

lamak içindir. Yazarlar hem ödül hem de cezai tedbirlerin gerekliliğini tanıyan erdemi reddetme teorisini kabul ederler:

"Kadim çağlarda, saygın krallar insanların erdemini açığa çıkarır ve herkesin içindeki iyiliği (arayıp bulurdu). Ayrıca kimsenin dürüstlüğünü görmezlikten gelmez, kimseyi herhangi bir açıdan küçük düşürmezdi. Böylece kimseye ödül lütfetmeye ya da cezaları uygulamayı denemeye bile gerek duyulmuyordu.

Sun asla kimseyi ödüllendirmediği gibi hiçbir ceza da uygulatmamıştır, fakat halkı yine de istediği her yerde onun için çalışmaya hazırdı. İşte bu onun erdeminin büyüklüğündendi.

Hsia insanları ödüllendirir ama cezaları uygulatmazdı. Bu emirlerin büyüklüğündendi.

Shang, cezaları uygulatır fakat kimseyi ödüllendirmezdi. Bu onun harikalığının büyüklüğündendi.

Chou, hem ödülleri hem de cezaları kullandı, erdem reddedildi...

Hsia, iyiyi yüceltmek için halkın ödüllerini hükümdarlık sarayının içerisinde bahşederdi. Shang, şeytanı korkutup sindirmek için infazları pazar meydanında yapardı. Chou ödülleri sarayda verir, cezaları da halk meydanında yapardı ki iyiler daha da cesaretlensin, kötüler ise dehşete kapılsın. Sonuç olarak anlaşılan üç hanedanlık da erdemi aynı yollarla ortaya koyardı". (2)

Askeri kahramanlığa ve orduyla fethetmeye tasarlanmıştır:

"Hsia hükümdarları, erdemlerini düzelttiler ve silahlarının keskin bıçaklarını asla kullanmadılar, böylece silahlar birbirine karışmadı. Shang doğruluğa güvendi, bu yüzden silahların keskinliğini ilk onlar kullandı. Chou güce güvendi, bu yüzden silahlarının keskinliğinden çok faydalandılar".

Yazılarda bulunan, cezaları ve ödülleri vaktinde vermek hakkındaki ikazlar kitaba eklenmiştir. Daha önemlisi, savaşla tekrar karşılaşıldığında, cesur tedbirlerle sistemin etkinliğinin teşvik edilmesi hakkındaki uyarılardır. Bu öğütlerden biri, doğrudan komutanadır:

"Eğer savaşta kazanan tarafsan, başarını ve gururunu birliklerinle paylaş. Eğer savaşa yeniden girmek üzereysen ödüllerde cömert, cezalarda da daha acımasız ol. Eğer onlara zafer kazanacak şekilde komuta edemediysen, kendi suçunu kabul et. Yeniden savaşmak zorunda kalırsan yeminini et ve birliklerini ileri pozisyonda konuşlandır. Daha önceki taktiklerini tekrarlama. Kazansan da kazanamasan da bu yöntemden vazgeçme, çünkü buna 'Doğru İlke' denir". (4)

Askerlerin savaşa hazırlanmasından hemen sonra görünür bir şekilde uygulanan ödül ve cezalandırmaların genel ilkeleriyle uyumlu olarak:

" (Halkın) *ch'i*'sini (şevkini) artırdıktan ve devlet tedbirlerini kanunlaştırdıktan sonra bunun etrafını iyi niyetli bir çehreyle sar ve söylevlerinle öncülük et. Korkularını kullanarak tehdit et; istek ve arzularıyla uyumlu görevlere ata". (3)

Her ne kadar bu dönemdeki birçok yazar bu gibi öğretilere bağlı kalsa da *Yöntemler* iki özel durumu tanımlar. İlk olarak, zafer ya da mağlubiyetin önemi, normal yaklaşımların kullanılmasını imkânsızlaştırır:

"Büyük zaferleri ödüllendirme, ne üst ne de alt düzey rütbeliler bu başarıdan böbürlenmemelidir. Eğer üst düzey rütbeliler böbürlenemezse kibirli hale gelmezler; diğer taraftan alt düzeydeki rütbeliler böbürlenmediğinde aralarında hiçbir ayrım oluşmayacaktır. Orduda hiç kimse kendini övmezse bu saygı ve itaatin doruk noktasıdır.

Korkunç bir mağlubiyet olduğunda, hiç kimseyi cezalandırma, üst ve alt düzey rütbeliler itibarlarını kaybettiklerini, saygınlıklarını yitirdiklerini düşünürler. Eğer üst rütbeli askerler sürekli kendi kendilerini kınarlarsa, hatalarından dolayı vicdan azabı çekecek, sürekli kederlenecektir. Diğer taraftan alt düzey askerler aynı şeyleri hissederken kabahatlerini tekrarlamaktan kaçınmaya çalışır. Tüm rütbeliler sorumluluklardan en zorları aralarında paylaştırıp dağıtırsa bu, boyun eğmenin zirvesidir". (2)

İkinci olağandışı durumda, askerler düşmandan o kadar çok korkar ki, ne büyük ödüllerle özendirmenin ne de idamlık cezalarla korkutmanın bir etkisi olur. Bu durumda yemin etmeden önce[40] askerleri bir araya getiren ve duyguların kontrolüne odaklanan, bir seri tedbirle düzen kuran ya da talimler yapan, temelden değişik bir yaklaşımın hayati önemi vardır:

"Eğer korkuyorlarsa, onları cezaları uygulamakla korkutma; aksine yüce gönüllüğünü ve bağışlayıcı yüzünü göster. Onlara ne için yaşamaları gerektiğini anlat ve görevlerinde denetmenlik ve gözeticilik yap". (2)

Sıkı düzende oturmak ve çömelmiş vaziyette durmak gibi fiziksel hareketler onları büyük olasılıkla zihinlerine hâkim olan korkunun içine batmaktan kurtarırken, komutana amaçlarının doğruluğuna odaklanan, ilham verici söylevlerle askerlerin dikkatini dışarıya çekmeye izin verir. Bu şekilde ödüllere ve hayatın amacına ulaşılabilir.[41] Başka bir yerdeki *Ssu-ma Fa* notlarına göre, ancak tehlike altında olunduğunda askerler gerçek enerjilerini ve şevklerini gösterebilirler. Şüphe ve korku en büyük düşmandır; fakat doğru planlar yapıldığında; hedeflerin doğruluğu derinlemesine ilan edildiğinde ve askerlere verilen iyi bir eğitimle ordu başarıdan başarıya koşar.

Savaş Yönetimi Kavramı

Metinle beraber açıkça ortaya çıkan çok sayıdaki ilkeye dikkat edilmesi gerekir. Fakat bunlar açıklama gerektirmeyecek kadar anlaşılır olduklarından, burada tartışılmalarına gerek yoktur. Bunun yanında, son üç bölüm boyunca görünen savaşa girmekle ilgili kavramlar açık bir değerlendirmeyi hak etmektedir. Diğerlerinden farklı bir önem taşıyan bu kavramlar liderlik için gerekli niteliklerin ana hatlarıyla çizilmesi, düşmanı bütün yönleriyle analiz etme gereği, güç dengelerinin tartılması, bu güçlerin doğru yerlerde kullanılması, küçük avantajlar tarafından kandırılma olasılığından kaçınma, güçleri dağınık bir şekilde iler-

lettikten sonra kritik bir anda bir araya toplama, birlikler arasında uyumu sağlamadır. Güçlerin karakterleri ve göreli güçleriyle taktiksel konuşlanmalarına göre arazinin avantajlarından tam olarak yararlanılmalıdır. Ordunun sayısı az olsa da taktikler bu sayıyı koruma amaçlı olarak düzenlenebilir ve hatta zafer kazanabilirler. *Ssu-ma Fa*, her ne kadar diğer askeri yazılarda çok daha ayrıntılı bir şekilde bulunsalar bile, bu ilkeleri uzun uzadıya tartışmaz. Tedbir ve kontroller hayatta kalmanın ve zafer kazanmanın temelidir. Psikolojik ilkelerin uygulanması ayrıca önemlidir; bu ilkeler düşmanın savaşmak için cesaretini kırmayı hedefler fakat asla onu ölümüne kavga etmesi için zorlamaz ve düşmanın zihnine şüphe saçmaz.

1. Temel Olarak Hayırseverlik

Kadim çağlarda hayırseverlik temel olarak alınır ve oluşturulmuş "doğruluğu" yönetmek için her alanda dürüst davranılırdı. Fakat, doğruluk arzu edilen (ahlaki ve politik) hedeflere ulaşmada başarısızlığa uğradığında, otoriteye (*ch'üan*) başvurulurdu. Otorite, savaştan doğar, insanların arasındaki uyumdan değil. Bu sebeple, eğer halka huzur sağlamak için birinin öldürülmesi gerekiyorsa buna izin verilebilir. Eğer halkını sevmeyen bir devlete saldırılması gerekiyorsa, bu saldırıya izin verilebilir. Eğer bir savaş ancak bir başka savaşla durdurulabiliyorsa, bu savaşa izin verilebilir. Sonuç olarak, hayırseverlik sevilen, doğruluk itaat edilen, bilgelik itibar edilen, cesaret benimsenen ve inanılırlık güvenilen bir olgudur. Bununla birlikte, içeride (devlet) insanların sevgisini kazanmıştır ki, bu korunabilir; dışarıda ise harikalık elde etmiştir ki, bu savaş açabilir.[1]

Savaşın Tao'su: Mevsimlere[2] karşı gelmek de, halkı bitkin düşürecek kadar çalıştırmak da insanlarımızı sevdiğimiz anlamına gelmez. Ne ulusal yas gününde bir eyalete saldırmak, ne de doğal bir felaketin avantajlarından faydalanmamak düşman halkı sevdiğimiz anlamına gelmez. Orduları yazın ya da kışın harekete geçirmemek, kendi halkımızı da düşman devletin halkını da sevdiğimiz anlamına gelir. Bu suretle, bir devlet çok büyük olsa bile, eğer savaşı çok seviyorsa yok olmaya mahkûmdur. Her ne kadar, dinginlik göğün altında hüküm sürse de, savaşmayı tamamen unutan da hiç şüphesiz tehlike altındadır!

Dünya barışı sağlandığında, Göğün Oğlu, "Ta K'ai" (Büyük Barış) müziğini (kutlama sırasında) çaldırır. İlkbaharda Sou avı, sonbaharda Hsien avı düzenler. Feodal beyler, askerlerini sonbaharda eğitirken, ilkbaharda da muntazam bir şekilde tugaylar geri döner. Bu yolla savaşı unutmazlar.[3]

Kadim çağlarda, kaçan düşmanı yüz adımdan fazla mesafeden izlemez ya da geri çekilen orduyu üç günden fazla takip et-

mezlerdi. Bu davranış, kendilerine has görgü kurallarını (*li*) muntazam uyguladıklarının kanıtıydı.[4] Yetersiz olanları bitkin düşecek kadar yormamaları, hasta ve yaralılara iyi davranışlar sergilemeleri, hayırseverliliklerinin kanıtıydı. Düşmana saldırmak için dizilişlerinin tamamlanmasını beklemek ve sonra saldırı davullarını çalmak, iyi niyetli olmalarının kanıtıydı. Menfaat sağlamak için değil, doğruluk için savaşmaları, dürüst olduklarının kanıtıydı. Bunun yanında af dileyenleri bağışlamaları[5] ne kadar cesur olduklarının, başlangıcı ve sonu bilmeleri ne kadar bilge olduklarının kanıtıydı. Bu altı erdem insanların rehberliğinin Tao'su olarak, uygun zamanlarda hep birlikte öğretilirdi. Bu kadim çağların kuralıydı.

Önceki kralların idari tedbirleri: Göğün Tao'suyla uyum içindeydiler, Yer için uygun olanı kurdular. Görevlerinin başındaki insanlardan faziletli olmalarını istediler, tayinleri düzelttiler ve yönettiler.[6] Eyaletleri oluşturdular, feodal pozisyonların hiyerarşisini tanımladılar ve rütbelere göre maaşları paylaştırdılar. Feodal beyler hallerinden memnundu ve verilenleri benimsemişti. Denizlerin ötesindekiler itaat etmeye gelirlerdi. Cezalar kaldırılır ve ordu dinlenirdi. Bu Bilgece Erdem'in başarılarıydı.

Ardından saygın krallar geldi: Dini tören usullerini (*li*), müziği, kanunları ve tedbirleri düzenleyip sonra da beş cezalandırmayı yarattılar. Haksızlık yapanları cezalandırmak için zırhlı birlikleri çoğalttılar. (Feodal bey topraklarına) teftiş gezileri düzenlediler, dört köşedeki (gelenekleri) denetlediler, feodal beyleri bir araya getirip aralarındaki farklılıkları karşılaştırdılar.[7] Eğer feodal beylerden biri kanunlara itaatsizlik yapmışsa, değişmeyecek kuralları bozmaya çalıştıysa, erdemli olmaya sırtını döndüyse, göğün mevsimlerine[9] başkaldırdıysa, o zaman bu kişilerin bu tavırları diğer feodal beylerin önünde suç işlediklerine dair kanıt olarak ilan edilirdi. Daha sonra bunu yüce göğe, güneşe, aya, gezegenlere ve takımyıldızlarına duyururlardı. Yerin tanrılarına, Dört Mevsim'in ruhlarına, dağlara, nehirlere ve devle-

tin Büyük Sunağı'na dua ederlerdi. Sonra önceki krallara kurban sunarlardı.[10] Ancak ondan sonra, yönetici, feodal beylerden önce orduyu harekete geçirir ve; "Bir devlet Tao'ya karşı hareket etmiştir. Sizler, hep beraber bu hareketlerin ıslah edileceği bir yıl, bir ay ve bir gün sürecek bir sefere katılacaksınız. O tarihte ordu (suçlu) devlete varacak ve Göğün Oğlu'yla bir araya gelip bu ıslahın cezasını uygulayacak" derdi.

Devletin yöneticisi ve diğer yüksek rütbeli yetkililer şu emirleri orduya uygulatırdı:

Karşı tarafın topraklarına girdiğinde, tanrılarına hakaret etme, vahşi hayvanlarını avlama, topraktan elde ettiklerine[11] zarar verme, binaları ateşe verme, ormanları kesme, evcilleştirilmiş altı hayvanı, hububatı, alet edevatı alma. Çok yaşlı ya da çok genç biriyle karşılaştığında zarar vermeden geri gönder. Yetişkinlerle karşılaşsan bile, seninle çatışmaya girmedikleri sürece onlara düşmanın olarak davranma. Eğer düşmanın yaralanırsa ona tıbbi müdahale sağla ve geri döndür.

Suçluya gereken ceza uygulandıktan sonra, feodal beylerle birlikte kral, eyaletin yönetimini ve geleneklerini düzeltir ve ıslah ederdi. Saygın'ı yüceltir, aydınlanmış bir yöneticiyi başa geçirir, feodal konumları ve yükümlülükleri düzeltip eski haline getirirdi.

Krallar ve hâkimiyeti elinde tutanların feodal beyleri yönetme yolları altı taneydi:

Toprakla, feodal beylere şekil verdiler.[12]

İdari talimatlarla feodal beyleri uzlaştırdılar.

İyi niyet ve dini yöntemlerle feodal beylerin kendilerine yakın olmalarını sağladılar.

Akıllı ve güçlü askerlerle feodal beyleri memnun ettiler.

Stratejistlerle feodal beyleri sınırladılar.

Silahlar ve zırhlarla feodal beyleri boyun eğmeye zorladılar.

Kötü talihi ve menfaatleri[13] onlarla paylaşarak, feodal beylerin birlik içerisinde olmalarını sağladılar. Feodal beylerin uyum

içinde olmaları için küçük olan devletlerin daha büyük olanlara hizmet etmesini sağladılar.

Hepsini bir araya getirerek dokuz yasağı da duyurdular:

Zayıf devletlerin avantajlarından faydalanan ya da daha seyrek nüfusu olan devletlerin hakkına tecavüz eden feodal beyliklerin sınırları dört bir taraftan küçültülecektir.

Saygın birini öldüren ya da halka zarar veren feodal beyliklere saldırılacak ve görevden alınacaktır.

Gaddarlık yapanlar ve dışarıdakilerin hakkına el uzatanlar tasfiye edilecektir.

Tarlaları yabani hale gelen ve insanları oraya buraya dağılan feodal beylikler küçültülecektir.

Emirlere uymamak için (doğal avantajların) hızına güvenenler zapt edilecektir.

Akrabalarına zarar veren ya da öldürenler ıslah edilecektir.

Yöneticisini öldürmeye ya da tahttan indirmeye teşebbüs edenler öldürülecektir.

Emirleri dinlemeyen ya da devlete karşı direnler tecrit edilecektir.

Sınırlarının içinde ya da dışında asi ve kargaşa çıkarıcı tavırlar sergileyen, hayvan gibi davrananlar ortadan kaldırılacaktır.[14]

2. Göğün Oğlu'nun Yükümlülükleri

Göğün Oğlu'nun görevi, göğü ve yeri model almaya yoğunlaşmak ve önceki bilgelerin[15] (tedbirlerini) incelemektir. Subayların ve diğer askerlerin görevi, atalarına saygılı bir şekilde hizmet etmek, hükümdara ve üstlerine karşı dürüst olmaktır. Aksi halde hükümdar her ne kadar aydınlanmış olsa bile, subaylar düzgün bir şekilde eğitilmemişlerse, hiçbir şey yapamaz.

Çok eski zamanlarda insanlar eğitilirken, her durumda değişmeyecek bir ilişki kurulur, soylu ve sıradan halkın arasındaki ayrım sabitlenirdi –böylece kimse diğerinin hakkına göz dikemez, erdemli ve dürüst olanlar birbirlerinin sınırlarını aşmaz;

hünerli ve usta olanlar diğerlerinin önünü kapatmaz; cesur ve güçlü olanlar diğerleriyle çatışmazdı. Sonuç olarak bütün bu kesimlerin güçleri birleştirilmiş ve düşünceleri uyum içerisindeydi.

Kadim çağlarda, sivil işlerin yönetilme şekli ve içeriği askeriyenin içerisinde uygulanmazdı; askeriyeye uyan kurallar sivillerin alanında[16] görülmezdi. Böylece erdem ve doğruluk hudutları aşarak uygunsuz yetki alanlarına girmezdi.

Diğer subaylara karşı kibirli olmayanlar, mütevazılığın en önemli meziyet[17] olmasından dolayı liderlerinden itibar görürlerdi. Kibirli olmayan çıkarcı değildir, çıkarcı olmayan kavgacı da olmayacaktır. Devletin işleri dinlenirken,[18] liderler onların gerçek doğalarını çözmeye uğraşırlar fakat askeriyenin işleri dinlenirken, subayların meselelerin[19] uygunluğunu tartışmaları zorunludur. Böylece hünerli ve usta olanlar birbirlerini perdeleyemezler. Subaylar emirleri izlediklerinde en büyük ödüle ulaşacaklar fakat uymadıklarında ise infazın[20] en ağırına maruz kalacaklardır. Böylece cesurlar ve güçlüler birbirleriyle uğraşmayacaklar.

Ancak etkili komutlar halka şart koşulduktan sonra (devlet) bunları dikkatlice seçip görevlendirebilir. Ancak, devlet işleri düzene sokulduktan sonra yüzlerce subay etkili bir şekilde tedarik edilebilir. Talimatlar tam anlamıyla gözden geçirildikten sonra insanlar erdemlerini açıkça ortaya koyacaklardır. Tatbikatlar alışkanlık haline geldiğinde insanlar gelenekleri benimseyecektir. Bu, eğitim sayesindeki dönüşümün doruk noktasıdır.

Kadim çağlarda, kaçan bir orduyu çok uzaktan ya da geri çekilen bir orduyu çok yakından takip etmezlerdi. Çok uzak mesafeden takip etmeyince tuzağa düşmeleri zorlaşırdı, aynı şekilde yakalayacak kadar çok yakından izlemediklerinden pusuya yatmaları da zor olurdu. Zafer kazanmada (temel olarak) iyi niyetli oluşları ve güçlerinin temelinde de görgü kurallarına (*li*) riayet etmeleri yatardı. Zafer kazandıktan sonra, öğretileri tekrar kullanılabilirdi.[21] Bu sebeple de ancak gerçek bir soylu, onlara de-

ğer verebilirdi.

Shun, görevlerinin resmi açıklamasını (başkentinde) yaptı çünkü o ilk olarak halkın emirlerini benimsemesini istiyordu. Hsia hanedanlığının hükümdarları, öncelikle askerlerin zihinlerine hâkim olabilmek için yeminlerini ordunun ortasında ettirirdi. Shang hükümdarları yeminlerini şehir kapısının dışında, kamp alanlarında ederlerdi ki, askerler çatışmayı beklerken öncelikle niyetleri sabitlensin. Chou'nun Kral Wu'su silahların ilk çarpışma sesini duyana kadar bekler daha sonra yemin ederdi ki, askerlerin savaşma istekleri en üst noktaya ulaşsın.

Hsia hükümdarları erdemlerini ıslah etti ve asla keskin bıçaklar kullanmadı, böylece silahları birbirine karışmadı.[22] Shang doğruluğa dayandı, bu sebeple ilk olarak silahların keskinliğini kullandı. Chou, güce dayandı, bu yüzden de silahların keskinliğinden sonuna kadar yararlandı.[23]

Hsia, iyiyi yüceltmek için ödüllerini hükümdarlık sarayının içerisinde bahşederdi. Shang, kötüyü korkutup sindirmek için infazları pazar meydanında yapardı. Chou, ödülleri sarayda verir cezaları da halk meydanında yapardı ki, iyiler daha da cesaretlensin kötüler ise dehşete kapılsın. Sonuç olarak üç hanedanlık da erdemi aynı yollarla ortaya koymuştu.

(Beş çeşit) silah birbirine karıştırılmadığında sonuç pek avantajlı olmayacaktır. Uzun silahlar koruma içindir;[24] kısa silahlar savunma için. Eğer silah çok uzunsa yönlendirmek ve yönetmek zor olacaktır; çok kısa olduklarında da düşmana ulaşmayacaktır. Gereğinden fazla hafif olurlarsa, el çabukluğuyla rahatlıkla savrulabilir, fakat böyle bir şey kargaşa yaratacaktır. Haddinden fazla ağır olduğunda da kullanışsız ve hantal olacağından hedefe ulaşmayacaktır.

Hsia'nın hükümdarları için ilk önce doğruluk geldiğinden savaş arabalarını "kancalı arabalar" diye adlandırırlardı. Shang aynı arabalarına onlar için öncelikli olan şey hız olduğundan "yeni ayın savaş arabaları" diyorlardı. Chou'nun "silahların kaynağı"

diye adlandırmasının sebebi ise kusursuzluğu her şeyden üstün tutmalarıydı.[25]

Bayraklara gelince, Hsia'nın en tepede askerlerinin kontrolünü temsil eden siyah bayrağı asılıydı. Shang'ınki göğün doğruluğunu temsilen beyaz renkteydi. Chou, yerin Tao'sunu simgelediğinden sarı rengi kullanırdı.

İşaretleşmek için[26] Hsia parlaklığa verdiği değerden dolayı güneşi ve ayı, Shang heybetine inandığı için kaplanı ve Chou kendi kültürünü temsil eden ejderi kullanırdı.

Ordu haşmetine yoğunlaşırsa insanlar korkup sineceklerdir fakat eğer azametini azaltırsa o zaman zafer kazanamayacaklardır. Eğer liderler halkın doğru davranamamalarına neden olurlarsa bunu takiben, yüzlerce aile gerçek anlamda örgütlenemeyecek, esnaf (kendi işinden) kâr sağlayamayacak, atlar ve diğer büyükbaş hayvanlar tam olarak iş göremezken subaylar da buna bağlı olarak halkı kınamaya başlayacaktır. –Bu durum "abartılı haşmet" olarak adlandırılır ve insanların çok fazla içlerine gömülmelerine neden olur. Liderler, erdeme saygı duymayıp kötüyü ve yanıltıcıyı görevlendirirse, Tao'yla onurlanmaz fakat güçlüyü ve cesuru çalıştırırsa, komutlara uyanlara değil aykırılara değer verirse, iyi davranışlara itibar etmeyip şiddete önem verirse, alt rütbeliler aşağılanır –buna "azalan haşmet" denir. Azalan haşmetin içeriği insanları tümden sararsa, o halk muzaffer olmayacaktır.

Sefere çıkmış bir ordu[27] tedbir almayı ilk meselesi olarak görmeli ki, tüm askerlerinin gücü o seferi tamamlamaya kâfi gelsin. Daha sonra kılıçlar bile çarpışsa, piyadeler kaçışmayacak, arabalılar dörtnala koşuşturmayacaktır. Kaçan düşmanın peşine düşüldüğünde düzen bozulmayacak, böylece kargaşa da çıkmamış olacaktır. Sefer ordusunun dayanışması, dizilişteki sırayı koruyan, askerlerin, atların –yavaş ya da hızlı koşan– güçlerinin tükenmemesini ve verilen emirlerden çıkılmamasını sağlayan askeri disiplinden kaynaklanmaktadır.

Kadim çağda, sivil işleri yürüten biçim ve maneviyat askeri alanda bulunmaz; askeri alanda uygulanan yöntemler de sivil hayata uygulanmazdı. Eğer askeri alana (uygun olan) şekil ve içerik sivil hayata[28] uyarlanmaya çalışılırsa insanların erdemi geriler. Sivil hayata ait olan düzen ve kurallar askeri alanda uygulandığında ise, insanların erdemi zayıflar.

Sivil hayatta kelimeler gelişmiş ve konuşma şekli ağırdır. Kralın maiyetindeki biri saygılı, hürmetkâr ve hizmet etmek üzere kendini eğitmiştir. Çağrılmadığı takdirde asla ileriye adım atmaz; soru sormaz, konuşmaz. İlerlemesi zor fakat geri çekilmesi kolaydır.

Askeri alanda, asker dolaysız konuşur ve ayakta katı bir şekilde durur. Belli bir düzende konuşlandığında asker kararlı bir şekilde hareket etmek için görevine odaklanır. Savaş zırhı giyinenler başlarıyla selam vermezler; savaş arabasının içindekilerin görgü kurallarını (*li*) izlemesine gerek yoktur. İstihkâm içinde yer alanlar aceleyle koşuşturmazlar. Tehlike anında rütbeler arasındaki önceliğe önem verilmez. Sonuç olarak, sivil hayatın davranış usulleriyle askeri standartlar (*fa*) sağ ve sol gibidir.

Kadim çağlarda, saygın krallar insanların erdemini açığa çıkarır ve iyilikleri tüm yönleriyle (arayıp bulurdu).[29] Bu yüzden de erdemliyi asla ihmal etmez, insanları da küçük düşürmezdi. Kimseye diğerlerinden ayrı görerek ödül bahşetmez ya da cezalandırmazdı.

Shun, asla kimseyi ödüllendirmediği gibi hiçbir ceza da uygulatmamıştı, fakat halkı yine de istediği her yerde onun için çalışmaya hazırdı. İşte bu onun erdeminin büyüklüğündendi.

Hsia, insanları ödüllendirir ama cezaları uygulatmazdı. Bu, onun emirlerinin büyüklüğündendi.

Shang, cezaları uygulatır fakat kimseyi ödüllendirmezdi. Bu, onun haşmetinin büyüklüğündendi.

Chou, hem ödülleri hem de cezaları kullandı, bu da onun erdemini azalttı...

Ödüllerin bahşedilmesi, insanlar iyi iş çıkarmanın sonuçlarını en kısa sürede alsın diye, çok fazla (geciktirilmemelidir). Birini cezalandırdığında ise, insanlar kötü bir şey yapmanın zararlarını en kısa zamanda görsünler diye, terfi ettirme.

Büyük zaferleri ödüllendirme, ne üst ne de alt düzey rütbeliler bu başarıdan böbürlenmemelidir. Eğer üst düzey rütbeliler böbürlenemezse kibirli hale gelmezler; diğer taraftan alt düzeydeki rütbeliler böbürlenmediğinde aralarında hiçbir ayrım oluşmayacaktır. Orduda hiç kimse kendini övmezse bu, saygı ve itaatin doruk noktasıdır.

Korkunç bir mağlubiyet olduğunda, hiç kimseyi cezalandırma, üst ve alt düzey rütbeliler itibarlarını kaybettiklerini, saygınlıklarını yitirdiklerini düşünürler. Eğer üst rütbeli askerler sürekli kendi kendilerini kınarlarsa, hatalarından dolayı vicdan azabı çekecek, sürekli kederlenecektir. Diğer taraftan alt düzey askerler aynı şeyleri hissederken kabahatlerini tekrarlamaktan kaçınmaya çalışır. Tüm rütbeliler sorumluluklardan en zorlarını aralarında paylaştırıp dağıtırsa bu, boyun eğmenin zirvesidir.

Kadim çağlarda, sınırda görev yapanlar üç yıldan fazla (mecburi hizmet) yapmazlar ve yönetici kişisel olarak işçilerin emeğini[30] ve işgücünü gözlemlerdi. Ast ve üst rütbeler bu şekilde birbirlerinin hakkına karşılık veriyordu ki, bu da uyumun zirvesiydi.

Askerler bölgenin (güvenliğini sağlama) hedeflerine ulaştıklarında, mutluluklarını göstermek için zafer şarkıları söylerlerdi.[31] Savaş araçlarını gelecekte yeniden kullanılmak üzere bir kenara koyup görevlerinin başındaki insanlara zamanın dinlenme zamanı olduğunu göstermek için Ruh Taraçaları'nı[32] uyandırırlardı.

3. Rütbenin Belirlenmesi

Genelde, savaş başlatmak için: (İlk olarak) rütbeleri ve pozisyonları belirle, başarıları ve kusurları kaydet, dilenci şövalyeleri elinden kaçırma,[33] talimatları ve hükümleri duyur, halk ara-

sında araştırma yap, esnaflar hakkında bilgi edin, plan yaparken yöntembilimini uygula, her sunulanı tam anlamıyla değerlendir, (halkın) hınç ve kin duydukları şeyleri değiştirmeye çalış,[34] şüpheleri yok et, direnci ve gücü besle, yeteneği keşfet ve kullan, halkın yüreğinin sesiyle uyum içerisinde hareket et.

Genelde, savaş başlatmak için: Halkı sağlamlaştır, (arazinin) avantajlarını analiz et, kargaşa halindeyken uygulanması gereken kuralları oluştur, ilerleme ve durma zamanlarını ve yerlerini düzene sok, yerinde ve doğru (yakınmaları) önemse, utanma bilincini büyüt, kanunları uygulat ve cezalandırmalar hakkında tahkikat yap. Ufak suçlar mutlaka cezalandırılmalıdır. Küçük suçların bile infaz edildiği bir yerde büyük (suçlar) nasıl artabilir ki?

Gökle uyum içerisinde ol; gerekli kaynaklardan elinde bolca bulundur, halkı memnun et. Yeryüzü kaynaklarından faydalan, askeri silahlarının kıymetini bil. Bunlara "Beş Plan" denir. Gökyüzüyle uyum içerisinde olmak için mevsimleri takip et; düşman topraklardan ele geçirdiklerinle gerekli kaynakları artır. Halkı memnun etmek için onları cesaretlendir ve liderleriyle barışık ve uyum içerisinde olmalarını sağla. Araziden en iyi şekilde faydalanmak için stratejik noktaları koruma altına al. Silahların değerlendirmesi; ok ve yaylar saldırıya karşı koymak için, mızrak ve topuz savunma için, mızraklı balta destek sağlamak içindir.

Bu beş silahın her birinin de kendine ait kullanım alanları var: Uzun kısayı korur, kısa uzunun hayatını kurtarır. Dönüşümlü olarak kullanıldıklarında, savaşta uzun süre ayakta kalınabilir. Hepsi aynı anda kullanıldığında ordu çok güçlü olacaktır. (Düşmanın) durumunu gördüğünde, kendine denk bulduğun bir savaşçıyla eşleşebilirsin. Buna "yüklenmek" denir.

Savunma ordusu hızlı hareket etmeli, askerlerini cesaretlendirmeli ve onları (liderleriyle) uzlaştırmalıdır. Ancak düşmanın istila etmek üzere olduğu kesin anlaşıldıktan sonra harekete geçilmelidir. Herkes komutanın aklından geçenlere odaklanmalı ve

tek bir beyin olmalıdır.

Atlar, öküzler, silahlar, savaş arabaları, dinlenme ve düzenli beslenme bir ordunun temel dayanaklarıdır. Talimatlar ancak bir hazırlık süreci; savaş ise sadece kısıtlama, ele geçirme meselesidir. Ordunun başkomutanı beden, birlikler kol kanat, beşli manga da el ve ayak parmaklarıdır.

Genel olarak savaş gücün stratejik dengesiyle ilgili bir meseledir (*ch'üan*), çatışma ise cesaret meselesidir. Askerlere savaş düzeni aldırma yetenek meselesidir. (Askerlerinin) isteklerini yerine getir, onları becerileri doğrultusunda yönlendir; yetersiz kaldıkları ya da çok zorlandıkları şeylerden vazgeç. Bunların hepsinin tersini düşman üzerinde uygula.

Genel olarak savaş gökyüzüne, kaynaklara ve mükemmelliğe sahip olma meselesidir.

Savaş için uygun gün ile zaman geldiğinde ve herhangi bir değişiklik yapmaya gerek kalmadığında, kaplumbağa kabuğundaki alametler zafere işaret ettiğinde, olaylar birbiri ardına ince bir zekâyı yansıtırcasına gizemli bir şekilde geliştiğinde, tüm bu olanlar "göğe sahip olma" olarak adlandırılır.

Kitleler (gerekli kaynaklara) sahip olduğunda (devlet de) onlara sahip olacaktır. Ardından halk bu kaynaklarla verimli ve kazançlı şeyler üretir; bu döngüye de "kaynaklara sahip olma" denir.

Askerler tabur düzeninin avantajlarından yaptıkları her işte faydalanıyorlarsa, (savaş için) hazırlanırken eldeki tüm malzemenin gücünü sonuna kadar tüketebiliyorlarsa, bu "mükemmelliğe ulaşma" olarak adlandırılır.

Halk sorumluluklarını yerine getirme konusunda yeterince cesursa, böyle kitleler "(savaştan) zevk alan adamlar" olarak adlandırılırlar.

Ordunun sayısını artırmak ve konuşlanmayı daha aralıksız hale getirmek, gücünü çoğaltmak ve (birliklerin) eğitimine ara vermemek, her şeyin (gücünün sonuna kadar kullanıldığına) inan-

mak, olayların doğasını hissetmek ve kavramak ve ani olaylar karşısında tutuk kalmamak "etkili hazırlık" olarak adlandırılır.

Hızlı savaş arabaları ve çevik piyadeler, oklar ve yaylar ve güçlü savunma "orduyu geliştirmek" olarak adlandırılır. Gizlilik, sükûnet, büyük manevi güç "savaş düzeninin sağlam olmasıyla" sonuçlanır. Bu noktadan çıkışla, saldırmak ve karşı durmak "çoğaltılmış güç" olarak adlandırılır. Ufak çaplı eylemlerde üst rütbeliler komutları verir ve (sürekli bir şekilde alt rütbelilere talim yaptırır). Bu sisteme "savaş düzenindeki (birliklerin) eğitimi" denir. (Hem komut vermek hem de yönetmek için) uygun subaylar olması, her şeyin (gücünden sonuna kadar istifade etmek) olarak adlandırılır. Algılanan ve (yönetilen) her şeyle uyum içerisinde olunduğunda, bunun anlamı "idareyi sadeleştirme" olur.

Arazinin büyüklüğüne göre birliklerinin (sayısını) belirle ve konuşlandırmaları düşman sayısıyla orantılı olarak ayarla. Saldırı sırasında, savaşa başlarken, savunma yaparken, ilerlerken, geri çekilirken ve durunca öncü ve artçı kuvvetlerin düzenli olmalı, piyadelerle arabalılar uyum içerisinde hareket etmeli. Buna "iyi planlanmış sefer" adı verilir. Eğer komutları izlemez, (astlarına) güvenmez, uyum içerisinde olmaz da aksine gevşek, dikkatsiz, şüpheci, bezgin, korkak, sorumluluktan kaçan, sinmiş, problemli, kontrolsüz, kederli ya da savsak olursan, buna "felaket sefer" adı verilir. Askerler aşırı böbürlenmeden, sefillik derecesinde şiddetten, hoşnutsuzluktan ve sızlanmalardan, daimi korkudan, yaşanan olayların üzerine hissedilen pişmanlıktan dolayı acı çekiyorlarsa, bu durum "telef olmuş ve çökmüş" olarak adlandırılır. Geniş ya da küçük, dayanıklı ya da zayıf olmak, yerleşim düzenini değiştirmek, –her yönüyle (düşmanla) eşleşen– büyük sayıları ya da küçük grupları kullanmak, "savaşta (*ch'üan*) gücün stratejik dengesini (kullanmak)" olarak bilinir.

Genelde savaş başlatmak için: Uzak mesafeler için casus kullan, çevrende olup biteni gözlemle, mevsimlerle uyum içinde hareket et, (düşmanın) önemli kaynaklarının avantajlarını kullan,

iyi niyet ve karşılıklı güvene itibar et, şüphecilerden uzak dur. Askerleri doğruluk ve dürüstlüğün coşkusuyla canlandır, harekete geçir; meseleleri çözmek için en uygun zamanı kolla. İnsanları nazik bir şekilde görevlendir. Düşmanı gördüğünde sessiz kal; kargaşa başlatıldığında hemen cevap verme. Tehlikeli ve zor bir durumla karşılaşıldığında halkını unutma. Sınırlarının içerisinde cömert ve iyi niyetli ol. Ordunun içerisinde cesur ve yüce gönüllü ol. Kılıçlar çarpıştığında kararlı ve eli çabuk davran. Devletin içerisinde uyum, ordunun içerisinde de standartlar olmalıdır. Kılıçlar çarpıştığında (savaş alanının durumunu) incele. Devletin içerisinde işbirliğini, ordunun içerisinde dürüstlüğü, savaş sırasında da iyi niyeti geliştir.

Askeri düzen için: İlerlerken en önemli şey askerlerin dağıtılmasıdır; karşılıklı çarpışma sırasında kalabalık olmak ve her türden silah kullanmaktır. Halka eksiksiz ve dikkatli talimatlar verilmelidir; dinginlik komutların temelini oluşturur. Azamet, aşikâr olduğunda avantajlı hale gelir. İnsanlar birbirlerini dürüstlüğün gerektirdiği gibi korursa, çarpışma içinde birbirlerini teşvik etmiş olurlar. Çok ayrıntılı düşünülmüş birçok planın başarısı kanıtlandığında, insanlar ona itaat edeceklerdir. Eğer en doğru zamanda içtenlikle itaat ederlerse, bunu takip eden meseleler de düzenli bir şekilde çözülecektir. Olaylar belirginleşmeye başladığında, gözler onu net olarak algılar. Planlar yapıldığında zihinler güçlü olur. Saldırının da geri çekilmenin de hiç tereddütsüz ne zaman yapılacağı bilindiğinde, plan yapmadan da ortaya çıkılabilir. Hukuki işler dinlendiğinde ve suçlu cezalandırıldığında, atamalarını ve bayraklarını kasten gereksiz yere değiştirme.

Ne zaman ki işler başarıyla icra edilir, halk da sabredip göğüs germeye devam eder; eski taktiklerle uyum içerisinde olduklarında mutlaka etkisi altına girerler. Edilen yemin anlaşılır olduğunda, ilham verdiği askerler güçlenir ve sen de uğursuz alametlerin (etkisini) ortadan kaldırmış olursun.

Kötü ve talihsiz alametleri (hayırlı işaretlerden) ayırt etmenin

Tao'su şu şekildedir: Kişi dürüstlüğüyle tanınır. (İnsanları) iyi niyetle vazifelendir ve kuvvetle yaklaş,[36] (azametli devletin) temellerini kur, Göğün Altındaki Herkes'in stratejik gücünü bir araya getir. O günden itibaren halinden memnun olmayan hiç kimse olmayacaktır. Bu yöntem, "halkın iki misli yönetilmesi" olarak adlandırılır.

Bir diğeri, gücün stratejik dengesi (*ch'üan*) tarafından verilen avantajlar olarak adlandırılır. (Düşmanın) sahip olduğu abartıları arttır, sevdiklerine el koy. Böylece harici yapılan bir hareketin sonucunu dahili olarak alabilirsin.

İlki, adam olmak; ikincisi, dürüstlük; üçüncü, dil; dördüncü, yetenek; beşinci, ateş; altıncı, su; yedinci, silahlar. Bunlar yedi idari ilişkinin temel taşlarıdır.

İhtişam, kâr, utanç ve ölüm "Dört Korunma" olarak adlandırılmıştır.

Azametli görünürken aynı zamanda cana yakın ve hoşgörülü olmak, niyetleri değiştirmenin ve günah işlemeden korunmanın (yoludur). Her şekilde de bu bir Tao'dur.

Ancak hayırseverlik insanları kendine çeker; fakat eğer kişi hayırsever olmasına rağmen sözüne güvenilir değilse, bir süre sonra kendi kendine yenilir. Adamlara adam gibi davran; dürüstle dürüst ol, en doğru dili kullan ve sadece gerçekten gerekli yerde ateşi kullan.

Savaşın Tao'su için: (İnsanların) *ch'i*'sini (ruhunu) arttırdıktan, devletin tedbirlerini ve düzenini (ödüllendirmeleri ve cezalandırmaları) kanunlaştırdıktan sonra merhametle, yumuşak huyla etraflarını kuşat ve demeçlerinle liderlik yap. Korkularından dolayı onları azarla; insanları arzularıyla uyumlu görevlere ata. Düşmanın sınırlarını geçtikten ve topraklarının kontrolünü eline aldıktan sonra, halkı devlet mercilerinde görevlendir. Bu taktik "savaşın yöntemleri" olarak adlandırılır.

Tüm insani meziyetler toplumun arasından seçilmelidir. İsimleri ve yaptıklarıyla uyumlu olup olmadıklarını görmek için hareketlerine bakıp değerlendir, seçilen kişiler uygulamalarda

mükemmel olmalılardır. Eğer bazı performanslarda başarılı olamıyorlarsa o zaman senin onlara liderlik etmen gerekir. Eğer beklenen tüm performanslarda başarılı oluyorlarsa, o zaman teknikleri unutmayacaklarına emin olman gerekir.[38] Başarılı bir şekilde üç kez sınadıktan sonra, (yeteneklerine) şahitlik et.[39] İnsan hayatı için en uygun olan şey, kanun olarak belirlenmiştir.

Genel olarak kargaşa anında emirleri uygulatmanın Tao'su ilk olarak cömertlik; ikinci, inanılırlık; üçüncü, netlik; dördüncü, birlik; beşinci doğruluk; altıncı, (otorite tarafından biçimlendirilmiş) değişiklik; yedinci, merkezi otoriteyi içermektedir.

Kanunları oluşturmanın Tao'su ilk olarak, (kısıtlamaların) kabul edilmesini; ikinci olarak, yöntemleri; üç, (doğruyu ve yetenekliyi) tespit etmeyi; dört, (idarede) çabukluğu; beş, sembollerle özellikleri ayırt etmeyi; altı, renkleri düzene sokmayı; yedincisi, bütün subaylara aynı davranmayı içerir.

Orduda, kanunların (gücü) sadece bir kişide toplanıyorsa bu "merkeziyetçilik" olarak adlandırılır. Yöneticinin altındaki herkes kurallardan korkuyorsa kurallar "kanun" olmuştur. Ordu küçük şeyleri dinlemiyor, savaştayken kendi çıkarı için küçük avantajlardan faydalanmıyor ve çarpışma günü planları zekice ve göze çarpmayan şekilde tamamlıyorsa bu "Tao" dur.

Savaş sırasında: Dürüstçe uygulanan yöntemler etkili bir şekilde sonuç vermediğinde merkezi kontrol (başlatılmalıdır). (İnsanlar) kendilerini (erdemli olmaya) adamazlarsa, o zaman kanunlar uygulanmak zorundadır. Eğer insanlar birbirine güvenmezse, birlik olmazlar. Eğer ağır hareket ediyorlarsa, gayrete getir; eğer şüphecilerse (şüphelerini) gider. Eğer insanlar yöneticilerine güvenmezse kamuya ilan edilen her ne varsa değiştirilmemelidir. Bu kadim çağlardan gelen idari bir kuraldır.

4. Katı Pozisyonlar[40]

Genel olarak, Savaşın Tao'su için: Mevziler kesinlikle katı bir şekilde belirlenmelidir; idari tedbirler sert, dayanıklılık sürekli

olmalıdır. (Askerlerin) *ch'i*'si kısıtlanmalı ve (subayların ve halkın) fikirleri bir olmalıdır.

Genel olarak, Savaşın Tao'su: Tao'yu anlayan ve doğruluğu ortaya koyan insanları rütbelendirip görevlere ata. Birlikler ve mangalar oluştur.[41] Tartışmaları ve davaları düzenle. Dikey ve yatayın arasına doğru (mesafeyi) koy.[42] Söylenenlerin gerçeklerle uyum içerisinde olup olmadığını (soruştur).

Konuşlanmış askerlerin önce ilerlemesi ardından da saklanarak sinmesi gerekir; çömelmiş pozisyondan kaçmak için önce hızlıca ilerlenmeli sonra tekrar diz çökmelidir.[43] Eğer dizilişin yoğun olmasından ürküyorlarsa ve tehlike altındalarsa onlara oturur şekilde bir konuşlanma öner. Böylece (düşman) uzaktan göründüğünde askerler korkmayacaktır ve eğer düşman yaklaşırken öylece yaklaşmalarını izlemezlerse çok fazla telaşlanmayacaklardır.[44]

Başkomutan atından indiği zaman sol ve sağ kanatların komutanları da iner, zırh giyenlerin hepsi çöker ve ordu yavaş yavaş ilerlerken ant içilir.[45] Tüm askerler, başkomutanından piyade manga liderine kadar zırh giyer.[46] Yoğun ve sakin güçlerin konuşlanma düzenlerini hesapla. Atları harekete geçmek üzere hazırla; piyadelere ve zırhlı askerlere yaygara kopartmalarını emret. Eğer başarısız olacaklarını hissediyorsan askerleri daha sıkı bir biçimde dağıt. Dizlerinin üzerinde olanlar aynı zamanda ellerini de yere koyarak ilerlemeli; çömelmiş olanlar boylu boyunca uzanmak zorundadır. Bir süre emeklet sonra rahat pozisyona geçmelerini söyle.[47] Ayağa kaldır, haykırarak davullara doğru koşmalarını emret. Sonra zillerle durmalarını işaret et. Bu kez hiç ses çıkarmadan asgari kuru istihkakla ant içtir. Birlikleri dizlerinin üzerinde geri geri yürüterek geri çek.[48] Firarilerileri yakala ve (kaçmayı) planlayan diğer askerleri durdurmak için her birini kısa ve öz bir şekilde infaz et. Liderlik etmek için sürekli haykırarak konuş.[49] Eğer askerlerin düşmandan çok fazla korkmuşsa sen de onları öldürmekle ve ağır cezalarla tehdit etme; aksine yüce gö-

nüllü, bağışlayıcı bir izlenim ver. Ne için yaşamak zorunda olduklarını anlat onlara.[50] Görevlerinde destek ol.

Üç Ordu içerisinde ıslah edici hareketler yarım günden fazla dayatılmaz. Hapsederek cezalandırma süresi dinlenme aralıklarının ötesine geçemeyeceği gibi yiyecekleri de yarıdan daha fazla azaltılamaz. Eğer sen şüphelerini ve kuruntularını giderirsen seni sorgusuz izler, komutlarına itaat ederler.

Genel olarak bir savaşta asker gücüyle ayakta kalır, cesaretiyle zafer kazanır. Sağlam savunmayla düşmana karşı durabilir fakat ancak tehlikeye girerek zafer elde eder. Askerlerin düşüncelerde bir boşluk yoksa yeni bir *ch'i* dalgası zafer getirecektir. Zırhla asker güvendedir, silahları kullanarak zafere ulaşabilir.

Genelde savaş arabaları güvenliği yakın konuşlanmayla sağlar; piyadeler çömelerek bütün haline gelebilir; zırhlılar ağırlıklarıyla savunma duvarı oluşturur; [51] zafere silahların hafifliği sayesinde ulaşılır.

Zafere odaklanan askerlerin tek gördükleri şey düşmandır. Zihinleri korkuyla dolu olan askerler ise dehşetten başka bir şey göremez. Bu iki farklı düşünce kesiştiğinde ve (harekete geçmeye) karar verildiğinde (başlıca önemli olan şey) her iki düşünce tarafından hissedilenlerin avantajlarını toparlayıp aynı şekilde hareket etmektir.[52] Bu bütünlüğü oluşturmak komutanın görevidir. Ancak otoritenin (*ch'üan*) perspektifinden görülebilir.

Genel olarak, savaş sırasında: Düşman topraklarının bir yerine kadar hafif silahlı kuvvetle girersen tehlikeli olur.[53] Eğer çok ağır kuvvetlerle düşman topraklarının derinlerine doğru ilerlersen hiçbir sonuç elde edemezsin. Hafif silahlı kuvvetlerle düşman topraklarının derinlerine ilerlemeye çalışırsan mağlup edilirsin. Ağır kuvvetlerle düşman topraklarında bir parça ilerlersen karşına çıkacak düşmanla başarıyla savaşabilirsin. Sonuç olarak savaş sırasında hafif ve ağır kuvvetler karşılıklı olarak birbirleriyle ilgilidir.

Mola esnasında silahlara ve zırhlara dikkat et.[54] Yürürken saf-

lara ve sıralara dikkat et. Çarpışma esnasında ilerlerken ve durunca tedbirli ol.

Genel olarak, savaş sırasında: Sen saygılıysan, (birlikler) kanaatkâr ve hoşnut olurlar. Sen askerlere önayak olursan, onlar da seni izler. Komutlar sıkıntı verici olduğunda askerler duymazdan gelir. Komutlar düzgün ölçülerde verildiğinde, askerler ciddi anlamda kabul edeceklerdir. Davul sesi ne kadar hızlı gelirse, o kadar hızlı hareket edilir. Davul ölçülü olarak çalmaya başladığında askerler de buna uygun bir şekilde hareket ederler. Üniformaları hafif olduğunda kendilerini daha çevik; parlaksa ya da cilalıysa daha güçlü kuvvetli hissederler.

Genel olarak, atlar ve savaş arabaları dayanıklı ve güçlü, zırhlar ve silahlar daha üstün ve elverişli olduğunda az sayılı birlikler bile düşman topraklarının derinlerine nüfuz edebilir.[55] Eğer sen (rütbelerin hepsine) eşit davranırsan, hiçbiri büyük son için çaba sarf etmeyecektir. Ama eğer sadece sorumluluk alana değer verirsen, birçoğu ölümü bile göze alacaktır. Yaşama gereğinden fazla değer verirsen, askerlerin kafasında çok fazla çelişki doğacaktır; eğer ölümün (kendisini) onurlandırırsan bu kez de askerler zafer kazanamayacaktır.

Genelde, askerler hiddetle ya da azametin (korkusuyla) değil doğruluk ve devletin menfaati için ölecektir.

Genelde, iyi eğitilmiş askerlerin ölüme hiç düşünmeden yürümesi Savaşın Tao'sudur. Bu Tao'nun etkisi altına girildiğinde doğruluk için ölmeye hazır olacaklardır.

Genel olarak, savaş sırasında: (Birliklerin manevi gücü) olup olmadığını dikkate alarak, ona uygun şekilde hareket et. Gökle, askerlerle uyum içinde ol.[56]

Genel olarak savaş sırasında: Üç Ordu üç günden fazla tetikte olmamalıdır; basit bir seferde yarım günden daha uzun tetikte olmamalıdır; muhafaza birlikleri nöbetçiyken, askerler dinlenme aralıklarını aşmamalıdır.[57]

Savaş sırasında başlangıç noktasını doğru kullananlar üstün

başarı gösterir; ardından savaşı nihayete erdirenin üstünlüğü tartışılmaz.[58] Savaş, stratejinin kontrolünü elinde tutmak, usta zekâyı koruyabilmektir. Çıkış ve bitiş noktası sadece gücün stratejik dengesinden (*ch'üan*) (istifade etme) meselesidir.

Genel olarak, zafer kazanmak hususunda: Üç Ordu bir vücut olarak birleştiğinde başarı elde edeceklerdir.

Genel olarak, davullar için: Bayrakların ve flamaların (yerleşimini yönlendiren) davullar vardır; savaş arabalarının (ilerlemesi) için, atlar için,[59] piyadeleri (yönlendirmek) için, farklı tarzda birlikler için, baş[60] için, ayaklar için[61] farklı davullar çalar. Yedisinin hepsi de gerektiği gibi hazırlanarak düzenlenmiştir.

Genel olarak, savaş sırasında: Diziliş halihazırda sağlam olduğunda daha fazla ağırlaştırma. Ana kuvvetler ilerlerken, diğer tüm birlikleri aynı yola sokarak hepsini tehlikeye düşürme.

Genel olarak savaş sırasında: Savaş alanının düzenlenmesi zor değildir; zor olan konuşlanmış pozisyondaki askerlere komuta etmek için doğru noktayı bulmaktır. Askerleri bir düzene sokmak hüner değildir; asıl mesele bu düzen içerisinde onların görevlendirilmesidir. Ne yapacağını bilmek değil, yapacağın hareketin etkili olup olmayacağını bilmek zordur. (Yerleşimin dört bir tarafından) askerlerin kendi doğası vardır. Karakterleri bölgeden bölgeye değişiklik gösterir. Eğitimleri boyunca bölgesel özelliklere adapte olduğundan her bölgenin gelenekleri farklılık gösterir. (Sadece) Tao yoluyla gelenekler dönüştürülebilir.

Genel olarak, (birlikler) sayıca çok ya da az olsa da, halihazırda zafer elde etmiş olsalar da, sanki böyle bir başarı[62] hiç elde edilmemiş gibi davranmaları gerekir. Birlikler silahlarının şiddetinden böbürlenmemeli; zırhlarının sağlamlığından, arabalarının dayanıklılığından, atlarının kalitesinden konuşmamalı ve kendilerini başarının sahibi olarak görmemelidir –çünkü henüz Tao'ya sahip değildirler.[63]

Savaş sonunda eğer zafer seninse, başarını paylaş ve birliklerinle beraber övün. Savaşa yeniden girmek üzereysen, ödül-

lerini daha cömert, cezaları daha ağır ver. Eğer onlara zafer kazanacak şekilde komuta edemediysen, kendi suçunu kabul et. Yeniden savaşmak zorunda kalırsan, yeminini et ve birliklerini ileri pozisyonda konuşlandır. Daha önceki taktiklerini tekrarlama. Kazansan da kazanamasan da bu yöntemden vazgeçme çünkü buna "Doğru İlke" denir.

Genel olarak, insanlar hususunda: Onları hayırseverlikle kurtar; savaşa doğruluk ilkesiyle gir. Bilgeliğe dayanarak karar ver, cesurca savaş, güvenilirliğin sayesinde tek otorite ol, menfaatlerini anlatarak cesaretlendir, daha önceki başarılarınla hedefe ulaş. Bedenin iyiliği benimsemeli ve hareketlerin dürüstlük çerçevesinde olmalı. Maddelerin (doğasına) güvenmek bilgelik, kusursuza güvenmek cesaret göstergesidir. Uzun süreli ilişkilere güvenmek iyi talihe önderlik yapar. Buna bağlı olarak gelen sonuçlar kazançlı ve askerler de saygılı ve hürmetkâr olur. Askerler ordunun başarısızlıklarının nedenini kendilerinde aradıklarında kıymetli sıfatına ererler.[64] Fakat istenmeyen bir sonuç karşısında kalben hiçbir rahatsızlık hissetmezlerse, git gide kendi güçlerini tüketeceklerdir.

Genel olarak, savaş sırasında: Zayıf ve sessiz olana saldır, güçlü ve sessiz olandan kaçın. Yorgun olana saldır, iyi eğitilmiş ve tetikte olandan kaçın. Gerçekten korkmuş olana saldır. Sadece çok az tedirgin olduğunu (belli edenden) kaçın. Kadim çağlardan beri bunlar (orduyu yönetmenin) kurallarıdır.

5. Kitleleri Görevlendirmek

Genel olarak, Savaşın Tao'su için: Az sayıda askeri görevlendiriyorsan, mutlaka konuşlanmanın sağlam olmasına dikkat etmelisin.[65] Geniş kitleleri görevlendiriyorsan, dizilişleri mutlaka çok iyi düzenlenmiş olmalı. Az sayıdaki kuvvetle düşmanı taciz edip rahatsızlık vermek daha kolaydır; geniş kitlelerle ise sıradışı (taktikleri)[66] çok rahat kullanabilirsin. Çok sayıda askeri görevlendirdiğinde, ilerle ve dur; az sayıda askerle ise, ilerle ve

geri çekil. Eğer fazlayken az sayıdaki düşman güçleriyle karşılaştıysan, belli bir mesafeden etraflarını sar fakat bir tarafı açık bırak.[67] (Diğer taraftan) tam tersine bir durum söz konusu olduğunda, güçlerini (gruplara ayırarak) dönüşümlü olarak saldırtıp geniş kitleleri saf dışı bırakabilirsin. Eğer düşman askeri belli belirsiz etrafınızı sarıp askerlerini sıkıştırmaya çalışıyorsa, bundan kendine avantaj sağlamalısın. Eğer stratejik bir pozisyonda zorlu bir mücadele veriyorsan bayraklarını (geri çekiliyor gibi) olduğun yerde bırak ve (düşman saldırdığında) karşı saldırı başlatmak için geri dön. Düşman çok fazlaysa, birliklerini bir noktaya topla ve etrafınızı sarmalarına izin ver. Düşman sayıca daha az ve ürkmüş haldeyse yollardan birini açık[68] bırakarak diğer yolları kapatıp kaçmalarına izin ver.

Genel olarak, savaş için: Rüzgârı arkana, dağları önüne, tepeleri sağına ve kanalları soluna al. Islak zeminleri ve engebeli yolları geç. Düzenli adımlarla yürümeye devam et, daha sonra kaplumbağanın kabuğuna benzer bir zeminde (kamp kurmak için) dur.

Genel olarak, savaş için: Mevzilendikten sonra hareketlerini izle. Düşmanı takip et ve harekâtı başlat. Eğer (bizim saldırımızı) bekliyorlarsa buna göre hareket et. Davulları, düşman karşı taraftan görünmeden önce çalma. Saldırıyı onlar başlatıyorsa, güçlerini sağlamlaştırarak gelişlerini gözlemle.

Genel olarak, savaş için: Çok ve az sayıdaki birliklerini düşmanın taktiksel değişikliklerini gözlemlemek için (görevlendir); savunma güçlerinin sıkılığını ayrıntılı incelemeleri için bir ileri bir geri çekil. Zayıf noktalarını bulmak için düşmanı tehlikeyle karşı karşıya bırak. Dikkatlerinin bir süre sonra dağılıp dağılmayacağını gözlemlemek için durgun ve sessiz kal. Kuşkularını gözlemlemek için hareket et. Ani bir saldırı başlat ve ne kadar disiplinli olduklarını gör.

Emin olmadıkları noktalara saldırı düzenle. Telaşlı[69] oldukları anda saldır ki mevzilerini sıkılaştırmak zorunda kalsınlar. Dü-

zenlerinin tersine ani bir hücum daha başlat. Zararı[70] önlemek için yaptıkları (hatalardan) faydalan. Stratejilerini engelle. Fikirlerini ele geçir. Korkularından faydalan.

Genel olarak, kaçan düşmanı takip ederken dinlenme. Eğer düşman askerlerinden bir kısmı yolda durursa dikkatli ol![71]

Genel olarak, düşmanın başkentine yaklaşırken, ilerlemek için bir yolun olmak zorunda; geri çekilmeye karar verdiğindeyse, mutlaka bir dönüş güzergâhı belirlemelisin.

Genel olarak, savaş için: Eğer ilk sen hareket edersen (çok erken) bitkin düşme ihtimalin fazla olur. Eğer (düşmandan) sonra hareket edersen (askerler) endişeye düşebilir. Mola halindeyken (askerler belki) gevşeyip dikkatsizleşebilirler; fakat eğer dinlenmezlerse bu kez de çok erken bitkin düşebilirler. Fakat yine de çok uzun süre mola vermek onların yeniden endişelere ve korkulara kapılmasına sebep olabilir.

Son Veda'nın yazılı olduğu mektuplar "hayata dair bütün düşüncelerden ilişkiyi koparmaya" göndermeler yapmaktadır. Seçkin birliklerin seçilmesi ve silahların sınıflandırılması "askerin gücünün artırılması" olarak adlandırılır. Askeri donanımları bir kenara bırakıp, sadece asgari oranda istihkakla yola çıkmak "askerin düşüncelerini açmak" olarak adlandırılır. Kadim çağlardan bu yana bu kural uygulanmaktadır.

3

Sun Tzu'nun Savaş Sanatı

孫子兵法

Çevirmenin Önsözü 207
1. İlk Değerlendirmeler 217
2. Savaşın Maliyeti 219
3. Saldırı Planlama 221
4. Askeri Mevzilenme 223
5. Stratejik Askeri Güç 225
6. Boşluk ve Doluluk 227
7. Askeri Çarpışma 229
8. Dokuz Değişiklik 232
9. Orduya Manevra Yaptırma 233
10. Arazi Yapıları 237
11. Dokuz Arazi 240
12. Kundaklama 245
13. Casus Kullanımı 247

Çevirmenin Önsözü

Yedi Savaş Klasiği içinden Batı'da yaygın olarak incelenen tek eser Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı* olmuştur. Napolyon tarafından çalışılıp uygulandığı belgelenmiş ve muhtemelen yüksek rütbeli Nazi askerleri tarafından da kullanılmış olan *Savaş Sanatı*, ilk olarak Fransız bir misyoner tarafından Fransızca'ya çevrilmiştir. *Savaş Sanatı* iki bin yıldır sıradan vatandaşların bile ismini bildiği bilimsel bir eser olarak Asya'da var olmuştur. Çinli, Japon ve Koreli gerillaların ve profesyonel askerlerin tamamı tarafından çalışılıp kullanılan Sun Tzu'nun savaş stratejileri M.S. 8.[1] yüzyılda efsane haline gelen Japon savaşlarında çok önemli bir role sahip olmuştur. Kitabın içeriği, içinde bulunduğumuz yüzyılda farklı alanlarda hararetli çatışmalara ve felsefi tartışmalara sebebiyet vermiştir. Kitap, Lionel Giles[2] ve Samuel B. Griffith[3] tarafından İngilizceye çevrilmiş ve geniş kitlelerce erişimine olanak sağlanmış olsa da, ilave çeviriler yapılmaya devam edilmektedir. Yeni çevirilerin bazıları –bilerek ya da bilmeyerek– her ne kadar Giles'in çevirisinin farklı kapaklarla basılmış halleri olsa da, diğerleri tamamıyla yeni çalışmalar[4] olarak görülebilir.

Sun Tzu ve Metin

Uzun yıllardır *Savaş Sanatı* Çin'in en eski ve en kapsamlı savaş eseri olarak kabul görmüş, bunun dışındaki tüm eserler en iyi ihtimalle ikincilik statüsüne erişebilmişlerdir. Gelenekselciler bu metni *Shi chi*'de ve MÖ 512'de başlayıp 6. yüzyılın son yıllarına kadar kaleme alınan *Wu ve Yüeh'in İlkbahar ve Sonbahar Yıllığı*'nda adı geçen Sun Wu'ya atfedip, kitabın bu tarihteki Sun Wu'nun askeri stratejilerine ait olduğunu savunurlar. Diğer otoriteler ise (1) var olan metindeki terimlere, olaylara ve felsefi kavramlara[5] (2) dair çok sayıda kronolojik hataya dikkat çekerek, Sun Wu'nun Wu ve Yüeh[6] arasındaki savaştaki rolünün önemine dair

herhangi bir kanıtın olmadığının altını çizerler. (3) Yine bu otoriteler *Savaş Sanatı*'nda anlatılan gelişmiş savaş tekniklerini barındıran büyük ölçekli savaşlarla MÖ[7] 6. yüzyılın sonuna damgasını vuran küçük ölçekli, azgelişmiş savaşlar arasındaki farklara da dikkat çekmişlerdir.

Gelenekselciler, diğer bütün askeri yazılarda *Savaş Sanatı*'ndan kapsamlı alıntılar olduğunu ve bu durumun *Savaş Sanatı*'nın yazılı ya da sözlü biçimde diğer bütün askeri metinlerden[8] önce var olduğunu gösterdiğini iddia etmektedir. *Ssu-ma Fa* tarafından bir araya toplanan, Sun Tzu'ya mal edilen arazi tespiti gibi analitik kavramların kökeni SunTzu'nun başka metinlerden yararlanmış olabileceğine değil, olsa olsa Sun Tzu'nun eserinin diğer bütün metinlerden önce var olduğuna kanıt olarak görülmüştür.

Metindeki genişleme ve gözden geçirmeler göz ardı edilse dahi, gelenekselcilerin iddiası MÖ 500'den önceki iki bin yıldır var olan ve gelişen savaşları ve gelişen taktikleri göz ardı etmekte ve uzun yıllar süren bu savaşlarda üretilen bütün savaş stratejilerini Sun Tzu'ya[9] mal etmektedir. Kısaca, eserinden pasajların önceki metinlerde bulunması eserin Çin edebiyatının erken dönemlerinde yazılmış olduğuna dair kanıt olarak görülmüştür; ancak bir o kadar geçerli olabilecek diğer bir iddia da böylesine sofistike bir metnin ancak uzun yıllar süren savaşlar sonunda elde edilen deneyim ve birikimler sonucu yazılmış olabileceğidir. Kaldı ki, kitapta bulunan temel kavramlar ve yaygın bölümler, kitabın durduk yerde yaratıldığını değil, geniş kapsamlı askeri geleneğin[10] bir ürünü olduğunu destekler niteliktedir.

Şu an için müdafaası mümkün olmayan ve kitabı bir uydurma[11] olarak gören şüphecileri bir yana bırakırsak, *Savaş Sanatı*'nın yazıldığı zamana dair üç ana görüş bulunmaktadır. Birinci görüş, kitabın son derlemesinin Sun Wu'nun ölümünden çok kısa bir süre sonra MÖ 5.[12] yüzyılda yapıldığını savunurken, kitapta yeralan bilgilerden ortaya çıkan ikinci görüş, kitabın Savaşan

Devletler Dönemi'nin orta ya da son dönemlerinde, yani MÖ 4 ya da 3.[13] yüzyılda yazıldığını savunur. Yine yeni bulunan metinlerdeki bilgilerden yola çıkan üçüncü görüş ise, kitabın MÖ 5.[14] yüzyılın sonlarında derlendiğini iddia etmektedir. Özellikle gelenekselcilerin bu konudaki duygusal tutumları göz önüne alındığında bu konuda kesin bir yargıya varılması çok olanaklı görünmemektedir. Ancak Sun Tzu'nun yaşadığı, sadece savaş stratejileri üretmekle kalmayıp muhtemelen komutan olduğu ve adını taşıyan kitabın çekirdeğini kendisinin derlediği gerçekçi bir varsayım olacaktır. Sonrasında, temel öğretiler muhtemelen aile içinde ya da birbirine sıkıca bağlı müritler tarafından yeni nesillere aktarılmış, yıllar süren bir zaman dilimi içinde gelişerek yeni eklenen bölümlerle genişletilmiştir. Metnin ilk düzeltmelerinden birinin Sun Tzu'nun öğrencilerinden olan ve öğretilerini kendi *Savaş Sanatı*'nda açıklayan Sun Bin tarafından yapılmış olması mümkündür.

Shih chi, içlerinde Sun Tzu'nun[16] da olduğu seçkin stratejist ve komutanların biyografilerini bir araya toplamakla birlikte, *Wu ve Yüeh'in İlkbahar ve Sonbahar Yıllığı* –içerisinde sadece bir yıla ait gerçekleşen olayların olduğu kayıt– aşağıda sunulan daha ilginç bir versiyonu içermektedir:

Kral Ho-lü'nün saltanatının üçüncü yılında Wu'nun komutanları Ch'u'ya saldırmak istemişler fakat hiçbir girişimde bulunmamışlardır. Wu Tzu-hsü[17] ve Po Hsi birbirleriyle konuşurlar: "Biz subayları yetiştirir, kral adına planlar yaparız. Bu stratejiler devletin avantajınadır ve bu sebeple kral Ch'u'ya saldırmalıdır. Ama kral bütün kararları ertelediği gibi orduyu harekete geçirecek gibi de görünmüyor. Ne yapmalıyız?"

Bir süre sonra Wu'nun kralı Wu Tzu-hsü ve Po Hsi'yi sorguya çeker: "Orduyu dışarı göndermek istiyorum, ne düşünüyorsunuz?" Wu Tzu-hsü ve Po Hsi, "Emri verdiğinizi duymak isteriz" derler. Wu'nun kralı gizlice bu ikisinin Ch'u'ya karşı büyük bir nefret beslediğini düşünür ve orduyu dışarı çıkarıp yok

etmelerinden korkar. Kulesine tırmanıp yüzünü güney kanadına dönen Kral, bir süre sızlandıktan sonra derin bir iç çeker. Bakanlarından hiçbiri kralın ne düşündüğünü anlamamaktadır. Wu Tzu-hsü kralın karar vermemiş olduğunun farkına varır ve kendisine Sun Tzu'yu önerir.

Gerçek ismi Wu olan Sun Tzu, Wu'nun[18] yerlilerindendir. Askeri stratejiler konusunda çok engin bir bilgiye sahip olmakla birlikte kendini medeniyetten uzak tuttuğundan Sun Tzu'nun yeteneği normal insanlar tarafından bilinmemektedir. Akıllı, yetenekli ve aydınlanmış biri olan Wu Tzu-hsü, Sun Tzu'nun düşmanına sokulup yok edebilecek yetenekte olduğunu çok iyi bilmektedir. Bir sabah askeri stratejiler tartışılırken Wu Tzu-hsü, Sun Tzu'nun adını yedi kez dile getirir. Wu Kralı, "Bu adamı övmek için hiçbir fırsatı kaçırmadığını gördüğümden, kendisini burda görmek istiyorum" der. Sun Tzu'yu askeri stratejiler hakkında sorguya çeken kral, Sun Tzu'nun kendisine sorulan sorulara kitabından bölümlerle verdiği cevapları öve öve bitiremez.

Sorgulamadan son derece memnun kalan kral "Eğer mümkünse, askeri stratejilerini küçük bir teste tabi tutmak isterim" der. Sun Tzu "Mümkün. Sarayın kadınlarıyla bir deneme yapabiliriz" diye yanıt verir. Kral "İyi fikir" der. Sun Tzu "Sevgili cariyelerinizden ikisinin benim komutanlarım olmasını istiyorum" der. Kral, sarayda bulunan üç yüz kadının tamamının başlık ve zırh giymelerini, kılıç ve kalkan kuşanmalarını ve hazırola geçmelerini emreder ve kadınlara içlerinde davul komutlarıyla ileri, geri, sağa ve sola hareket edilmesini de içeren askeri yöntemleri öğretir. Nelerin yasak olduğunu da söyledikten sonra emreder: "Davulun ilk ritmiyle hepiniz bir araya gelecek, ikinci ritimle silahlarınız hazır konuma getirilecek ve üçüncüyle askeri düzene gireceksiniz." Bunu duyan kadınlar ağızlarını elleriyle kapatıp gülerler.

Sonrasında komutları vermek üzere davulun başına geçen Sun Tzu, her komutu üç kez tekrarlar ve beş kez açıklar. Kadınlar ön-

cesinde olduğu gibi gülmeye devam ederler. Kadınların sürekli olarak güldüklerini ve kendilerini durduramadıklarını görür.

Öfkelenen Sun Tzu, gözlerini kocaman açar. Sesi korkunç bir kaplan gibidir. Başlığının altında saçı dikilir ve boynunun yanındaki püsküller kırılır. Hâkim'e "İdam baltasını getir" emrini verir.

Arkasından: "Eğer komutlar iyi açıklanmamışsa, açıklamalar ve emirler güven vermiyorsa suç komutanındır. Eğer komutlar üç kere tekrarlanmış ve beş kere açıklanmışsa ve askerler hâlâ harekete geçmiyorsa, o zaman suç subaylarındır. Askeri disipline göre suçun cezası nedir?" diye sorar. Hâkim "İdam!" diye cevap verir. Sonrasında Sun Tzu, kralın en gözde iki cariyesinin kafasının kesilmesi emrini verir.[19]

Sevgili cariyelerin kafaları kesilmek üzereyken Wu Kralı, Sun Tzu ve kadınları izlemek üzere platforma çıkmıştır. Adamlarından birini acele bir şekilde aşağı gönderip "Bir başkomutanın emir verme yetkisi olduğunu zaten biliyorum. Bu iki cariye olmadan benim aşım tatlı olmaz. Kafalarının kesilmemesi uygun olur" emrini verir.

Sun Tzu "Başkomutan olarak görevlendirilmiş bulunmaktayım. Başkomutanların kurallarına göre, ordunun komutanı benim ve sizin bana verdiğiniz emirleri yerine getirmek zorunda değilim" der ve kadınların kafalarını kestirtir.

Arkasından davula vurmaya başlar ve kadınlar davulla uyumlu bir şekilde gözlerini kırpmaya bile cesaret etmeden ileri, geri giderler, ilerlerler ve geri çekilirler. Sun Tzu, Wu Kralı'na "Orduda nizam sağlanmış durumda. Kendilerini izlemenizi isterim. Kendilerini ateşe ya da suyun içine atmalarını da emretseniz, emirlerinize uyacaklarından emin olabilirsiniz. Ordum Göğün Altındaki Her Yer'i işgale hazırdır" der.

Wu Kralı birdenbire mutsuz gözükür ve "Orduyu nizama sokmakta usta olduğunu biliyorum. Bu sayede egemen olabilirim ama askerleri kullanabileceğimiz bir alan yok. Komutan, lütfen

orduyu dağıt ve evine geri dön. Bunun ötesine gitmek istemiyorum" der.

Sun Tzu şöyle yanıt verir: "Majesteleri sadece sözleri seviyor, sözlerin altındaki anlamları fark edemiyor. Duydum ki, ordu talihsiz bir durumdadır[20] fakat ne olursa olsun sebepsiz yere sınanamaz. Bu durumda eğer bir ordu kurulur ancak saldırıya geçirilmezse, askeri Tao belirsiz olur. Şimdi, eğer Majesteleri Ch'u'nun zalim şehrine egemen olmak için kurulacak orduya bir komutan arıyorsa, Göğün Altındaki Herkes'in egemeni olmak istiyorsa ve Sun Tzu'yu komutanı olarak atamazsa, savaşmak için Huai'yi kim geçecek, Ssu'yu kim aşacak, savaşa girmek için kim bin *li* yolu gidecek?". Bu sözlerin üzerine keyiflenen Wu Kralı askerlerin eşyalarının hazırlanması için davulları çaldırdı, orduları bir araya topladı ve Ch'u'ya saldırdı. Sun Tzu, Wu'nun iki firari komutanı Kai Yu ve Chu Yung'u[21] öldürdü ve Shu'yu teslim aldı.

Buna ek olarak *Shi chi*'nin biyografisinde "Batı'da Ch'u'nun güçlü devletini yenerek Ying'e ilerledi. Kuzey'de Ch'i ve Chin'i sindirip adını feodal beylerin arasında yaydı. Ve tüm bunlara Sun Tzu'nun gücü sebep oldu" iddiaları bulunuyor. Ortada Sun Tzu'nun savaştaki orduların komutanı olduğuna dair herhangi bir tutanak olmamakla birlikte, bazı tarihçiler MÖ 511'de, kral Ho-lü ile ilk görüşmesinin ardından Sun Tzu'nun Ch'u'ya karşı sürekli seferler yürüttüğünü iddia eder. Büyük bir ihtimalle Sun Tzu, içinde bulunduğu kaygan ve değişken politik ortamın zorluğunu fark etti ve kendisinden sonraki nesle örnek oluşturacak şekilde işini arkasında bırakarak, emekli olup bilinmezlere karıştı.[22]

Shi chi'nin biyografisinde *Wu ve Yüeh'in İlkbahar ve Sonbahar Yıllığı*'ndakinden farklı olan bir diğer bilgi de, Sun Tzu'nun Wu[23] değil Ch'i yerlilerinden olduğu iddiasıdır. Bu bilgi, Sun Tzu'nun arka planına T'ai Kung'un düşüncelerini, özellikle de çok yönlülüğü ve hayal gücüyle ünlü eski Chou politik dünyasını getirmiştir. *Savaş Sanatı* açık bir biçimde birçok Taocu kavramı[24] için-

de barındırdığından ve sofistike bir felsefeye sahip olduğundan, Sun Tzu'nun Ch'i'li olma ihtimali yüksektir.

Savaş Sanatı'ndaki Temel Kavramlar

Yıllar boyunca aktarılagelmiş Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*, her biri görünüşte başka bir konuya odaklanmış on üç bölümden oluşur. Çağdaş Çinli bilim insanları hâlâ Sun Tzu'nun kitabının baştan sona bir bütün olduğunu, mantıklı bir dizge içinde kurulmuş ve geliştirilmiş olduğunu savunuyor olsalar da, bazı bölümler arasındaki bağ kurmak ya çok zor olmakta ya da ortada bir bağ bulunmamaktadır. Ancak kitap içindeki ana temalara sıklıkla aynı şekilde yaklaşıldığından kitabın bir kişi ya da kendi içinde tutarlı bir öğreti tarafından ortaya çıkarıldığını kabul etmek yerinde olacaktır.

Lin-i Han hanedanının mezarından çıkarılan askeri yazılar, *Savaş Sanatı*'nın geleneksel formunu ve içlerinde "Kral Wu'nun Soruları"nın[26] da bulunduğu birçok önemli ilave bilgiyi içermektedir. Bunu takip eden çeviriler, tarihi gerçekliği olduğu ve devlet adamları ile komutanların bin yıllık düşünce ve inanışlarını yansıttığı için, geleneksel versiyondan yapılmıştır. Geleneksel metin, içeriği anlaşılamadığında değişikliğe uğramış olmasına rağmen, metnin geneli düşünüldüğünde, yapılan değişikliklerin etkisi yok denecek kadar azdır. Cümle ve karakterlerdeki önemli farklılıklar çeviriyle verilen notlarda açıklanmıştır.

Savaş Sanatı bazen yoğun ve anlaşılması güç olabilse de, genel itibarıyla kolay anlaşılır olduğundan kitapta ana başlıklar özet tanıtımlarla ifade edilmiştir. Daha ayrıntılı bilgi edinmek ve geniş sistematik bir İngilizce sunum[27] görmek isteyen okuyucular, Sun Tzu hakkında son derece ayrıntılı bilgi içeren Oxford Yayınevi tarafından yayınlanan Griffith'in çevirisine başvurabilir. Konu hakkındaki Çin ve Japon çözümlemeli edebiyatı, sayılamayacak kadar çok olduğundan, notlarda sadece seçkin referanslar belirtilmiştir.

Savaş Sanatı oluşturulduğunda içine girilen savaş, muhtemelen ülkenin bütün eyaletlerini tehdit etmekte olduğundan Sun Tzu, halkını harekete geçirirken ve ordusunu savaşa sokarken kararlarını son derece dikkatli[28] vermesi gerektiğini biliyordu. Bu nedenle tüm kararları tahlil sonucu olan Sun Tzu, orduyu şekillendirirken mücadeleye başlamadan önce son derece planlı bir şekilde davranmış ve stratejilerini çok dikkatli bir şekilde formüle etmiştir. Stratejisinin odağı, hükümdarlara bağımlılığını sorgulamayacak[29] zengin ve mutlu bir halk yaratmaktı. Sonrasında askeri hazırlıkları aksatmadan, etkili diplomatik ilişkiler kurmak geliyordu. Birincil hedef diğer devletleri savaşa gerek kalmaksızın fethederek, ideal olan büyük zafere ulaşmaktı. Bu hedef ele geçen her fırsatta diplomatik baskılar kurmak, düşmanın ve işbirlikçilerinin planlarını bozmak ve stratejilerini bertaraf etmek yoluyla zorlanmalıydı. Devlet yalnızca düşmanlarını teslim olmaya ikna edemediği, askeri direnişle karşılaştığı durumlarda silahlı savaşa girmeliydi. Savaşın kaçınılmaz olduğu durumlarda ise askeri mücadele asgari risk ve hasarla azami kazanç sağlanmalıydı.

Savaş Sanatı boyunca Sun Tzu, mantık doğrultusunda otokontrolün önemini belirtmiş, kişisel yeterliliklere değil[30] içinde bulunulan durumun değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Acelecilik, kişisel duygular ve başkaları tarafından korkak olarak görülme endişesinin hiçbir zaman savaş kararlarını[31] etkilemesine izin verilmemelidir. Ordu hiçbir zaman acele bir kararla harekete geçirilmemeli ya da savaşa sokulmamalı, aksine kişi kendisini disipline etmeli ve savaşa girmeden önce ordunun galibiyeti için gereken koşulları sağlamalıdır. Benzer şekilde bazı taktiksel durumlardan ve arazi yapılandırmalarından kaçınılmalı ve bu durumlar yeri geldiğinde avantaja dönüştürülmelidir. Bu durumda önceden belirlenmiş mücadele stratejilerine odaklanılabildiği gibi, uygun taktikler sağlanılarak ordu yenilgiye uğratılabilir.

Sun Tzu'nun temel stratejisi düşmanı yönlendirip, kolay ba-

şarı kazanmaktır. Bu noktada Sun Tzu arazileri sınıflandırır ve onlardan nasıl faydanılması gerektiğini açıklar. Düşmanın incelenmesi, manipüle edilmesi ve zayıflatılmasıyla ilgili taktikler verdiği gibi, taktik durumu eşit derecede belirleyen unsurlarla[32] tanımlar; geleneksel (*cheng*) ve sıra dışı (*ch'i*) orduları zafer[33] kazanmak üzere konumlandırır. Düşman savunması mümkün olmayan pozisyonlarda bırakılır, yorulur, zayıflatılır ve son olarak en zayıf olduğu noktadan saldırıya geçilir. Savunma pozisyonunda olduğu zamanlarda bile taktiksel üstünlüğünü koruyabilmek ve bu sayede zafer kazanabilmek için ordunun her daim hareket halinde olması gerekir. Hiçbir avantajının[34] olmadığı bir yerde ve zamanda güçlü bir kuvvete karşı savaşmaktan kaçınmak korkaklık değil bilgelik ifadesidir.

Temel ilke, "Beklenmediğin noktaya ilerle, hazırlıksız oldukları noktadan saldır"dır. Bu ilke, derin düşünebilmek ve ordudaki sıkı disiplinle özdenetim sayesinde bütün etkinliklerde gizlilik vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Savaş –sürekli sahte görüntülerin yaratıldığı, yanlış bilgilerin yayıldığı, üçkağıt ve dalaverenin uygulandığı– bir aldatmacadır. Böyle bir hile hayal ürünü olarak yaratıldığında ve etkili bir şekilde uygulandığında, düşman ne nereye saldıracağını bilir ne de ne şekilde mevzilenmesi gerektiğine karar verebilir. Sonuç olarak da, ölümcül hatalar yapmaya mahkûm olur.

Bilinmez olmanın neticesinde, uygun tüm yollarla araştırma yapılır ve düşman hakkında ayrıntılı bilgi hatta casusların titiz görevlendirmeleriyle ilgili ipuçları elde edilir. Baş ve en önemli ilke, diğerlerinin iyi niyetine ve rastlantısal durumlara güvenmemek fakat düşmanın sürpriz bir saldırı başlatamayacağı ya da basit bir baskıyla kazanılacak zafere izin vermeyecek derecede etkin çalışma, savunma hazırlıkları ve bilgidir.

Kitap boyunca Sun Tzu komuta etmenin esas problemini tartışır: Disiplin ve iyi eğitilmiş birlikler aracılığıyla kontrol altında olan, sınırları belirli bir örgütlenme oluşturmak. Bunun için en

önemli unsur *ch'i* –canlı yaşam enerjisi[35]– olarak bilinen maneviyattır, azim ve niyet bu unsurun birbiriyle ilişkili olan tamamlayıcılardır. Askerler iyi eğitimli, beslenmiş, donanımlı olduğunda maneviyatları yükseldiğinde kuvvet ve içtenlikle savaşacaklardır. Fakat fiziksel ve maddi koşullar maneviyatlarını körelttiğinde, komutanla birlikler arasındaki ilişkide denge mevcutsa; eğer herhangi bir sebeple birlikler motivasyonlarını kaybederlerse mağlup olurlar. Diğer taraftan, başkomutan maneviyatlar güçlü olduğunda düşmanı engellemek için –mesela sabahın erken saatlerinde– her fırsattan faydalanmak, artık birliklerinin çatışma güçleri kalmadığında, örneğin kamplarına geri dönmek üzere olduklarında, saldırmak zorundadır. Çok uzun süren savaş, birliklerin kuvvetten düşmelerine neden olur. Bu sebeple de, dikkatli bir planlama sefer stratejisinin atik bir şekilde uygulanmasını garantilemek için önemlidir. Belli durumlar, örneğin ölümcül arazilerde umutsuzca savaşmanın zorunlu olduğu haller, ordunun mükemmel çabasını aydınlığa çıkarmaya vesile olmuştur. Diğerleri, zayıflatıcı, tehlikeli ve hatta ölücümdür; titizlikle uzak durulmalıdır. Ödüller ve cezalandırmalar kontrolün temelini oluşturur fakat her çaba askerlerde azmi ve bağlılığı büyütmek ve korumak için sarf edilir. Buna bağlı olarak, bütün zarar verici uyarıcılar, kehanetler, söylentiler yasaklanmalıdır.[36]

Son olarak, Sun Tzu, orduya en iyi avantaj sağlayacak ve dağın zirvesinden kopup gelen ani su baskını gibi saldırısına olumlu etki yapacak pozisyonu aramış, gücün stratejik yapılandırmasını (*shih*)[37] teşvik etmiştir. Birlikler uygun mevzilerine yerleştirilmeli (*hsing*),[38] gücün dengesini yaratılmalı (*ch'üan*),[39] odaklanılmış hedeflerdeki kuvvetlere yoğunlaşmalı, arazinin avantajlarını artırmalı, askerlerin maneviyatı canlandırılmalı, hepsi o an için kararlı oldukları hedefe doğru yönlendirilmelidir.

1. İlk Değerlendirmeler[1]

Sun Tzu şöyle dedi:

Savaş, devletin en büyük meselesi, yaşam ve ölümün temeli, var oluş ve yok oluşun (Tao) Yoludur. Dikkatlice düşünülüp analiz edilmelidir.

Bu sebeple, savaşı (birazdan sözünü edeceğim) beş unsura göre yapılandır, düşünceler aracılığıyla karşılaştırmalı olarak değerlendir, gerçek doğasını araştır.[2] İlki Tao, ikinci Gök, üçüncü Yer, dördüncüsü yöneticiler ve beşincisi (askeri örgütlenme ve disiplinle ilgili) kanunlardır.

Tao,[3] insanların her yönden hükümdar[4] ile uyum içerisinde olmalarını sağlar. (Böylece) onunla ölür, onunla hayatta kalır ve tehlikeden korkmazlar.[5]

Gök, Yin ve Yang'ı, sıcak ve soğuğu ve mevsimlerin kısıtlamalarını kapsar.[6]

Yer, yakını ve uzağı, kolayı ve zoru, genişi ya da sınırlıyı, ölümcül ya da makul araziyi kapsar.[7]

Yöneticilik bilgelik, güvenilirlik, hayırseverlik, cesaret ve kararlılığı kapsar.

(Askeri örgütlenme ve disiplinle ilgili) kanunlar düzenlemeleri ve örgütlenmeleri, komut vermenin Tao'sunu ve lojistik yönetimini kapsar.[8]

Bu beş faktörden herhangi birini duymayan komutan yoktur. İçlerinden beş faktörü anlayıp hayata geçiren zafer elde edecektir, anlamayan zafer kazanamayacaktır.

Bu nedenle, düşüncelerin aracılığıyla karşılaştırmalı olarak değerlendirme yaparken ve gerçeğin doğasını araştırırken şu soruları sor:

Hangi hükümdarın Tao'su var?

Hangi komutan daha yetenekli?

Göğün ve yerin (avantajlarını) kim elde etmiş?

Kimin kanunları ve emirleri tam olarak uygulanıyor?

Kimin birlikleri[9] daha güçlü?

Kimin subayları ve birlikleri daha iyi eğitimli?

Kimin ödülleri ve cezaları daha açık?

Bu soruların cevaplarından zaferi ve yenilgiyi anlayabilirim!

Eğer benim düşünce (yöntemlerimi) takip eden bir komutanı görevlendirirsen, kesinlikle galip geleceğine ve onu elinden kaçırmaman gerektiğine hiç şüphe yoktur. Benim düşünce (yöntemlerimi) takip etmeyen bir komutanı görevlendirirsen, kesinlikle mağlup olacağına ve bir an önce görevine son vermen gerektiğine hiç şüphe yoktur.[10]

Avantajlarını tahmin ettikten sonra duyduklarına uygun bir biçimde, stratejik güçle (*shih*)[11] bunların gerçekliğe çevir. Dış faktörlere karşılık veren saha taktikleriyle eksikliklerini gider.[12] Stratejik güce gelince, gerçekleştirilecek hedeflerle uyumlu olarak, gücün taktiksel dengesizliğini (*ch'üan*) kontrol altında tutar.[13]

Savaş, hilenin[14] (Tao) Yoludur. Bu nedenle, kabiliyetli olsan bile değilmişsin gibi davran. Kuvvetlerini görevlendirmeye başladığında durgunluk numarası yap. (Hedefine) yaklaştığında uzaktaymış gibi davran, gerçekten uzak olduğunda da yaklaştığın yanılgısı yarat.[15]

Akıllarını çelmek için kazanabilecekleri menfaatleri sergile. (Onların kuvvetlerinin içinde) düzensizlik yarat ve onları ele geçir.[16]

Sayı olarak baş edebileceğin kadarlarsa[17] vakit kaybetmeden çarpışma için hazırlan; eğer güçlülerse çarpışmadan kaçın.

Kızgınlarsa, kafalarını karıştırarak tedirgin et;[18] kibirlerini beslemek için saygılı ve hürmetkâr gibi davran.[19]

Mola halindeyken bile kendi kendilerine güç harcamalarını sağla.

Bütün halindelerse dağılmalarını sağla.

Hazır olmadıkları yerde saldır.

Beklemedikleri yerde ileri git.

Bunlar askeri stratejistlerin zafer kazanma yollarıdır. Hiçbiriyle ilgili önceden konuşulamaz.[20]

Çarpışmaya başlamadan önce, atalar tapınağının içerisinde zafer kazanmayı amaçlayan, unsurların büyük çoğunluğunun kendi çıkarları doğrultusunda olduğunu fark eder. Çarpışmadan önce, atalar tapınağının içerisinde zafer kazanamayacağını düşünen, çıkarları doğrultusunda çok az unsur bulur.

Unsurların çoğunluğunun kendi çıkarına olacağını keşfeden çarpışmayı kazanırken, kendi çıkarlarına uygun çok az unsur bulabilen mağlup olurken, peki kendi çıkarı için hiçbir unsur bulamayana ne olur?[21]

Bu bakış açısıyla gözlemlendiğinde kimin zafer kazanacağı da, kimin mağlup olacağı da açıkça görülecektir.

2. Savaşın Maliyeti

Sun Tzu şöyle dedi:

Genel olarak, ordunun görevlendirilmesi için uygulanması gereken strateji (şöyledir):[22] Bin dört atlı saldırı arabası, bin deri zırhla kaplı destek arabası, yüz bin zırhlı birlik, bin *li* kumanyayla taşınır, sonra iç ve dış sefer giderleri, danışmanların ve konukların harcamaları, yapıştırıcı, cila gibi materyaller, erzakların taşındığı arabalar ve zırh için gün başına bin parça altın olmalıdır. Ancak bunlar hazır olduktan sonra, yüz bin kişilik bir ordu harekete geçmeye hazır olur.

Askerleri savaşta görevlendirirken, uzun sürede gelecek zafer, silahları köreltir, güçlerine gölge düşürür.[23] Şehirlere saldırdığında güçleri azalır.[24] Orduyu uzatmalı seferlere maruz bırakırsan devletin kaynakları yetersiz gelmeye başlayacaktır.

Silahlar ve ordunun cesareti azaldığında, gücümüz azaldığında ve kaynaklar tüketildiğinde, feodal beyler büyümek için bu tükenişin avantajlarını kullanacaktır. Komutanlarının hepsi çok başarılı olsalar da bu şartlar altında iyi sonuçlar elde edemezler.

Askeri seferlerde garip hızlarla ilerlenildiğini duydum fakat uzun seferlerde hiçbir yetenek görmedim. Hiçbir ülke sürün-

cemeli bir savaştan kazanç elde edememiştir. Göreve giden ordunun doğasında olan tehlikeyi tam olarak kavrayamayanlar, askeri harekâtların potansiyel avantajlarından faydalanmakta da yetersizdir.

Orduyu görevlendirmede üstün olan, halkı iki kere askere çağırmaz veya levazımları üçüncü kez taşımaz.[25] Donanımını kendi bölgenden temin ettiysen ve düşmandan elde edeceğin levazıma güveniyorsan, ordunun yiyecek deposu yeterli olacaktır.

Ordu levazımı çok uzağa taşımaya çalışırsa devlet yoksullaşır. Erzaklar çok uzağa taşındığında yüzlerce aile fakirleşir.[26]

Orduyla yakınlığı olan kişiler mallarını pahalı satacaktır.[27] Mallar pahalı olduğunda yüz varlıklı aile tükenmeye başlayacaktır. Varlıkları tükendiğinde, köyün askeri birliklerine olan maddi yükümlülüklerini[28] (sağlamakta) çok fazla zorlanacaklardır.

Varlıkları ve güçleri tükendiğinde merkezlerdeki evler boşalacaktır.[29] Yüz ailenin harcamaları onyedide bire düşecektir.[30] Hükümdarın karşılanamaz harcamaları –enkaz halindeki savaş arabaları, bitkin atlar, zırhlar, miğferler, oklar, yaylar, mızraklar, kargılar, koruyucu kalkanlar, güçlü öküzler,[31] büyük yük arabaları– kaynaklarının onaltıda birini tüketir.

Bu sebeple, bilge bir komutan öncelikle düşmandan toplayacağı levazımın güvenliğine yoğunlaşır. Düşmanın bir kile yiyecek erzakı kendi erzakımızın yirmi katına, 600 gr. samanı bizimkinin yirmi katına eş değerdir.

Düşmanı öldürmek için askeri (motive eden) öfkedir; düşmandan istifade etmeyi[32] teşvik eden şey önemli maddi kaynaklardır. Dolayısıyla savaş arabalarının çarpışmasında on ya da daha fazla araba ele geçirilirse, ilk ele geçireni ödüllendir. Bayraklarını ve flamalarını kendimizinkilerle değiştir, aralara karıştırıp bizim arabalarla beraber görevlendir. Zapt edilen askerlere (kendi çıkarımız doğrultusunda) kullanmak için iyi davran. Buna 'düşmanı ele geçirmek ve daha da güçlenmek' denir.

Ordu zafer kazanana değer verir, uzatmalı savaşa değil. Bu se-

beple, savaşın mantığını kavrayan komutan, insanlar için Kaderin Ustası, eyaletin güvenliğinin yöneticidir.

3. Saldırı Planlama

Sun Tzu şöyle dedi:

Genel olarak, orduyu görevlendirmenin yöntemi şudur: (Düşmanın) başkentini korumak en iyisidir, tahrip etmek ikinci en iyi şeydir.[33] Ordularını korumak en iyisidir, ordularını tahrip etmek ikinci en iyi şeydir.[34] Müfrezelerini korumak en iyisidir, zarar vermek ikinci en iyi yoldur. Birlikleri korumak en iyisidir, birliklerine zarar vermek ikinci en iyi yoldur. Bölüklerini korumak en iyi yoldur, tahrip etmek ikinci en iyi yoldur. Bu sebeple kusursuzluğun zirvesi, girilen yüz savaşın yüzünden de galip çıkmak değil, savaşmadan düşman ordusunu hâkimiyet altına almaktır.

Savaş kazanmanın en iyi yolu düşmanın planlarını ele geçirmektir, ardından ittifaklarına, sonra ordusuna saldırmaktır. İstihkâmlı şehirlerine saldırmak en arka sırada gelir.

İstihkâmlı şehirlere saldırma taktiği ancak kaçınılmaz olduğunda hayata geçirilebilir. Geniş hareket kabiliyeti olan koruyucu kalkanlar, zırhlı saldırı arabaları ve diğer donanımlarının ve araçların hazırlanması üç ay gerektirmektedir. Toprak tahkimatı[35] oluşturmayı tamamlamak bir üç ay daha alır. Eğer komutan sabırlı davranamaz ve askerlerle birlikte şehrin duvarlarına karıncalar gibi saldırı başlatırsa, kendisiyle birlikte birliklerinin ve subaylarının üçte biri öldürülmesine rağmen şehir de hâlâ ele geçirilmemiş olur. Bu (istihkâmlı şehirlere) saldırmanın sonucunda gelen bir felakettir.

Sonuç olarak ordunun görevlendirilmesinde üstün olan komutan, aynı zamanda diğer halkların ordularını da savaşa girmeden buyruğu altına alabilen, istihkâmlı şehirlerini onlara saldırmadan ele geçiren, diğer devletleri uzatmalı savaşlar olma-

dan yok edebilendir. O göğün altında en büyük amacı "koruma"[36] olacak şekilde savaşmalıdır. Dolayısıyla da silahları bu süre içerisinde körleşmeyecek, çıkarları da korunmuş olacaktır. Saldırı planlamanın stratejisi budur.

Genel olarak, orduyu görevlendirmenin stratejisi şudur: Eğer gücün düşmanınkinin on katıysa, onları kuşat, beş kat fazlaysa, saldır; iki kat fazlaysa onun kuvvetlerini[37] bölerek dağıt. Eğer düşmanla eşit şartlardaysan, çarpışabilirsin. Daha azsan, atlatarak üstesinden gelebilirsin. Senden üstünlerse uzak dur. Sayıca az olan inat edip esnek davranmazsa,[38] sayıca fazla olan tarafın tutsağı olacaktır.

Komutan bir devletin en önemli destek sütunudur. Bütün toplumu kapsayan kabiliyetleri varsa, devlet her zaman güçlü olacaktır. Fakat eğer komutanın geçmişinde çatlaklar varsa, devletin gittikçe zayıflaması kaçınılmazdır.

Buna bağlı olarak, hükümdar orduyu üç farklı şekilde zor durumda bırakabilir:

Üç Ordu'nun ilerlememesi gerekirken onlara ilerleme emri vermek ya da geri çekilmesine gerek olmayan yerde geri dönme emri vermek. Bu durum "ordunun elini kolunu bağlamak" olarak adlandırılır.

Üç Ordu'nun mantığını anlamadan onu (yönetmek) ve aynı bilinçsizlikle sivillerin idaresine[39] de karışmak. Bu durum subayların kafasını karıştıracaktır.

Üç Ordu'nun taktiksel güç dengesini (*ch'üan*) anlamadan komuta sorumluluğunu almak. Bu durum subayları tereddüde sokacaktır.

Üç Ordu halihazırda karışık ve çelişkilerle dolu olduğunda feodal beylerin (durumdan faydalanma) riski artar. Bu durum 'düzensiz ordu bir diğerini zafere götürür' olarak değerlendirilir.

Diğer taraftan zaferin öngörüldüğü beş faktör vardır:

Ne zaman çarpışıp ne zaman çarpışamayacağını bilen zafer kazanır.

Az sayıdaki birliğe de fazla sayıda birliğe de nasıl davranacağını bilen zafer kazanır.[40]

Alt rütbeli askerleriyle üst rütbeli askerlerini ortak bir hedef etrafında birleştiren ordunun komutanı zafer kazanır.

Tamamen hazır olup hazırlıksızı bekleyen zafer kazanır.

Komutanı yetenekli olan ve hükümdarın müdahale etmediği bir ordu zafer kazanır.

Bu beşli zaferin bilinmesinin (Tao) Yolu'dur.

Dolayısıyla hem kendisini[41] hem de düşmanını tanıyan komutan yüz çarpışmanın hiçbirinde tehlikeye girmeyecektir. Kendisini bilen fakat düşmanı tam tanıyamayan, bazen zafer kazanır, bazen de mağlup edilir. Ne kendisini adamakıllı tanıyan ne de düşmanla ilgili bir bilgisi olmayan komutanın ordusunun her koşulda yenilmesi kaçınılmazdır.

4. Askeri Mevzilenme[42]

Sun Tzu şöyle dedi:

Kadim çağlarda, savaşta usta olanlar, öncelikle düşmanın ele geçirileceği (zamanı) beklemek amacıyla kendi ordusunu fethedilmez hale getirirdi.

Fethedilemez olman sana bağlıdır; fethedilebilir olmak ise düşmana bağlıdır.

Dolayısıyla, savaşta usta olan[44] ordusunu fethedilemez hale getirebilir ama bu arada düşmanı da fethedilebilir hale getirmesi şart değildir.

Bu sebeple, düşmanı fethetmenin stratejisi biliniyor olmasına rağmen henüz kimse tarafından uygulanması mümkün olmamıştır denir.

Zafer kazanamayacağı aşikâr olan savunma pozisyonu alır; ordusunun kazanacağı öngören komutan saldırır. Bu şartlar altında, savunma pozisyonu almayı tasarlayarak gücünün yeterli seviyeden daha fazla olması sağlanabilir, tam aksine saldırı ka-

rarı aldığında dayanıklılığın yeterli seviyeye bile ulaşamayacaktır.[45]

Savunmada üstün olanlar, kendilerini yerin en derinliklerine gömerler. Saldırıda[46] üstün olanlar, göğün en yükseklerine çıkarlar. Bu şekilde hem kendilerini korumuş hem de tam bir zafer elde etmiş olurlar.

Muhtemelen herkesin öngörebileceği bir zaferi sezmek, mükemmelliğin doruk noktası değildir. Göğün Altındaki Herkes'e senin mükemmelliğini duyuran bir mücadeleyle kazanılan zafer, mükemmelliğin doruk noktası değildir.

Anlaşıldığı üzere, bir saç telini kaldırmak büyük bir gücün, güneş ve ayı görmek güçlü bir vizyonun, gökgürültüsünün sesini duymak hassas kulaklara sahip olmanın göstergesi değildir.

Eskilerin[47] söylediği gibi, savaşta başarı sağlamak için ele geçirilmesi kolay olanı zapt et. Sonuçta böyle bir zafer, bilgelik ve cesaret ürünü[48] olarak ün kazanmış olarak tarihe geçmez. Ama bu tarz savaşlarda hata payı sıfırdır. Böyle olunca da komutan tüm dikkatini zaten mağlup olmuşları ele geçireceği (kesin) zafer üzerine odaklar.

Dolayısıyla, savaşta üstün olan, öncelikle kendisine mağlup edilemeyeceği bir pozisyon belirlerken bu arada düşmanı yenme fırsatını da kollamak zorundadır.

Bu sebeple, muzaffer ordu önce zaferden emin olur, daha sonra savaşa girmek için uygun anı araştırır. Mağlup edilen ordu önce savaşır ve sonra zafer arar.

Ordu görevlendirmede üstün olan[49] Tao'yu[50] besler, kanunları korur böylece, zaferin ve mağlubiyetin düzenleyicisi olur.[51]

Askeri yöntemlerin[52] ilki ölçümdür; ikincisi (güçlerin) değerlendirilmesi; üçüncüsü (askerlerin sayılarının) hesaplanması; dördüncüsü (yakın güçlerin) karşılaştırılması ve beş zaferdir.

Arazi ölçüme[53] hayat verir; ölçümler, (güçlerin)[54] değerlendirilmesini sağlar. (Asker sayılarının) hesaplanması (dayanıklılığı) artırır, (dayanıklılığın) artması zaferi doğurur.

Sonuç olarak, galip ordu, bir gramla karşılaştırılan bir ton gibiyken, mağlup ordu ise bir gram gücüyle bir tonun altında ezilir! Galibin[55] çarpışması yaklaşık iki bin metre yükseklikten aşağıya doğru birden patlayan şelale gibidir ve bu, gücün stratejik mevzilenmesidir. (*hsing*)[56]"

5. Stratejik Askeri Güç[57]

Sun Tzu şöyle dedi:

Genel olarak, geniş kitlelere komuta etmekle az sayıdaki birlikleri yönetmek arasında çok fark yoktur. Mesele birlikleri olması gerektiği gibi ayırıp dağıtmaktır. Geniş kitlelerle çarpışmakla az sayıdaki birliklerle karşılaşmanın arasında çok fark yoktur. Asıl mesele konumlandırma ve tayin etmedir.[58]

Üç Ordu askerlerinin düşmana karşı yenilgisiz ayakta durmaları sıradışı (*ch'i*) ve geleneksel (*cheng*) taktiklerle mümkün olur.[59]

Eğer ordu her saldırdığında, yumurtaya biley taşı atılmış gibi oluyorsa, bunun sebebi boşluk ve sağlamlıktır.[60]

Genel olarak, gelenekselle çarpışmaya girilir, sıra dışıyla zafer kazanılır. Bu sebeple sıra dışı olanın önünü açabilmekte ve yaymakta üstün olan gökyüzü kadar bitmeyen bir güce sahip,[61] Yangtze ve Sarı Irmak[62] kadar sınırsız olur. Sona ermek ve daha sonra yeniden başlamak güneş ve ay gibidir. Ölüp yeniden doğan[63] ise dört mevsimdir.

Notalar beşi aşmaz fakat bu beş notanın üzerinde yapılan değişikliklerin[64] tamamını duyan kimse yoktur. Ana renklerin sayısı beşten fazla olmaz fakat bu renklerle yapılan tertipleri tam olarak gören yoktur. Tat duygusu en fazla beş çeşittir fakat bu çeşitlerin tertipleriyle ortaya çıkan lezzetleri tam olarak tadan yoktur. Savaşta gücün stratejik yapılandırması (*shih*) geleneksel ve sıra dışıyı aşmaz fakat geleneksel ve sıra dışıdaki değişiklikler asla tam olarak tükenmez. Geleneksel ve sıra dışı, sonsuz bir çem-

ber gibi, karşılıklı olarak birbirlerini üretirler.[65] Onları kim tüketebilir?

Gücün stratejik yapılandırması (*shih*), engellenmiş[66] suyun akışıyla birlikte etrafındaki taşları devirmesinde (görülebilir.) Kısıtlı olan şeylerin[67] (etkileri) avlanmış bir kuşun özgürlüğüne kavuşmak için hedefinin kemiklerini kırarak verdiği mücadelede[68] görülebilir. Sonuç olarak, savaşta üstün olanın gücünün stratejik yapılandırması (*shih*) tam olarak odaklanmış ve kısıtlamaları katidir.[69] Onların gücünün strateji yapılandırması (*shih*) son noktasına kadar gerilmiş yaylı tüfek, kısıtlamaları ise patlayan tetik gibidir.

Birbirine karışmış ve çalkantılı, çarpışmalar kaotik görünmelerine rağmen asla düzensiz olamazlar. Kargaşa ve keşmekeşte, konumlanışları daireseldir[70] ve asla mağlup edilemezler.

Kargaşa (yaratmak) aşırı kontrolden;[71] korkunun (yanılsaması) cesaretten; (sahte) zayıflık dayanıklılığın kendisinden doğar. Düzen ve düzensizlik sayılar; cesaret ve korku gücün stratejik yapılandırması (*shih*); dayanıklılık ve zayıflık, ((*hsing*) güçlerin mevzilendirilme meselesidir.

Böylece, düşmanı bir yapılandırmada (*hsing*) görevlenmeye itmekte üstün olan düşmanın karşılık vermesini sağlayabilir. Bunu yaparken düşmana ele geçirmek isteyeceği bir şey sunar. Bu esasla,[72] kazanma hırsıyla hareket eden orduyu karşılar.

Sonuçta, savaşta üstün olan, askerlerine bel bağlayarak değil, gücün stratejik yapılandırmasıyla (*shih*) (zafer) arar. Dolayısıyla da adamlarını seçebilir ve stratejik gücünü (*shih*) uygulayabilir.[73]

Stratejik gücünü (*shih*) uygulayan, askerlerine kütük ve taşları yuvarlıyor gibi komuta eder. Taş ve kütüklerin doğaları sabit dururlarken son derece sessizdir; fakat uygun zeminde hareket etmeye hazırdırlar. Köşelilerse yerlerinde durur, yuvarlaklarsa, her an harekete hazır olurlar. Savaşta askerleri görevlendirmede üstün olanın stratejik gücü (*shih*) yuvarlak, iri kaya parçalarını yaklaşık iki bin metre yüksek bir dağdan aşağıya (düş-

manına doğru) yuvarlayabilene benzer. Gücün stratejik yapılandırması (*shih*) budur."

6. Boşluk ve Doluluk

Sun Tzu şöyle dedi:

Genel olarak, savaş alanını ilk olarak işgal edip düşmanı bekleyen rahat eder; daha sonra ulaşan kargaşayla mücadele etmek zorunda kalacağından yorgun düşer. Dolayısıyla, savaşta üstün olan, karşı tarafın askerlerini zorlayan fakat onlar tarafından zorlanmayandır.[75]

Düşmanın kendi iradesiyle gelmesini sağlamak için (görünüşteki) menfaatlerini geliştir. İlerlemelerini engellemek için edecekleri (potansiyel) zararı göster.

Bu şekilde düşman dinleniyorken onu yorabilir, tokken acıktırabilir; dinlenirken hareket ettirebilirsin. Sana koşarak gelmek[76] zorunda kalacağı kadar ileri konumlan. Hiç beklemediği bir yere doğru hızla ilerle.[77]

Yorgun düşmeden bin *li* seyahat etmek için, henüz işgal edilmemiş topraklardan geç. Saldırının sonunda hedefe ulaşmayı garantilemek için savunmasız alanlarda saldırı pozisyonu al. Savunmanın dayanıklılığından emin olmak için düşmanın saldırmayacağı güvenli pozisyonları belirle.[78]

Böylece, saldırıda üstün olduğunda, düşman savunmaya nereden başlayacağını bilemeyecek; savunmada üstün olduğunda, düşman nereye saldıracağını bilemeyecek. Zekice! Zekice! Biçimsiz bir şekilde yaklaşırlar.[79] Tanrısal! Tanrısal! Böylece düşmanın kaderinin efendisi olabilir.

Engelsiz[80] ilerlemek için boşluklarını hedef al. Yetişilemeyecek bir geri çekilme için rakipsiz hız[81] uygula. Böylece, bir çarpışmaya girmek istediğimde, düşmanın yüksek tepeleri, derin hendekleri olsa bile, mutlaka kurtarması gerekenlere saldıracağımdan, savaşmaktan kaçınamayacak.

Eğer savaşmak istemezsem bulunduğum yere sadece bir set çizerek savunsam bile, hareket etmesini önlediğimiz için karşılıklı çarpışmaya giremez.

Belli somut bir düzenim yokken, düşmanın güçlerinin düzenini (*hsing*) saptarsam,[82] düşmanın parçalara ayrıldığı yerde (birliklerimi) bir araya getirebilirim. Düşman on parçaya ayrılmışken biz tek bir birlik olarak bir arada toparlanırsak, kendi gücünün on katı fazla bir kuvvetle saldırmış oluruz. Sonuçta sayı olarak biz fazlayız, düşman az. Bu şartlar altında kiminle çatışmaya girersek girelim, istediğimiz gibi kıstırabiliriz.

Düşmanla nerede çatışmaya gireceğimiz onlar tarafından bilinmemelidir. Çünkü o zaman savunma için sayısız yerde hazırlık yapmaları gerekecektir. Sayısız yerde hazırlık yaparlarsa, çatışmaya gireceğimiz birliklerinin sayısı az olacak. Böylece ön tarafı savunurlarsa, arka taraf güçsüz kalacak. Arka tarafı savunurlarsa, önde az kalacaklar. Sol kanadı güçlendirmek için hazırlık yaparken sağ kanatta yeterli asker bulunamayacak ya da sağ kanatta savunma yapmak için hazırlandıklarında sol kanat savunmasız kalacak. Diyelim ki dört bir taraftan savunma yapmak için askerler dizildiler; bu kez de hiçbir yer tam olarak yeteri kadar sağlam şekilde korunamayacak. Sonuçta, bir tarafta diğerlerine karşı hazırlanan (az sayıda asker); diğer tarafta diğerlerinin kendilerine karşı hazırlanmasını bekleyen (çok sayıda asker) olacak.[83]

Böylece, savaş alanını ve gününü bilen taraf bin *li*'yi geçip çarpışmaya girmek için bir araya gelir.[84] Savaş alanını ve gününü bilmeyen tarafta ise ne sol kanat sağa, ne de sağ kanat sola; ne geri kuvvetler öne ne de öncü kuvvetler geriye yardımcı olabilir.[85] O zaman, uzaklık kaç *li*, yakınlık kaç *li* olacak? Bu durumu analiz edecek olursam, Yüeh ordusu sayıca fazla olmalarına rağmen bu şekilde zafer elde etmeleri için nasıl avantaj elde edebilirler ki?[86] Son olarak söyleyeceğim şey, zafer kazanılabilir.[87] Düşman sayıca fazla olmasına karşın, savaşmamaya zorlanabilir.

Buradan hareketle, galibiyet ya da mağlubiyetle ilgili tah-

minlerini öğrenmek için onları ciddi ciddi analiz et. Hareket etme ve duraklama planlarını öğrenmek için kışkırt. Arazinin ölümcül ya da atlatılabilir olduğunu anlayabilmek için gücünün düzenini (*hsing*) tespit et. Nerelerde üstün, nerelerde yetersiz olduklarını en ince ayrıntısına kadar irdele.

Sonunda, askeri konuşlanmanın zirvesi, düzensizliğe yaklaşır. Çünkü kendisine belirli bir düzen belirlemeyenin sırlarını en derinlere dalan casus bile açığa çıkartamaz; en usta, en zekisi bile ona karşı belirli bir plan yapamaz.

Düşmanın düzenine (*hsing*) uyumlu olacak şekilde, zafer getirecek tedbirleri kitlelerin üzerinde uygularız, fakat kitleler bunun iç yüzünü anlamazlar. Tüm askerler zaferi getirenin düzen (*hsing*) olduğunu bilir, fakat hiç kimse yapılandırma (*hsing*) sayesinde zaferin kontrol altında tutulduğunu bilmez. Nitekim muzaffer savaş (stratejisi) tekrar edilmez, (düşmana) karşılık veren yapılandırmalar (*hsing*) bitmez tükenmez.[88]

Artık, ordunun gücünün mevzilenmesi (*hsing*) su gibidir. Suyun yapılandırılması (*hsing*)[89] yüksekler ve dik uçurumlardan kaçınır. Ordunun gücünün düzeni (*hsing*)[90] sağlam noktalardan kaçınır, boşlukları hedef alır. Su, akışını arazinin yapısına uyumlu olarak yapılandırır;[91] ordu zaferini düşmana bağlı olarak kontrol eder. Böylece ordu hiçbir sabit[92] stratejik güç yapılandırmaz (*shih*); suyun[93] hiç (*hsing*) şekli yoktur. Düşmana göre dönüşüp değişebilen, sonunda da zafer elde eden güç tanrısaldır![94] Sonuç olarak, beş evrenin hiçbiri de tek başına hâkim değildir; dört mevsimin sabit bir pozisyonu yoktur. Güneş bazen daha fazla bazen daha az aralıklarla parlar; ay zaman zaman küçülür ve büyür."[95]

7. Askeri Çarpışma[96]

Sun Tzu şöyle dedi:

Genel olarak, orduyu görevlendirmenin stratejisi şöyledir: Komutan, hükümdardan komutları aldığı (andan itibaren) ordugâh

kurar, düşmana karşı koymak için orduları birleştirir ve kitleleri bir araya toplar. Askeri çarpışmadan daha zor bir şey yoktur. Askeri çarpışma içerisinde de en zor olan şey dolambaçlı olanı düze, sıkıntılı durumu avantajlı hale getirmektir.

Buradan hareketle, düşmanın yolunu dolambaçlı yapıp, onu bu yoldan gelmesi için kandırırsan, onlardan sonra da yola çıksan daha önce varırsın. Bu, dolambaçlı ile doğrudanın taktiklerini[97] bilmenin sonucudur.

Böylece, ordular arası çarpışma avantajlıdır fakat kitleler arası çarpışma tehlike doludur.[98] Eğer avantaj kazanmak için bütün ordu çarpışıyorsa, ulaşacağın yere zamanında varamazsın. Avantaj kazanmak için ordunun boyutunu küçültürsen, yüklerin ve ağır donanımların hasar görür.

Bu sebeple, ilerleyebilmek için zırhlarını ve (ağır donanımlarını)[99] bırakıp kamp yapmadan iki gün boyunca gündüz gece gidersen, hedefe ulaşmak için yüz *li* uygun adım yürürsen, sonunda Üç Ordu'nun komutanları tutsak düşer. Güçlü olan, ilk varan olurken ardından gelenler tükenmiş olacak. Böyle taktiklerle, askerlerden onda biri (savaş alanına) ulaşacaktır. Eğer hedefi uğruna savaşmak için elli *li* ilerlerse, bu, Üst Ordu'nun komutanının tökezlemesine neden olur ve bu taktiklerin takip edilmesi sonucunda birliklerin ancak yarısı (hedefe) ulaşır. Eğer otuz *li* ilerlersen ordunun üçte ikisi (hedefe ulaşacaktır).

Buna bağlı olarak, ordunun ağır yükleri ve donanımları olmadığında zayi olur; erzakları ve diğer levazımları olmadığında elden gider.

Feodal beylerin planlarından haberi olmayan, birlikleri önceden hazırlayamaz. Dağlara, ormanlara, boğazlara, kanallara, bataklıklara ve sulak arazilere alışkın olmayan orduyu ilerletemez. Ordunun başına bölgeye hâkim bir rehber görevlendirmeyen, arazinin avantajlarından yararlanamaz.

Sonuç olarak ordu aldatmacayla kurulur, menfaat için ilerler, dağılmalar ve birleşmeler vasıtasıyla değişir. Bu yüzden de rüz-

gâr gibi hızlı, ormanlar gibi yavaş, yangınlar[100] gibi talan edici, dağlar kadar hareketsizdir. Karanlığı görmek kadar zor, hareketi gök gürültüsü kadar seslidir.

Bir bölgeyi talan ettiğinde, ganimeti birliklerin arasında bölüştür. Topraklarını genişlettiğinde, çıkarları bölüştür. Gücün stratejik dengesinin (*ch'üan*) kontrolünü eline al ve ilerle. Dolambaçlı ve doğrudan taktikleri ilk anlayan galip gelecektir. Bu, askeri çarpışmanın stratejisidir.

Askeri idare 'Birbirlerini duyamadıkları için gonglar ve davullar; göremedikleri için bayraklar ve flamalar yaptılar' diye belirtir. Gongların, davulların, bayrakların ve flamaların anlamı askerlerin gözleriyle kulaklarını aynı yere odaklamaktır. Askerler cesaretli olma noktasında birleştirilince yalnız başına ilerlemeyeceklerdir; diğer taraftan korku ve endişe tek başlarına geri çekilmelerine de izin vermez. Bu geniş kitleleri harekete geçirme yöntemidir.

Sonuç olarak, gece çarpışmalarında ateşlerle davulları olabildiğinde fazla tut, gün içinde gerçekleşen çarpışmalarda ise askerlerin gözleriyle kulaklarının[101] odaklanması için uygun noktalara olabildiğince bayrak ve flama yerleştir.

Üç Ordu'nun *ch'i*'si ayrılabilir, başkomutanın fikirleri ele geçirilebilir. Bu sebeple, sabah *ch'i* coşkulu ve gayretliyken gün boyunca ağırlaşabilir; günbatımına gelindiğinde ise tükenir.[102] Bu yüzden orduyu görevlendirmede üstün olan, düşman ordusunun *ch'i* si ateşliyken ondan uzak durur ve saldırıya geçmek için uyuşup bitkin düşmesini bekler. Bu, *ch'i* yi yönlendirmenin yoludur.

Bozuk düzeni beklemek için, sessiz bir şekilde yaygaranın kopmasını bekle. Bu, zihinleri kontrol etmenin yoludur.

Yakınındakilerle uzakları bekle, dinlenmiş olanlarla yorgun düşenleri bekle, toklarla açları bekle. Bu, dayanıklılığı kontrol etmenin yoludur.

İyi düzenlemiş bayraklarla kesişme; iyi organize edilmiş düzenlere saldırma.[103] Bu, değişiklikleri kontrol etmenin yoludur.

Sonuç olarak, orduyu görevlendirmenin stratejisi: Yüksek dağlara yaklaşma; arkalarında tepeler[104] olan düşmanla uğraşma. Geri çekiliyor gibi görünen düşmanın peşine düşme. Canlı, hareketli birliklere saldırma. Tuzaklara düşme. Evlerine dönen orduya mani olma. Düşman ordusunu kuşattıysan mutlaka bir çıkış noktası bırak.[105] Tükenmiş istilacılara baskı yapma. Bunlar orduyu görevlendirmenin stratejileridir."[106]

8. Dokuz Değişiklik[107]

Sun Tzu şöyle dedi:

Genel olarak, bir orduyu görevlendirmenin stratejisi, komutanın hükümdardan komutları aldıktan sonra orduları birleştirip kitleleri bir araya getirmesidir:[108]

Tuzaklı bölgelerde kamp yapma.[109]

Birliklerinle merkez bölgede birleş.[110]

Boşaltılmış bölgelerde kalma.

Etrafı çevrilmiş bölgeler için stratejik planlar yap.

Ölümcül bölgelerde mutlaka çatışmaya gir.[111]

Takip edilmemesi[112] gereken yollar vardır.

Hücum edilmemesi gereken ordular vardır.

Saldırılmaması gereken istihkâmlı şehirler vardır.

Karşı durulmayacak[113] bölgeler vardır.

Hükümdarın kabul edilemeyecek komutları vardır.[114]

Buradan hareketle, dokuz değişikliğin avantajlarını derinlemesine kavrayan bir komutan orduyu nasıl harekete geçirmesi gerektiğini bilir. Eğer bunu tam olarak kavrayamadıysa da, coğrafi özelliklere alışkın olsa bile arazinin getireceği avantajlardan faydalanamaz.

Orduya komuta eden fakat dokuz değişikliğin tekniklerini bilmeyen, beş farklı avantaja[115] aşina olmasına rağmen askerleri kontrol edemez.

Bu sebeple, akıllı olan, olası kazançları ve kayıpları bir arada

iyice düşünüp taşınmalıdır. İçlerinde bulundukları (zor şartlar altında) avantaj hissedebilirse, çabalarına güvenilebilir. Eğer (avantajlı olması beklenen bir durumdan) bir kayıp olacağı hissedilirse, zorluklar çözümlenebilir.

Buna bağlı olarak, feodal beyleri potansiyel zararlarını göstererek kontrol altına al; farklı işlerde görevlendir ve menfaatlerinin peşinden koştur.

Böylece, orduyu harekete geçirmenin stratejisi: Gelmeyeceklerine güvenme ve sürekli hazır durumda bekle; saldırmayacaklarına güvenme, sıkı savunma pozisyonunu koru.

Komutanlarda olabilecek beş tehlikeli (karakter özelliği) şöyledir:

Kendini ölüme adayan katledilebilir.

Kendini yaşamaya adayan ele geçirilebilir.

Çok çabuk (öfkelenip) (hareket etmekte)aceleci davranan darbe alabilir.

Titiz, dikkatli ve lekesiz olmaya çalışan sonunda utanabilir.

Çok fazla insan sevgisi taşıyan başını derde sokabilir.

Şimdi, bu beş tehlikeli özellik komutanda bulunuyorsa, orduyu harekete geçirmek potansiyel bir tehlikedir. Ordunun yok edilmesi ve komutanın ölümü istisnasız bu beş özellikten kaynaklanır, bu yüzden araştırılmaları gerekir."

9. Orduya Manevra Yaptırma

Sun Tzu şöyle dedi:

Orduyu mevzilendirmek ve düşmanın durumunu yoklamak için:

Dağları geçmek için vadileri takip et, üstesinden gelinebilir arazileri[116] araştır, tepeleri işgal et. Eğer düşman tepeleri tutmuşsa, çarpışmak için sakın tırmanmaya kalkışma. Bu, dağlarda ordu mevzilendirmenin yoludur.

Irmakları geçtikten sonra,[117] onlardan olabildiğince uzağa gitmelisin. Eğer düşman ilerlemek için ırmağı geçiyorsa, suyun içe-

risinde önlerini kesme. Kuvvetlerinden yarısı karşıya geçtiğinde, saldırmak daha avantajlı olacaktır. Çarpışmaya girmek istiyorsan da birliklerini istilacılarla karşılaşmak için ırmağın kenarına dizme, daha kolay bir arazi bul ve yükseltileri işgal et. Irmağın debisinin[118] aksine durma. Bu, ırmakta ordu mevzilendirmenin yoludur.

Tuzlu bataklıklardan ve sulak alanlardan geçerken, sadece bir an önce karşıya geçmeye odaklan; bu arazilerde çarpışmaya girersen, mutlaka bataklık otlarının üzerinde durmalı, ağaç dallarını gerine almalısın. Bu, bataklıklarda ve sulak alanlarda ordu mevzilendirmenin yoludur.

Kademeli vadilerde, düz [119] araziye konumlanıp sağ kanat geride yüksek yere, ölümcül bölge ön tarafta ve geçilebilir zemin geride kalacak şekilde konumlan. Bu, vadilerde ordu mevzilendirmenin yoludur.

Bu, orduya avantaj sağlayan dört (mevzilendirmeye) dört imparatoru zapt eden Sarı İmparator[120] adı verilir.

Şimdi, ordu tepeleri seviyor ve alçak zeminlerden uzak duruyordur, güneşli (Yang)'a itibar ediyor, gölgeli (Yin)'e tenezzül etmiyordur. Hayattan besleniyor ve sağlam noktaları[121] da zapt edebiliyordur. Yüz illetten kaçınan ordunun zaferi kesindir.[122]

Tepelerin ve setlerin olduğu yerlerde düşmanı sağ arkada tutacak şekilde, Yang tarafını işgal et. Bu, orduya avantaj sağlamaya ve arazinin (doğal) özelliklerinden (istifade etmeye) yardımcı olur.

Eğer yağmur akıntı yönünün tersine doğru yağıyorsa, ırmak köpürür.[123] Irmağın karşısına geçmek istiyorsan, durulup yeniden berraklaşana kadar bekle.

Sarp uçurumları olan ve sürekli şiddetli yağmurlar yağan dağlık bölgeler gibi coğrafi özellikleri ölümcül olabilecek arazilerden, Göğün Kuyusu'ndan,[124] Göğün Kafesi'nden,[125] Göğün Ağı'ndan,[126] Göğün Hendeği'nden[127] ve Göğün Yarıkları'ndan[128] bir an önce kurtulmalısın. Buralara yaklaşma. Böylece bizler aramızda mesafe bıraktığımız zaman oralara düşman yaklaşmak (zo-

runda) kalacak. Karşılaştığımız zaman düşman bu koşulları arkasına alacak şekilde konumlanmaya (zorlanmalı.)

Ordunun kanatları kanallarla ve dar geçitlerle, kamış ve uzun otlarla kaplı bataklıklarla, sık ormanlarla[129]ya da karışık çalılıkları olan bölgelerle karşı karşıya kalırsa, mutlaka çok zaman geçmeden buraların nasıl olduklarını araştır; çünkü bu tarz bölgelerde saklanmış[130] çok fazla pusu ve tuzak vardır.

Düşman yakın mesafede hâlâ sessizliğini koruyorsa kazdıkları hendeklere güveniyorlardır.[131] Ya da uzak mesafedeyken seninle çarpışmak istiyorsa kendilerine avantaj sağlamak için ilerlemeni sağlayıp, kolay arazileri işgal etmek istiyorlardır.

Eğer çok fazla ağaç hareket ediyorsa, anla ki düşman yaklaşıyordur. Eğer yoğun çalılıkların arasında çok fazla engel (göze çarpıyorsa), bu bizi endişelendirmek içindir.[132] Kuşlar aynı anda birden uçmaya başladıysa, orada mutlaka bir tuzak vardır. Hayvanlar tedirgin olmaya başladıysa, (düşman) kuvvetleri ani bir saldırı başlatmak üzere demektir.

Keskin bir şekilde tanımlanmış köşelerden toz tabakaları yükseliyorsa, savaş arabaları geliyordur. Tozlar daha alçak ve daha geniş yer kaplıyorsa, piyadeler ilerliyordur. Dar bir bacadan yayılıyor gibiyse, odun topluyorlardır. Kalkan toz, gidip geliyorsa kamp kuruyorlar demektir.

Saygılı ve hürmetkâr konuşurken aynı zamanda hazırlıklarını artıran, ilerleyecektir. Saldırgan ve kavgacı konuşup ilerlemeye çalışan, apar topar geri çekilmek zorunda kalacaktır.

Hafif savaş arabaları kenarlara yayılan, savaş için düzen alıyordur.[133]

Hiçbir önkoşul hazırlamadan barıştan yana gibi görünen tarafın mutlaka (uygulayacağı) bir savaş hilesi vardır.

Birliklerinin koşuşturduğu ve yarıştığı görünmeyen fakat ordusunu belirli bir düzende mevzilendiren, önceden saptadığı planı uyguluyor demektir.

Birlikleri biraz ilerleyip biraz geri çekiliyorsa, aklını çelmeye

çalışıyorlar demektir.

Silahlarının üzerine abanmış bir şekilde duran ordu aç demektir. Suyu görür görmez üzerine atlayan, susamış demektir. Potansiyel bir kazanç fark ettiklerinde ilerleyip ilerlemeyeceğine karar veremeyen, yorgun demektir.

Kuşların bir arada toplandıkları yer boş demektir. Düşman geceleyin eğer hâlâ bağırıyorsa korkuyor demektir. Ordu çalkantıdaysa,[134] komutan otoritesini kaybetmiş demektir. Bayrakları ve flamaları sürekli hareket ediyorsa kargaşa içindedirler. Subaylar kızgınsa, tükenmişlerdir.

Atlarını öldürüp etlerini yiyorlarsa, tahılları tükenmiştir.[135] Yemek pişirdikleri alet ve takımları bırakıp kampı terk ettilerse, onlar yorgun istilacılardır.[136]

Birlikleri tekrar tekrar küçük gruplar halinde oraya buraya gidip gelen, fısıldayan ordunun çok kaybı vardır. Ortaya sürekli ödüller koyan komutanın derin endişeleri vardır. Sürekli ceza dayatan ordu büyük zorluk içerisindedir. Baştan çok azametli görünüp ardından kitlelerden korkmak budalalığın zirvesidir.[137]

Casusları ileriye yollayan ve onlardan bazı taleplerde bulunan bir süre dinlenmek istiyordur.

Eğer birlikleri yükselip bizim güçlerimize yaklaşıyorsa, pozisyonlarını savaşa girmeden korumak ya da karşılaşmayı engellemek için dikkatle durumu incelemelisin.

Ordu, saldırgan bir şekilde ilerlemedikleri sürece birliklerin sayılarının kendilerinden daha fazla olmasına aldırmaz.[138] Kendi gücünü toplamak, düşmanı analiz etmek ve ele geçirmek yeterlidir. Sadece stratejik planlama yapmayan ve düşmanı küçük gören, kaçınılmaz olarak ele geçirilecektir.

Düşman, birliklere tam olarak teslim olmadan önce cezalar dayatırsan, itaatkâr olmayacaklardır. İtaatkâr olmadıklarında görevlendirilmeleri çok zor olacaktır. Tam tersine, birlikler teslim olduktan sonra hemen dayatmazsan bu kez de onları istediğin gibi kullanamazsın.

Sonuç olarak, onlara sivil yöntemlerle komuta eder[139] askeri yöntemlerle bütün haline getirirsen bu, "kesin olarak istediğini almak" diye adlandırılır.[140]

Eğer emirler insanları eğitmek için sürekli uygulanıyorsa, halk buna boyun eğecektir. Eğer sürekli uygulanmıyorsa, halk buna boyun eğmeyecektir. Emirleri sürekli olarak başarılı bir şekilde uygulanan, halkıyla arasında karşılıklı bir ilişki kurmuştur."

10. Arazi Yapıları[141]

Sun Tzu şöyle dedi:

En çok rastlanan arazi yapıları (*hsing*) ulaşılabilir, belirsiz, çıkmaz, sıkıştırıcı, sarp ve geniş olarak sıralanır.

Eğer biz ileri giderken düşman da aynı şekilde ilerleyebiliyorsa bu arazi 'ulaşılabilir' olarak tanımlanır. Bu arazinin öncelikle yüksek bölgelerini ve Yang(tarafını) işgal et, ardından erzak taşımak için güzergâhlar geliştir. Bu şekilde çarpışmaya girildiğinde avantajlı taraf olabilirsin.

İlerlediğimiz yoldan aynı şekilde geri dönmekte zorlanıyorsak, bu arazi 'belirsiz' olarak tanımlanır.[142] Böyle belirsiz bir arazide eğer düşman hazırlıksızsa, ilerle ve kuşat. Ama eğer hazırlıklılarsa ve sonunu göremediğimiz bir saldırıya kalkışıyorsak, aynı yoldan geri dönmek zor ve zararlı olacaktır.

Ne bizim ne de düşmanın ilerlemesinin, hiçbir taraf için avantajlı olmayacağı yol 'çıkmaz'[143] olarak adlandırılır. Çıkmaz arazide her ne kadar düşman bizi kandırmaya çalışsa da asla ilerlememiz gerekir. (Kuvvetleri) bir an önce geri çekmeli ve oradan ayrılmalıyız.[144] Düşman güçlerinden yarısı kadarı ilerlemişken, onlara ani bir saldırı düzenleyebilirsek bu bize avantaj sağlayacaktır.

Sıkıştırıcı arazilerde, eğer araziyi ilk biz işgal ettiysek arazinin başından sonuna kadar tam anlamıyla mevzilenip düşmanı o şekilde beklememiz gerekir.[145] Eğer tam tersi bir durumla karşı karşıya kalınırsa, düşmanı arazinin içine kadar asla takip et-

memeliyiz. Fakat tam anlamıyla konuşlanmadıkları belliyse o zaman bizim de onları takiben araziye girmemizde büyük bir sakınca yoktur.

Sarp arazilerde,[146] araziye önce varan taraf bizsek, yüksek bölümleri ve Yang(tarafı) tutup düşmanı beklemeliyiz. Araziyi ilk işgal eden taraf düşmansa, (güçler) geri çekilip, arazi terk edilmelidir. Bu şekilde bir arazide düşman takip edilmez.

Geniş arazilerde, eğer stratejik gücümüz (*shih*) eşitse,[147] (onları) çatışmaya sokmak için kışkırtmak kolay olmayacaktır. Diğer taraftan çatışmaya girmek de çok avantajlı değildir.

Sözünü ettiğimiz altı yapı, arazinin Tao'sudur. Birliklerin sorumlu komutanı mutlaka yola çıkmadan önce arazi yapılarını incelemelidir.

Bunun dışında bir de (altı tip başarısızlığa mahkûm) ordu vardır: kaçan, gevşek, halsiz, parçalanmış, kaotik ve bozguna uğramış. Bu altı felakete sebep olan gök ya da yer değil, komutanın kendi hatasıdır.

Buna göre stratejik güçleri (*shih*) eşit olduğunda, bir kişi on kişiye saldırır, buna da 'kaçan ordu' denir.

Birlikler güçlü olmasına rağmen subaylar zayıfsa, ordu, 'gevşek'[148] olarak adlandırılır.

Subaylar güçlü olmasına rağmen birlik zayıfsa, ordu, 'halsiz' olarak adlandırılır.

Yüksek rütbeli askerler kızgın ve isyankârsa, komutan henüz onların yeterliliklerini bilmeden, kontrolsüz bir öfkeyle kendilerini çarpışmanın içine atıyorlarsa buna 'parçalanmış ordu' denir.

Komutan zayıf ve katı değilse, komutlarıyla ve liderliğiyle aydınlanmamışsa, subaylar ve birlikler sabit görevlerini yapmıyorlarsa ve bu nedenle birliklerin düzenleri çarpıksa, buna 'kaotik ordu' denir.

Eğer komutan düşmanın iç yüzünü tam olarak araştırmadan az sayıda askerle geniş kitlelerle çarpışmaya kalkarsa, güçlüye zayıfla saldırırken aynı zamanda ordu özel olarak seçilen ileri

müfrezeden de noksansa, bu ordunun 'bozguna uğraması' kaçınılmazdır.

Sözünü ettiğimiz altı madde yenilginin Tao'sudur. Birliklerin komutasından sorumlu komutan mutlaka yola çıkmadan önce bunları incelemelidir.

Arazinin yapısı orduya destek verir. Düşmanı analiz etmek, zaferin kontrolünü elinde tutmak, geçit ve kanalları, yakın ve uzağı değerlendirmek ordu başkomutanının Tao'sudur.[149] Bunları bilerek savaş sırasında uygulayan kesinlikle galip gelecektir. Tao'yu bilmeyen ve uygulamayanın ise mağlubiyeti kaçınılmazdır.

Eğer Savaşın Tao'su kesin zaferi (işaret ediyor) fakat hükümdar uzak durulmasını emrediyorsa, ancak illa ki çatışmaya girmek zorundaysan bu durum hoş görülebilir. Hükümdar çatışmaya girmende ısrar ediyor olsa bile eğer Savaşın Tao'su kazanamayacağını işaret ediyorsa, geri durmak hoşgörülebilir.

Böylece, ün kazanmak için ilerlemeyen ya da geri çekilmenin karşılığında (ölüm cezasıyla yargılanmaktan) kaçınmak için geri çekilmekten vazgeçmeyen ve sadece halkını korumaya ve hükümdarı için avantaj kazanmaya çalışan (bir komutan) o devletin en önemli değeridir.

Komutan birliklerine genç çocukları gözüyle bakarsa, onunla birlikte bir vadinin en derinliklerine kadar giderler. Komutan birliklerine sevgili çocukları olarak değer verirse, çocuklar onunla birlikte gönüllü olarak ölmeyi bile göze alacaklardır.[150]

Birlikler iyi eğitimli olmalarına rağmen doğru şekilde görevlendirilemiyorlarsa, seviliyor fakat iyi komuta edilemiyorlar ya da kargaşa anında yönetilemiyorlarsa, burnu havada ve küstah çocuklara benzediklerinden en iyi şekilde faydalanılamazlar.

Kendi birliklerimizin saldırabileceğini fakat karşıdan bir saldırı gelip gelemeyeceğini bilmiyorsam, bu sadece yarım bir zaferdir. Aynı şekilde düşmanın saldırma kapasitesi olduğundan emin olup, kendi birliklerimin saldırıp saldıramayacağını tam olarak kavrayamıyorsam bu da sadece yarım bir zaferdir.

Düşmana saldırılabileceğini ve ordumuzun saldırıda bulunabileceğini bilmek fakat arazinin çatışmak için uygun olup olmadığına karar verememek yarım bir zaferdir. Yola çıktığında ordusunun asla yanıltılmayacağını gerçekten bilen, hareketi başlattıktan sonra asla alt edilemez.

Sonuç olarak, düşmanı ve kendini biliyorsan, zaferin tehlikede değildir. Sen, hem göğü hem de yeri biliyorsan, galibiyet sürecin tamamlanmış demektir.[151]

11. Dokuz Arazi

Sun Tzu şöyle söyledi:

Orduyu görevlendirmenin stratejisi şudur: Dağıtıcı araziler, hafif araziler, çekişmeli araziler, geçilebilir araziler, odak araziler, ağır araziler, tuzaklı araziler, kuşatılmış araziler ve ölümcül araziler vardır.[152]

Feodal beyler kendi sınırlarının içerisinde çarpışıyorlarsa, bu 'dağıtıcı arazidir'.[153]

Başka insanların topraklarına çok derinlere inmemek suretiyle girildiğinde bu 'hafif arazidir.'[154]

Biz işgal ettiğimizde bize, düşman işgal ettiğinde de onlara avantaj sağlayacak arazi 'çekişmeli arazidir'.[155]

Biz ilerlerken onlar da gelebiliyorsa bu 'geçilebilir arazidir'.[156]

İlk varanın Göğün Altındaki Herkes'i kazanacağı, üç tarafı da kuşatılmış feodal bey arazisi, 'odak arazidir.'[157]

Düşman topraklarının derinlerine nüfuz edilmesine rağmen yol üzerindeki birçok şehri atlamaya sebep olan arazi 'zorlu arazidir.'[158]

Ormanların, dağların, kanalların, dar geçitlerin, sulak arazilerin, bataklıkların ve aşılması zor yolların olduğu araziler 'tuzaklı arazilerdir'.[159]

Girişin çok dar,[160] dönüşün dolambaçlı ve karışık, ayrıca düşmanın az sayıda askerle bize saldırabileceği arazi 'kuşatılmış arazidir.'[161]

Ordunun ancak şiddetle savaşırsa hayatta kalabileceği, savaşmazsa yok olacağı araziler 'ölümcül arazilerdir.'[162]

Bu sebeple, dağıtıcı arazilerde, düşmanla çarpışmaya girme.

Hafif arazilerde durma.

Çekişmeli arazilerde saldırma.[163]

Geçilebilir arazilerde güçlerinin tek başına kalmalarına izin verme.

Odak arazilerde (komşu feodal beylerle beraber) müttefiklerini bir araya getirip konuşlandır.[164]

Zorlu arazilerde erzak toplamak için yağmala.

Tuzaklı arazilerde çok hızlı hareket et.[165]

Kuşatılmış arazilerde strateji uygula.[166]

Ölümcül arazilerde çatışmaya gir.

Kadim çağlarda, orduyu görevlendirmede üstün olanlar, düşmanın ön ve arka güçlerinin bağlantısını keser, çok ve azın birbirlerine olan güvenlerini ortadan kaldırır, soylu ve sıradan halkın birbirini kurtarmaya gelmesini engeller, ast ve üst rütbelerin birbirlerine güvenmemesini sağlar; birlikleri ayırır, yeniden birleşmelerini engeller ya da birleştikleri zaman iyi bir düzen almamalarını sağlardı.[167] Avantajlı olduğunda ilerler, avantajlı olmadığında dururlardı.

Öğrenmek istediğim, düşman sayıca çok, disiplinli ve ilerlemek üzere olduğunda onlara nasıl karşılık vermeliyiz? Şunu söyleyebilirim ki öncelikle çok sevdikleri şeylerden birini ele geçirirsen, seni dinlemelerini sağlayabilirsin.

Hıza önem vermek, düşmanın boşluklarından faydalanmak, umulmadık yollardan gitmek, tetikte olmadıkları anda saldırmak ordunun doğasıdır.

Genel olarak, istilacıların Tao'sunda, biri (düşman topraklarının içlerine) nüfuz ettiğinde, ordu bütün halinde olacağından savunma ordusu seni ele geçiremeyecektir.

Eğer kırlık, verimli bir bölgeyi ele geçirirsen, Üç Ordu yiyecek sıkıntısı çekmeyecektir. Dikkatli şekilde besler, aşırı yormazsan

ch'i leri bütün olacağından, güçleri azami seviyede olacaktır.

Orduyu hareketlendirdiğinde ve stratejik planlar uyguladığında, asla oyuna gelmemelisin.

Düşmanı kaçacakları hiçbir yer kalmayan bir yerde sıkıştır, böylece geri çekilemeden ölecekler. Ölümden kaçış yolları olmadığında, subaylar ve askerler güçlerini sonuna kadar tüketeceklerdir.

Askerler ve subaylar (düşman topraklarının) derinliklerine nüfuz ettiğinde birbirlerine sıkıca bağlanacaklardır. Başka bir seçenek olmadığında, savaşacaklardır.

Bu sebeple, askerler talimat almamış olsalar bile, hazır; herhangi bir arayışa girmeden işbirliği halinde,[168] herhangi bir anlaşma yapmadan birbirlerine yakın, emirleri uygulamadan da güvenilir olacaklardır. Alametleri yasakla, şüpheyi ortadan kaldır; böylece başka hiçbir şey düşünmeden öleceklerdir.

Askerlerin aşırı varlıklarının olmayışı, maddiyatı sevmedikleri anlamına gelmez. Uzun hayatlar yaşamamalarının sebebi uzun ömürlülüğü[169] sevmedikleri anlamına gelmez. Emirler sonuçlandığında oturan askerlerin gözyaşları elbiselerinin kollarını sırılsıklam ederken, boylu boyunca uzananların yaşları yanaklarından dökülecektir. Eğer onları umutsuz bir duruma itersen, onlarda Chu ya da Kuei cesareti uyanacaktır.

Orduyu görevlendirmede üstün olan, belki de onu *shuaijan* (yılan) ile karşılaştırılabilir. *Shuaijan* Ch'ang Dağı'nda bulunmaktadır. Kafasını hedef aldığında kuyruk kısmı karşılık verecek; kuyruğunu hedef alırsan başı karşılık verecektir. Eğer (vücudunun) ortasını hedef alırsan bu kez de hem baştan hem kuyruk kısmından tepki verecektir.[170] Bana kalırsa ordumuzu *shuaijan*'a benzetebiliriz. Örneğin, Wu ve Yüeh halkı birbirinden nefret etmektedirler; fakat bir ırmaktan aynı kayığın içerisinde karşıdan karşıya geçerken karşı karşıya kaldıkları şiddetli rüzgârlar yüzünden birbirlerini kurtarmak için gösterecekleri çaba, sağ ve sol el gibi olacaktır.

Bu sebeple, atların ayaklarını bağlamak[171] ve savaş arabalarının tekerleklerini gömmek (askerlerin kaçmasını engellemek için) ye-

terli değildir. Bunun yerine idarenin Tao'su aracılığıyla cesaretlerini birleştir. Arazinin özelliklerine uyumlu olarak yumuşak ya da sert[172] düzenlemeler gerçekleştir.

Böylece orduyu görevlendirmede üstün olan, bütün askerlerin tek bir vücut olmalarını sağlayacağından hiç kimse kendini bundan ayrı tutamayacaktır.

Sakin ve gösterişsiz, dürüst ve disiplinli olmak, ayrıca birliklerin ve subayların gözlerini ve kulaklarını şaşırtarak görmezden gelmelerini sağlamak, bir komutan için esastır.[173] Meselelere yaklaşımı farklıdır ve diğerlerinin anlamaması için stratejilerini değiştirir. Pozisyonları değiştirir ve dolaylı güzergâhlar kullanarak diğerlerinin beklentilerini suya düşürür.

Komutan da askerlerle birlikte yola çıkmaya karar verdiğinde hepsi birden kendilerini yükselmiş gibi hissedeceğinden kendi rütbelerini geride bırakırlar. Komutan onlarla beraber feodal bey topraklarının derinliklerine ilerleyip uygun gördüğü yerde ateşi başlatır.[175] Onlara sanki bir koyun sürüsüymüşler gibi komutlar verir –ileri, geri hareket ederlerken aslında hiçbiri gerçekten nereye gittiğini bilmez.

Üç Ordu'nun geniş kitlelerini bir araya getirmek, onları tehlike altına girmek için teşvik etmek komutanın sorumluluğudur.

Dokuz arazi çeşidinin dönüşümü –zıtlıklardan ve genişlemeden kaynaklanan avantajlar, askerlerin bu arazilerdeki duygu farklılıkları– incelenmelidir.

Genel olarak, istilacının Tao'su (şudur):[176]

Birlikler derinlere nüfuz ettiğinde, bütün halinde olacak ve sadece üstünkörü, yüzeysel bir şekilde dağılma (eğiliminde olacaklar).

(Ordu) eyaleti terk edip, düşman sınırını geçtiğinde ve sefer halindeyse, bu 'ıssız arazi'dir.

Dört bir taraf da (düşmana) açıksa, bu 'ọdak arazi'dir.

Derinlere ilerlersen bu, 'ağır arazi'dir.

Derinlere ilerlemediysen, bu 'hafif arazi'dir.

Arkanda istihkâmlar ve önünde de engeller varsa, bu 'kuşa-

tılmış arazi'dir.

Gidecek hiçbir yer yoksa bu 'ölümcül arazi'dir.[177]

Bu sebeple, dağıtıcı arazide onları aynı hedefe odaklandırırım.

Hafif arazide guruplaştırırım.

Çekişmeli arazide arka unsurları öne doğru koştururum.[178]

Ulaşılabilir arazide savunmaya odaklanırım.[179]

Odak arazide müttefikleri kuvvetlendiririm.[180]

Ağır arazilerde erzak tedarikinin devamlılığını garantilerim.[181]

Tuzaklı arazilerde hızla ilerlerim.

Kuşatılmış arazide hiçbir açık bırakmam.[182]

Ölümcül arazide onlara yaşamak için burada olmadığımızı gösteririm.

Sonuç olarak, sözünü ettiğimiz, kuşatılmış arazide savunma,[183] kaçınılmaz olduğunda tutkuyla çarpışma, (şartlar tarafından) zorunlu bırakıldığında emirlere uyma ordunun doğasıdır.

Bu yüzden, feodal beylerin planlarını bilmeyen, müttefik güçleri birleşmek üzere hazırda tutamaz. Dağların, ormanların, kanalların, geçitlerin, bataklıkların coğrafi özelliklerini bilmeyen orduya manevra yaptıramaz. Arazinin özelliklerine hâkim kılavuz kullanmayan bölgenin avantajlarından yararlanamaz. Bu dört ya da beş kuraldan birini bilmeyen gerçek kral ya da egemen ordusunu komuta edemez.[184]

Gerçek bir egemenin ya da kralın ordusu büyük bir eyalete saldırdığında, kitleler bir araya gelemez. Azametini düşmana gösterdiğinde, müttefikleri kopar. Bu nedenle, göğün altında herhangi bir müttefikle savaşmaz.[185] Göğün altında diğerlerinin otoritelerini (*ch'üan*) beslemez. Kendine güven, azametini düşmana göster. Bundan sonra şehirler ele geçirilebilir, devlet zaptedilebilir.

Kanunlar tarafından belirlenmişin dışında ödüller bahşet, istisnai beylik hükümleri uygula. Üç Ordu'nun kitlelerini bir kişiyi komuta ediyor gibi yönet. Üzerlerine baskı uygularken gerçek niyetini açıklama. Çıkarlar doğrultusunda çalışmaları için zor-

la, fakat bu arada (olası) zarardan sakın bahsetme.

Onları umutsuz durumların içine attığında korunacaklardır, onları ölümcül arazilere bıraktığında yaşayacaklardır. Kitleler ancak tehlikeli arazilere girdikten sonra, mağlubiyetsiz zafer kazanma ustalığına ereceklerdir.

Askeri meselelerin yürütülmesi, düşmanın niyetlerinin öğrenilmesinde yatar.[186] Daha sonra eğer düşman üzerindeki gücüne odaklanır, bin *li* uzaktan vurup komutanlarını öldürürsen, buna 'askeri meseleleri tamamlamada yeterli ve yetenekli olma' denir.

Bu sebeple, devletin orduları harekete geçirdiği günde, geçişleri kapat, bütün çeteleleri tahrip et ve casuslarının geçmesine izin verme. Tapınağın en üst salonunda işlerin yürütülmesine yol açacak yoğun stratejik tartışmalar düzenle.[187]

Düşman kapıları açarsa, içeriye girmelisin.

İlk önce en sevdikleri şeye (saldır). Çatışma için kendine belirli bir zaman belirleme. Savaş stratejisini kavrayabilmek için düşmanın hareketlerini hesaplayarak tepki ver.

Bu nedenle, ilk bakışta (kendi toprakların içinde) bir bakire gibi; daha sonra –düşman kapıları açtığında– kaçan bir tavşan gibi ol. Düşman sana karşı uzun süre dayanamayacaktır."

12. Kundaklama

Sun Tzu şöyle söyledi:

Beş tip kundaklama vardır: ilki askerleri, ikincisi, erzakları, üçüncüsü, erzak konvoylarını; dördüncüsü zırhları ve beşinci olarak düzeni kundaklamak.[188]

Kundaklayarak gerçekleştirilen saldırı belli koşullara bağlıdır. Saldırının donanımları, gerekli olmadan önce tam anlamıyla hazırlanmalıdır. Kundaklamanın uygun mevsimleri vardır, ateş belli günlerde tutuşturulur. Mevsim olarak, kuru bir hava; gün olarak, ay *chi*, *pi*, *i*, ya da *chen* olmalı. Ay bu dört halindeyse, hava rüzgârlı olacak demektir.

Genel olarak, kundaklamada ateşin beş değişikliğine karşılık vermelisin:

Yangın (kamplarının) içlerinde başlamışsa, sen de hiç zaman kaybetmeden dışarıdan (saldırmalısın).

Ateşin tutuşmuş olmasına rağmen orduları hâlâ sakin kalıyorsa, o zaman bekle; hemen saldırma.

Alevler yükseldiği zaman, takip edebiliyorsan takip et, edemiyorsan vazgeç.

Eğer içeriden yardım almadan dışarıdan saldırılabiliyorsa, uygun bir zamanda saldır.

Alevler rüzgâra karşı yöndeyse, diğer taraftan saldırma.

Gündüz çıkan rüzgârlar devam edecektir, gece çıkanlar duracaktır.

Ordu, astrolojik olarak uygun zamanlarda bunlara karşı kendini savunabilmek için, ateşin bu beş değişikliğini bilmelidir. Böylece, bir saldırıya yardımcı olarak ateşi kullanmak bilgece, suyu kullanmak ise güçlüdür. Su, parçalamak için kullanılabilir ancak ele geçirmek için kullanılamaz.

Eğer, savaşta galip ve saldırıda başarılıysan fakat başarı gösteremediysen bu felakettir ve buna 'boşuna ve oyalayıcı' denir. Bu nedenle, 'Bilge komutan düşünüp taşınır, iyi komutan geliştirir' denir.

Avantajlı değilse, ilerleme. Hedeflere ulaşılamayacaksa, orduyu görevlendirme. Tehlikeye girmedikçe, savaşa girme. Hükümdar, kişisel öfkesi nedeniyle orduyu toplayamaz. Komutan, kişisel hayal kırıklığı nedeniyle savaşa giremez. Avantajlı olduğunda, harekete geç, avantajlı değilse, dur. Öfke, mutluluğa dönüşebilir, sıkıntı, keyife dönüşebilir fakat mahvolmuş bir devlet düzelemez; ölü, tekrar hayata dönemez.

Böylece, aydınlanmış hükümdar bu konuda dikkatlidir, iyi komutan buna saygılıdır. Bu, eyalete güvenlik getimenin ve orduyu bütün halinde tutmanın Tao'sudur."

13. Casus Kullanımı

Sun Tzu şöyle söyledi:

Yüz bin kişilik bir orduyu sefere gönderip, bin *li* yürüttüğünde, sıradan insanların giderleri ve feodal beylerin katkıları, her gün için bin parça altın olacaktır. Bu masraflar sınırlar içerisinde ve dışarısında işleri zorlaştıracak, yolda tükenip tarım işlerini takip edemeyecek duruma gelenlerin sayısı yedi yüz bin aileyi bulacaktır.

Ordular, tek bir gün savaşıp galip gelmek için yıllarca beklemede kaldılar, fakat yine de (komutanlar) onlara rütbe ya da aylık yüz altın kadar maaş bahşetmeyi çok gördüler ve böylece düşmanın gerçek durumunu da bilemediler. Bu gaddarlığın ta kendisidir. Böyle bir insan halkın komutanı, hükümdarın yardımcısı ya da zaferin efendisi değildir.

Aydınlanmış hükümdarların ve bilge komutanların diğerlerini kuşatması, kitleleri gölgede bırakan hareketleri önceden bilinen başarılardır.

İleri görüşlülük hayaletlerden ya da ruhlardan kazanılmaz, olgulardan öğrenilmez ya da göğün değerlerinden çıkarım yapılmaz ama askerlerden öğrenilebilir çünkü bu bilgi düşmanın gerçek durumunun ta kendisidir.

Bu sebeple, görevlendirilmek üzere beş farklı casus çeşidi vardır: yerel casus, dahili casus, ikili oynayan casus, ölü (gözden çıkarılabilir) casus ve canlı casus. Bu beş casusun hepsi bir araya geldiğinde ve kimse Tao'larını bilmediğinde bunun adı 'tanrısal yöntembilimidir.' Onlar hükümdarın hazineleridir.

Yerel casuslar –yerel bölgelerden adamlar görevlendir.

Dahili casuslar –devlette bir pozisyonda çalışan insanların yakınlarını görevlendir.

İkili oynayan casus –düşmanın casuslarını görevlendir.

Gözden çıkarılabilir casuslar –devletin dışına yanlış bilgi yaymak için görevlendirilirler. (Gözden çıkarılabilir)casusları (sahte bilgiyle) doldur ve onlardan bu bilgileri düşmanın casusları-

na sızdırmalarını iste.[189]

Canlı casuslar –raporlarla geri dönerler.

Tüm Üç Ordu'nun işleri[190] içerisinde kimse casuslardan daha yakın; hiçbir hediye casuslara verilenden daha cömert; hiçbir görev casuslara verilenden daha gizli değildir.

Bir bilgenin irfanına sahip olmayan kişi casus kullanamaz; iyi niyetli ve dürüst olmadığı sürece, casus görevlendiremez; ince ve keskin zekalı olmadıkça istihbarat notlarındaki asıl anlamı çözemez. Zekice! Zekice! Casusun görevlendirilemeyeceği hiçbir alan yoktur.

Görev başlamadan gerçek ortaya çıkarsa, casus ve gerçeği paylaştığı kişiler ölüm cezasına çarptırılır.

Genel olarak, hedef almak istediğiniz ordu, saldırmak istediğiniz şehirler ve öldürmek istediğiniz askerler için bilmeniz gereken ilk şey savunma komutanlarının, yardımcılarının, memurlarının, kapı muhafızlarının ve görevlilerinin ismidir. Casuslarını araştırmaya göndererek hepsinin isimlerini öğren.

Ajanlık yapmak üzere topraklara girmiş olan düşmanın casuslarını araştır. Menfaatlerle ayartmaya ve elinden kaçırmamaya çalış. Nitekim ikili casusların akılları çelinip görevlendirilebilirler. Onlardan kazanılacak bilgiler vasıtasıyla, yeni yerel ve dahili casuslar çalıştırılabilirsin. Onlardan elde edilen bilgi sayesinde, gözden çıkarılabilir casuslar ellerindeki yanlış bilgiyi düşmana dağıtabilir. Onlardan elde edilen bilgi sayesinde canlı casuslar gerekli zamanlarda görevlendirilir.

Hükümdar, casuslukla ilgi bu beş farklı bakış açısını bilmek zorundadır. Bu bilgi birikimi, kaçınılmaz olarak en çok ikili oynayan casusa bağlıdır. Ona elinden geldiğince cömert davranmalısın.

Kadim çağlarda, Yin yükseldiğinde, Hsia'da I Chih vardı. Chou yükseldiğinde, Yin'de Lü ya (T'ai Kung) vardı.[191] Dolayısıyla, zeki casuslara sahip aydınlanmış hükümdarlar ve bilge komutanların büyük başarılar elde etmesi kaçınılmaz oldu. Bu, Üç Ordu'yu harekete geçirmek için gereklidir.

EK-A:
Savaş Arabası

Savaş arabalarının tarih sahnesine çıktıkları zaman kadar, oynadıkları rol ve önemleri de son yıllarda çeşitli makalelere konu olmuştur. Şüphesiz, savaş arabası, Batı'dan Orta Asya'ya MÖ 14. yüzyıl civarlarında gelmiş ve Batı'daki daha sonraki gelişmeler Çin'de hiç yankı uyandırmadığı için bu geçiş yolu da kesintiye uğramıştır. (Hayashi Minao, Shang'ın M .Ö. 1300'de savaş arabalarına sahip olduğunu ve bunların avlarda kullanıldığını ısrarla savunmaktadır.[1] Edward L. Shaughnessy, savaş arabalarının gelişinin MÖ 1200 olması gerektiğini ileri sürmektedir.[2]) Yöresel kökenlerden çok yayılma teorisinin desteklenmesi, savaş arabalarının öküzlerin çektiği kağnılar ya da dört tekerlekli arabalar gibi öncülerinin olmaması nedeniyle daha makuldur ve aynı zamanda atlar da bu dönemden önce evcilleştirilmiştir.[3]

Çin savaş arabasının Batılı örneğiyle hemen hemen aynı olmasına rağmen, kazılarda çıkarılan daha önceki döneme ait savaş arabaları, oldukça ayırıcı özelliklere sahiptirler: Her tekerleğin çok daha fazla jantı bulunmaktadır –kimi zaman bu sayı kırk sekizi bulmaktadır; tekerleğin şekli koniye benzemektedir; tablası dikdörtgendir ve Batı'dakinden daha geniştir, üçgen dizilişte üç adam taşıyabilmektedir.[4] (Bu gelişmelerden bazılarına, söz konusu arabaların bu yüzyılda keşfedilen Trans-Kafkas versiyonların ara aşamalarında da rastlanmıştır.[5]) Ortaya çıkışından itibaren, daha güçlü, daha ağır, daha hızlı araçlara doğru tarihsel bir yönelim olsa da, özünde pek değişiklik olmamıştır. Savaş arabası tablasını dingile ve boyunduruğa oturtma yöntemleri gibi kayda değer küçük değişiklikler ve geliştirmelerle kullanım alanlarındaki değişiklikler, doğal olarak yüzyıllar boyunca sürmüştür. (Shang Dönemi'nde savaş arabalarını ya da yük arabalarını olağan nakliyeler için kullansalar da, savaş arabaları –belki sınırlı sayıda– savaş ve av için tasarlanmış ve yük arabalarına benzer

olanlar nakliyede kullanılmıştır.[6])

Shang Dönemi'nde savaş arabası, rütbe ve iktidarın gözle görülür bir simgesiydi ve özenle süslenir, sıklıkla da imparatorluk nişanlarıyla bezenirdi. Ancak, belki de çok fazla sayıda olduğundan, Chou Dönemi'ndeki savaş arabaları, çarpıcı kraliyet nişanlarıyla süslü olsa da, çok daha kullanışlı ve işlevseldiler.[7] Son olarak, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'yle Savaşan Devletler Dönem'inde, kuşatma savaşları ve diğer özel saldırı görevlerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oldukça ayrıntılı savaş arabaları ve tekerlekli araçlar tasarlandı; geniş kalkanlarla, kulelerle, koçbaşlarıyla, seyyar merdivenlerle ve çoklu ok atabilen yaylı tüfeklerle donatıldılar.[8]

Geleneksel görüşe göre, savaş arabasını –ya Sarı İmparator'un ya da Hsia hanedanlığının bir yöneticisi olan– Hsi Chung tasarladı. Rivayete göre Shang, Hsia'yı yıkmak için yetmiş ya da üç yüz kadar savaş arabası kullanmıştı; fakat bu iddianın gerçek olması mümkün değildir. Shang'ın kullandığı savaş arabalarının sayısı tartışmalıdır; kimi otoriteler Shang'ın bir savaş aracı olarak savaş arabası kullandığına dair hiçbir kanıt bulamamışlar;[9] kimileri de –özellikle Ku Chieh-kang gibi geleneksel görüşlü uzmanlar– nitelikli karşıt görüşler ileri sürmüşlerdir.[10] Ancak, kesin gerçekler bilinmektedir. Örneğin, hanedanlığın son dönemlerinde bile, Shang savaşçıları savaş arabalarında çarpışmaktan çok, piyadeler gibi yerde dövüşüyorlardı. Bununla birlikte, Shang'ın düşmanlarından bazıları, savaş arabalarını, bütün kuvvetleriyle orantılandığında azımsanmayacak ölçüde kullanmışlardı.[11]

Chou'nun, geleneksel olarak, savaş arabalarında at gücünü artırdığı, iki yerine dört at kullandığı belirtilmektedir.[12] Shang mezarlarında da dört atlı savaş arabasına rastlanmaktadır fakat bunlar günlük kullanımdan çok cenaze törenlerinde kullanılıyor olabilirler. Chou'nun şaşırtıcı zaferiyle ilgili diğer bir açıklama da –üstün erdemi ve halk desteğinin yanı sıra– hareketlerinin ça-

bukluğu ve Sarı Irmak'ı beklenmedik şekilde güneye doğru geçerek, batıdaki Shang savunma hatlarından kaçınmasıdır. *Shih chi*'ye göre Shang hükümdarı, aniden tepesine binene kadar ilerleyişlerini bilinçli bir şekilde görmezden gelerek, Chou'nun çabalarına kayda değer bir destek sunmuştur. Savaşta, muhtemelen üç yüz savaş arabası kullanılmıştır ki bu da genellikle başvurulan bire on oranına denk gelen üç bin Kaplan Muhafız'ın kullanımıyla örtüşmektedir.[13] Saldırının hızı ve vahşiliği Shang'ı şaşırtmış ve belki de Chou'nun üstünlüğüne mal edilmiş olabilir; belki de bu, savaş arabasının ilk kez etkili biçimde kullanıldığı savaştır.

Savaş arabalarının oldukça fazla kullanıldığı, Chou ile bozkır komşuları arasındaki kayda değer çatışmalar, Chou hâkimiyetinin ilk yüzyılında başlamıştır; hatta bir savaşta 130 düşman aracının ele geçirildiği kaydedilmiştir.[14] Savaş arabalarının yoğun olarak kullanıldığı savaşlar MÖ 9. yüzyılda ortaya çıkmış ve Batı Chou Dönemi ile İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde de devam etmiştir. Ancak, savaş koşulları altında savaş arabasının etkinliği, son yıllarda Creel[15] ve diğerleri tarafından sorgulanmaktadır. Savaş arabaları yaya askerlerinden farklı olarak güç, hız ve hareketlilik sunsa da, daha çok simgesel bir anlam taşımış ve üstün bir saldırı silahı olmaktan ziyade komuta platformu olarak kullanılmış olabilirler. Bu, savaş arabası savaşlarının olduğunu inkar anlamına gelmez. Ancak, Yang Hung'un da belirttiği gibi, savaş arabasının geniş alana ihtiyacı vardır ve arka tarafta konuşlanan savaşçılar, (özellikle de sağ tarafta mızraklı balta taşıyanlar) ancak savaş arabaları hepsini mükemmel bir şekilde – ne çok uzak ne de çok yakın– geçtikten sonra düşmanla çatışmaya girebiliyorlardı.[16] Ayrıca, dengeleri ve manevra kabiliyetleri –özellikle hız yaparken dönmeyi oldukça zorlaştıran sabit dingillerin engellemesiyle– en düz arazilerde bile oldukça düşüktü. (Bir mısır tarlasında amortisörsüz bir araçla gittiğinizi ve ne yapacağı belli olmayan, silahlı bir düşman aniden karşınıza çıktığında ok atmaya ya da ani bir hareket yapmaya çalıştığınızı düşünün.)

Wu ve Yüeh'in hatası, MÖ 541 civarlarında kullanmayı öğrenmek için gösterdikleri bariz çabalara rağmen savaş arabasını benimsemeleridir ve ayrıca araziden kaynaklanan sınırlamaları da göstermektedir. İki devlet de ırmaklar ve akarsularla dolu dağlık bölgelerdeydiler, her yerde göller, bataklıklar ve göletler bulunuyordu.[17] Bu karşı konulmaz sınırlamalara karşın Wu ve Yüeh, piyade ve deniz kuvvetlerine vurgu yaparak –kılıç gibi– yakın dövüş silahları geliştirmişler, tüm coğrafyada bu sayede ünlü olmuşlar, bugün tekrar gün yüzüne çıktığı gibi, üstün niteliklerini korumaya devam etmişlerdir.[18]

Yapılarından kaynaklanan kusurlara rağmen savaş arabaları, asker sevkıyatına nispeten bir hız kazandırmış, yetenekli bir sürücü yönetiminde ve makul arazi koşullarında kuşkusuz yenilmesi güç araçlar olmuşlardır. Cesur savaşçıların parlak, deri zırhlı savaş arabalarıyla birbirleriyle savaştıklarını gösteren romantik tasvir, Batı'da olduğu kadar Çin'de de geçerlidir ve savaş arabası, özellikle düşmanı aceleci bir hareket yapmaya kışkırtmak ve bireyleri kahramanca saldırmaya teşvik etmek için oldukça uygundur. (Bununla birlikte, Creel, Süvari Çağı'nın İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'ne kadar ortaya çıkmadığını gözlemlemiştir.[19])

Ölçülü bir hızla ilerlemeyi gerektiren yakın dizilişler sağlamanın zorluğu (*Shih chi* ve *Ssu-ma Fa*'da bahsedilen Kral Wu'nun savaş öncesi talimatlarında da belirtildiği gibi) sadece savaş arabalarını diğer savaş arabalarıyla koordine etmekte değil; aynı zamanda savaş arabalarını destek piyadelerle de koordine etmektedir. Bu kısıtlamaların dayatmaları ve usulleri, bir saldırının azami hıza sıkı sıkıya bağlı olduğunu o kadar açık gösterir ki, kitapta kadim uygulamaları yansıtırken, şüphesiz *Ssu-ma Fa*'nın uygun tedbirlere bağlı kalmayı ısrarla vurguladığının altı çizilir. (Daha fazla bilgi için, bkz. *Ssu-ma Fa* çevirisinde çevirmenin önsözü ve notları.) Koordine edilmiş piyade için savaş arabasının zorluklarından avantaj kazanmak, etrafını sarmak ya da ters

çevirmek ya da engellemek mümkündü; *Tso chuan*'a göre aynı zamanda sürekli olarak tablalar düşüyor–kırık dingiller, çamura saplanmalar, dalların tekerleklere dolaşması ve görünmeyen çukurlara düşmeleri nedeniyle zarar görüyorlardı. Belki de bu kısıtlamalar, arabaların maliyetleri ve bunları sürecek savaşçıların yoğun eğitim görmesi gereğiyle birleşince, orduyu genişletmenin tek etkili yolu piyadeleri kullanmak oldu. Ancak, piyade birliklerinin artması, diğer unsurlar kadar, toplumsal ve politik koşulların da değişimini açıkça yansıtmaktadır ve Yang Hung gibi uzmanlar, savaş arabası kullanımı sorunlarının onları yerinden ettiğini açıkça reddetmişlerdir.[20]

EK-B:
At ve Süvari

At, Çin'de Neolitik Çağ'da evcilleştirildi fakat bu dönemde ata binilmiyordu. Bozkır bölgelerden yayılan yöresel yetiştiricilik, görünüşe göre daha kısıtlıdır --özellikle de MÖ 5. yüzyıl civarlarında Çin'in batı sınırlarında ortaya çıkan göçebe halkların yetiştiriciliğiyle karşılaştırıldığında... (Creel, dogmatik olarak, MÖ 300 civarlarından önce Çin'de at binicileri olduğuna dair kanıt olmadığını ileri sürmektedir[1] fakat Shaughnessy MÖ 484'te, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonlarında, Çinlilerin ata binmeye başladığını savunmaktadır.[2] Kimi geleneksel görüşlü otoriteler, yetersiz arkeolojik kanıtlara dayanarak, uzun yöresel gelişme dönemi esnasında ve Shang'ın erken dönemlerinde at biniciliğinin ve avcılığın bulunduğundan bahsetmektedirler fakat bu görüş oldukça güvenilmezdir.[3] Kimi otoriteler de, *Tso chuan* verilerinin barbarların MÖ 664'te atlı savaşlar yaptıklarını kanıtladığını ileri sürmektedirler.[4] Pulleyblank[5] ve Yetts,[6] temelde Creel'le aynı fikirdedirler. Ancak, ünlü komutan Wu Ch'i'nin (MÖ 440-361) at bindiğini gösteren tarihsel bilgiler mevcuttur; benzer bir bölüm *Wu Tzu*'da da bulunmaktadır. *Altı Gizli Öğreti*'de süvarinin taktiksel kullanımını ele alan bölümlerde, aynı zamanda geç dönem Savaşan Devletler'de Kral Wu-ling'in MÖ 307'de yaptığı yeniliklere atıfta bulunulmaktadır.[7])

MÖ 5. yüzyılın başlarında göçebeler hâlâ yaya idiler ve piyade olarak ya da savaş arabalarıyla savaşıyorlardı. Dördüncü yüzyılda, Hu halkı, Chao ve Yen'in kuzey sınırındaki eyaletlere ilk atlı baskınları düzenledi. Atları, onlara hızlı ve hareketli olmanın bariz avantajlarını sunuyor ve çok daha geniş arazilerde durağan savunmanın gereklerini hızla yerine getirerek hedef seçmede büyük bir özgürlük sağlıyordu. Bu nedenle, Chou Kralı Wuling, savaşçılarına barbar tipi kıyafetler (pantolon ve kısa gömlek) giydirmeye karar verdi çünkü bu giysilerin süvarilerin gü-

cünü serbestçe kullanmalarına olanak sağladığına inanıyordu. Görünen o ki, sadece yenilmesi güç olmayan Hu'nun üstesinden gelmenin değil, aynı zamanda ordunun saldırganlık potansiyelini arttırmanın da peşindeydi. Çünkü hemen sonrasında Ch'in'i kuzeyden istila etmeye ve yandan kuşatmaya teşebbüs etti.[8] Bundan sonra, at ve süvarinin önemi arttı fakat Han hanedanlığına kadar, Sun Bin ve T'ai Kung gibi stratejistlerin önerdiği taktiklere rağmen orduda küçük bir unsur olarak yer aldılar. Bu düşünürlerin eserlerine göre, süvari hareketlilik sağlar; orduyu temel saldırı silahının (bugüne kadar savaş arabasıydı) arazi kısıtlamalarından kurtarır ve sıradışı manevraların geliştirilmesine olanak sağlar. Savaşan Devletler Dönemi boyunca, savaş arabaları süvariden daha önemli bir rol oynadılar. (Güç ve sayı anlamında piyade daha da önemli bir rol oynamıştır). Ch'in ordusunun yenilmesinde bile, sadece yüzde on oranında süvari kullanılmıştır. Han'ın kurucusu Liu Pang, Hsiang Yü ile olan nihai savaşlarda istikameti değiştirmek için seçkin bir süvari birliği oluşturdu fakat bu yine de toplam kuvvetlerin sadece yüzde yirmisine denk geliyordu.[9]

Sonrasında Han Wu-ti, Önceki Han'ın büyük yayılınacı imparatoru, uzak göçebelerin ünlü ve üstün atlarını getirtmeye karar verdi. Bu inatçı halklara boyun eğdirmek için Orta Asya'ya büyük seferler düzenledi ve atları zorla ele geçirdi.[10] Pekçok destek arabasının eşlik ettiği yüz bin süvari, MÖ 128'den 119'a kadar yapılan seferlerde kullanıldı. Bu tarihten sonra, (T'ang döneminde Fang Kuan tarafından kadim yolları izlemek ve yeniden tesis etmek için yapılan verimsiz bir girişime rağmen) savaş arabasının savaşta taktiksel bir rol oynadığı dönem sona erdi. Belki de Önceki Han Dönemi'nin ortalarından itibaren, süvari geleneksel taktikler için merkezi bir güç, sıradışı taktikler için de esneklik sağlayan bağımsız bir unsur haline geldi.[11] Üzengilerin keşfi ve kullanışlı eyerlerin geliştirilmesiyle, T'ang'ın yaklaşımıyla hafif süvari tarafından tekrar yerinden edilse de, ağır süvari müm-

kün hale geldi. T'ang Tai-tsung, özellikle imparatorluğun kontrol altında tutulmasında süvarileri etkin bir şekilde kullandı ve biniciliğiyle ün kazandı. Belki de göçebe bir soydan geliyordu ve (adını içeren askeri çalışmada ve çevirmenin önsözünde de görülebileceği gibi) süvarinin etkisini iyi biliyordu.

EK-C:
Zırh ve Kalkanlar[1]

Hanedanlık öncesi Neolitik Çağ'da ve Hsia'daki ilkel zırh, –küçük bir değişiklikle– korkunç kaplanı da içeren hayvan derisinden oluşuyordu. Shang'dan Savaşan Devletler'in sonuna kadar, deri temel malzemeydi. Bu dönemde zırhlar genellikle inek derisinden, kimi zaman da gergedan ya da manda derisinden yapılırdı. Geniş kalkanlarla birleştirildiğinde deri zırh, dönemin bronz silahlarına karşı yeterli korumayı sağlıyor gibi görünmektedir. Chou'dan elde edilen kanıtlara dayanarak, (ve Shang ile Chou'da da esasen devam ettiğini varsayarak) kudretli Shang savaşçıları, bronz miğferlerle birlikte hem önü hem de arkayı koruyan iki parçalı deri zırh giyiyorlardı. Erken Chou Dönemi'nde, çatışmanın artan kapsamı ve yoğunluğuna bağlı olarak yapım teknikleri önemli ölçüde değişti. İki geniş parçadan, deri kayışlarla birbirine bağlanan küçük dikdörtgen parçalara dönüldü ve daha sonra bu parçalar kaplamada kullanılarak katmanlı gömlekler tasarlandı. Her bir parça deriden kesiliyor ve tabaklanıyor, cilalanıyor ve son olarak da boyanıyordu (Genellikle kırmızı ya da siyah cilayla kaplanıyor ya da ürkütücü motiflerle süsleniyordu). Bu tip malzemelerin çabuk bozulabilen yapılarına bağlı olarak, evrimlerinin izledikleri yol belirsizliğini korumaktadır; fakat böyle bir zırh muhtemelen İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde iki parçalı modeliyle karşımıza çıkmaktadır.

Görünüşe göre zırh, savaşçının işlevine ve dövüş tarzına uygun olarak geliştirilmişti. Örneğin, savaş arabası kullananlar için –esas olarak aracında sabit bir şekilde oturmaktadır– genellikle uzun ve ağır, esas olarak kolları serbest bırakırken tüm vücudu koruyan bir zırh tasarlanmıştır. Bununla birlikte, piyadeler –bunların üstünlükleri hayatta kalmak ve saldırgan olabilmek için büyük oranda çeviklik ve hızlı yürümeye dayanmaktadır– daha kısa gömleklerle, daha az kısıtlayıcı bacak koruyucularla ve çok daha

hafif zırhlarla dövüşüyorlardı. Süvariler geliştirildiğinde, piyadelerden daha fazla yük taşıyabilmelerine rağmen, bacaklarının rahat olması gerekiyordu (fakat dışarıdan gelecek saldırılara karşı da korunmalıydı) ve bu da barbar tarzı pantolon ve gömleklerin benimsenmesini sağladı. Ayrıca, üzengilerin keşfine kadar, aşırı yük, sürücünün dengesizliğini gidermesine katkıda bulunuyordu. Böylelikle, ağır süvariler Han sonrası döneme kadar gelişmedi; sadece birkaç yüzyıl içinde tekrar daha hızlı ve hafif unsurlarla yer değiştirdi.

Demirin gelişmesinden ve tarım aletleri ile silah yapımında kullanılmasından sonra bile, yaylı tüfeklerin daha etkili ateş gücüne ve daha güçlü demir kılıçlara karşı gerekli olan demir zırh, Han'a kadar deri zırhın yerini alamadı. Bronz zırh erken Chou'da ortaya çıkmış olabilir ve deriyle çeşitli kombinasyonlar oluşturması, bronzun dış çeperi takviye etmek için (özellikle de kalkanlarda) kullanıldığını göstermektedir. Ancak demir plakaların gelişmesiyle deri katmanlar kadar esnek ve makul bir ağırlığa sahip olamaya başlayan metal, yine de oldukça az rastlanan bir malzemedir. Han ve sonrasında dahi, deri asla tam olarak gözden kaybolmamış, tamamlayıcı bir unsur olarak yerini korumuştur.

Her savaşçının savunma donanımları arasında olmazsa olmaz bir parça olan kalkanlar, genellikle cilalanmış deri ya da gerilmiş çeşitli cilalı kumaş parçalarıyla kaplı ahşap bir çerçeveden yapılırdı. Sadece ahşaptan oluşan kalkanlar, kamışlardan ya da hasır otlarından yapılanlar gibi, tarihleri henüz tam olarak incelenmemiş olsa da, bazı bölgelerde ve farklı dönemlerde kullanılmaktaydı. Fakat vücut zırhında olduğu gibi, burada da seçilen malzeme deriydi ve kimi zaman koruyucu bronz tabakalarla takviye ediliyordu. Demir silahların ve yaylı tüfeklerin ortaya çıkmasıyla birlikte, demir kalkanlar da ortaya çıktı fakat Savaşan Devletler Dönemi'nin sonları ya da Han hanedanlığına kadar pek de yaygınlaşmadı.

Miğferler, Savaşan Devletler Dönemi'nin başlangıcıyla birlikte demirleri de çıksa da, bütün dönem boyunca bronzdan yapıldı. Ancak, demir kılıç ve zırh gibi onlar da en azından Han'a kadar ağırlık kazanmadılar.

Dönem boyunca bir miktar evrim geçiren savaş arabaları da, *Wu Tzu*'da Wu Ch'i'nin kralla yaptığı ilk söyleşide belirtildiği gibi, cilalı deriyi takviye olarak kullanmışlardır. Düşman açısından öncelikli hedef olan at için de koruma önemli kabul edilmiş ve bunun uygulaması Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarında başlamış olabilir. Ancak, Han'a kadar at zırhlarının hem yaygın hem de kapsamlı olmaması, süvarinin yeni yeni baskın hale gelen rolünü ve değerli savaş atlarını koruma ihtiyacını yansıtmaktadır. Atlı unsurların dışında, oldukça hareketli olan bozkır halkları da zırhın (aynı zamanda bazı silahların da) gelişmesine katkıda bulunmuşlar fakat çoğu gelişme, diğer bölgelerden örnek almaktan ziyade yöresel kalmıştır.

EK-D:
Kılıç

Kılıcın kökeni, evrimi ve sayısı hakkında birkaç aykırı fikir olsa da, gerçek kılıcın –kabzasının iki katı uzunluğunda bıçağa sahiptir– İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonlarına kadar Çin'de ortaya çıkmadığı bilinmektedir.[1] Bu dönemden önce savaşçılar hançer, mızrak başı ve bazen de kısa bir kılıç taşırlardı ve bunların hepsi de bronzdan yapılırdı.[2] (Bununla birlikte, son dönemdeki arkeolojik kanıtlara dayanarak, kimi geleneksel görüşlü otoriteler Batı Chou savaşçılarının bronz kılıçlar taşıdıklarını savunmuşlardır.[3] Shang'dan kalan nadir bulunan bir parça, literatürde "kılıç" olarak sınıflandırılmış fakat boyutları göz önüne alındığında, bıçağın kabzanın boyunu nadiren aştığı görüldüğünden bunu kısa kılıçlar ya da uzun hançerler kategorisine sokmak daha doğrudur).

Batı Chou ile İlkbahar ve Sonbahar dönemlerindeki kılıçlar, keserek yaralamak için değil, delmek ve saplamak için tasarlanmışlardı.[4] Piyadenin ortaya çıkışıyla, mecburen yakın dövüş için silahlar geliştirilmiş ve bunlar mızraklı balta ile savaş arabası merkezli savaş donanımlarının yerini almaya başlamıştır. Kılıca ek olarak, kısa ya da *chi* (mızrak uçlu mızraklı balta,[5] mızrak gibi saplamak için kullanılır) Savaşan Devletler Dönemi boyunca piyadeler içinde, özellikle de Wu ve Yüeh gibi savaş arabalarının taktiksel olarak uygun olmadığı devletlerde, oldukça yaygın hale gelmiştir.[6]

Kimi otoriteler, kılıcın son evrimi ile yaygınlaşmasını, Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarında ve sonrasında Han hanedanlığında süvarinin gelişmesiyle bağlantılandırmıştır.[7] Aşırı uzun kılıçlar, özellikle de iki tarafı da keskin olanlar, süvariler için hem tehlikeli oluyor hem de hantal kalıyordu;[8] bu nedenle, geç Savaşan Devletler Dönemi'nde ve erken dönem Han'da geliştirilen aşırı uzun kılıçlar, muhtemelen özellikle piyadeler için ya da

sadece törenlerde kullanılmak üzere geliştirilmiştir.

Kökeniyle ilgili teoriler ise karışıktır.[9] Bir teoriye göre, Shang ve erken dönem Chou'daki savaşçılar mızraklı balta ve bir çeşit kısa hançer taşırlardı ve bunlardan –özellikle de mızraklı baltalar daha uzun ve daha güçlü hale gelmişti– kabzalı kısa hançer ve sonrasında da ince uzun kılıç evrilmişti.[10] Metal işçiliğindeki teknoloji ilerledikçe, biçim, mukavemet, keskinlik ve görünüşteki gelişmeler hızla bunu takip etti. Ancak, kökenleri ne olursa olsun, kesme gücü olan kılıçlar ile kabzayla arasındaki kayda değer uzunluk, gerçekte sadece Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarında, Ch'in ve Han'da ortaya çıkmıştır.[11]

Süvari, silahlı kuvvetlerde ana savaş unsuru haline gelince, kılıç da onun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde evrim geçirdi. Böylece, Han'dan bu yana halkalı kabzasıyla tek tarafı keskin olan kılıç –aslında "bıçak" olarak nitelendirilmiştir– yavaş yavaş Savaşan Devletler Dönemi'nin uzun kılıçlarıyla yer değiştirmiştir. Bundan sonra, metal işçiliği, özellikle kaplama ve yüzey işlemelerinde sürekli ilerlemiş ve iki belirgin eğilim ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, daha kaliteli, kısa, işlevsel silahlar; diğeri de sadece törenlerde kullanılan ve özenle süslenmiş sembolik kılıçlardır. Çelik "bıçaklar", T'ang'ın yaklaşımıyla –*Yedi Askeri Klasik*'in son kitabının zamanlarında– hem piyade hem de süvariler için ilk tercih olmuştur.

(Bu özet taslak, kılıcı ve tarihini tam olarak anlamak için yetersiz olsa da, çok daha kapsamlı bir değerlendirme ayrı bir kitabı gerektirmektedir. Asya dillerine hâkim olan okuyucular, Hayashi Minao'nun ayrıntılı çalışmasına[12] ve Çin'deki benzer yazılara başvurabilirler.[13])

EK-E:
Askeri Örgütlenme

Askeri örgütlenme, her açıdan, –yönetimsel sınırlamalar, nüfus kayıtları ve genel askeri hizmet yükümlülükleri gibi– ayrı bir çalışma gerektirmektedir. Temel, köken sorunları ve erken dönem tarihi gibi pek çok konuda hemfikir olunamamaktadır. Bununla birlikte,söz konusu meseledeki temel örgütlenme yöntemleri ve ilkeler *Yedi Askeri Klasik*'in anlaşılmasında yardımcı olacağı için, burada özet bir değerlendirme yapılmıştır.

Shang hanedanlığındaki örgütlenmeyi nitelendirmede karşılaşılan esas sorun, savaş arabasının oynadığı rolün belirsizliğidir çünkü kimi otoriteler savaş arabasının bölüğün –temel askeri birim– esas unsuru olduğuna inanmaktadırlar. Savaş arabaları önemsiz veya sadece bir nakliye rolü oynadıysa, bu pek de olası değildir. Bu nedenle, iki teori değerlendirilmelidir: savaş arabası merkezli ve klan merkezli. İlkinde, soylu sınıfından üç adam taşıyan saaş arabasına, askere alınmış sıradan halk eşlik etmektedir; muhtemelen bir arabaya on adam.[1] İşlevleri sadece destek güç olmaktır; çünkü devletin tarım işlerinden alıkoyduğu köylü nüfustan ve soyluların kişisel muhafızlarından oluştukları için –bronz silahların pahalı ve sınırlı olduğu bir çağda– çok az silaha sahiptiler.[2] Gömülü örneklerden anlaşıldığı kadarıyla, bu düşünce, savaş arabalarının beşerli mangalara ayrıldığını, üç ila beş manganın da bir bölük oluşturduğunu ileri sürmektedir. Her manga yüz kişilik bir piyade birliği tarafından korunur ve (bazı görüşlere göre) yirmi subay ihtiva ederdi. Bir tabur üç ila beş mangadan ve beraberindeki piyadelerden oluşarak, bir operasyon birimi haline gelirdi. (Bu yapılanmalar için ikna edici kanıtlar bulunmamaktadır.[3])

Diğer bir görüşe göre, –günışığına çıkan mezarlıklara dayanarak– *tsu* ya da bölük başına düşen sayı yüzdür: Savaş arabası için üç subay ve yetmiş iki piyade üç müfrezede örgütlenir, yir-

mi beş kişilik personele sahip bir erzak arabasıyla desteklenirdi. Bununla birlikte, bu kavramsallaştırma, daha sonra *Chou li*'de bulunan idealleştirmeden kaynaklanmakta ve İlkbahar ve Sonbahar dönemlerinin sonlarındaki devlet meselelerini tanımlamaktadır.[4]

Hatırı sayılır miktarda metinsel kanıtlar, klanın temel örgütsel biriminin, yine yüz adamdan meydana gelen *tsu*'dan oluştuğunu ileri sürmektedir.[5] Bu yüz adam, klan şefinin komutası altındaki soylulardan oluşurdu –bu şef, normal olarak bir kral, önemli bir tebaa ya da yerel bir feodal lord olabilirdi. Bu şekilde örgütlenerek, savaş arabaları da nakliye ve komuta amacıyla kullanılsa da, muhtemelen piyade birlikleri halinde savaşmışlardır. (Hsü Cho-yün'e göre, klan birlikleri –*tsu*– İlkbahar ve Sonbahar'daki yakın muharebelerde kullanılmıştır.[6]) Bu bölüklerden on tanesi muhtemelen temelde bin adamdan oluşan bir orduyu, *shih*'i oluşturuyordu; aslında *shih* terimi bu dönemde "ordu"yla eşanlamlı olarak değerlendirilebilir.[7] Normalde "ordu" –*chün*– olarak tercüme edilen kelime, İlkbahar ve Sonbahar'a kadar ortaya çıkmamıştır.[8]

Erken dönem Batı Chou askeri örgütlenmesi aslında hemen hemen aynıdır fakat birlikler kesinlikle savaş arabası merkezlidir. *Altı Gizli Öğreti*'nin dipnotlarında da ele alındığı gibi, çığır açıcı Muyeh savaşındaki üç bin ünlü Kaplan Savaşçısı, savaş arabası başına on adam olacak şekilde dizilmişlerdir. Bundan sonra, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin başlarına kadar, savaş arabasına eşlik eden piyadelerin sayısı yavaş yavaş arttı ve zamanla araç başına yirmi, yirmi iki ve hatta otuza kadar çıktı.[9] İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde, –*Tso chuan*'da da bahsedilen savaş arabası savaşlarının klasik çağında– adamların beşli mangalar halinde sistematik olarak gruplandırılması ile beşin katları halinde dikey bir hiyerarşiyle planlanması gelişmiş ve yaygınlaşmış gibi görünmektedir.[10] Bu kimi askeri klasiklerde ve *Chou li*'de çeşitli bölümlerde tanımlanmış bir dönemdir; yetmiş iki piyade bir savaş

arabasına eşlik etmekte ve sol, merkez ve sağ olmak üzere üç müfreze oluşturmaktadırlar. (Bu düzenleme kağıt üzerindedir; gerçek diziliş işlevlerine göre değişmektedir. Örneğin, kolay bir arazide merkez müfreze savaş arabasını takip edecek, zorlu bir arazide ise önünden gidecektir –iki yöntem de savunma tedbiri ve engelleri temizlemek için kullanılmaktadır.[11]) Bu yüz askerin içine subayların da dahil edilmesiyse ayrı bir tartışma konusudur.[12]

Chou li ve askeri yazıların bazılarında, Batılı karşılıklarıyla birlikte şu tablo görülebilir:

Birlik	*Güç*	*Muhtemel Batılı Karşılığı*
wu	5	takım
liang	25	müfreze
tsu	100	bölük
lü	500	tabur (alay)
shih	2.500	alay (tugay)
chün	12.500	ordu (kolordu)

Batılı karşılıkları görelidir; tanımları çağına ve örgütlenmenin bulunduğu ülkeye göre değişir.[13] Sütunlarda diğer seçenekler de belirtilmiştir, yani alay, *lü* için kullanıldıysa, tugay (ya da tümen) *shih* için kullanılabilir. *lü* terimi kadim bir terimdir; ilk olarak Shang tarafından on bin kişilik bir sefer ordusunu tanımlamak için kullanılmıştır fakat düzenli ordu olarak da kullanılabilir.[14] Daha sonrasında, İlkbahar ve Sonbahar ile Savaşan Devletler Dönemi'nde orduyu ya da genel olarak askeri birimleri belirtmek için ordu anlamına gelen karakter olan –*chün*-le birleştirilerek *chün lü* olarak kullanılmıştır. Orijinal anlamı, "bir bayrak altında hizmet verenler" demektir.

Az öncede belirtildiği gibi, ordu terimine –*chün*– sadece İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde ve sonrasında sadece merkez eyaletlerde rastlanmaktadır çünkü Ch'u gibi çevre eyaletlerin kendilerine özgü örgütlenme biçimleri bulunmaktadır.[15] "Üç Ordu" terimi (*san chün*) askeri metinlere göre, sadece yukarıdaki tabloda belirtilen ordu kuvvetlerinin üç birimini değil, normalde genel olarak orduyu ta-

nımlamaktadır.[16] Erken Chou teorisi, sadece kralın altı ordu (*shih*) sağlama hakkı bulunduğunu ileri sürmektedir; büyük bir feodal lord, üç ordu; daha küçük lord, iki ordu ve en küçük lord bir ordu sağlayabilir. Bütün bu tebaa orduları, kraliyet kuvvetlerini tamamlamak ve genellikle asi eyaletlerle göçebeleri bastırmak için çıkılan askeri seferlerde hanedanlığa destek olmak için çağrılabilirlerdi ve çağrılırlardı. İlkbahar ve Sonbahar'da egemenlerin yükselişiyle, Chin gibi eyaletler Chou sarayına ve yetkilerine kulak asmadılar ve sonunda altı ordu oluşturdular.[17]

Shang ve Chou'nun ilk zamanlarında, kuvvetlerin boyutu oldukça düzensizdi; duruma ve ihtiyaca göre numaralandırılmış, kurulmuş ve örgütlenmişlerdi. Ancak, Savaşan Devletler Dönemi'nde çatışmanın oldukça genişleyen kapsamı ve genel askeri hizmet yükümlülüğünün dayatılmasıyla, askeri hiyerarşi ve disiplin olmazsa olmaz hale geldi ve bu da *Yedi Askeri Klasik*'te bunlara yapılan vurgudan belli olmaktadır. Yeni kaydedilen nüfustan istenen askeri hizmet yükümlülükleri, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi ile Savaşan Devletler Dönemi'nde gittikçe arttı; önceleri her aileden bir erkek alınırken daha sonra bütün erkekler alınmaya başlandı. Bu, erken dönem Chou eğilimlerine, ülkede (*kuo*) yaşayan bütün insanların askeri eğitimden geçirildikleri ve savaşma yükümlülüğüne tabi oldukları fakat sadece son derece zor koşullar altında harekete geçirildikleri gerçeğine ayna tutmaktadır.[18] Halk için hiyerarşik yönetim sistemlerinin kurularak dayatılmasıyla (Bu durum köy ve bölgeler için Chin ve Ch'u'da İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonunda, belki de Kuan Chung'la birlikte başlamıştır) erkek nüfus hızla aktif göreve çağrılabiliyordu. Köy ve bölgelerdeki beşli ve yirmi beşli gruplar, hızla mangalara ve müfrezelere nakledildiyorlardı. Daha yüksek rütbeler için profesyonel askeri personel olmasına rağmen, her kademedeki yerel memurlar, hızla subay olarak saygın bir yer ediniyorlardı.[19] Bu da demektir ki, nitelikli nüfus askeri seferler için harekete geçirilebiliyor ve neredeyse bütün ülke savaşa girebiliyordu.[20]

Notlar

Kısaltmalar

AA	Acta Asiatica
AM	Asia Major
BIHP	Bulletin of the Institute of History and Philogy
BMFEA	Bulletin of the Museum of Far Eastern Antiquities
BSOAS	Bulletin of the School of Oriental and African Studies
CC	Chinese Culture
CCCY	Chin-chu chin-i editions
EC	Early China
GSR	Grammata Serica Recensa (Bernhard Karlgren, BMFEA 29 1957)
HJAS	Harvard Journal of Asiatic Studies
JAOS	Journal of the American Oriental Society
JAS	Journal of Asian Studies
JCP	Journal of Chinese Philosophy
JNCBRAS	Journal of the North Central Branch, Royal Asiatic Society
JRAS	Journal of the Royal Asiatic Society
KK	K'ao-ku hsüeh-pao
MS	Monumenta Serica
PEW	Philosophy East and West
TP	T'oung Pao
WW	Wen-wu

Genel Giriş ve Klasiklerin Tarihsel Arka Planı

1. *Konuşmalar* kitabında Konfüçyüs (MÖ 551-479) dürüstlüğün icrasında cesaret ve azim istemekte, öğrencilerinden her zaman uygun olanı yapmalarını talep etmektedir. Savaş arabası sürücülüğünü ve okçuluğu da içeren altı sanat geliştirmiş ve diğer metinlerde de, zırhını kuşanmış erdemli adamın dehşetli görünüşüne değinmiştir. Aynı zamanda, Chün Tzu'nun (mükemmelleştirilmiş adam) rekabet içinde olmadığını da belirtmiştir ki bu, geç dönem Konfüçyüsçüler tarafından, çatışma ve savaşın medeni insanlara yakışmayan bir durum olduğuna dair kanıt olarak benimsenmiştir. Mencius (MÖ 371-289) ve Hsün Tzu (Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarında, askeri meseleler üzerine kapsamlı yazılar kaleme alan bir Konfüçyüsçü) gibi diğer erken dönem Konfüçyüsçüler, savaşların ve orduların kaçınılmaz gerekliliğinin farkındaydılar. Yalnızca birkaç yüzyıl sonra, Konfüçyüsçüler, kurucularının temel felsefesinden ve o zamanın şartlarının gerçekliklerinden oldukça uzaklaştılar, pasifizme veya (belki de daha doğru bir deyişle) medeniliğe meylettiler ve bu görüşü çevrelerine de kabul ettirdiler. Bu, kapsamlı ve ayrı bir analitik çalışmayı gerektiren karmaşık bir konudur.

2. İlkbahar, Sonbahar ve de Savaşan Devletler dönemlerine atfedilen tarihler, bir şekilde yazarın eğilimlerine dayanarak değişiklik göstermektedir. Olayları MÖ 722'den 481'e kadar kaydeden Ch'un ch'iu, veya İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları'nda, geleneksel olarak Konfüçyüs'ün didaktik düzenlemesine bağlı kalınmış ve Beş Klasik'in olmazsa olmazları arasına girmiştir. (Konfüçyüs, hiç şüphesiz eğitim amaçlı çalışmalar ve bazı değişiklikler yapmış olabilir fakat gerçek anlamda bir derleyici veya düzenlemeci olarak değerlendirilemez.) Tso chuan, İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları'nın bir yorumu gibi görünse de aslında MÖ 722-468 (ya da MÖ 464; bu konuda değişik fikirler mevcut) yıllarını da kapsayan dönemi hatırı sayılır ayrıntılarla betimleyen özgün bir çalışmadır. Savaşan Devletlerin Entrikaları MÖ 5. yüzyılın başlarından materyaller içerir, fakat temelde, Ch'in'in resmen imparatorluk erkinin başına geçtiği varsayılan MÖ 403-221 dönemlerinin insanlarını ve olaylarını kayıt altına alır. Böylece, İlkbahar ve Sonbahar

Dönemi'nin MÖ 722'den 481'e ve Savaşan Devletler Dönemi'nin de MÖ 403'ten 221'e kadar sürdüğü kabul edilmektedir; burada geleneksel tarihler benimsenmiştir. Ancak, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin, Batı Chou başkentinin MÖ 771'de doğuya taşınmasıyla başladığını gösteren ve Savaşan Devletler Dönemi'ni de Tso chuan materyallerinin bitişiyle MÖ 403 arasını kapsayacak şekilde genişleten kayda değer bir mantık yürütme de vardır. Bu da tarihleri, Herrlee G. Creel'in (The Origins of Statecraft in China, University of Chicago Press, Chicago, 1970, s.47) benimsediği gibi verir: MÖ 770-464 ve MÖ 463-222.

3. Lord Shang (ölümü MÖ 338) Konfüçyüsçü gelenek tarafından fazlasıyla yerilmesine rağmen, Ch'in'in devletinin kanunlarının ve kurumlarının ıslah edilmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Önemli katkılarının arasında katı kanunların yürürlüğe girmesi, ağır fakat kesin bir ödül-ceza sisteminin savunulması ve uygulanması, askeri başarılarda rütbe ihsan edilmesinin sınırlandırılması, bütün halkı, orduda olduğu gibi beşli ve onlu gruplar şeklinde örgütleyerek böylece ikili bir görev yaratmak, acil askere almaları kolaylaştıracak karşılıklı bir garanti sistemi ve tarlalar arasındaki sınır patikalarını ortadan kaldırarak araziyi satılabilir bir mal haline getirmek sayılabilir. (Bu reformlardan bazılarının, orduyla alakalı olanlar da dahil olmak üzere, geçmişte örnekleri olabilir. Örneğin, bkz. Fu Shao-chieh, Wu Tzu chin-chu chin-i, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1976, s.17.) Lord Shang'ın kitabından geriye kalanlar J.J.L. Duyvendak tarafından The Book of Lord Shang olarak çevrildi. (Arthur Probsthain, London, 1928; reprint, University of Chicago Press, 1963).

4. Han Fei Tzu (ölümü MÖ 233), ünlü bir legalist ve Hsün Tzu'nun (MÖ 298-238) eski öğrencisi, tamamı W.K. Liao tarafından tercüme edilmiş kapsamlı bir risale bırakmıştır. (The Complete Works of Han Fei Tzu, 2 cilt., A. Probsthain, London, 1959, -1939 basımının tıpkıbasımı- ve Burton Watson tarafından yayınlanan seçmeler (Han Fei Tzu: Basic Writings, Columbia University Press, New York, 1964.)

5. "Erdem", her ne kadar ahlaki erdemin temel anlamını içerse de, eski Çin'de çok daha karmaşık bir düşüncenin gayesiydi ve "güç" ve "iktidar"ı da ihtiva eden sayısız nüansa ve teknik anlama sahipti. Bun-

lardan bazıları çevirilerin dipnotlarında kısaca ele alındı. Genelde "erdem", üstün boyutlar önemli olduğunda 'te' terimini çevirmek için kullanılır -te'nin (erdem) geliştirilmesi erdem ile sonuçlandığında, manevi başarı ve ona eşlik eden içimizdeki güçle eşanlamlı hale gelir. Taocu metinlerin içeriğinde ve bunlardan etkilenen oldukça kapsamlı askeri yazılarda, te terimi içsel iktidara ya da güce işaret etmektedir- ayinler, töreler ve ahlak kurallarının yapay kısıtlamaları Taocu yönelimli düşünürlerin çoğu tarafından lanetlenmiş olduğundan (neo-Taoizm ve eklektik çalışmalar hariç), genellikle manevi ve ahlaki bölgeyle karşı karşıya getirilir ve ayrı tutulur. Son yıllarda, daha önceleri bilinmeyen el yazmalarının keşfiyle de kısmen alakalı olarak edebiyatta uzmanlaşmış bir dal ortaya çıktı; bu yazmalar, her ne kadar bu eğilimlerin bir ekol ya da bir inanç sistemi oluşturduğu üzerinde hiçbir evrensel uzlaşma olmasa da, "Huang-Lao" düşüncesi başlığı altında çeşitli kavramlaştırmalar ve sistematizasyonlar önermektedir. Uzmanlar, hiç şüphesiz ki, bunun farkındalar fakat ilgili sıradan okuyucular, Arthur Waley'in The Way and Its Power (Grove Press, New York, 1958) kitabının önsözündeki te terimi üzerine klasik yorumlarını veya D.C. Lau'nun Tao Te Ching (The Chinese University Press, Hong Kong, 1982) çevirisindeki fikirlerine ulaşabilirler. (Ayrıca, daha fazla tartışma ve kaynak için Savaş Sanatı'nın günümüzdeki çevirisinde bulunan çevirenin önsözündeki notlara, özellikle 24 numaraya bakınız ve Aat Vervoorn'un makalesi: "Taoism, Legalism, and the Quest for Order in Warring States China," JCP, Vol.8, No.3 -Eylül 1981-, s.303-324.)

Törelere ve ahlak kurallarına gönderme yapıldığında, içimizde mevcut olan güçle birlikte- Te'yi "erdem" olarak çevirdiğimiz sürece, virtus'un özgün anlamından farklı bir anlamı yoktur. Üstün boyutları, güçle olan ilişkisi ve savaş durumundaki hâkimiyetinin metafiziksel tasavvuru sorunları başka bir kitaba ve uzmanların çalışmalarına bırakılmalıdır.

6. Shang da dahil olmak üzere her "uygar" hanedanlık, –hanedanlığın kendi öz algılarıyla tanımlanan uygarlık seviyesine dayanarak- diğerine karşıt halklardan, birbirine benzeyen halklardan, "barbar"dan faydalanmış gibi görünmektedir. Pek çok durumda, bunlar sınır bölgelerinde, hatta devlet sınırlarının hemen içinde yerleşerek,

hanedanlık savunmasının sorumluluğunu yüklenmişlerdir. Bununla birlikte, bu ilk olarak Han döneminde belirgin bir politika olarak ortaya çıkmıştır ve step-yerleşik çatışmasının bir belirtisidir. Bununla ilgili tartışmalar için: Owen Lattimore, Inner Asian Frontiers of China (Beacon Press, Boston, 1962); Yü Ying-shih, Trade and Expansion in Han China (University of California Press, Berkeley, 1967); ve Sechin Jagchid and Van Jay Symons, Peace, War, and Trade Along the Great Wall (Indiana University Press, Bloomington, 1989).

7. Shang'ın bu tartışması, Kwang-chih Chang'ın Shang Civilization (Yale University Press, New Haven, 1980) ve Cheng Te-k'un'un Shang China (Heffer, Cambridge, 1960) gibi standart Batı metinlerine ve monografilerine ek olarak Early China ve Wen wu gibi uzman gazetelerin normal seviyedeki makalelerine dayanmaktadır. Bunlar, kaynakçada, tarihsel materyaller bölümü altında sıralanmıştır.

8. Bu çekişmenin başlıca konularından biri, kölelerin sadece ev işlerinde ve belki de arada sırada tarımsal faaliyetlerde kullanılıp kullanılmadığı ya da Shang'ın bütün ekonomik yapısının, köle sınıfının sistematik kullanımına ve tarım işçisi olarak sömürülmesine dayanıp dayanmadığıdır. Marksist veya başka bir çerçeveye dayanıp dayanmadığına bağlı olarak, kanıtlar farklı tanımlanıp yorumlanmıştır. Ancak, köleleştirilmiş tutsaklar ve onların soylarının tarımdan ziyade ev işlerinde daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

9. Shang ve Chou hanedanlarında, soy'un ata tapınağının bulunması, neredeyse başkenti tanımlayıcı bir özellik oluşturmaktadır. Doğal olarak, döneme, devlete ve zamanın inanışlarına bağlı olarak çeşitli tanrılara, ruhlara ve animistik güçlere tapılmıştır. Hükümdarın ata tapınağı, savaş öncesi tartışmalarda ve savaş öncesi törenlerde her zaman önemli bir rol oynamıştır ve bu *Yedi Askeri Klasik*'te çok âşikardır.

10. Geçen on yılda, tarihsel kayıtlara, son zamanlarda açılmış tunç kitabelere, takvimsel yenilemelere ve semavi olgulara dayanan pek çok uzun, ince ince ayrıntılandırılmış makalede, Chou'nun Shang'ı fethinin olası tarihi tartışıldı. Han hanedanlığı otoritesi Liu Hsin tarafından öne sürülen ve geleneksel olarak benimsenen M.Ö. 1122 tarihi, nadir olarak görülen beş-gezegenin aynı hizaya gelmesi olayının Bambu Yıllıkları'nda aslında M.Ö. 28 Mayıs 1059'da gerçekleş-

tiğini belirten kanıtıyla, David Pankenier tarafından kesin olarak geçersiz kılınmıştır. (Bkz. David Pankenier, "Astronomical Dates in Shang and Western Zhou," EC7 -1981-1982-, s. 2-5.) Daha önce öne sürülen çeşitli tarihler de -1111, 1075 (T'ang Lan), 1027, 1025 ve 1023 (Bernhard Karlgren)- bertaraf edilmiştir. Geçerli fikirler, –önemli beş-gezegen hizalanması da dahil olmak üzere- çeşitli biçimlerde ilave edilmiş veya yorumlanmış olarak aslında aynı kanıta dayanmaktadır ve üç teori üretilmiştir: Pankenier'in M.Ö. 20 Ocak, 1046 (Pankenier, "Astronomical Dates," s. 2-37, özellikle s.16); David S. Nivison'un M.Ö. 15 Ocak 1045 (özellikle de şu makalesinde: "The Dates of Western Chou," HJAS, Vol.43, No. 2 –Aralık 1983-, s. 481-580) ve 1040 (neredeyse eşzamanlı olarak Early China'da da (EC8 -1982-1983- S. 76-78) yayımlanan JAS makalesinin gözden geçirilmiş haline dayanarak) ve Nivison'un 15 Ocak 1045 tarihini destekleyen Edward Shaughnessy, (bkz. " 'New' Evidence on the Zhou Conquest," EC6 -1980-1981-, s. 57-79, ve "The Current Bamboo Annals and the Date of the Zhou Conquest of Shang," EC 11-12 -1985-1987-, s. 33-60, özellikle s. 45). Chou Fa-kao da Chinese Review'deki makalesinde 1045 tarihini desteklemektedir ("Wu Wang k'e Shang te nien-tai wen-t'i," in Li-shih Yü-yen Yen-chiu-so chi-k'an –BIHP-, Vol. 56, No. 1 -1985-, Taipei, s. 5-41). M.Ö. 1045 tarihi, sağlam temellere dayandığından burada da bu tarih benimsenmiştir. Ancak, daha fazla fikir edinmek için bkz. Chang, Shang Civilization, s. 15-19; hatalı olduğunun bilincinde olsa dahi geleneksel olan M.Ö. 1122 tarihini kabul eden Creel, The Origins of Statecraft in China, s. 487-491; Tung Tso-pin, "Hsi-Chou nien-li-p'u," BIHP 23 (1951), S. 681-760; Ch'ü Wan-li, "Hsi-Chou shih-shih kai-shu," BIHP 42 (1971), s. 775-802; Jung Men-yüan, "Shih-t'an Hsi-Chou chi-nien," Chung-hua wen-shih lun-ts'ung 1 (1980), s.16-20; Ho Yu-ch'i, "Chou Wu-wang fa-Chou te nien-tai wen-t'i," Chung-shan Ta-hsüeh hsüeh-pao 1 (1981), s. 64-70; ve Edward L. Shaughnessy, "On the Authenticity of the Bamboo Annals," HJAS, Vol. 46, No. 1 (June 1986), s. 149-180.

11. Bazıları yüzlerce pound ağırlığında olan yekpare tören kazanlarının dökümü ve tunç silahların üretimi, koordineli bir şekilde çalışan yüzlerce kalifiye zanaatçıyı gerektirirdi.

12. Orta Çin'in ovalık alanlarındaki –Shang hanedanlığının bulunduğu yer- açık sarımtırak toprağın, ucu keskinleştirilmiş tahta bir

sopayla ya da başka bir metal olmayan nesneyle kolaylıkla kazılabildiği çok iyi bilinmektedir. Doğal olarak, tarımsal verimlilik metal pulluklarla ve çapalarla artmaktadır fakat bunlar Shang döneminde kullanıldıysa bile zaruri değildir ve çok nadirdir. (Bkz. Chang, Shang Civilization, s. 223; Hsu and Linduff, Western Chou Civilization, s. 75 ve 353; ve T.R. Treger, A Geography of China, Aldine, Chicago, 1965, s. 50-51.) Tersi bir görüş de, gelenekçi Ch'en Liang-tso'nun uzun ve ayrıntılı arkeolojik kanıt görüşünde bulunmaktadır. Shang'ın halihazırda tunç aletleri olduğu ve bunların taş ve kemik gibi daha az maliyetli malzemelerle birlikte kullanıldığı sonucuna varmıştır. Dahası, bu aletlerin, sonunda Savaşan Devletler Dönemi'nde demirle yer değiştirene kadar, Chou dönemi boyunca yoğun bir şekilde kullanıldığını savunmaktadır. (Bkz. Ch'en Liang-tso, "Wo-kuo ku-tai te ch'ing-t'ung nung-chü," Han-hsüeh yen-chiu, Vol. 2, No.1 –June 1984, s. 135-166, ve Vol. 2, No.2 –December 1984-, s. 363-402.)

13. Sulak arazi isteyen pirinç, güneyde yetiştirilmiş, Shang'ın orta bölgelerindeyse çok az yetiştirilmiştir. (Çin'deki tarım hakkında genel bir fikir edinmek için bkz. Science and Civilization in China, Vol.6, Part 2, Agriculture –by Francesca Bray-, Cambridge University Press, Cambridge, 1984; Kwang-chih Chang, eds., Food in Chinese Culture, Yale University Press, New Haven, 1977; ve E.N. Anderson, The Food of China, Yale University Press, New Haven, 1988.)

14. Ulema sınıfını ve soyluları doyurmak için neredeyse kesintisiz bir şekilde süren kurban törenlerinde sayısız hayvan kullanılması, sığır ve diğer hayvanların yetiştirilmiş olması gerektiğinin kanıtı olarak kabul edilmiştir. Cf. Chang, Shang Civilization, s. 142-145, 230.

15. Bkz. Cf. Chang, Shang Civilization, s. 195-196. Kralın eşlerinin de birliklere komuta ettikleri ve kişisel askeri kuvvetlere sahip oldukları kaydedilmektedir.

16. Cf. Cheng Te-k'un, Shang China, s. 208-212; Chang, Shang Civilization, s. 249. Savaş zamanında ordunun toplam sayısının bazen otuz bin civarında olduğu tahmin edilmektedir (Cheng, Shang China, s. 210), ki bu rakam, Mu-yeh Savaşı'na katıldığı kaydedilen birliklerden çok daha azdır. Abartının yanı sıra bu gösteriyor ki, belki sonraları kayda değer bir büyüme olsa da, orta Shang döneminin başlarında çok daha sınırlı rakamlar bulunmaktadır.

17. Bkz. Fan Yuzhou, "Military Campaign Inscriptions from YH 127," BSOAS, Vol. 52, No. 3 (1989) s. 533-548; ve David N. Keightley, kralın seyahatlerinin kapsamlı içeriğini anlattığı kitabı The Origins of Chinese Civilization içinde "The Late Shang State,", University of California Press, Berkeley, 1983, s. 552-555.

18. Daha sonra ortaya çıkan bir terim olan Üç Ordu (san chün), devamlı olarak, bir sefer ordusunu belirtmek için kullanılmıştır. Bunun, bu üç bölükten mi (san shih) yoksa sadece örgütsel bir yaratıdan mı (üst, orta ve alt gibi) kaynaklandığı çok açık değildir. (Cf. Chin Hsiang-heng, "Ts'ung chia-ku pu-ts'u yen-chiu Yin Shang chün-lü-chıng chih wang-tsu san-hsing san-shih," Chung-kuo wen Tzu 52 -1974-, s. 1-26; ve askeri örgütlenme üzerine materyal Ek-E'de.)

19. Shang ve Erken Chou arasındaki temel bir fark, kuo'nun "ülke" içinde yaşayan insanlarla, dışında yaşayan insanlar olarak ortaya çıkmaktadır. O zamanlarda devlet, mecburen, etrafını çevreleyen duvarlarla tahkim edilmiş, ayrıcalıklı sınıfın koruyucu sınırlar içinde ikamet ettiği bir şehirdi. Şehir sakinleri, savaşçıların tüm ihtiyaçlarını karşılamaktaydı; oysa onlardan (eğer kuo'nun kontrolü altındaki yabancı halklardan değillerse) duvarların dışında hizmet vermeleri ya da sadece adi işlerde çalışarak destek olmaları beklenmiyordu. Bu fark İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde daha da arttı. (Bkz. Örneğin, Hsü Hsich'en, "Chou-tai ping-chih ch'u-lun," Chung-kuo-shih yen-chiu 4 -1985-, s. 4-5.)

20. Savaş gayeleri için bkz. Yang Hung, Chung-kuo ku-ping-ch'i lun-ts'ung, Ming-wen shu-chü, Taipei, 1983, s. 8. Tarımsal temelli ve dolayısıyla refah içinde olmasına rağmen, Shang hanedanı, doğrudan veya dolaylı olarak (savaş ganimetlerinden pay almalarına izin vererek) soylular arasında paylaştırmak için uçsuz bucaksız bir zenginliğe ihtiyaç duyuyordu. Shang toprakları çok geniş olduğu için ve soylular on binlerce aileden oluştuğundan, oldukça açgözlüydüler. Örneğin, bir savaşta Shang'ın otuz bin tutsak ele geçirdiği rivayet edilmektedir (bkz. Chang, Shang Civilization, s. 194).

21. Kurban, halklar arasından, özellikle Ch'iang klanından seçilirdi. Chou kralları Wen ve Wu'nun danışmanı T'ai Kung da aslında Ch'iang kökenliydi. Shang'ın Ch'iang'a olan düşmanlığının, her ne kadar bilinmese de, onu Chou'yla ittifak yapmaya mecbur bırakması da ola-

sıdır. Bkz. E.G. Pulleyblank, The Origins of Chinese Civilization içinde "The Chinese and Their Neighbors in Prehistoric and Early Historic Times,"s. 420-421; Chang, Shang Civilization, s. 249.

22. Shang'da ve muhtemelen Erken Chou'da silahlar genelde yönetim cephaneliklerinde depolanır ve sadece sefere giderken dağıtımı yapılırdı. (Bkz. Yen I-p'ing, "Yin Shang ping-chih," Chung-kuo wen Tzu, NS7 -1983-, s. 39.) Bu, silahların bir hayli yüksek maliyetlerini kanıtlamakta ve hükümdar aileye karşı girişilecek herhangi bir silahlı siyasi başkaldırı tehdidini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, maliyet unsuru nedeniyle, kimi araştırmacılar, piyadelerin öneminin arttığı ve daha az maliyetli demir silahların kullanıma sokulduğu döneme kadar, silah altına alınan piyadelerin genellikle ağır silahlarla donatılmadıklarına inanmaktadır. (Örneğin, bkz. Chung-kuo chün-shih-shih Pien-hsieh-tsu, Chung-kuo chün-shihishih, Vol.4: Ping-fa, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Peking, 1998, s.2.)

23. Hançerli-balta türevleri ismini, uzun tahta bir mızrağın ucuna yatay olarak takılan keskin uçlu hançerden almaktadır fakat esas olarak bu bir kancayla yakalama silahıdır. Yaralar, aşağı doğru sallayıp ileri doğru çekmekten kaynaklanmakta, eğri uçlu bıçağa benzeyen hançer düşmanı kesmekte ve kancaya takmaktadır (Ezmek yerine, askeri baltayla doğrudan parçalayan bir saldırı. Daha eski dönemlerde de baltalar vardı fakat oynadıkları rol sınırlıdır ve büyük oranda törensel amaçlı gibi görünmektedirler.) Bkz. Chou Wei, Chung-kuo ping-ch'i shih-kao, Ming-wen shu-chü, Taipei, 1980, s. 64-88; Hayashi Minao, Chügoku In-shü jidai no buki, Kyoto Daigaku Jimbun Kagaku Kenkyüsho, Kyoto, 1972, s. 3-96; Lao Kan, "Chan-kuo shih-tai te chan-cheng fang-fa," BIHP 37 (1967), s. 53-57; ve Shih Chang-ju, "Hsiao-t'un Yin-tai te ch'eng-t'ao ping-ch'i," BIHP 22 (1950), S. 59-65. Pek çok uzmanlaşmış makalede bu yöresel silah ele alınmıştır. Örneğin, Ma Heng, "Ko chi chih yen-chiu," Yenching hsüeh-pao, No. 5 (1929), s. 745-753; Kuo Pao-chün, "Ko chi yü-lun," BIHP, Vol. 5, No. 3 (1935), s. 313-326; ve Li Chi, "Yü-pei ch'u-t'u ch'ing-t'ung kou-ping fen-lei t'u-chieh," BIHP 22 (1950), S. 1-31.

24. Mızrak, Shang döneminde zaten mevcuttu ve hiç şüphesiz ortaya çıkışı Neolitik Çağ'a kadar uzanmaktadır. Shang mızrakları, (taş ve kemik gibi başka materyallerden de yapılmakla birlikte) tunç mız-

rak başlarıyla övünmekteydi fakat demir teknolojisinin gelişmesiyle birlikte Savaşan Devletler Dönemi'nde demir uçlar ortaya çıktı. Ek olarak, Shang ve Erken Chou'da daha uzun mızraklar (piyadelerin kontrolündeki) savaş arabasında kullanılsa da, piyadeler için kullanımı çok zorluk çıkarıyordu ve bu nedenle Savaşan Devletler Dönemi'nde bir miktar kısaltıldı. Diğer taraftan, erken İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde bıçaklar uzama ve keskinleşme eğilimi gösteriyordu ve bu dönemden sonra da benzer değişimler geçirmeye devam ettiler. Ayrıntılı açıklamalar için, kaynakçada sıralanan kaynaklara ek olarak, bkz. Chou Wei, Chung-kuo ping-ch'i shih-kao, s. 98- 102; ve Hiyashi Minao, Chügoku In-Shü jidai no buki, s. 97-130.

25. Yay, halihazırda Shang savaşçılarının cephaneliğinin önemli parçalarından biriydi ve genellikle savaş arabası komutanı tarafından taşınırdı. Birleşik yaylar daha önce ortaya çıktı; bağlama ve el sanatları teknolojisi yüzyıllar içinde geliştikçe karmaşıklıkları, boyutları ve güçleri de arttı. Gerginlik altındaki en büyük bileşik gücü yakalamak için bambu da dahil olmak üzere çeşitli malzemeler karıştırılıp kullanıldı. Shang döneminde el yapımı tahta oklarda, kemik, taş ve diğer malzemelerin yanı sıra genellikle tunç uçlar kullanıldı. Ancak, Savaşan Devletler Dönemi'nde genellikle demir öne çıksa da, tunç yine de hâkimiyetini kaybetmedi. (aşağıda not 55'e bkz.) Genel bir bakış ve ayrıntılı fikirler için bkz. Hiyashi Minao, Chügoku In-Shü jidai no buki, s. 243-299 (yaylar üzerine) ve 321-374 (oklar üzerine); Yoshida Mitsukuni (yaylı tüfekleri de ele almıştır), "Yumi to oyumi," Toyoshi Kenkyü, Vol. 12, No. 3 (1953), s. 82-92; ve Shih Chang-ju'nun klasik raporları ve analizleri, "Hsiao-t'un Yin-tai te ch'eng-t'ao ping-ch'i," s. 25-44 (yay üzerine) ve 44-54 (ok üzerine).

26. Kadim Çin'de zırhın tarihi ve gelişiminin ayrıntılı bir tahlili için bkz. EK- C.

27. Son yıllarda, Erken Chou Dönemi'nde tunç kılıçların yaygın bir şekilde kullanıldığına dair birtakım iddialar ortaya atıldı. (Hsu and Linduff, Western Chou Civilization, s. 81.) Ancak, her ne kadar pek çok silah için yenilikçi fikirler ve teknolojik gelişmeler, her yeni buluşla birlikte daha ve daha erken döneme itilmeye devam etse de, hem boyut hem de işlev açısından bunların kılıç değil de hançer olarak adlandırılması daha doğru olacak gibi görünüyor. Kılıç'ın tarihi ve bu

konu hakkındaki meselelerle ilgili ayrıntılı fikirler için bkz. EK- D.

28. "Chien-hsüan," Lü-shih ch'un-ch'iu, CCCY baskısı, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1985, s. 204. Her ne kadar genellikle sayıları az gösterse de, Hsia'nın savaş arabaları olduğunu iddia etmektedir ve bu iddialar hâlâ devam ediyor. Günümüzdeki PRC baskısı Chung-kuo chün-shih-shih, Vol. 4 Ping-fa, s. 5.

29. Savaş arabasının Çin'e girişi ve tarihi ile ilgili kapsamlı fikirler için bkz. EK- A.

30. Askeri örgütlenme, daha fazla bilgi ve kaynak için bkz. EK- E.

31. Ssu-ma Fa, böylesi avların uygulama ve hedeflerini ele alıyor ve Chou-li bölümündeki Tso chuan ve "Ta Ssu-ma"daki gibi *Yedi Askeri Klasik*'te de çeşitli defalar bundan bahsediliyor. (Daha fazla bilgi için bkz. Ssu-ma Fa çevirisinin çevirmenin önsözü ve notları.) Ayrıca bkz. Ping-fa, s. 32-33; Yen I-p'ing, "Yin Shang ping-chih," s. 40; ve Hsü Hsi-ch'en, "Chou-tai ping-chih ch'u-lun," s. 10.

Savaş arabası kullanma yeteneklerine ulaşmanın zorluğunun ve maliyetinin, piyade birliklerinin kaçınılmaz yükselişindeki en önemli etken olduğu kimi tarihçiler tarafından belirtilmiştir. Hangi sınıftan gelirlerse gelsinler, silah altına alınanlar, açıkçası istenen sürede eğitilemiyorlardı. Örneğin, bkz. Yang K'uan, "Ch'un-ch'iu Chan-kuo chien feng-chien te chün-shih tsu-chih hoc han-cheng te pien-hua," Li-shih chiao-hsüeh 4 (1954), s. 12.

32. Bir rivayet Chou'nun Hsia'nın soyundan geldiğini ileri sürmektedir oysa K. C. Chang gibi modern bilim insanları, "Üç Hanedanlık"ın halklarının kültürel ve ırksal açıdan benzer fakat siyasi açıdan farklı olduklarını varsaymaktadır. Bkz. The Origins of Chinese Civilization (ed. David N. Keightley) içinde K. C. Chang, "Sandai Archaeology and the Formation of States in Ancient China: Processual Aspects of the Origins of Chinese Civilization,", s. 495-521, ve Chang, Shang Civilization, s. 348-355.)

33. Chou'nun "barbar" kökeni, genellikle kadim çağlarda da bilinirdi ve Shih chi açıkça göstermektedir ki, Tan Fu -Chou'nun atası- halkı, diğer barbarlarla çatışmaktan kaçınmak için kendisiyle birlikte güneye yerleştikten sonra göçebe yollarını kasten bırakmıştır. Bkz. Chou Annals. Daha fazla bilgi, *Altı Gizli Öğreti*'nin çevirisinde çevirmenin önsözünde bulunmaktadır.

34. Shang Kralı Chou, müstakbel Kral Wen'i alıkoymaktan vazgeçmeye ve aynı zamanda ona "Batı'nın Lordu" unvanını vermeye yüksek rüşvetlerle ikna edilmiştir. Bu unvan altında Shang'ın yan sınırlarını savunmak sorumluluğu da kendisine emanet edilmiştir ki, böylelikle kendi askeri güçlerini geliştirip zinde tutmak için mükemmel bir mazerete de kavuşmuştur. (Daha fazla bilgi için bkz. *Altı Gizli Öğreti*'nin çevirisinde çevirmenin önsözü.)

35. Genellikle hız, hareketlilik ve sürprizin, savaş arabasının önemli bir rol oynadığı Chou seferlerinin belirleyicileri oldukları düşünülürdü. Ancak, (piyadelerin etkin muharebe düzeni, daha uzun kılıçlar ve üstün zırhlar gibi–bkz. Hsu and Linduff, s. 81) başka etkenlerin daha önemli olduğunu ileri süren Hsu ve Linduff (Western Chou Civilization, s. 88) gibi aykırı sesler de bulunmakta. Daha fazla bilgi için bkz. *Altı Gizli Öğreti*'nin çevirisinde çevirmenin önsözü ve EK- A.

36. Shih chi'ye göre, Shang'ın güneydeki seferde yüz bin kişilik bir ordusu vardı ki, bu rakam belki en iyi birliklerinden bazılarını da eklersek, toplam hazır birliklerin üç veya daha fazla katına da ulaşabilirdi. Shang Kralı Chou, Chou'dan gelen potansiyel tehlike hakkındaki süregelen uyarıları görmezden gelerek zorluklarının üstünü örttü. (Bu dönemden gelen rakamlar son derece güvenilmezdir ve sadece karşılaştırma boyutlarının bir göstergesi olarak anlaşılmalıdır.)

37. *Altı Gizli Öğreti*'nin kadimliği neredeyse evrensel olarak inkâr edildiği için, Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarındaki yazarlar tarafından bu devrimci gücün imparatorluk Ch'in'ine yönelmiş olması mümkün gibi görünmektedir. Gaddar Ch'in'e olan kinleri, vahşi politikalarının bir sebebi olarak görülecek ve aşağılık despotu alaşağı etmek için her şeyi riske atan eski Chou'nun kahramanlarında büyük bir şevk tasavvur edilecektir. Savaşçıların, Mu-yeh Savaşı'ndan önce, yüzyıllarca herhangi bir medenileştirici ayine (İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin başlarında olduğu gibi) katılıp katılmadıkları şüphelidir fakat gelenekçi görüş katıldıklarını farzetmektedir. (Daha fazla bilgi *Altı Gizli Öğreti*'nin çevirisinde çevirmenin önsözünde bulunabilir)

38. Bkz. Edward L. Shaughnessy, " 'New' Evidence on the Zhou Conquest," s. 66-67.

39. Herlee G. Creel'in klasik çalışması, *The Origins of Statecraft in China*, Chou ordusuyla olduğu kadar bu ölçülerle ilgili tartışmaların ve yeniden yapılanmaların hâlâ en kapsamlı halini içermektedir. Bununla birlikte bkz. Hsu and Linduff, Western Chou Civilization.

40. Bkz. Hsu and Linduff, *Western Chou Civilization*, s. 113-119; ve Tu Cheng-sheng, "Lüeh-lun Yin i-min te tsao-yü yü ti-wei," BIHP, Vol. 53, No. 4 (December 1982), s. 661-709.

41. Bu dönemdeki "ordu"nun anlamı üzerine bir tartışma için bkz. EK-E.

42. Bkz. Cho-yün Hsu'nun kapsamlı analizi, *Ancient China in Transition*, Stanford University Press, Stanford, 1965.

43. Bkz. Ssu-ma Fa çevirisindeki çevirenin önsözü. Yedi Askeri Klasik'in her yerinde çok açık biçimde rastlanan disiplin ve uyumlu hareket etme vurgusu, savaş arabası savaşlarının soylu günlerinin nasıl değiştiğini yansıtmaktadır. (Savaşçılık yasaları ve bunun kaçınılmaz reddi hakkındaki ek fikirler için, bkz. Frank A. Kierman, Jr., *Chinese Ways in Warfare* içinde "Phases and Modes of Combat in Early China," –ed. Franz A. Kierman, Jr., ve John K. Fairbank-, Harvard University Press, Cambridge, 1974, s. 27-66.)

44. Tso chuan'da Dük Chao'nun ilk yılında yaşandığı kaydedilen olay, tarihsel öneme sahiptir çünkü "barbar" düşmanın atlı askerler ya da savaş arabaları yerine sadece piyadelerle dövüştüğünü göstermektedir. Ek olarak, Chou'nun savaş arabalarının yetersizliğinin farkında olduğunu ve kendi savaş arabalarını terk ederek düşmanla sınırlı vadi arazisinde karşılaşmak gerekliliğini hissettiklerini açıkça göstermektedir. En az bir yüksek subayın, savaş arabacısı olma onurundan vazgeçerek yaya askerler seviyesine inmekte gönülsüz davranması (ki kendisi derhal idam edilmiştir) aynı zamanda İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonlarında bile hâkim olan davranış şeklini açıklamaktadır. (Olayın Legge's tarafından yapılan çevirisine bakınız, *The Chinese Classics*: Volume V, The Ch'un Ts'ew with the Tso Chuen, Oxford University Press, Oxford, 1872 –yeni baskısı Chin-hsüeh shu-chü, Taipei, 1968-, s. 579.) Wei Shu, konuşmayı başlattı ve yanıltıcılığıyla etkisi artan bir plan oluşturdu. Düşmanın kafasını karıştırmak için bileşik savaş arabalarını görevlendirdi ve piyade kuvvetlerine alışılmadık, dengesiz bir düzende eşlik etmelerini isteyerek

düşmanı dalga geçmeye ve gülmeye kışkırttı –ta ki Chin kuvvetleri ortaya çıkıp onları bozguna uğratana dek. Sun Tzu'nun Savaş Sanatı'ndan bir ya da iki yüzyıl önce, "Yanıltıcı ol" sözü bu dönemin komutanlarının beynine kazınmıştı. (Daha fazla bilgi ve analiz için bkz. Ping-fa, s. 36, ve Wu-pei-chih 53, s. 22B-24B.) Piyadeler geliştikçe, soylulardan gelen subaylar onlara komuta etmekle görevlendirildi ve –statüsü ne olursa olsun- askeri başarılarda rütbe yükseltme garantisi verildi. Sonuç olarak, yaya askerlerin statüsü önemli oranda arttı ve eski tutum (savaş arabasında görevlendirilmenin prestijine karşın yaya görevinin küçümsenmesi) tamamen silinmese de, yapılan düzeltmeler kayda değer bir değişiklik sağladı (bkz. Ping-fa, s. 58).

Bu dönemde, savaş arabalarının çevredeki güneydoğu devletleri, Wu ve Yüeh'te pek kullanılmadığını da belirtmek gerekir. İlk başlarda bu, cehaletten ve elverişsiz arazi şartlarından kaynaklanabilir fakat savaş arabası kullanma becerilerinin öğretilmesi ve savaş düzenleri taktiklerinden sonra bile bunlar ve bir kısım diğer devletler de savaşa piyade birlikleriyle girdiler. (Daha fazla bilgi için bkz. EKA ve aynı zamanda Tu Cheng-sheng, "Chou-tai feng-chien chieh-t'i-hou te chün-cheng hsin-chih-hsü," BIHP, Vol. 55, No. 1 -1984-, s. 74-75, 82-89; Ping-fa, s. 58; Yang K'uan, "Ch'un-ch'iu Chan-kuo-chien," s. 11; ve Yang Hung, Chung-kuo ku-ping-ch'i, s. 126.)

45. Diğer bir silah, chi, muhtemelen bu dönemlerde ortaya çıkmaya başladı. Chi, ya da "mızrak uçlu hançer-balta" hançer-baltadan ürkütücü bir bakımdan ayrılır: Sapının tepesinde saplamaya ve kesmeye olanak sağlayan metal bir uç vardır. Bu mızrak ucun eklenmesiyle birlikte, bu silah ilk başta saplamak için kullanılabilir fakat hedefin ıskalanması durumunda, geriye çekilip sallamak suretiyle düşmanı yatay bıçak tarafıyla yakalayabilirdi. İlkel aşamalarda muhtemelen bir kutba ayarlanmış iki ayrı tunç parçadan yapılıyordu; bu da kimi arkeologları chi'nin bilinenden daha eski bir geçmişi olduğu yönünde açıklamalar yapmak için kışkırttı. Tahta sap tamamen dağıldıktan sonra, ayrı ayrı bulunabilen iki parça, bir bütünün, bileşik bir silahın parçaları olmak yerine, iki ayrı silaha -bir hançer-balta ve bir mızrak- aitmiş gibi yanlış yorumlandı. Ancak, belli ki chi esas olarak bir yaya asker silahıydı ve belki de savaş arabalarına saldırıda kullanılacak daha

iyi bir araç olarak geliştirilmişti; böylece, piyadelerin sayısı arttıkça onun popülerliği de arttı. Shang mezarlarında sadece ko (teberler, hançer-baltalar) bulundu, oysa Han kazılarında sadece chi ya da mızrak uçlu hançer-baltalar ortaya çıktı. Shang'ın çöküşünden Han'ın ortaya çıkışına kadar geçen bin yılda chi, muhtemelen erken Chou ya da İlkbahar ve Sonbahar dönemlerinde yaratıldı ve Savaşan Devletler Dönemi'nde hızla çoğalana dek, gittikçe daha popüler hale geldi. Ayrıntılı incelemeler için bkz. Kuo Pao-chün, "Ko chi yü-lun," s. 313-326; Kuo Mo-jo, Yin Chou ch'ing-t'ung-ch'i ming-wen yen-chiu," s. 745-753; Chou Wei, Chung-kuo ping-ch'i shih-kao, s. 88-98; ve Hayashi Minao, Chügoku In-Shü jidai no buki, s. 10-13 ve 78-96.

Savaşan Devletler mezarlığından çıkarılan çift bıçaklı bir chi'yi inceleyen makalesinde, Sun Chi, bu tip silahların muhtemelen savaş arabası sürücüleri tarafından yaya askerlere karşı kullanıldığı sonucuna varıyor ve böylece piyade kuvvetlerinin gelişimine ve savaş arabalarına karşı gittikçe büyüyen bir tehdit olmalarına yanıt vermiş oluyor. (Tekerleklerin göbeğine bıçak eklenmesi de benzer bir işlev görmektedir, bkz. s. 83.) Bu, chi'nin evrimi hakkında daha fazla soru (piyadeler için mi yoksa savaş arabası için mi geliştirildi, atlı savaşçılar diğer savaş arabalarıyla mı yoksa piyadelerle mi çekişiyorlardı gibi) anlamına geliyor ki bu soruların yanıtlarını bilmiyoruz. Bkz. Sun Chi, "Yu-jen ch'e-wei yü to-ko-chi," WW 1980, No.12, s. 83-85.

46. Ayrıntılar için bkz. EK- D ve ayrıca not 55.

47. Bu niteliklerden bazıları Hsün Tzu'da kayıt altına alınmış ve *Altı Gizli Öğreti*'de listelenmiştir; daha fazla bilgi çevirinin dipnotlarında bulunabilir.

48. Savaşan Devletler Dönemi'nin başlangıcındaki Yedi Güçlü Devlet, Liu Hsiang'ın klasik listesine göre şunlardır; Ch'i, Yen, Üç Chin (Han, Chao, Wei), ve yeni güç kazanan, çevre kökenli devletler Ch'u ve Ch'in. Ayrıca, barbar olarak bilinen diğer iki devlet, Wu ve Yüeh de kaydadeğer güçler olarak ortaya çıkmıştır.

49. Ssu-ma Fa, sivil ve askeri dünyaların biçim ve ruh halini gösteren farklılıkları tartışmakta ve kafalarının karışık olduğuna veya birbirleriyle iç içe geçmiş olduklarına karşı çıkmaktadır. *Yedi Askeri Klasik*'in pek çok yerinde komutanlık için gerekli olan nitelikler ele alınmakta ve bu, Tso chuan'da bulunan ahlaki niteliklerle meşgul olmaktan

vazgeçerek profesyonellikle ilgili endişelerin yükseldiğini göstermektedir. İroniktir, Shang ve Chou kralların ilk zamanlarında, yerel feodal beyler gibi onlar da sadece kendi bölgelerini yönetmiyor, aynı zamanda orduya kumandanlık ediyor ve üstün bir askeri gücü ellerinde tutuyorlardı. Zamanla savaşın zorluklarından uzak hale geldiler.

50. Geçitler ve anayolların kesişme noktaları gibi stratejik bölgeler, gitgide muhafızlarla donatılmış ve güçlendirilmiştir. Yen ve Chao gibi kuzey devletleri, atlı göçebe kuvvetlerini azaltmış, uzun ve korunmasız sınırları boyunca sabit savunma sistemleri ("duvarlar") yaratmışlardır. Bkz. Yang K'uan, "Ch'un-ch'iu Chan-kuo-chien feng-chien te chün-shih tsu-chih hoc han-cheng te pien-hua," s.12. Ayrıca Arthur Waldron'un "duvarlar" üzerine çalışması; "The Problem of the Great Wall of China," *HJAS*, Vol. 43, No.2 (1983), s. 643-663; ve *The Great Wall of China: From History to Myth*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

51. Bkz. Yang Hung, Chung-kuo ku-ping-ch'i, s. 140-141; ve Ping-fa, s. 78-89. Mohistler, arkadaşlarına duyduğu sevgide aynm yapmayan doktrinleriyle ünlüydüler. Mo Tzu (MÖ 479-438) –kurucuları ve liderleri- yönetimi altında savaş karşıtı olarak ve kuşatma altındakilere yardıma koşarak doktrinlerini etkin biçimde uyguladılar. Bu dönemde ortaya çıkan teknolojiyle ilgili olarak bkz. Robin D.S. Yates, *Explorations in the History of Science and Technology in China* içinde "Siege Engines and Late Zhou Military Technology" (ed. Li Guohao), Shangai Chinese Classics Publishing House, Shanghai, 1982, s. 409-451. T'ang'ı da (Sorular ve Cevaplar dönemi) içeren Ortaçağ dönemi için bkz. Herbert Franke, *Chinese Ways in Warfare* içinde "Siege and Defense of Towns in Medieval China," s. 151-194.

52. Erken Çin dönemi bileşik yayları son derece güçlü olmalarına rağmen yaylı tüfekler (arbaletler) önemli oranda ürkütücü bir ateş gücü sağladılar; yüzyıllar boyunca mekanizmaları mükemmelleştikçe güçleri ve öldürme menzilleri de arttı. İlk modeller, muhtemelen ele bağımlı, sadece kol gücünü kullanan modellerdi. Daha güçlü versiyonları bacak gücü gerektiriyordu ve en güçlüsü de bele bağlı bir ip yardımıyla gerilerek fırlatmaya olanak sağlıyordu. (Bkz. Hsü Chung-shu, "I-she yü nu," s. 435-438.) Savaşan Devletler Dönemi'nin sona

ermesiyle birlikte, yaylı tüfekler kapsamlı bir kullanım alanı buldu fakat muhtemelen Han hanedanlığına kadar stratejik değerleri tam olarak anlaşılamadı. Savaşan Devletler Dönemi'ne ait aynı anda iki ok fırlatan elle kullanılan yaylı tüfekler ve seri atış yapabilen modeller (seri atış yapan iki oklu modeller gibi) kazılarda çıkarılmıştır ve yaylı tüfeklerin teknolojik ileriliğini ve önemini yansıtmaktadırlar. (Bkz. Ch'en Yüeh-chün, "Chiang-ling Ch'u-mu ch'u-t'u shuang-shih ping-she lien-fa-nu yen-chiu," WW 1990, No. 5, s. 89-96.) Çoklu atış yapabilen daha büyük, çıkrık gücü kullanan modeller savaş arabalarına veya at arabalarına monte edilmiş ve Altı Gizli Öğreti'de tanımlanmıştır –çeviride de ele alınmıştır-. (Bkz. Robin D. S. Yates, "Siege Engines and Late Zhou Military Technology," s. 432-443.)

Geleneksel anlayışa göre yaylı tüfeği Sarı İmparator icat etmiştir ve Hsü Chung-shu, dilbilimsel kanıtları inceleyerek hem yayın hem de yaylı tüfeğin Shang öncesi döneme özgü gelişmeler olduğuna dair güçlü bir inanış sergilemektedir. (Bkz. Hsü Chung-shu, "I-she yü nu chih su-yüan chi kuan-yü tz'u-lei ming-wu chih k'ao-shih," s. 417-418 ve 438.) Ancak, Hsü'nün klasik görüşü, yayın muhtemelen Çin'in orta bölgelerindeki devletlerinin dışında, belki Ch'u ya da güneybatıda ortaya çıktığına dair metinsel kaynaklara ve diğer dilbilimsel kanıtlara karşı koyamamaktadır. (Bkz. Jerry Norman ve Tsu-lin Mei, "The Austroasiatics in Ancient South China: Some Lexical Evidence," MS 32 -1976-, S. 293-294; Yang Hung, Ku-ping-ch'i, s. 143-144; ve Ch'en Yüeh-chün, "Lien-fa-nu," s. 96.) Tunç tetik mekanizmalı yaylardan bugüne kalanlar, Savaşan Devletler Dönemi'nin ortalarından kalan mezarlıklarda bulundu ve Kao Chih-hsi gibi otoriteleri, çok daha önceki döneme ait –muhtemelen İlkbahar ve Sonbahar Dönemi- (yöreye özgü) tahta bileşenler kullanılan icatların olduğunu iddia etmek için kışkırttı. (Bkz. Kao Chih-hsi, "Chi Ch'ang-sha, Ch'ang-te ch'u-t'u nu- chi te Chan-kuo-mu—chien-t'an yu-kuan nu-chi, kung-shih te chi-ke wen-t'i," WW 1964, No. 6, s. 41-44. Ayrıca bkz. Ch'en Yüeh-chün, "Lien-fa-nu," s. 96. Bu yazıdaki nota göre, Savaşan Devletler Dönemi öncesine ait hiçbir yaylı tüfek keşfedilmemiştir. Bkz. Hayashi Minao'nun kapsamlı ve tarih veren özeti, Chügoku In-Shü jidai no buki, s. 301-330.) Sun Bin'in Savaş Sanatı metni ve Shih-chi'de belirtildiği gibi, ilk taktiksel kullanım, M.Ö. 341'de Ma-ling Savaşı'nda ya-

şanmış gibi görünmektedir. Wu ve Yüeh'in *İlkbahar ve Sonbahar Günlükleri*'nde yaylı tüfeklere sayısız atıf bulunmaktadır fakat gerçekten yoğun bir şekilde kullanımı, muhtemelen üstün ateş gücünü ve menzilini sonuna kadar kullanan Han'la birlikte başlamıştır.

53. Çin tarihinde süvari sınıfının yeri hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. EK- B.

54. Süvarinin hızı ve hareket kabiliyeti, her alanda fakat özellikle de girilemeyen ormanlarda ve bataklıklarda, geleneksel (cheng) yöntemlere alışılmadık (ch'i) taktiklerin gelişmesine yol açtı. Piyade kuvvetleri alışılmadık yollarla görevlendirilseler de, alışılmadığın en belirgin özelliği olan beklenmedik olması ve sürprizden faydalanması süvariler için biçilmiş kaftandı. Sun Tzu genellikle alışılmadık olanın teorisini geliştirdiği ve Sorular ve Yanıtlar'ı kapsamlı bir şekilde ele alıp genişlettiği için itibar görür (T'ang'i kurma mücadelesi verirlerken girdikleri belirleyici savaşlarda T'ang T'ai-tsung ve komutan Li tarafından kullanılmalarına dayanmaktadır). *Altı Gizli Öğreti* aynı zamanda piyade, savaş arabası ve süvari kuvvetlerinin göreceli kullanımı yöntemlerini incelemektedir.

55. Savaşan Devletler Dönemi'nde, demir yaygın olarak tarımsal uygulamalarda kullanılırdı. Genellikle üretimi ve dağıtımı yönetim tekeli altında gerçekleşirdi. Japon bilim insanı Sekino Takeshi, Ch'in'in silah altındaki piyade kuvvetlerine muhteşem öldürme gücünü veren ucuz, hazırda bulunan, seri üretim demir kılıçlar fikrini geliştirdi. (Cf. Sekino Takeshi, "Chügoku shoki bunka no ikkosatsudotestsu katoki no kaime ini yosete," Shigaku zasshi, Vol. 60, No.10 –October 1951-, s. 867- 907.) Ancak, diğerleri onun bu fikrine karşı çeşitli nedenlerle oldukça güçlü bir şekilde karşı çıktılar. Öncelikle, kılıç, her zaman soyluların silahı olmuştur ve genellikle sıradan piyadeler yerine subaylar tarafından taşınırdı. (Cf. Noel Barnard, "Did the Swords Exist," EC -1978-1979, s. 62- 63.) Piyadeler, tabii ki, alışık oldukları tunç sıklığını kaba demir kılıca tercih ederlerdi. İkincisi, tunç kılıçlar, yetenekli savaşçıların ellerinde, erken dönem demir versiyonlarına karşın muhtemelen daha üstündüler ve karmaşık metal işleme teknolojisi (değişik alaşımlarla tabakalandırma gibi) sayesinde çok keskin, iyi silahlar üretilmiştir. Üçüncüsü, kimi demir kılıçlar gün yüzüne çıkmamıştır –çoğu savaşçının demir yerine tunç silahlar ku-

şandığı Ch'in Shih-Huang-ti'nin ünlü mezarlıklarından bile- (Cf. Noel Barnard, "Did the Swords Exist," s. 63; David N. Keightley, "Where Have All the Swords Gone?" EC2 -1976-, S. 31- 3.) Bu nedenle kimi otoriteler, tunç kılıcın bu tarihten sonra ortada kalktığına, demir silahlar için gerçek yükselişin Han dönemine damga vurduğu sonucuna vardılar. (Muhalif bir görüş için, bkz. Çin'de Savaşan Devletler Dönemi'nde döküm demir, işlenmiş demir ve çelik olduğunu belirterek, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde uzun bir tarih öncesi dönem olduğunu ileri süren Li Xueqin, *Eastern Zhou and Qin Civilizations*, Yale University Press, New Haven, 1985, "Iron Objects" isimli bölüm, s. 315- 329.)

56. Bkz. *Wu Tzu* çevirisinde çevirenin önsözündeki Wu Ch'i'nin biyografisi.

57. Ma-ling Savaşı, yaylı tüfeklerin kullanıldığının kaydedildiği ilk çatışma gibi görünmektedir. Esas komutanın kim olduğuna dair farklı yorumlar bulunmaktadır. Savaşın başlarında öldürülmüş olabilecek P'ang Juan ya da kale savunma kuvvetleriyle taarruza geçen imparatorluk prensi olabilir. Komutan P'ang'ın karakterinin kusurlu ve aceleci olduğu Çin askeri incelemecileri tarafından sıklıkla belirtilmiş ve en üst makamda bulunan herhangi bir komutanda bulunması gereken erdemler kümesini anlatırken olumsuz örnek olarak gösterilmiştir.

58. Sistematik bir metinsel kronoloji oluşturmak için dili, fikirleri ve tarihsel olayları analiz etmenin karmaşık süreci, son yıllarda çeşitli mezarlarda keşfedilen yazılar sayesinde hem karmaşıklaştırılmış hem de basitleştirilmiştir. Ch'ing hanedanı uzmanlarının ayrıntılı metinsel çalışmaları, metinlerin kendisini anlaşılır kılmak açısından değerli olsalar da, bugün yeniden araştırılıp gözden geçirilmeleri gerektiği sonucuna yol açmıştır. *Yedi Askeri Klasik*'in her birinin kaynağının tartışılması, çevirmenlerinin önsözlerinde bulunabilir. Genel bir fikir için bkz. Robin D. S. Yates, "New Light on Ancient Chinese Military Texts," TP74 -1988-, S. 211-248.

T'ai Kung'un Altı Gizli Öğretisi

Kısaltmalar

LTCC WCCS Liu-t'ao chih-chieh, in Ming-pen Wu-ching Ch'i-shu chih-chieh, Vol.2, Shih-ti chiao-yü ch'u-pan-she, Taipei, 1972.

LT CS K'ung Te-ch'i, Liu-t'ao ch'ien-shuo, Chieh-fang –chün ch'u-pan-she, Peking, 1987.

TKLT CCCY Hsü Pei-ken, T'ai Kung Liu-t'ao chin-chu chin-i, Shang-wu-yin-shu-kuan, Taipei, 1976.

TKLT WCHC T'ai Kung Liu-t'ao, in Ch'ung-k'an Wu-ching hui-chieh, Chung-chou Ku-chi ch'u-pan-she, Cheng-chou, 1989.

Çevirmenin Önsözüne Notlar

1. Ch'i askeri çalışmaları geleneği ayrı bir çalışma gerektirir; ancak, Ssu-ma Fa'nın önsöz bölümünün dipnotlarında bir özet bulunabilir. (Ayrıca bkz. T'ao Hsi-sheng, Ping-fa san-shu, Shih-huo ch'u-pan-she, Taipei, 1979, s. 1- 5, ve Ping-fa san-shu içinde "Chan-lüeh yüan-li yük o-ming fan-kung te tao-lu," s. 1-9; Hsü Pei-ken, Chung-kuo kuo-fang ssu-hsiang-shih, Chung-yang wu-kung-ying-she, Taipei, 1983, s. 282- 284.)

2. T'ang imparatorluk ailesinin askeri mirası oldukça güçlüydü ve ilk imparatorlar savaşa en az siviller kadar ve hatta daha fazla değer verirlerdi. Bu nedenle, gittikçe artan profesyonel askeri kuvvetler ve T'ai Kung'u örnek bir askeri şahsiyet ve askeri çalışmaların öncüsü olarak onurlandıran devlet tapınağının kurulmasıyla, ayrımın gerçekleşmesini kabul ettiler. Konfüçyüs ya da Chou Dükü gibi bir bilge olmak yerine, (aslında Konfüçyüsçü erdemlerin durmaksızın tanıtımını yaptığını gösteren tarihsel kayıtlara karşın) T'ai Kung'un sadece askeri bir adam olduğunu savunarak onu küçümseme eğilimi gösteren Konfüçyüsçüler, bu tip çabalara karşı çıkmaya devam ettiler. Onların görüşüne göre sivil –li- ve erdem fikri, krallığı iyi yönetmek ve sakinleştirmek için gereklidir. (Sürekli Konfüçyüs'ün asla askeri meselelerle ilgilenmediği açıklamasını dile getirirlerdi. –*Konuşmalar* XV:1- fakat ünlü "hem sivil yaşam hem de savaş gereklidir" ifadesini görmezden gelirlerdi. T'ai Kung'un gayriresmi olarak yüzyıllarca baskın bir şahsiyet olmasına rağmen, sonuçta, devlet kültünü parçalamakta başarılı oldular. Bu gerçekdışı bakış açısı hiç şüphesiz, im-

paratorluğun uçsuz bucaksız kaynaklarına, teknolojik gelişmelerine ve güçlü yönetim örgütüne rağmen, Çin'in askeri zayıflığına yüzyıllar boyunca katkıda bulundu. (Kapsamlı bir inceleme için bkz. D.L. McMullen, "The Cult of Ch'i T'ai-kung and T'ang Attitudes to the Military," T'ang Studies 7 - 1989-, s. 59-103; ve T'ao Hsi-sheng, Ping-fa san-shu, s. 1-4.)

3. Hsü Pei-ken'in çağdaş çevirisine önsözü, iki devlet arasındaki anlaşmazlık yerine, özellikle "devrimci cepheleşme" konusu üzerinde durmaktadır. Bkz. T'ai Kung Liu-t'ao chin-chu chin-i, Shangwu yinshu-kuan, Taipei, 1976, s. 14- 16.

4. Bkz. Hsü Pei-ken, Chung-kuo kuo-fang ssu-hsiang-shih, s. 291-293. Chou hanedanı, kısmen de olsa, kültürel etkileşim ve sınırları içindeki farklı halkları kademeli asimile etme yoluyla (yeni özellikleri kendileri de özümseyip benimserken) dönüştürmek politikasıyla hüküm sürmüştür. Orta Devletler kavramı ve Hua-Hsia kimliği (Savaşan Devletler Dönemi'nde hayatta kalan devletler ayırıcı bölgesel kişiliklerini ve özelliklerini hâlâ korumalarına rağmen) onlarla birlikte yükselişe geçmiştir. Genel bir fikir için bkz. Cho-yun Hsu and Katheryn M. Linduff, *Western Chou Civilization*, Yale University Press, New Haven, 1988, Chapters 4- 6.

5. Shih chi gibi Chou dönemi ve daha sonrasına ait tarihsel materyaller, Chou'nun fetihte hem öncü hem de takipçi olduğu yönündeki etkili propaganda çabalarından açık bir şekilde etkilenmişlerdir. Canavar Shang hükümdarının aşağılık portresi, öğretici amaçlar için daha sonraki dönemin yazarları tarafından –özellikle de Konfüçyüsçüler tarafından- ayrıntılarıyla anlatılmasına rağmen tek tük aykırı sesler de yok değildir (örneğin, Tzu Kung, *Konuşmalar* XIX: 20). Bu, Shang'ın insanları baskı altında tuttuğunu ya da Shang Kralı Chou'nun bir cani olduğunu inkâr etmek değildir. Daha ziyade, basitçe şöyle anlaşılmalıdır ki, müttefikleri doğal olarak cezbetmesi ve krallığa siyasi olarak hâkim olması gerçekte büyük askeri başarıları ve caydırıcı gücüyle desteklenmiş ve böylece Chou'nun otoportresi, Erdem'in nedenini tasvir etmiştir.

6. Shang'ın Kral Chieh'e –Hsia'nın son canavar hükümdarına- karşı kazandığı zafer, geleneksel olarak, Chou'nun Shang'ı fethini tanımlayan terimlerin benzerleriyle, fakat çok daha sadeleştirilerek, tasvir edilmiştir. Kral T'ang –Shang hanedanlığının kurucusu- Er-

dem'ini geliştirdi, hayırsever politikaları sürdürdü ve sonunda belirleyici bir savaşa girene kadar Hsia imparatorluğunun sınırında gücünü biriktirdi. Hatta T'ai Kung'un yanında hikmet sahibi bir yardımcısı da vardı; Shang için başarıyı getiren dolaylı saldırı taktiklerinin yaratıcısı ünlü bakan I Yin. Bkz. Hsü Peiken, Chung-kuo li-tai chan-cheng-shih, 18 vols., Li-ming, Taipei, 1976, gözden geçirilmiş baskı, Vol. 1, s. 49- 53, ve ayrıca Shang shu'nun (Belgeler Kitabı) ilk bölümleri. Shang shu, aynı zamanda Shang hanedanı krallarının erdemin güçlü destekçileri ve adaletsizliğe karşı cezalandırıcılığın temsilcileri olduğunu ileri sürmektedir.

7. Hanedanlık devrinin parametreleri, geçici diriliş dönemlerine izin verse de, aslında imparatorluk sarayının gücünün süregelen düşüşünü doğru varsaymasına rağmen, yakın zamanda keşfedilen tarihsel materyaller, Shang krallarının askeri seferleri destekleyerek ve yıllar boyunca teftiş gezileri yaparak güçlü monarklar olmaya devam ettiklerini göstermektedir. Son hükümdar –altmış yıldan daha uzun bir süre tahtta kaldığı kayıtlara geçmiştir-, Wu Ting gibi önceki kralların imajını yerle bir etmiş olsa da hem etkili hem de güç sahibiydi.

8. Baştan çıkarıcı kadın örnekleri, çeşitli rezil örnekler imparatorluk sarayının mahvolmasına yol açarak Çin tarihi boyunca kapsamlı fakat trajik bir rol oynamışlardır. En az üne sahip kadınlar bile değişmez gerginlik kaynaklarıydılar çünkü yüce imparatorlar –sayısız eşe, cariyeye ve sırada bekleyen diğer kadınlara rağmen- gözdeleri tarafından devlet mallarını, idari veya askeri gücü kendi akrabalarına dağıtmaya kolayca ikna edilebiliyorlardı ve böylelikle imparatorluk sarayını zayıflatarak anlaşmazlık kaynakları yaratıyorlardı. Yaşlı bir eşin, yeni bir güzelle değiştirilmesi ya da bir mirasçının mahrum bırakılması da bitmek bilmez bir mücadeleye ve entrikalara neden oluyordu.

9. Shih chi, Shih-chi chin-chu'dan çevrilen "Shang Annals", Vol. 1, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1979, s. 94.

10. Hou (hükümdar) Chi (hava), geleneksel olarak Çin kültürünü ve medeniyetini yarattığına inanılan, efsanevi şekilde ilahlaştırılmış şahsiyetlerden biridir. Özellikle de, yabani tahılların evcilleştirilmesi gibi tarımsal gelişmelerle tanımlanmış ve Chou Yıllıkları'nda imparator Shun tarafından tarım bakanı olarak atandığı belirtilmiştir.

11. "Chou Annals," Shih-chi chin-chu, Vol.1, s. 101. Chou, zaten di-

ğer barbarlarla karşı karşıya gelmeden önce de güçlüydü; bu yüzden geleneksel hesaplar açıkça yüksek oranda sadeleştirilmiştir.

12. Hsü Pei-ken, Chung-kuo kuo-fang ssu-hsiang-shih, s. 274- 275.

13. Shang-Chou'nun akrabaları hakkında daha fazla bilgi için bkz. Hsu and Linduff, Western Chou Civilization, s. 41- 49; ve Herrlee G. Creel, *The Origins of Statecraft in China*, University of Chicago Press, Chicago, 1970, s. 57- 69.

Shang Kralı Wu Ting'in, onlar Wei Irmağı vadisine saldırmadan önce Chou'ya karşı askeri seferler düzenlediği kaydedilmiştir. Anlaşılan Chi Li, kendisi de büyük bir tehdit haline gelmeden önce, kuzeybatı bölgesindeki baş belası kabilelere karşı Shang adına hareket etmiştir. Shang'ın hem Chi Li hem de Kral Wen'e hükmedip hapsedebilmesi gerçeği, Shang hükümdarlarının dış bölgeler üzerinde tam bir kontrolleri olmasa bile, bölgesel güçlerinin ve Chou'nun devam eden boyun eğişinin kanıtıdır. Çünkü hem Chi Li hem de Kral Wen, Shang prensesleriyle, Shang soyluları da Chou kraliyet ailesinden kadınlarla evlenmişlerdir ve evlilik ilişkileri siyasi tutumlarının başka bir yönüdür.

14. Mahkûmiyetinin bir ila altı veya yedi yıl arasında sürdüğünü söyleyen çeşitli kaynaklar mevcuttur. Bu dönem süresince, rivayete göre, kendini ciddi düşüncelere adamış, *I Ching*'in altmış dört heksagramını istemiş ve Yargılar'a ilave etmiştir –geleceğin kültürel efsanesine yakışan faaliyetler. (Her bir heksagram çizgisi için metinler, oğullarından biri olan Chou Dükü'ne atfedilmiş ve Konfüçyüs de bu kitapla yakından bağlantılandırılmıştır.) Elli yaşındayken başlayan saltanatı, Shih chi'de kaydedildiğine göre elli beş yıl sürmüş; Shang tarafından serbest bırakıldıktan dokuz yıl sonra ölmüştür. Ancak, bu kadar uzun bir ömür (görünen o ki T'ai Kung ve Canavar Kral Chou'yla paylaşmıştır) özellikle de kısa yaşam sürelerinin beklenildiği bir çağda oldukça tuhaftır. Shang ve Chou kronolojilerinin tartışmaları için diğerlerinin yanı sıra bkz. David N. Keightley, "The Bamboo Annals and the Shang-Chou Chronology," *HJAS*, Vol. 46, No. 2 - 1978-, s. 423- 438; Edward J. Shaughnessy, "On the Authenticity of the Bamboo Annals," *HJAS*, Vol. 46, No.1 - 1986-, s. 149- 180; Chou Fa-kao, "Chronology of the Western Chou Dynasty," Hsiang-kang Chung-wen Ta-hsüeh Chung-kuo Wen-hua Yen-chiu-so hsüeh-pao, Vol. 4, No. 1, - 1971-, s. 173- 205; Ch'ü Wan-li, "Shih-chi Yin-pen-chi

chi ch'i-t'o chi-lu-chung so-tsai Yin-Shang shih-tai te shih-shih," Taiwan Ta-hsüeh wen-shih-che hsüeh-pao, Vol.14, No. 11 - 1965-, s. 87-118; Jung Meng-yüan, "Shih-t'an Hsi-Chou chi-nien," Chung-hua wen-shih lun-ts'ung 1980, No.1, s. 1- 21; Ch'ü Wan-li, "Hsi-Chou shih-shih kai-shu," BIHP 42 - 1971-, s.775- 802; Tung Tso-pin, "Hsi-Chou nien-li-p'u," BIHP 23 - 1951-, s. 681- 760; ve Ho Yu-ch'i, "Chou Wu-wang fa-Chou te nien-tai wen-t'i," Chung-shan ta-hsüeh hsüeh-pao 1981, No. 1, s. 64- 70.

15. Birkaç Çin askeri tarihçisi yerin önemini vurgulamışlardır çünkü bu onları sabit askeri mücadelelere maruz bırakmıştır. Chou sadece düşmanlarına karşı askerlerine eğitim yaptırıp askeri seferler düzenlememiş, onları ani baskınlara karşı da daima tetikte olmaya zorlamıştır. Kral da dahil olmak üzere liderleri, onları sahada şahsen yönetmiş ve ani askeri durumlarda tepkilerini idare etmişlerdir. Bu deneyim birlik duygusunu, güçlü bir ruh halini ve savaşa karşı gözü kara bir bağlılığı beslemiştir. Aynı zamanda, çiftçi-asker ülküsünü sembolize etmektedir ve sonra gelen bürokratlar bunun eski çağların uygulamalarını karakterize ettiğini hissetmişler ve ne zaman profesyonel askeri adamlar ve çalışmalar ihtiyacını hor görmek isteseler, bunu sık sık belirtmeye başlamışlardır. Bununla birlikte, genel girişte tartışıldığı üzere, şu da hatırlanmalıdır ki, bu zamanlarda, savaşan güçlerin etkin üyeleri köylülerden çok soylulardan oluşmaktaydı. Bkz. Örneğin, Hsü Pei-ken, Chung-kuo kuo-fang ssu-hsiang-shih, s. 276.

16. Hsü Pei-ken gibi kariyerli askeri adamlar tarihçilere dönüştüler ve uzun hazırlık döneminin sadece Erdem'in geliştirilmesi için gereken zamanı sağlamadığını, memnun vatandaşlarıyla güçlü devletin ekonomik temellerinin atılmasını ve Chou'nun oldukça üstün düşmanlarına karşı, en kısa zamanda radikal yeni stratejiler –T'ai Kung'un stratejisiyle uyumlu bir şekilde- uygulamasına olanak sağlayan devrimsel askeri silahlar yaratılmasını sağladığını da gördüler. Komutan Hsü, savaş arabasının özellikle Mu-yeh'teki –toplu halde kullanıldığı ilk savaş- belirleyici öneminin güçlü bir savunucusuydu. Hesaplara göre, Chou muhtemelen yılda, özellikle zırhlı olanlarından, bir düzineden fazla savaş arabası üretmiyordu ve bunun için en az üç bin atın beslenmesi ve eğitilmesi gerekiyordu. Savaş arabası sürücüleri, aynı zamanda, gerekli bireysel yeteneklerini savaş taktikleriyle koordineli bir şekilde sergiliyorlardı. Dahası, büyük oran-

larda tunç silahların da üretilmesi gerekiyordu; böylece Chou metal işlemeciliği tekniklerinde daha yetenekli hale geldi ve kendi tarzında silahlar geliştirdi. (Bkz. Hsü Pei-ken, Chung-kuo kuo-fang ssu-hsiang-shih, s. 284- 286, ve T'ai Kung Liu-t'a chin-chu chin-i, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1976, s. 14- 26.)

17. Lü-shih Ch'un-ch'iu'ya göre o, Doğu I halkının shih'iydi (en düşük soyluluk ünvanı). Görünen o ki, Chiang soyadını taşıyan Chiang halkı, ilk çatışma döneminden daha önceleri bile Chou'nun ilk müttefiklerindendiler.

Son dönem otoriteler, T'ai-Kung'un doğulu kökeninin gerçekliğini sorguladılar. Yang Yün-ju, örneğin, Chiang klanının Chou'yla eski evlilik ilişkilerinin, hem Chiang hem de Chou'nun köken olarak kuzeybatı barbar halklarına mensup oldukları kanısını kuvvetlendirdiğini ve Chiang'ın Chou'nun fethine kadar doğuya gitmeye cesaret edemediğini belirtmektedir. (Bkz. Ku-shih pien içinde "Chiang-hsing te min-tsu ho Chiang T'ai-kung tek u-shih," (ed. Ku Chieh-kang), Vol. 2, Shang-hai ku-chi, Shanghai, 1982, (orijinal telif 1930), s. 113- 117.)

18. Çeşitli Savaşan Devletler Dönemi ve sonrası kitabelerinde bulunan T'ai Kung'la ilgili tüm öykülerde, istisnasız yaşlı, münzevi ve zavallı biri olarak betimlenmiştir. Örneğin, Shuo yüan, silik bir hayattan sonra iktidara geç fakat hızlı yükselişini, sadece yetenek ve meziyetin uygun anla karşılaşıncaya kadar ne kadar yetersiz olduğunu açıklamak için sık sık kullanmıştır. Bir bölümde şöyle der; "Lü Wang elli yaşındayken Chi-chin'de yiyecek satıyordu; yetmiş yaşındayken Chao-ko'da kasaplık yapıyordu; doksan yaşındayken Göğün Oğlu'nun ordusuna komutanlık yapabiliyorsa, bu Kral Wen'le tanışması sayesindedir"(Shuo-yüan CCCY, s. 581, ve ilave bir bilgi s. 562.) "Toprakları, tohumların bedelini ödemekte (ürün vermekte) yetersizdi, balıkçılığı, ağların bedelini ödemekte yetersizdi, fakat Göğün Altındaki Herkes'i yönetmekte gerekenden fazla bir bilgeliğe sahipti." (Shuo-yüan CCCY, s. 569.) "Karısı tarafından kapının önüne konmuş yaşlı bir adamdı, Chao-ko'da kasap çırağı ve Chi-chin'de bir handa müşterileri karşılayan bir işçiydi." (Shuo-yüan CCCY, s. 234.) Han-shih wai-chuan'da, Kral Wen'le karşılaştığında sandalcılık yapıyordu. (Bu olay, James R. Hightower'dan çevrilmiştir, Han shih wai chuan, Harvard University Press, Cambridge, 1952, s. 140- 142.)

19. "Egemen" terimi, bu biyografide kaydedilen olaylardan yüz-

yıllar sonra ortaya çıktı ki bu da diyaloğun sonradan uydurma olduğunu göstermektedir.

20. T'ai Kung'un ismini nasıl aldığıyla ilgili öykü, oldukça şüphelidir; bununla birlikte, tamamen tatmin edici açıklamalar bulunmamaktadır. Görünen o ki, belki de kayıt tutanların bakış açısına ve bulundukları yere göre değişen çeşitli isimlerle anılmaktadır. "T'ai Kung" Ch'i kralı olarak verdiği tımar fermanına gönderme olabilir ve böylece devletin resmi kurucusu olmaktadır. "Lü Wang"daki "Lü" muhtemelen kökenine, Wang da ismine işaret ediyor olabilir; bu aynı zamanda "Lü Shang" için de geçerlidir. "Shih Shang-fu" daki "Shih", "T'ai Shih,"Kral Wen ve Wu'nun hocası (shih) olarak oynadığı rolden çok belki de komuta mevkiine bir atıftır (bkz. not 21). "Shang-fu" ya da "Baba Shang", iki kralın ordularının başkomutanı ya da belki de strateji danışmanı olarak verdikleri bir saygı ifadesi olabilir. "Bkz. Yang Yün-ju, "Chiang-hsing," s. 109-112.)

21. Shih Chi biyografisi, onun, genellikle "komutan" anlamına gelen fakat aynı zamanda "hoca" ya da "öğretmen" gibi eğitici anlamları da olan, shih olarak atandığını göstermektedir. Şüphesiz, T'ai Kung'un rolü çok daha kapsayıcıydı ve komutadan çok stratejiyle alakalıydı. Shih Chi dışındaki tarihsel referanslar, onu başkomutan olarak (normalde Chou kralının bizzat doldurması gereken bir mevki) kaydetmemektedirler. Fakat Mu-yeh Savaşı'nda, çatışmayı başlatacak ilk saldırıyı yapan askeri birliğe komuta etmiş gibi görünmektedir. (Bkz. Shih Chi içinde "Chou Annals". Ayrıca I-Chou shu'da fetihten sonra bölgenin güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olduğu bölüm.)

Geleneksel kaynaklar, sonradan belirtmişlerdir ki, Kral Wu, T'ai Kung'un kızıyla evlenmiş ve kız, saltanatının on büyük bakanından biri haline gelmiştir. (Bkz. Wei Ju-lin, Chung-kuo li-tai ming-chiang chi ch'i yung-ping ssu-hsiang, Chung-yang wen-wu kung-ying-she, Taipei, 1981, s. 2.)

22. Birinin rızasını alma uygulamasını yerine getirecek yerlilikçi yöneticiler aramak için dolaşmak, Savaşan Devletler Dönemi'yle birlikte tanımlanmaktadır ve kronolojik bir hata olarak ele alınmalıdır. Ancak, tek bir fırsatta seçmeye çalışmak ya da sadece aykırı olmak için tebdili kıyafet dolaşmış olabilir.

23. Mencius, T'ai Kung'un Kral Chou'yu bertaraf etmek için Doğu Denizi kıyılarına yerleştiğinden iki kere bahsetmektedir (Mencius, IVA:

14, VIIA: 22) ve ayrıca ona ve Kral Wen olarak bilinen San-i Sheng'e gönderme yapmaktadır (Mencius, VIIB: 38). Hsin shu, "sadakatini sunmak için deniz kıyısından geldi" diye yazar (Hsin shu, 10: 9B).

24. Sıradışı (ch'i) stratejiler kavramı, esas olarak Sun Tzu'ya atfedilmiştir ki bu noktada Shih chi'nin T'ai Kung'un başarılarını takdir etmesi dikkate değer. (Bu kavram, Savaş Sanatı çevirisinde çevirenin önsözünde ve notlarında ele alınmıştır.)

25. Ch'üan hakkında kısa bir değerlendirme için bkz. Savaş Sanatı'nın notları.

26. Bu fetihler ve ittifaklar, harekat üslerinin güvenliğini sağlamış ve Shang bölgesine doğru yayılmalarına imkân tanımıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Hsu and Linduff, Western Chou Civilization, s. 59-92.

27. Bu çok ünlü cümle, Chou'nun imparatorluğu ele geçirmesinde T'ai Kung'un alçak hileleri yerine Erdem'in tek başına yeterli olacağı iddiasını desteklemek için, T'ai Kung'un muhalifleri tarafından, tekrar tekrar dile getirilmiştir.

28. "Tsang-ssu" yeşil, dokuz-başlı bir ırmak hayvanından (kökenleri gergedana mı dayanıyor acaba?) bahsetse de, buna yemine güç verecek bir ruh olarak mı yoksa adamları korkutmak için mi başvurulduğu ya da teknelerdeki bir subayı mı kastettiği spekülasyondan öteye gitmemektedir.

29. Kral Wu'nun, özellikle de sürpriz unsuru tamamen lehineyken, neden Shang'a derhal saldırmadığı sık sık dile getirilen bir sorudur. Bunlar arasında, Kral Wu'nun gücünün ve hazırlıklarının yetersiz olduğu ya da bu kadar güçlü bir karşılık beklemediği ve saldırıyı destekleyecek ne erzağının ne de planının olduğu gibi çeşitli açıklamalar mevcuttur. (Geçen iki yıl içinde elle tutulur planlar düşünülebilse de, güç dengeleri oluştuktan sonra daha fazlası da yapılabilirdi.) Komutan Hsü'nün, Chou'nun savaş arabalarını toplanma alanına getirmediğine, esas çarpışma anında patlayıcı güç olarak kullanmak için sakladığına olan inancı, bu toplanmanın bir çeşit giysili prova olmaktan öteye gitmediğini göstermektedir. Kral Chou'nun dalkavukları, şüphesiz, -karşı tarafa olan endişe verici desteğe rağmen- Kral Wu'nun, bir tebaanın hükümdarma saldıramayacağını resmen tanıması da dahil olmak üzere, olayları ayrıntılarıyla anlatmışlardır. Kral Chou'nun bitmek bilmez aymazlığı ve küstahlığı -Shang Yıllıkları, kendine yö-

nelen herhangi bir Chou tehdidini küçümsediğini ve göğün kurallarına karşı gelmenin zevkine devam edebileceğinden kuşku duymadığını göstermektedir- ve sonraki karşılaşma için ortamı hazırlaması, aynı şekilde itibar toplamıştır. Kral Wu, bu nedenle, süratle dolambaçlı bir güney rotası izleyebilmiş (Bir kaynağa göre, T'ai Kung'un bir zamanlar pirinç sattığı için muhtemelen çok iyi bildiği bir bölgeden, donmuş ırmağın sığ bir yerinden yürüyerek geçmiştir) ve Kral Chou tüm kuvvetlerini toplayıp, güneydeki keşif birliklerini çağıramadan başkente ulaşmıştır. (Bkz. Hsü Pei-ken, Chung-kuo kuo-fang ssu-hsiang-shih, s. 285- 286, ve Chung-kuo li-tai chang-cheng-shih, Vol.1, s. 74- 76; ve Shang Yıllıkları'nda Kral Chou'ya atfedilen bölümler.)

30. Pi-kan'ın katli ve diğer olaylar (yüksek subaylarm kurban törenlerinde kullanılan müzik aletleriyle birlikte Chou'ya kaçması gibi) şüphesiz, kralın Shang'a saldırma kararı almasına zemin hazırlamıştır.

T'ai Kung'un kötü havayı ve hastalık belirtilerini reddetmesi, bu tip inanışlara takıntılı olunan bir çağ için kayda değerdir. Onun görüşüne göre, Göğün Mandası altında olmayı kabul etseler bile, bir yöneticinin hükümdarına saldırması için, alametler nasıl kutlu olabilirdi? (Bu olay, ilave diyaloglarla birlikte Han-shih wai-chuan'da da bulunmaktadır. Bkz. Hightower'ın çevirisi, Han shih wai chuan, s. 89-90.)

T'ai Kung'un gözüpek ve kararlı olduğu ortada olsa da, bu kadar pragmatik, mistik olmayan görüşler, askeri klasiklerin işaretlerin ve alametlerin etkisini reddetmeye başladıkları Savaşan Devletler Dönemi'ne kadar yaygın olmadığından, kimi otoriteler bu tip açıklamaların, bu materyallerin uydurma olduğuna dair kanıt olarak ele alınabileceğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, ayrıntıların gerçekliği hakkında ciddi şüpheler olsa da, bu düşünce, belki de çok kolayca var olmayan bir düşünce homojenliğini varsaymakta ve istisna olasılığını şiddetle reddetmektedir.

31. Shang Yıllıkları kralın ölüm şeklini oldukça farklı anlatmaktadır: "Chia Tzu'da Kral Chou'nun birlikleri mağlup oldu. Kral Chou geri kaçtı ve Geyik Kulesi'ne çıktı. Mücevherlerini ve yeşim taşını kuşandı, atış menziline girdi ve öldü. Hemen akabinde Chou Kralı Wu, Chou'nun başını kesti, beyaz bir flamanın tepesine taktı" (Shih-chi chin-chu, Vol.1, s. 96). I-Chou shu "Shih-fu" bölümünde benzer şe-

kilde Kral Chou'nun kendini kurban ettiğini, Chou Yıllıkları'nda Kral Wu'nun Kral Chou'yu sembolik olarak üç okla vurduğunu ve daha sonra başını kestiğini anlatmaktadır.

32. Dokuz büyük tunç kazan, imparatorluk otoritesini sembolize etmekte ve onlara sahip olmak, hanedanlık gücünü ve meşruluğu kabul ettirmekte başarı kazanmanın büyük bir göstergesi olarak kabul edilmekteydi.

33. Mu-yeh Savaşı'nın analizi, ayrı bir bölümü hak eder. Çözülmemiş pek çok soru arasından belki de en önemlisi, kuvvetlerin göreli güçleri hakkındadır. Shih chi ve kimi hesaplara göre, Shang'ın savaş alanına yedi yüz bin adam sürmüş olmasına karşın Chou'nun sadece üç yüz savaş arabası, üç bin Kaplan Muhafızı ve kırkbeş bin zırhlı askeri vardır. Shang'ın rakamları oldukça şüphelidir ve çeşitli açıklamalara da konu olmuştur: Boyutlarla ilgili genel bir tanımlama olabilir; yetmiş bin ya da yüz yetmişbin rakamları üzerinde yapılan bir hata; ya da halihazırda çoğu başka bölgelerde olsalar da–tüm müttefikleri de dahil olmak üzere- bütün Shang kuvvetlerinin toplam birliklerinin sayısı olabilir. Chou'nun rakamları, daha mantıklı görünmektedir fakat aslında müttefiklerinin haricinde sadece çekirdek kuvvetlerini temsil etmektedir. (Açıkçası, bununla birlikte, Chou kuvvetleri, Shang'ın kuvvetleri karşısında büyük oranda azınlıkta kalmıştır) Başvurulan kaynaklara dayanarak, esas savaş, daha az kuvvet harcamayı gerektiriyor ve –Shang birlikleri, krallarının moral açıdan hayli üstün düşmanına karşı asgari direniş gösteriyorlardı- savaş alanını kan içinde bırakacak bir kıyımı gerektirmiyordu. (Shang shu da Shih chi de Shang birliklerinin "silahlarını bıraktıklarını" ve çok az bir direniş gösterdiklerini ileri sürmektedir.) I-Chou shu, tüm sefer sonunda, hayret verici rakamlar olmasına karşın 177. 779 ölü ve 310. 230 tutsak ele geçirildiğini yazmaktadır. (Kısa bir açıklama için bkz. Edward L. Shaughnessy, " 'New' Evidence on the Zhou Conquest", s. 57- 61.)

Yukarıdaki kanıta karşın, esas savaş, kısa zamanda bir hezimete dönüşmüş ve ilk saldırıdan sonra birkaç saat içinde sona ermiştir. Gönülsüz ve umutsuz Shang birliklerine karşın, Chou'nun lehine olan etkenler içinde, davaya olan bağlılıkları ve bunu takiben yüksek savaşma azimleri sayılabilir. Chou kuvvetleri baştan aşağı eğitimli ve hazır durumdayken, Shang'ın iki durumda da yetersiz olduğu söylenebilir. Chou, ilk saldırıda T'ai Kung'un komutasında yüz seçkin

yiğidinin arkasından, ovalardan hızla gelen bir savaş arabası saldırısı düzenlemiştir. Bu ortak etki, daha önce hiç kalabalık savaş arabası saldırısına maruz kalmamış Shang birliklerini şaşırtıp dehşete düşürmüştür. (Bununla birlikte, Hsu ve Linduff gibi şüpheciler, üstün piyadelerin önemli bir rol oynadığına ve savaş arabalarının önemsiz olduğuna inanmaktadırlar. Western Chou Civilization, s. 81- 88) Görünüşe göre, Kral Chou, geri dönüp kaçmış ve komutası derhal dağılmıştır. Çünkü Chou, -halkın değil de- Kral Chou'nun düşman ilan edildiği (saldırılar muhtemelen Shang shu'dakine benzer olduğundan) ve Shang tarafında savaşmaya duyulan en ufak bir isteğin bile zarar verici olacağı konusunda ciddi biçimde bilgilendirilmiştir. Shang savaşa ve savaş alanının seçimine zorlanmıştır çünkü Chou güneyi geçmiş –Shang savunma hatlarının siperlerinden kaçınarak- ve hızla ilerlemektedir. Sonunda Chou gizli, bir dizi güç üssü oluşturdu ve Shang'ın etrafındaki ve saldırı güzergâhı üzerindeki eyaletleri ve halkları ya tarafsızlaştırdı ya da kendi tarafına kazandı. Görünen o ki, Shang, halkı soğutarak ve etkili yöneticileri etkisizleştirerek kendi yıkımını hazırlasa da, Chou da onu daha fazla yıkmak için Altı Gizli Öğreti'deki Kültürel Savaş bölümünden pek çok önlemi hayata geçirdi. (Bu etkenler üzerine daha fazla bilgi için bkz. Chang Shaosheng ve Liu Wench'an, Chung-kuo ku-tai chan-cheng t'ung-lan, 2 vols., Ch'ang-cheng ch'u-pan-she, Peking, 1985, s. 7- 10; Li Chen, Chung-kuo li-tai chan-cheng shih-hua, Li-ming, Taipei, 1985, s. 13-19; Hsü Pei-ken, Chung-kuo kuo-fang ssu-hsiang-shih, s. 282- 290, ve Chung-kuo li-tai chan-cheng-shih, Vol.1, s.71- 84.)

34. Halka hükmetmeye devam ederken yerel törelerle uyumlu olmak, T'ai Kung'un askeri düşüncesinin ana ilkelerinden biriydi ve fetih sonrası Chou politikalarıyla bağdaşmaktaydı. Bilgeliği, askeri felaketler de dahil olmak üzere, sayısız tarihsel olayla birlikte sık sık kanıtlanmıştı.

35. Bu ölçütler, legalist düşüncenin mirasıyla ve Ch'i devletiyle tarihsel olarak kaynaşmıştır.

36. Kral Wu, -oldukça kısıtlanmış durumda bulunan ve esasen sembolik bir güce sahip Shang prensiyle ittifak içinde olan- kardeşlerine başkaldırmak için bir fırsat sunarak, fetihten yaklaşık iki yıl sonra öldü. Chou Dükü, Shao Dükü ve muhtemelen T'ai Kung, muhalifleri kontrol altına almak için üç yıl harcadılar.

37. Bu suçlama Tso chuan'da bulunmaktadır. Cf. Legge, The Chinese Classics: The Ch'un Ts'ew with the Tso Chuen, Vol. 5, s.139- 140.

38. "Kapsamlı", muhtemelen süregelen, yorulmaz, faal olarak anlaşılmalıdır.

39. "The Hereditary House of Ch'i T'ai Kung," Shih chi, chüan 32, çeviri Shih-chi chin-chu, Vol. 3, s.1502- 1506, 1535.

40. Shang shu bölümlerinin orijinalliği oldukça tartışmalıdır; genel kanı bazı bölümlerin Erken Chou Dönemi'ne ait olabileceği fakat büyük bölümünün sonradan düzenlendiği yönündedir.

41. Bkz. Örneğin, Edward L. Shaughnessy, " 'New' Evidence on the Zhou Conquest," s. 60- 61.

42. Bkz. Sarah Allan, "The Identities of Taigong Wang in Zhou and Han Literature," MS. 30 (1972- 1973), s. 57- 99. Allan, T'ai Kung'un ünlü savaşlarda kuvvetlere komuta ettiği ve aynı zamanda törensel konularda, esasen kraliyet klanı mensuplarına denk bir özel statü yarattığı sonucuna varmaktadır. (s.67) Vardığı sonuç, kısmen, T'ai Kung hakkındaki bilgilere rastlanan tek Batı Chou eseri olan erken dönem Kasideler Kitabı'ndaki kasidelere dayanmaktadır (s.59). Ancak, Shaughnessy'nin makalesi, I-Chou shu'daki (ki Allan'ın makalesinde bahsedilmemiştir) "Shih-fu" bölümünün özgünlüğünü kanıtlamakta ve T'ai Kung'un birliklere komuta ettiğini ve önemli güvenlik operasyonlarında görevlendirildiğini çağdaş kanıtlarla göstermiştir. (Bkz. Shaughnessy, " 'New' Evidence on the Zhou Conquest," s. 57 ve 67. Ayrıca bkz. Ku Chieh-kang, "I-Chou-shu 'Shih-fu' p'ien chiao-chu hsieh-ting yü p'ing-lun," Wen-shih 2 -1963, s. 1- 42. Ku da makalesinin 6- 7. sayfalarında, benzer şekilde, "Shih-fu" bölümünün orijinal bir kayıt olduğu ve T'ai Kung'a atfedilen bölümlerde açıklamalar getirdiği sonucuna varmaktadır. Şu da belirtilmelidir ki, Allan'ın makalesi, özgün tarihsel materyallerde T'ai Kung'dan her zaman "Shih Shang-fu" olarak bahsedildiğini dile getirmektedir ("Taigong Wang", s. 60). Ancak, I-Chou shu'da, ondan "T'ai Kung Wang" olarak bahsedilmiş ve Altı Gizli Öğreti'nin son yıllarda keşfedilen bambu şeritlerinin ilk bölümünde ona "Lü Shang" denilmiştir. (Bkz. Lo Fu-i, "Lin-i, Han-chien kai-shu," WW. 1974, No. 2, s. 33.)

43. Allan, "Taigong Wang," s. 68-72. Chiang, daha önce de değinildiği gibi, Chou'nun müttefikiydi ve belirleyici savaşlarda birlikleri donatıyordu. (Ne yazık ki, bu açıklama tamamen tatmin edici de-

ğildir çünkü T'ai Kung'un önceki, görünen o ki sıradan işçi statüsünü hesaplamakta yetersiz kalmaktadır ki bu statüyle bir ittifak olmaktan çok uzaktır. Allan'a göre bu önkabul motifi bu efsanelerin temelini oluşturmaktadır ve bu, Çin düşüncesinin önemli bir temasıdır. –bkz. s.89-98- Örneğin, bkz. Eric Henry, "The Motif of Recognition in Early China," HJAS, Vol.47, No.1 -1987-, s.5-30; ve Ralph D. Sawyer, Knowing Men, Kaofeng, Taipei, 1979. Henry, T'ai Kung'dan sadece bir dipnotta bahsetmektedir.

44. Çalışmalarından yukarıda bahsedilen, hem Tayvan hem de Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki çağdaş askeri tarihçilerin, sadece T'ai Kung'un varlığını kabul ettiklerini değil aynı zamanda esas stratejik ve komuta rolünü ona atfettiklerini de söylemek zordur. Dolayısıyla, onun düşüncelerini, yüzyıllar içinde oldukça değiştirilmiş ya da esasen daha sonraki bir tarihte oluşturulmuş, büyük oranda da Altı Gizli Öğreti'de korunmuş olarak görme eğilimindedirler. (Hsu ve Linduff gibi Batılı otoriteler, her ne kadar Creel Origins of Statecraft eserinde –s. 343- 344- T'ai Kung'un özgünlüğünü savunsa da, genellikle, onu tamamen görmezden gelme eğilimindedirler.)

-Mencius, Sun Tzu'nun Savaş Sanatı, Hsün Tzu, Han Fei Tzu, Lüshih ch'un-ch'iu, Huai-nan tzu, Kuo-yü ve Shuo yüan- gibi Han öncesi yazıtlann her yerinde T'ai Kung'a göndermeler bulunmuştur. Shuo yüan'da T'ai Kung ve Kral Wu'ya atfedilen kapsamlı diyaloglar vardır ve T'ung tien'de birkaç sayfada alıntılar yapılmıştır. Tarihsel özgünlüğünün şüphe götürür olması dikkate değer bir durumdur ve belki de Çin'deki düşüncenin doğasını fazlasıyla sembolize etmektedir.

45. Yeterli refah olmadan ahlaki davranışın gelişiminin beklenemeyeceği, Konfüçyüs düşüncesinde temel bir konudur (bkz. Mencius, 1A7, 3A3). Legalistler, eyaleti güçlendirmek için zenginleştirmek ve savaşacak enerjiye sahip sağlıklı bir nüfus yetiştirmek gerektiğini vurgulasalar da, askeri düşünürler genellikle iki konumun bir sentezini temsil eder gibi görünmektedirler. (Fakat bkz. Legalist düşüncenin bu politikalar hakkındaki görüşlerini yansıtması açısından K'ung Te-ch'i, LT CS, s. 27, 64- 65.)

46. Bu önsöz bölümlerinin amacı, basitçe, metni okurken yol gösterici olabilecek ana düşüncelerin ve ilkelerin kullanışlı bir özetini sunmaktır. Konular, çevirilen materyallerde kolayca bulunabileceği için

özet alıntılar verilmemiştir. Bağlamsal konularda tek tük dipnotlar verilmiş fakat genelde felsefi düşüncelerin önsözü ve açıklaması ve Yedi Askeri Klasik'te bulunan materyalle olan ilişkileri ayrı bir çalışmaya bırakılmalıdır.

47. İdealize edilen bu amacın başarısı, erdemin vücut bulmasıyla eşanlamlıdır. Bazı eyaletler erdem konusuna saygı duyacaklar; bazıları da yol açtığı askeri güce saygı duyarak saldırgan davranışlardan kaçınacaklardır. (Diğerleri, açgözlülükle, düzenli bir halkla birlikte bu kadar zengin bir amacın ele geçirilip boyun eğdirilmesi planını işlerken, bu olasılık açıkçası düşünülemez ve dile getirilemez.)

48. Cezalandırmaların evrensel uygulaması, sıklıkla atıfta bulunulanın aksine, legalist düşüncenin ayırıcı bir özelliği, cezalandırmaların, mevki sahibi insanlardan ya da li'den (görgü kuralları biçimleri) sıradan insana kadar genişletilmemesi gerektiği fikri üzerindeki Konfüçyüsçü konumun basite indirgenmesidir. (bkz. Li chi, Book I). Ancak, Lord Shang'ın acımasız ruhu, Altı Gizli Öğreti'de belirgin şekilde bulunmamaktadır–Chang Lieh'in de belirttiği gibi, çalışmanın Konfüçyüsçü, Taocu, legalist ve diğer bakış açılarının bir karışımı olduğunun kanıtıdır. (Cf. "Liu-t'ao te ch'eng-shu chi ch'i neijung," Li-shih yen-chiu 3 - 1981- s.125- 126)

49. Böylesi bir hazırlık, özellikle yerleşik, tarımla uğraşan medeniyetlerin, saldırgan devletlerin sürpriz akınlarının yanı sıra oldukça hareketli, atlı, göçebe bozkır halklarının ani baskınlarına karşı da zihinsel çabasını yansıtmaktadır. Aynı zamanda Chou'nun barbar bölgesinin ortasındaki esas konumunu yansıtmakta, belki de Ch'i'nin askeri düşünce mirasına bir katkı sunmakta ve muhtemelen bu görüşün dolaylı kökeni olmaktadır.

50. Wu Ju-sung, LT CS'ye yazdığı önsözde ve K'ung Te-ch'i, Sun Tzu'nun savaşmadan zafer kazanmak için saldırıp düşmanın planlarını bozmak vecizesini somutlaştırmak için tasarlanmış sivil ve askeri önlemlerin ilk gizli öğretilerini gözden geçirmektedirler. Bu amaca en iyi, Sivil ve Askeri Gizli Öğretiler'de ele alınan önlemler doğrultusunda devleti ve orduyu güçlendirerek ve bunları devletin başlıca stratejisiyle birleştirerek ulaşılabilir. Bu nedenle, geleneksel Konfüçyüsçülerin ayıpladıkları Altı Gizli Öğreti'deki politikalar ve uygulamalar, ciddi kayıplar vermeden düşmanı mağlup etmenin ve hatta üstün bir düşmana karşı saldırmayı mümkün kılmanın gerekli

aşamalarıdır. (K'ung, bunun Chou-Shang çatışmasının tarihsel arka planını yansıttığına inanmaktadır.) (Bkz. LT CS, Önsöz, s. 1- 3, ve s. 25- 27, 82- 86.)

51. Metin, böylece, genel girişte tartışıldığı üzere, profesyonel komutanın tamamen bağımsız bir savaş alanı komutanı olarak yükselişini yansıtmaktadır. Bu bakımdan, komutanın atama töreni, ilk olarak Sun Tzu tarafından dile getirilmiş ve diğer Yedi Askeri Klasik'te çeşitli derecelerde değerlendirilmiş olan kavramın doruk noktası olarak görülebilir.

52. K'ung Te-ch'i, Altı Gizli Öğreti'ye göre, komutan için istenen temel niteliğin, daha önceki düzenlemelerde vurgulanan cesaret ve bilgelikten kayda değer biçimde ayrılarak, sadakat olduğunu belirtmektedir. Bunun, geç dönem Savaşan Devletler'in oluşum tarihini, –pek çok farklı silahın ve taktiğin kullanıldığı- savaşın oldukça karmaşık bir hal aldığı ve komutanların olağanüstü güce ulaştıkları bir dönemi yansıttığına inanmaktadır. Casuslar, entrikalar ve büyük güçlerin dünyasında, sadakatsiz bir komutan, hükümdarlığı kolaylıkla ele geçirebilir ya da eyaletin yok oluşuna neden olabilirdi (Bkz. LT CS, S. 118- 120).

53. Bölüm 18, "Kralın Kanatları", askeri örgütlenmenin uzmanlaşmış işlevleriyle birlikte ilk defa ayrıntılarıyla sergilendiği bölümdür. Bu bölüm, geç dönem Savaşan Devletler Dönemi'nde savaşın oldukça gelişmiş doğasını yansıtmaktadır.

54. Savaş alanlarının durumlarını nesnel bir şekilde sınıflandırma, düşmanı analiz etme ve çarpışmaların sonuçlarını öngörme çabaları, kadim çağlarda savaş organizasyonlarının yükselişiyle başladı. Kaydedilen ilk sistematik çabalar, Sun Tzu'nun tanımlamalarında bulunmaktadır fakat aynı zamanda diğer Yedi Askeri Klasik'te de benzer durumsal tanımlamalar ve taktiksel önermeler içermektedir. Bununla birlikte, Altı Gizli Öğreti'de bulunanlar sadece daha kapsamlı ve ayrıntılı olmaktan uzak değil aynı zamanda geniş ölçekli hareketli savaşların karmaşıklıklarını yansıtmakta temel farklılıklar taşımaktadır. Özellikle göze çarpanlar, araziye, savaş alanı koşullarına ve düşmanın terkibine dayalı olarak, üç güç biçimi için –atlı askerle, piyadeler ve savaş arabaları- ayrı ilkelerin ortaya konulup uygulanmasıdır. Hareket kabiliyeti ve ch'i (sıra dışı) taktiklerin kullanılması özellikle vurgulanmış ve K'ung Te-ch'i'nin notlarında olduğu

gibi, muhtemelen MÖ 4. ve 3. yüzyıllarda gerçekleşen, küçük rakamların ve daha zayıf kuvvetlerin, kendilerinden üstün güçleri belirleyici bir şekilde mağlup ettikleri dikkate değer savaşların sonuçlarını yansıtmaktadır (Bkz. LT CS, S.172- 180). Şüphesiz, hem bireysel hem de kitlesel savaşlarda orduların önce yayılıp sonra çarpıştıkları dönem biteli çok olmuştur.

55. Mo Tzu ve Sun Bin'in Savaş Sanatı'nda rastlanan öncülleri sebebiyle, kuşatma teknikleri ve şehirlere taarruz üzerine materyaller, aşağıda da belirtildiği gibi, metnin geç döneme ait olduğuna dair kanıt olarak gösterilmiştir.

56. Önsözde de belirtildiği üzere, Yedi Askeri Klasik, Asya'nın her yerinde hemen büyük popülerlik kazanmış, çoğunlukla yerel dillerde yapılan ciltsiz çeviri kitaplarla ve baskılarla kolaylıkla ulaşılabilir hale gelmiştir. Bazı ilkeler, A.B.D. ve Avrupalı planlamacılar tarafından bilerek ve isteyerek benimsenmiştir –A.B.D. "Air-Land Battle 2000" doktrini (dolaylı saldırıyı vurgular); ve Sun Tzu'nun Savaş Sanatı, 1991'de Ortadoğu çatışmasına katılan A.B.D. denizcilerine okutulmuştur- Bununla birlikte, cephe saldırısı, yıpratma ve teknolojik ilerilik karşısında hile ve sürpriz, Batı tarafından ihmal edilmiştir. Konuya vakıf bir inceleme için bkz. Ephraim Kam, Surprise Attack, Harvard University Press, Cambridge, 1988; ve Michael Dewar, The Art of Deception in Warfare, David and Charles, New York, 1989.

57. Chang Lieh, "Liu-t'ao te ch'eng-shu chi ch'i nei-jung," s.122.

58. Han shu "Treatise on Literature"da Chou-shih liu-t'ao, ya da Six Cases of Chou History adı altında Konfüçyüsçü kategori üzerine bir çalışma sunar. Bu başlıktaki t'ao karakteri, "yay kılıfı" anlamına gelse de, Altı Gizli Öğreti'deki t'ao karakterinden tamamen farklı bir karakterdir. Chang Lieh, diğerleri gibi, Yen'in iki çalışmadaki tanımlamasının farksız olduğu fikrine katılmaz. (Bkz. "Liu-t'ao," s.123; Ch'ü Wan-li, Hsien-Ch'in wen-shih tzu-liao k'ao-pien, Lien-ching, Taipei, 1983, s. 479.)

59. Morohashi ve Chung-wen ta-ts'u-tien, bir yayı veya kılıcı örtmenin, yay kılıfının ve kının, ve saklamanın farklı anlamlarını eklemişken, Karlgren, GSR 1078G, bunu "sarmak, örtmek" olarak tanımlar. Neyin saklandığı da, tabii ki, gizlenmiştir. (Görünen o ki, bu karakter, yukarıda belirtilenden daha günceldir ve bu başlığın T'ai Kung çağında olamayacağı sonucuna yol açmaktadır.)

60. Okada Osamu, Rikuto, Sanryaku, Meitoku shuppansha, Tokyo, 1979, s.7.

61. Bkz. Li Chiu-jui, Chung-kuo chün-shih ssu-hsiang-shih, Shunhsien ch'u-pan kung-ssu, Taipei, 1978, s. 101. Modern öğrenim genellikle; fakat sistematik kanıtlar üzerinden aynı sonuca ulaşır. Örneğin, Robin D. S. Yates muhtemel oluşum tarihini MÖ 4. yüzyıldan üçüncü yüzyılın başlarına kadar diye kaydeder ("New Light on Ancient Chinese Military Texts" s. 224).

62. Bu görüş üzerine sayısız örnek için bkz. Wei-shu t'ung-k'ao (Chang Hsin-ch'eng baskısı) s. 791- 797'de toplanan bölümler, Shangwu yin-shu-kuan, Taipei, 1970 (tıpkıbasım, 1939). Bunlar arasında sadece Ts'ui Shu, kadim çağlarda, sivil ve askeriyenin dengeli olduğunu ve ikisinin de eşit derecede gerekli ve uygun olduğunu belirtmiştir (s.796). Ancak, yine de baş danışman olarak rol oynamış T'ai Kung gibi tarihsel bir şahsiyet için, kitabın konusunu ve dilini bayağı ve değersiz bulmaktadır. (Ayrıca bkz. Hsü Pei-ken, Liu-ta'o, s. 17-18.)

63. Modern Çince çevirisindeki önsözde, pek çok noktada Hsü Pei-ken'in aldığı tavır gibi görünmektedir, T'ai Kung Liu-t'ao chin-chu-chin-i (bkz. s. 6-7, 18 ve 31) Ayrıca bkz. Chung-kuo kuo-fang ssu-hsiang-shih, s. 283.

64. Askeri yazıtların çoğu, bu görüşe bağlı kalınarak yukarıda 30. notta ele alınmıştır (örneğin, Li Chiu-jui, Chung-kuo chün-shih ssu-hsiang-shih, s.101-102). Artma ve kayıp sorunu, bir notun içeriğinde ele alınamayacak kadar karmaşıktır. Ancak, Pan Ku, Önceki Han'ın (Sonraki Han'da yazılmıştır) hanedanlık tarihini içeren "Treatise on Literature"da, T'ai Kung'la bağlantılı üç yazıtı ele almıştır: "Plans" seksen bir bölüm; "Words" ya da "Sayings" yetmiş bir bölüm ve "Military" ya da "Weapons" seksen beş bölüm ve toplamda oldukça geniş ikiyüz otuz yedi bölüm. Bugünkü Altı Gizli Öğreti, pek çok olası kalıntısı başka çalışmalara dağılmış olsa da, sadece altmış bölüm veya başlık içermektedir. Kısmi bir metin bir Han'ın mezarından kurtarılmış olsa da, görünen o ki, metinsel eksiklikler ve kayıplar Han hanedanlığından sonra da devam etmiştir. (Şunları karşılaştırın: Ch'ün-shu chih-yao ve ayrıca Wang Chung-min, Tun-huang ku-chi hsü-lu, Shang-wu yin-shu-kuan, Peking, 1958, s.150. Ayrıca bkz. Gustav Haloun, "Legalist Fragments, Part 1: Kuan-tsi 55 and Related Texts," AM

NS, Vol. 2, No.1 -1951-1952-, s. 85- 120.) En az yirmi yıl bu metni kapsamlı bir şekilde çalışan Hsü Pei-ken, bu kitapların akıbeti üzerine tahminlerde bulunmuştur. Öncelikle, daha genel anlamda tarihsel olarak yönlendirilmiş materyaller de içermesine rağmen, askeri yazılar belki de Altı Gizli Öğreti'nin temellerini oluşturmuştur. "Plans"deki bölümler, geleneksel düşünceye göre, sonunda Kuei Ku Tzu'dan Su Ch'in'e kalan, ismiyle bağlantılı diğer bir çalışmanın, Yin-fu ching'in özü haline gelmiş olabilir. Sonuç olarak, geriye kalan çalışma, "Words" –Ch'i'nin hükümdarıyken yaptığı resmi açıklamaların bir kaydı olarak ele alınabilir- Ch'i devlet tarihçileri tarafından muhafaza edilmiş ve devlet içinde nesilden nesile geçerek, sonunda Huang-shih Kung'un Üç Stratejisi'nin temellerini oluşturmuş olabilir. (Bu yenilemeler Batılı otoriteler tarafından genellikle kabul görmez. Ayrıntılar için, bkz. Hsü Pei-ken, TKLT CCCY, S. 27- 31.)

65. Bkz. Ch'ü Wan-li, Hsien-Ch'in wen-shih, s.479; Chang Lieh, "Liu-t'ao," s.123-124. Bir miktar rapor Wen wu'da yayınlanmıştır; en eskisi Lo Fu-i, "Lin-i Han-chien kai-shu," s.32-33; ve Hsü Ti, "Lüeh-t'an Lin-i Yin-chüeh-shan Han-mu ch'u-t'u tek u-tai ping-shu ts'an-chien," WW 1974, No. 2, s. 29. K'ung Te-ch'i, ek bir nüshanın 1973'te başka bir mezardan kurtarıldığını belirtir (LT CS, S.11).

66. Örneğin, bkz. LT CS'nin önsözü, s.2-3 ve Wei-shu t'ung-k'ao,'da bulunan eleştiri örnekleri, s. 792- 797.

67. Savaşan Devletler Dönemi'nin ortalarında yıldızı parlayan, ok başları ve domuz ayaklarıyla, seri halde ikili ok atabilen yaylı tüfekler gibi karmaşık silahlar da dahil olmak üzere, demir silahlar üzerine sayısız örnek, metnin kesin bir biçimde Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarına ait olduğunu göstermektedir.

68. Çeşitli bölümler Sun Tzu'nun fikirlerinin açılımları olarak ele alınsa da, en sık başvurulan kaynak çalışma Wu Tzu'dur. Wei Liao Tzu da dahil olmak üzere, kimi başka kitaplar, bölümlerin ve kavramların kökenleri olarak gösterilseler de, birbirlerini nasıl etkiledikleri hâlâ tartışılmaktadır. Bkz. Wei-shu t'ung-k'ao, s. 792-797. Üç Strateji alıntıları Altı Gizli Öğreti'den ya da belki de T'ai Kung düşüncesinin askeri yazıları gibi daha önceki dönem örnek metinlerinden alıntılardır.

"Ödünç alınmış" denilen kavramlar içinde en önemlileri sıra dışı taktikler, hareketlilik, komutan kavramı, ch'i'yi yönlendirmek ve ara-

ziyi uygun taktiklerle sınıflandırmaktır. Çeşitli askeri klasiklerdeki pek çok bölüm oldukça benzerdir ve hatta bazıları tamamıyla aynıdır; ancak, çoğunluk, bütün bu düşünürlerin metinsel materyallere ulaşabileceği şüphe götürmediği için, temel başlıkların ortak bir kavramsal dille ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Askeri yazıların içine geçici olarak yerleştirilmiş olabileceği de göz önüne alınarak, öncelikler ve ödünç alma sorunlarından önce, kapsamlı karşılaştırmalı çalışmanın gerekli olduğu açıktır.

Kavramsal olarak, Altı Gizli Öğreti, geç dönem Savaşan Devletler Dönemi'nin felsefi ortamına denk düşmektedir. (Kapsamlı bir analiz bu kitabın amacının dışındadır; ancak, kısa açıklamalar için bkz. LT CS, S. 6- 11; ve Chang Lieh, "Liu-t'ao," s. 124-126.) Bir Liu-t'ao cümlesi, kitabın geç Han ve hatta T'ang hanedanlığı döneminde oluştuğunu kanıtlamak için şüpheciler tarafından sıklıkla dile getirilmekte ve Bölüm 13 ile diğer bölümlerde de bulunmaktadır: "Göğün Altındaki Her Şey tek bir adamın mülkü değil, Göğün Altındaki Herkes'in mülküdür." Aynı zamanda, MÖ 3. yüzyılın sonlarına denk gelen derleme bir çalışma olan Lü-shih ch'un-ch'iu'da da rastlandığından, eleştirmenler Liu-t'ao'nun yazarlarının onu kopyaladığını ileri sürmektedir. Bununla birlikte, bu sadece bir önerme ve ortada böyle bir iddiayı kanıtlayacak bağımsız ve somut bir kanıt yok. Bunun yerine, bu tip kavramların yıldızının parladığı MÖ 3. yüzyılda çoğunlukla tartışılan bir söz olarak görünmektedir. Bu nedenle bizim görüşümüze göre, hem içsel hem de bağlamsal zeminlerine dayanarak Altı Gizli Öğreti'yi bu döneme tarihlemek doğru olsa da, ödünç almanın yönü hakkındaki dogmatik iddialar oldukça şüphelidir (cf. LT CS, S.9-10).

69. Ch'ü Wan-li, hem Wu Tzu hem de Wei Liao Tzu'nun sahtekâr oldukları için ödünç alma sorununun cevapsız kaldığını belirtmektedir. (Hsien-Ch'in wen-shih tzu-liao k'ao-pien, s.479. Ancak, Wei Liao Tzu'nun Han mezarından kurtardığı not da, önceki fikirlerin aksine, bunun erken dönem Han'da var olduğunu kanıtlamaktadır.)

70. Ayrıca, T'ai Kung'a atfedilen diğer yazılarla olan bağlantısı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Huang-shih Kung'un Üç Stratejisi çevirmeninin önsözü.

71. Chang Lieh, bu görüşün en göze çarpan savunucusudur. Bkz. "Liu-t'ao te ch'eng-shu chi ch'i nei-jung," s.124 ve Cheng Liang-shu'daki kısa bölümü, Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, Hsüeh-sheng shu-chü, Tai-

pei, 1984, s. 1595- 1597. Aksine, Hsü Pei-ken (TKLT CCCY, s. 29- 31) Üç Strateji'nin aslında, Chang Liang'dan aktarılan bir çalışma olduğuna ve kişisel intikam aramak yerine Ch'in'i çökertmeyi amaçladığını berraklaştırdığına inanmaktadır.

72. Örneğin, bkz. Hsü Pei-ken, Liu-t'ao, s. 16 -19. Ancak, K'ung Tech'i, son üç bölüm sadece taktik tartışmalara ayrıldığı için savaşı planlamaya odaklanan ilk üç bölümü birlikte sınıflandırır (bkz. LT CS, s. 152). K'ung, son dört ismin dikkate değer olduğunda hiçbir tartışma olmasa da, her bir öğreti için kapsamlı analizler önerir. Kullanışlı fakat kısa görüşler Ping-fa, s. 104-107'de sunulmuştur.

73. Bu, bazı çağdaş tarihçiler tarafından, halkı hükümdarla birleştirmek gibi bulanık bir amaca sahip Sun Tzu'ya ulaşmak için elle tutulur bir programın açıklanması olarak görülmüştür (Ping-fa, s.104).

74. Bkz. yukarıdaki not 50.

Metin için Notlar

1. Bilge İmparator Yü'den Bilge İmparator Shun'a düzeltme, tarihe ve Liu Yin'in düzeltmesine dayanır (LTCC WCCS, I:3A).

2. Chün Tzu, burada "Saygıdeğer Adam" olarak çevrilmiştir ki bu da –ahlaki ve politik ideali de içeren- idealin vücut bulmuş hali olan Konfüçyüsçü kavram "mükemmelleştirilmiş adam"ı yansıtır. (Esasında, Chün Tzu bir hükümdarın oğluna atfedilmiştir ve nihayetinde soylu olarak doğan "bey"i tanımlamak için kullanılmıştır; fakat Konfüçyüs onu daha önceden, önemli erdemleri somut bir şekilde ifade etmek için bir araç olarak kullanmış ve daha sonra çok daha karmaşık felsefi bir kapsama ulaşmıştır. Anlaşılacağı gibi, bölüm açıkça erken Konfüçyüsçü dönemden sonraki bir tarihe aittir.)

3. Balık tutmak, "ch'üan" –tartmak ya da denge- (bu bölümde "otorite" olarak çevrilmiştir) teriminin esas kullanımını yansıtan tartmanın teşbihi olarak anlaşılmalıdır. Yemin boyutuna bağlı olarak, balıkçı daha büyük balığı ayartıp kontrol edebilir.

4. Chün Tzu, "Saygıdeğer Adam", Konfüçyüsçü geleneğe göre, birlikler veya hizipler kurmaz. Ancak, dünya kargaşa içindeyken, Göğün Altındaki Herkes'den dolayı kendiliğinden bir araya gelirler ve böylece devrim girişimi ortaya çıkabilir.

5. Hiç şüphesiz, Konfüçyüsçülüğün iki belirleyici erdeminden biri olan Jen, çeşitli şekillerde, "hayırseverlik", "hakiki insanlık" ve "in-

san olmak" olarak çevrilmiştir.

6. Belki de Sun Tzu'nun "Hiçlik (boşluk) ve Öz"ünün bir yansımasıdır.

7. Bölüm, akıl yürüterek, Tao Te Ching'in çoğu bölümünde ifade bulan ruh ve ideallerden oluşan, Yao'nun kişisel uygulamalarını ele alır gibi görünse de, halkın kendisi de bu değerleri ve adetleri eşit derecede benimsemiştir. Bu nedenle bölüm, kimi çağdaş Çinli çevirmenlerin yaptıkları gibi, "kendilerine çekidüzen vermediler" olarak da çevrilebilir.

8. Ya da muhtemelen, "kalplerini yatıştırdılar".

9. Parantez içindeki cümle, Ming baskısından çıkarılmış ve Sung versiyonuna konulmuştur.

10. Li –"görgü kuralları biçimleri" ya da "töre biçimleri", Konfüçyüsçü düşüncenin köşetaşlarından biridir. Basit ayin biçimlerinin ya da görgü kuralları uygulaması olmasının çok ötesinde, ikisi de, insan duygularının bir ifadesi olmanın yanı sıra, insan ilişkilerini tanımlayıp yansıtmaktadır.

11. Kendi bölgesindeki üç hazinenin her birinin etkin şekilde elde tutulmasıyla, mensupların dikkatlerinin dağılması ve harici uyarıcılarla kirletilmesi daha az muhtemel hale gelmiş ve böylelikle kendi işlerini bırakma cazibesine kapılmamışlardır. (Legalist bakış açısından, aynı zamanda, gözlenip kontrol edilmeleri daha kolaydır.)

12. Bu görüş, legalist düşünürlerle yakından ilişkilendirilmiştir fakat askeri yazıların yanı sıra, derleme çalışmalarda da yaygın olarak rastlanmaktadır. Normal olarak, "devletin kolları", otoriteyi elinde tutup gücü kontrol etmek anlamına gelen, ödüller ve cezalardır.

13. Maddi eşyalar kavramının, aile ilişkilerinin kurulması ve bakımında önemli hale gelmesi, asgari maddi kaynaklar olmadan ahlakın ve uyumun kazanılmasının zor olacağı fikrine dayanan yaygın Konfüçyüsçü düşüncenin bir uzantısıdır.

14. Devletin kollarının başka birine ödünç verilmemesi için varılan askeri bir sonuçtur.

15. Yönetimi devirmek için girişilen, karanlığın ve gizliliğin dışında, aleni (yang) faaliyetler, kendilerini aniden ortaya koydular. Ancak, etkili bir girişim olacağını kanıtlamak için, doğru bir lider tarafından, uygun bir yola sokulması gerekmektedir. (Çin tarihi, birkaç yüzyılı huzur ve görkem içinde geçirmiş olsa da, böyle trajik dramların or-

taya çıkışına çokça tanıklık etmiştir.)

16. Birkaç eleştirmen, bu cümlenin, hükümdarın görevlendirdiğine atıf yaptığını düşünmektedir fakat bu alanın tüm halkı kapsayacak şekilde yayıldığı açıktır. (Cf. TKLT CCCY, S. 72; LT CS, s. 53; ve Okada Osamu, Riküto, Sanryaku, Meitoku shuppansha, Tokyo, 1979, s. 45.)

17. Kabadayılar ya da "Savaşçı ruhlular", Savaşan Devletler Dönemi'nde yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladılar; sosyal ve politik açıdan yıkıcı bir etken haline geldiler fakat aynı zamanda, moda haline gelen sayısız romantik öyküden malzemelerle bezenerek, halkın hayal gücünü ele geçirdiler. (Arka plan için bkz. James Liu, The Chinese Knight-errant, University of Chicago Press, Chicago, 1967.) Yazdıkları, metnin Savaşan Devletler Dönemi bölümünü daha da doğrulamaktadır.

18. Ch'i kavramının, pek çok alanda -felsefe, tıp, metafizik ve bilim de dahil olmak üzere- tamamlayıcı durumda olması, askeri faaliyet girişimleri için temeldir. Ch'i çoğunlukla "ruh" ya da "maneviyat" olarak tanımlanıp çevrilir. Aslında her iki kavramın da temeli, yaşamın olmazsa olmaz enerjisi, "can" ya da vücudun içinde dolaşan "hayati nefes"tir. Askeri düşünürler, adamları savaşa girmeye ve göğüs göğse çarpışmaya, başka bir adamı öldürmeye zorlamanın güçlüğünü anladılar ve ch'i'yi, gelişip kabardıkça bu tip şeylerin yapılabilmesini mümkün kılan bir bileşen olarak tanımladılar. Bizim çeviri bölümlerimizde Altı Gizli Öğreti'nin ardından gelen Sun Tzu'nun çalışması, savaşta ruh ve cesaretin oynadığı önemli rolün farkına varan ve tanımlayan ilk çalışmadır; tehlikeyi, ch'i'nin gel-gitleri terimleriyle tanımlamıştır. Diğer askeri klasikler, adamları ve orduları için, hep uygun savaşçı ruhun, ch'i'nin, geliştirilmesinin, yönlendirilmesinin ve sağlanmasının yollarını dikkate almışlardır. Felsefeciler arasında Mencius, kavramlaştırması askeri düşünürlerden oldukça farklı olsa da, özellikle coşkun ch'i'nin geliştirilmesi konusuna değinmesiyle bilinir.

Ch'i'nin tanımları, ölçüleri ve dinamikleri, hem metafiziksel hem de psikolojik görüşleri kapsadığından, oldukça karmaşıktır. Popüler yazında önemsiz tartışmalar olmasına rağmen, kavramın tarihini ve doğasını ciddi anlamda ele alan iki monografi bulunmaktadır ve ikisi de Japoncadır: Onozawa Seiichi, Fukunaga Miysuji, ve Yamanoi Yu,

Ki no shisö, Tokyo Daigaku shuppansha, Tokyo, 1978; ve Kuroda Yoshiko, Ki no kenkyü, Tokyo Bijustsu, Tokyo, 1977.

19. İsmin ve gerçekliğin birbiriyle uyuşması kavramı, öncelikle geç dönem Savaşan Devletler Dönemi'nin filozofu Han Fei Tzu tarafından ileri sürülen büyük legalist sentezle bağdaştırılmıştır fakat görünen o ki, aslında Shen Pu-hai ile başlamıştır. (Arka plan için, bkz. Herrlee G. Creel, Shen Pu-hai, University of Chicago Press, Chicago, 1974 ve Soren Egerod and Else Glahn, "The Meaning of Hsing-ming," International Booksellers, Studia Serica Bernhard Karlgren Dedicata, Copenhagen, 1959, s. 199- 211.)

20. Hsü Pei-ken (TKLT CCCY), bu bölümü, Askeri Sır Öğretisi bölümünün başına, Bölüm 12'ye koymuştur.

21. Wu Tzu'daki Wu Ch'i kullanıldığı gibi, "gizli" (Sorular ve Yanıtlar'da ele alındığı gibi) ya da "hayati nokta", "fırsat zamanı" ya da "fırsat" yerine daha tercih edilebilir durumdadır. (Bkz. not 32, Kitap I, Sorular ve Yanıtlar.)

22. Sun Tzu'nun Savaş Sanatı'nda savunduğu bütün taktikler.

23. Sun Tzu'dan başka bir ünlü taktiksel ilke (Savaş Sanatı, Bölüm 6, "Boşluk ve Doluluk")

24. Bölüm 11'le ortak ya da muhtemelen ödünç alınmış bir işaret, Savaş Sanatı'nın "Dokuz Arazi"si.

25. Çeviri, Liu Yin'in, her politik seviyeye paralel olarak "-dan" anlayışını takip etmektedir; aksi takdirde, cümleler çelişkili olacaklardı. Böylelikle, halk"tan", devlet"ten" veya Göğün Altındaki Herkes'den almayan hükümdar, bu saygıdeğer politikalar karşılığında destek kazanacak ve böylelikle onlardan "alacaktır". (Bkz. LTCC WCCS, I: 38; ve karşılaştırın TKLT CCCY, s.84, ve LT CS, s.70 ve 72.)

26. Sun Tzu'nun Savaş Sanatı'nda da olan bir işaret, Bölüm 5, "Stratejik Askeri Güç."

27. Liu Yin'in yorumu doğru olduğunu belirtse de, Sung baskısına göre bir düzeltme.

28. Bu cümle ve bölüm genel olarak, Tao Te Ching'i merkez alarak birkaç kavramı yansıtmaktadır, özellikle de Bölüm 2, 7 ve 51'de ifade edilenleri.

29. Devlet sırtlarına birkaç yük yüklese de, halk refaha erecektir. Ancak, bunu şöyle anlamak da mümkündür: "Kendi kendilerine zenginleşene kadar hükümdar, halka hiçbir şey vermez." Bu bölümle-

rin genel içeriği, insanları bir arada tutmak için hükümdarın onlara yiyecek ve giyecek sağlamasını ele aldığı için, iki okuma da olası görünmektedir.

30. "Askeri"den ayırt edilen sivil, psikolojik savaşı, dezenformasyonu, casusluğu ve nifak tohumları ekmeyi de içeren politik programlardan olduğu kadar diplomatik tedbirlerden de meydana gelmiştir. Çevirmenin önsözünde belirtildiği gibi, bu tedbirler, Liu Yin gibi geleneklere bağlı alimler tarafından yaygın şekilde ayıplanmış, çünkü, -özellikle, büyük ihtimalle hükümdarlığın zaten üçte ikisinin gönüllü bağlılığını kazandıkları zaman- Kral Wen ve Wu'nun ihtiyaç duyabileceği, Erdem'in bu kadar tarihsel örneği olduğunu hayal edememişlerdi.

31. Bu bölüm oldukça sorunludur ve hem Çinli hem de Japon çağdaş çevirmenler bazı kısımları çıkarma eğilimindedirler. Genel niyet, özellikle, atanmaları görevlerinde hızla başarı getiriyorsa, elçilerini geciktirerek, görevlerini ihmal etmiş gibi görünmelerini sağlamaktır. (Yorumcular, genellikle yen'i "son derece saygılı ol" ya da "cömert davran" anlamında çevirmiştir fakat bu zorlama gibi görünmektedir ve belki de metin bozulmuş olabilir.) Bilahare, yakın zamanda ayrılmış memurlar, hoşnutsuzlukları kışkırtılarak ve açgözlülükleri tatmin edilerek başka politik amaçlar için kullanılmış olabilirler. (Cf. LT CS, s. 77-78; TKLT CCCY, s. 93; ve Okada Osamu, Rikutö, s.70-71.)

32. Bu bölüm, Tao Te Ching'de bulunan –özellikle Bölüm 36- temel kavramları yansıtmaktadır.

33. Bu üç yöntemin kendilerine karşı nasıl kullanıldığına dair çeşitli yorumlar getirilmiştir: Birinin kuvvetini artırmak onu kibre sürükler; ayrıcalıklı memurlar en iyi, sadık bakanlar üzerinde şüphe oluşturmak işinde kullanılabilir ve halk kesimlerinin bağlılığını başarıyla cezbetmek, bulaşıcı hale gelen, hoşnutsuz ruhların sayısının giderek arttığını kanıtlayacaktır. Bununla birlikte, diğer olasılıkların da bulunduğu açıktır. (Cf. TKLT CCCY, s. 102-103.)

34. İnsanları ineklerle ve atlarla karşılaştıran teşbih, oldukça alışılmadıktır ve eğer hükümdar halkın ihtiyaçlarını karşılarsa, onu uysal bir şekilde takip edip seveceklerini ileri sürer –tıpkı atlar ve sığırlar gibi. Ancak, yorumcular, cümleyi çevrildiği gibi anlarlar; hükümdar, maddi şeylerin dağıtımını daha soyut ölçütlerde yapma yolunu seçmelidir. (Cf. LT CS, s. 82; TKLT CCCY, s.105; ve Okada Osamu, Ri-

kutö, s.80)

35. Fu-hsin ya da "karın-kalp" –yakın bir ilişkiyi, yakın sırdaşları işaret eder- gibi bazı terimlerin isimleri, bazı durumlarda en iyi, parantez içinde, yaklaşık anlamlarda bırakılarak yazılır.

36. Görünen o ki, konumları hem astrologların hem de hava tahmincilerinin işlevleriyle kaynaşmıştır ve doğal bir olgu veya uğursuz ve kutlu anların emarelerinin yorumlarına göz gezdirmekle aynıdır.

37. Tam anlamıyla "gizli-flamalar-davullar."

38. Bütün bu terimler muhtemelen, Sun Tzu'nun Savaş Sanatı'ndan türemiş ya da ortak kullanılmıştır.

39. Bölüm 1'den ilk kelimeler, "İlk Değerlendirmeler," Savaş Sanatı (daha sonra Sorular ve Yanıtlar'da ve pek çok askeri yazıtta yankı bulmuştur). Sun Tzu, bu ve diğer bölümlerde komutanın niteliklerini ele alır.

40. Savaş Sanatı'ndan başka bir alıntı daha, Bölüm 3, "Saldırı Stratejileri."

41. Fu ve Yüeh tunç baltaları, en azından Shang hanedanlığına uzanmaktadır ve taş öncülleri de keşfedilmiştir. Yüeh baltası, sıklıkla fu'nun daha geniş versiyonu olarak tanımlansa da (Chou Wei, Chung-kuo ping-ch'i shih-kao, Ming-wen shu-chü, Taipei, 1981, s.106), sayısız örneğin bulunduğu arkeolojik keşiflere dayanarak, aralarında kalite farkı olduğu söylenebilir. Fu, çoğunlukla, üst bölümdeki, delikten geçen bir sapla birlikte ağaç kesme baltasını andırmaktadır. Yüeh, geniş, kıvrımlı bıçağıyla ve sapına bağlanan bir başlıkla, Batılı bir celladın büyük baltasını andırmaktadır. Bu, güç ve otoriteyi sembolize ederdi –özellikle de ceza gerektiren seferlere çıkıldığında gereken otoriteyi- ve aynı zamanda gerçek infazlar için de kullanılırdı. (Örnekler ve tartışmalar için, danışman Ch'eng Tung ve Chung Shao-i, Chung-kuo ku-tai ping-ch'i t'u-chi, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Peking, 1990.)

42. "Boşluk" (kifayetsizlikler, zayıflıklar, boşluklar) ve "doluluk" (güç) muhtemelen Sun Tzu'nun Savaş Sanatı'ndan alınmıştır, Bölüm 6, "Boşluk ve Doluluk."

43. Bu uygulamalar tarihi Wu Ch'i ile güçlü biçimde bağdaşmıştır ve askeri yazıtlarda da sıklıkla rastlanmaktadır. (Daha fazla bilgi için bkz. Wu Tzu, çevirmenin önsözü ve notları.)

44. Bu tören, T'ang T'ai-tsung adına Li Ching tarafından gözden geçirilmiştir, Kitap III, Sorular ve Yanıtlar.

45. Bu bölümün başlığı, "Yin-fu," ismen efsanevi Sarı İmparator'a atfedilse de, T'ai Kung'un adıyla bağlantılandırılan gizemli kitapla aynıdır. Bir Yin-fu ching, gizemli Kuei Ku Tzu gibi askeri şahsiyetlerin yorumlarını da içerdiği halde, yakın zamanda Taocu kitaplar arasında bulundu. Ancak, içeriği, "Gizli Sayımlar"da tartışılan materyalle bağlantısızdır ve kısa metnin muhtemelen T'ai Kung'la bir bağlantısı yoktur.

46. Bu bölüm açıkça, hükümdarla komutanları arasındaki askeri iletişimi ele aldığı için, bu cümle "iletişim kurmak istiyorum"dan ziyade, "komutanım iletişim kurmak istiyor" olarak çevrilmiştir. (Bu Bölüm 25'in başından itibaren değişmektedir, bkz. not 47. Aynı zamanda, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'ndeki profesyonel komutanların yükselişine, sivil girişim ilkelerinin kabulü ve savunusunun artmasına aykırı olarak büyük ihtimalle hükümdar, Kral Wu'nun orduyu yönlendirmedeki etkin rolünü gözlemleyin. Metin, bu anlamda açıkça kronolojik hatalarla doludur çünkü Sun Tzu ve "Komutanı Atamak" gibi diğer bölümler, komutanın kaçınılmaz bağımsızlığını vurgulamaktadır.)

47. Burada metin açıkça "komuta eden komutan" demektedir.

48. Lao Tzu, Tao Te Ching, Bölüm 1'i yansıtmaktadır.

49. Bu cümleler yanlış yerdeymiş gibi görünmektedir. Kastedilen şeyler belirtilmemesine rağmen, "planlar", "konuşlanma", "durum" ve benzeri istihbarat konuları açıkça kastedilmiş ve böylelikle yorumcular tarafından çeşitli şekillerde aralara eklenmiştir.

50. Kuvvetlerini konuşlandırmadan önce onları mağlup etmek ve kendilerini açığa çıkarmalarını sağlamak. Bu Lao Tzu'nun Bölüm 64'ünü yansıtmaktadır.

51. Sun Tzu'nun Savaş Sanatı'nda tavsiye ettiği gibi, Bölüm 11, "Dokuz Arazi."

52. Göğün yukarısından saldırmak, kendini yerin altına gizlemek deyimi, Savaş Sanatı'da dahil olmak üzere, askeri yazıtlarda sıklıkla kullanılmıştır.

53. Adamları ölümüne savaşmaktan başka bir yolun kalmadığı çaresiz bir pozisyona atmak, Sun Tzu'nun ilkesinin bir uygulaması gibi görünmektedir.

54. Sıradışı (ch'i) taktiklerin konsepti, Sun Tzu tarafından belirgin hale getirilmiştir ve Sorular ve Yanıtlar'ın merkezi başlıklarından biridir; bu bölüm hariç Altı Gizli Öğreti'de hemen hemen hiç rastlanmamakta, bu bölümlerde nadiren rastlanan bir atıf, sıra dışı taktikleri –açıkça bu isim verilmese de- tanımlamaktadır: "Dağlardaki Karga ve Bulut Düzeni." Ancak, son dört gizli öğretideki materyallerin çoğu, şüphesiz sıradışı taktikler kategorisine düşmektedir. "Dağılma ve Birleşme" şu ilkeyi öne çıkarmaktadır: "Bölüp hareket edemeyen (birlikler) sıra dışı taktiklerden bahsedemez." (Tüm paragraf, aslında Sun Tzu'yu işaret etmektedir.) Altı Gizli Öğreti'nin yazarlarının, özellikle Sun Bin sıradışı taktiklerin uygulamasını daha ileri aşamalara taşımışken ve süvariler, bu taktiklerin gerçekleştirilmesini mümkün kılan hareketliliği sağlamışken, bu tip tartışmaları eklemekte neden başarısız oldukları hâlâ bilinmemektedir. (Sıradışı ve geleneksel tartışmaları için, bkz. Savaş Sanatı'nın çevirmeninin önsözü.)

55. "An" (chi), olayların fark ettirmeden değişmesi.

56. Beş nota ve beş aşamayla içiçe geçmiş diğer olguların bağlantıları için bkz. Joseph Needham, Science and Civilisation in China, Vol. 2, Cambridge, 1962, s. 216-268.

57. Sung baskısı ve modern LTCS, Ming baskısında bulunmayan ilave bir bölümü de içerir; "düşmanını tanıyabilen kişiyle."

58. "Altı chia", geleneksel yorumcular tarafından farklı şekillerde anlaşılmıştır. (Ne yazık ki, -LTCS baskısı gibi- modern Çince çeviriler, bir yandan zorluklarını görmezden gelirler, bir yandan da Hsü Pei-ken'in CCCY baskısında olduğu gibi, bu bölümün sonradan eklendiğini savunur ve böylelikle çevirmeye ya da yorumlamaya değer bulmazlar. (cf. LTCS, s.111, ve TKLT CCCY, s.138). Bu terim üzerine en yaygın açıklama, on dalı oniki branşla sırayla eşleştirerek oluşturulan altmış-element çemberinde bulunmaktadır. (Çember hakkında daha fazla bilgi için, bkz. Needham, Science and Civilisation in Chine, Vol.3, 1970, section 20h, özellikle s. 396-398. Ayrıca, beş aşama düşüncesinin kökeni ve içeriği üzerine kapsamlı, kolaylıkla ulaşılabilecek popüler yazılar da bulunmaktadır.)

Diğer bir seçenek olarak, altmış çember içinde, chia önderliğindeki altı çifte karakter, bu bölümün konusu olabilir (bkz. Okada, Rikutö, s.118). Bu noktada, cümle, altı chia'daki bölünmenin, altı gizli, olağanüstü ruhla bütünleşmesi için kategoriler sağlamak, olarak anla-

şılmalıdır.

Bu bölümün temelini oluşturan başka bir perdeden karşılık verme kavramı için bkz. Derk Bodde, Essays on Chinese Civilization'ın yeni baskısında, "The Chinese Cosmic Magic Known as Watching for the Ethers," (Charles Le Blanc and Dorothy Borei), Princeton University Press, Princeton, 1981, s. 351- 372.

59. Ch'i, bu bölümde görüldüğü gibi, "ruh" ve "maneviyat" tartışmalarında daha önce ele alınmış ve aynı zamanda beş aşama teorisiyle ve çeşitli tahminsel ve hatta askeri uygulamalarla bütünleşmiştir. (Daha fazla bilgi için bkz. Onozawa Seiichi, Fukunaga Mitsuji, ve Yamanoi Yu, Ki no shisö, s. 146-162; ve Kuroda Yoshiko, Ki no Kenkyü, s.165-172.)

60. Sung baskısı chu –kural-dan çok "dur"u tercih etmiştir ve buna bağlı olarak da cümle, "yön olmaksızın" yerine "durmaksızın" olarak çevrilmiştir.

61. Altı evcilleştirilmiş hayvan, at, öküz, koyun, tavuk, köpek ve domuzdur.

62. Tarım aletleri üzerine olan bu bölüm ve bir önceki bölüm, tarihsel açıdan önemli ve takdire değerdir; araştırma makalelerini veya monografileri ayırmış, geç dönem Savaşan Devletler ordularındaki donanımları –özellikle de savaş arabalarını- tanımlamıştır. Yazıldığı dönemde bütün donanımların bulunmaması yüzünden, bu bölümün daha önceki materyallerin bir karışımı mı olduğu yoksa ilave bölümlerin Ch'in-Han döneminde mi eklendiği henüz belli değildir. Benzer şekilde, pek çok terim tam anlamıyla incelenmemiş ve açıklanmamış durumdadır çünkü daha sonraki yorumlar özellikle bu anlamda pek faydalı değillerdir ve T'ang ve sonrasında gelenlerin bozulmuş çizimleri çoğunlukla yanıltıcı ve güvenilmezdir. Arkeolojik keşifler, ayrıntıların daha somut kanıtlarını sundukça daha da berraklaşmaya başlayan pek çok silah ve daha önce sis perdesi altında kalan donanım parçalarına rağmen bizim çevirimiz bu nedenle, deneme olarak değerlendirilmelidir. (Bu konuya giriş niteliğindeki bir araştırma için bkz. Robin D. S. Yates, "Siege Engines and Late Zhou Military Technology." Needham'ın Science and Civilisation serilerinde askeri teknoloji üzerine daha fazla ışık tutulabilir.)

63. Sayısız kaynağa dayanarak, her savaş arabasına, onu yöneten üç subayla birlikte, yetmiş iki adamın eşlik ettiği söylenebilir. Böy-

lece, her bir taraf için yirmi dört adamdan oluşan bir müfreze ve arka taraf içinde üçüncü bir müfreze olmalıdır. Ya da ön taraf için. Bu durum savaş düzenine ve hareket tarzına göre değişir. Ancak Liu Yin, K'ung Te-ch'i gibi (LT CS, s. 132), metni toplamda yirmi dört adam vardır diye okumaktadır (LTCC WCCS, II:2A) ve bunların aynı zamanda aracı ittiklerini ileri sürmektedir. Böylece bunun bir savaş arabasından çok bir nakliye arabası olduğu iddia edilmiş olmaktadır. Bununla birlikte, diğerleri her bir savaş arabası için yetmiş iki adam olduğu konusunda anlaşmaya varmışlardır. (Cf. Okada, Rikutö, s. 129; ve TKLT CCCY, s.148'de Hsü Pei-ken dört atın da bunları çektiğini ileri sürmektedir.)

64. İsim, savaş arabasının gövdesinden çıkan mızrak başları olduğunu ileri sürmektedir.

65. Tahminen, sadece Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarında geliştirilmiş, savaş arabasının dingilinden güç alarak yayı gerebilme teknolojisi sayesinde çıkrık-destekli bağlanmış yaylı tüfekler, seri şekilde iki ok atabilme kapasitesine sahiptirler. Böylelikle bu bölüm, hem gelişmiş devlete Çin askeri teknolojisi sayesinde ulaşıldığını hem de bu bölümün sonraki dönemde oluşturulduğunu göstermektedir. (Son dönem arkeolojik keşiflere dayanan bu tip silahlar üzerine bir inceleme için bkz. EK- C'deki kaynaklar.)

66. Hem tunç hem de demir okbaşlarının karıştırılarak kullanılması not edilmelidir.

67. Liu Yin'e göre (LTCC WCCS, II: 3A), özellikle yan taraftan yapılan saldırılar için tasarlanmışlardır.

68. Liu Yin'in de belirttiği gibi (LTCC WCCS, II: 3B), metin bozulmuş gibi görünmektedir. "Şimşek gibi saldırılar" için mühimmat arabalarının kullanılması, oldukça saçmadır ve bölümün parçalarının kaybolduğu çok açıktır çünkü kullanılan bu tip araçların sayısından hiç bahsedilmemektedir.

69. Metin bozuk görünmektedir çünkü Fu-shü terimi gibi, anlatılan araçların savaş arabalarıyla bir alakası yoktur. (Çeviri Okada, Rikutö, s.138'e dayanmaktadır.)

70. Bu kalıplaşmış deyim, yersiz görünmektedir çünkü domuz ayaklarının "saldırganlara ani bir baskın düzenlemek" yerine, saldırıları önlemek ve düşmanın kaçış yönünü sınırlamak gibi pasif bir rolden daha fazlasında kullanıldığını düşünmek zordur.

71. pu-"piyade"yi kullanan Sung baskısı yerine, tsou –"sıvışmak" ya da "kaçmak"ı kullanan Ming baskısı tercih edilmiştir.

72. "Küçük" olarak adlandırılmış olsalar da, oldukça geniş ve tekerleklere ya da arabalara monte edilmiş olmalılar ki, birkaç adam tarafından itilebilsinler. Kalkanlar, esasen dikey olmalı, saldırganların gözünü korkutmalıdır. (Mızraklı ve baltalı adamların eşliği yerine, önceki bölümlerde belirtildiği gibi, saldırganları püskürtmek için duvarlarına mızrak ve balta uçları takılmış, savaş arabalarına monte edilmiş küçük gözcü kuleleri olmaları da muhtemeldir.)

73. Her bir arabada sekiz çıkrık olmasının yerine, önceki tanımlamalarla paralel biçimde metnin düzenini gözden geçirme fikrini takip etmektedir.

74. Tahminen, zincirler, kıyıdan kıyıya suyun üzerinde gerilmiştir.

75. Demir halkaları sonlarından birbirine bağlamak için kullanılan ipin uzunluğu.

76. Çeviri, genel olarak "yıldızlar ve gezegenler"i işaret etse de, savaş düzenini yönlendirecek olan tam olarak dört öğeyi sağlayan, "sabah yıldızı"nın kastedilmiş olması muhtemeldir. Çağdaş yorumcular, askeri dizilişlerin zengin geleneğine ve eşsizliğine karşın bu olguyu rüzgârlar ve hava terimleriyle açıklamayı tercih eden bu bölümün bilim dışılığını görerek, önemini azaltmaya çalışma eğilimindedirler. (cf. TKLT CCCY, S.150-151; LT CS, S.154).

77. Liu Yin, Savaş Sanatı ve Altı Gizli Öğreti'de bulunan ilkelerle uyum halinde, bu cümleyi genişleterek, "Elverişli koşulları ve avantajı ele geçirmek için sağa ve arka dağlara ve tepelere, ileri ve sola, suya ve bataklıklara. Yer dizilişi ile anlatılmak istenen budur." (LTCC WCCS, II:8A).

78. Liu Yin'in de belirttiği gibi, sivil, kitleleri bir arada tutmak, askeri, düşmanı sindirmek için kullanılmıştır (LTCC WCCS, II:8A).

79. Yazarların Erken Chou zamanlarına atfettikleri, antik bir metin olduğu ileri sürülen Altı Gizli Öğreti çevirimizin her yerinde, esasen düşük bir soyluluk unvanı olan shih terimi, çoğunlukla "subay" olarak çevrilmiştir. Bu, özellikle de destek olarak "birlikler"i oluşturan sıradan insanlarla karşılaştırıldığında, Erken Chou devrindeki shih'in konumunu karşılamamaktadır. Piyadenin önemi arttıkça, soylular sınıfı mensupları, genel girişte ele alındığı gibi, sadece bireysel muha-

rebelere girmektense, zamanla komutan rolüne geçmişlerdir ve shih, feodal hiyerarşide ailenin zenginliğinden, gücünden ve azımsanmayacak mirasından fayda sağlamak için çok düşük bir unvan olduğundan, özellikle profesyonel yetkinlikte gelişmiştir. Savaşan Devletler Dönemi'nin ileriki bölümlerinde ve soyluluğun büyük bölümünün yer değiştirmesi ve haklarından mahrum edilmesiyle, terimin kapsamı genel olarak "savaşçılar"ı, özellikle onları sıradan piyadelerden ayıran askeri niteliklere sahip adamları ve aynı zamanda manga liderleri gibi, gayrıresmi subaylar olarak tanımlanabilecek kişileri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Böylelikle, içeriğe dayanarak, terim "subaylar," "savaşçılar" ya da sadece "adamlar" ve "askerler" olarak çevrilecektir –tabii ki çeşitli bölümlerdeki muhtemel ayrıntılar yazarların düşündükleri veya tasarladıkları gibi olacaktır.

80. Sun Tzu'nun "Dokuz Arazi"sinden teknikler, "ölümüne savaş ve böylece yaşa"ya sonsuz bağlılığı yaratmak için tasarlanmıştır.

81. Birliklerin, kullanabilecekleri doğal bir kamuflaja doğru kaçarken kendilerini yönlendirmeleri için oldukça görünür bir işaret olarak gerçekten bir "ateş bulutu" yakın.

82. hsi –"dağ ırmakları" olan Ming baskısını izlemektedir. Sung baskısında ch'i, "vadi" ya da "derin boğaz"dır.

83. Gerçekten çekip gitmişler gibi görünmektedir. Ancak, özellikle gizlice döndükleri ve düşmana yakın bir yerde pozisyon aldıkları için, yüz li haddinden fazla gibi görünmektedir.

84. Ming baskısındaki "ve dur"u takip eden cümlenin ışığında, Sung baskısındaki "durmaksızın"ı "devamlı"yla düzeltmek, dönmeden önce üç li geri çekildiklerini göstermektedir. Çalınan gonglar geri çekilme işareti olduğundan, devamlı çalınması düşmanın, karşı tarafta kontrolsüz, kitlesel bir kaçış olduğuna inanmasını sağlamıştır.

85. Bu başlığın neden atıldığı belirsizdir çünkü bölümde ne gonglardan ne de davullardan bahsedilmektedir.

86. "Müfreze" (t'un) olarak çevrilen terim, olağan bir askeri kamptan ziyade, geçici savunma amaçları için kullanılan tamamlayıcı bir birliği göstermektedir çünkü kuşatma tahminen orduyu tek bir mevkide toplamaktadır.

87. Bu, gaddar bir hükümdardır. Deyim Chou tarihini yansıtmaktadır çünkü Chou'nun tiran Shang kralına saldırısıyla alakalıdır.

88. Sun Tzu, bir bölümü yangın çıkartıcı savaşa tahsis etse de, ça-

resiz kalınan durumlarda yangının savunma amaçlı kullanılmasından ziyade saldırgan hareketlere odaklanmıştır. Şaşırtıcı biçimde, su ve ateş kullanımı Yedi Askeri Klasik'te çok az ele alınmıştır.

89. Anlaşılmasını kolaylaştırmak için, hsü'yü –Savaş Sanatı'nda "amaçsız" olarak yorumlanmıştır- "boş" olarak çevirdik. (Normalde, k'ung "boş" olarak çevrilmiştir.)

90. "Avantajlar" Ming baskısındadır. Sung baskısında bunun yerine "ilkeler" vardır. Önceki, Mencius'u yansıtmakta ve belki de daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

91. Sonraki bölümün sonlarında T'ai Kung tarafından açıklandığı gibi, "Karga ve Bulut Düzeni, dağılan kargalar ve bir araya gelen bulutlar gibidir." Bunun gerçekleştirilmesinde esneklik vurgulanmıştır.

92. Sun Tzu'nun Savaş Sanatı'nda bitmeyen değişimler ve dönüşümler kavramlarının beş notunu yansıtmaktadır, Bölüm 5, "Stratejik Askeri Güç."

93. Sun Tzu, Savaş Sanatı, Bölüm 9, "Orduya Manevra Yaptırmak"a göre bu, dezavantajlı bir pozisyondur.

94. Bölüm 31, "Ordu'nun Donanımı"nda tanımlanmıştır.

95. "Dağılma ve toplanma" ya da "bölünme ve bir araya gelme" Sorular ve Yanıtlar'da, sıradışı stratejilerin uygulanması için kaçınılmaz, kilit bir başlık olarak yeniden ortaya çıkar. Kavramın önemi belki de ilk defa Sun Tzu tarafından fark edilmiştir (bkz. Savaş Sanatı, Bölüm 7, "Askeri Çatışma").

96. Evlilik vasıtasıyla edinilen erkek çocukları eşlerinin soyadlarını aldılar, böylelikle kendi ailelerini terk ettiler, atalarından gelen sorumluluklarına ihanet ettiler ve genellikle yaygın Konfüçyüsçü inanışları çiğnediler. Çoğunlukla, böylesi şiddetli davranışlara düşük statüleri ve yoksulluk nedeniyle zorlandılar ve özellikle, savaşta sivrilerek yaşadıkları kepazelikten kaçmakla motive edildiler.

97. Ssu-ma Fa, Wu Tzu ve Sorular ve Yanıtlar gibi birkaç askeri yazıttaki ana konsepttir.

98. Sung baskısında, "asimile etmek ve eğitmek" için "seçilmiş savaşçılar" bulunmaktadır.

99. Öğretileri genişleterek adamları eğitmek konsepti, Wu Tzu ("Ordu'yu Kontrol Etmek") ve Sorular ve Yanıtlar (Kitap II) gibi birkaç başka yazıtta da bulunmaktadır. İkincisi, burada da tartışıldığı gibi, önce subayları eğitmeye odaklanmıştır (bkz. notlar 84 ve 85, Kitap II).

100. Bu bölüm, savaş arabalarının rolü büyük oranda azaltılmış olsa da, muhtemelen üçü de –savaş arabası, piyade ve süvari- sadece Savaşan Devletler Dönemi'nin sonunda etkin şekilde kullanılmış olan çeşitli kuvvetlerin denkliğini ele alan benzersiz bir inceleme olduğu için dikkate değer. (cf. LT CS, s.199-202). Li Ching, bu denklikleri T'ang T'ai-tsung'un Sorular ve Yanıtlar'ıyla yaptığı tartışmalarda belirtir.

101. Bu bölümde, askeri hiyerarşideki kesin yerleri belirsiz olan bir kısım sıra dışı terim kullanılmıştır. Tahmini işlevsel denklikler, mümkün olan yerlerde verilmiştir.

102. Modern terimlerle yüz altmış sekiz santimetre.

103. "Ölümcül bölge", Sun Tzu'nun "Dokuz Değişiklik" ve "Dokuz Arazi" de geliştirdiği kategorilerinden biridir. Sun Tzu, Wu Ch'i ve diğerleri hep arazi çeşitlerini ve bunlara uygun taktikleri ele almışlar ve düşmanın konumundaki zayıflıkları kullanmayı düşünmüşlerdir.

104. Metinde "arazi" –görünen o ki, hemen yukarıda tanımlanan on ölümcül araziyle paralellik gösterir- olarak geçse de, sekizinden yedisi daha önce kitapta ve başka askeri yazıtlarda da belirtildiği gibi, sadece avantaj olarak kullanılabilecek düşmanın zayıflıklarını karakterize etmektedir. Bölümlerin istemeden de olsa sıralanıp sıralanmadığı ve orijinalin ve evrilen eklerin kayıp olup olmadığı bilinmemektedir.

105. Tam anlamıyla, "arazi."

106. Sun Tzu'nun, düşmana, ruhu –ch'i- zayıfladığında saldırma teorisini yansıtmaktadır (bkz. Savaş Sanatı, Bölüm 7, "Askeri Çatışma").

107. Çoğu yorumcunun da belirttiği gibi, sadece sekiz durum tanımlanmış, görünen o ki, ikisi zamanla kayıplara karışmıştır.

108. Tam anlamıyla, "arazi."

109. "Göksel Armağan" ya da "Göklerin Armağanı", Sun Tzu'nun Savaş Sanatı'nda uyardığı ölümcül arazi durumları arasındadır, Bölüm 9, "Orduya Manevra Yaptırmak."

Ssu-ma'nın Yöntemleri

Kısaltmalar

SMF CCCY Liu Chung-p'ing, Ssu-ma Fa chin-chu chin-i, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1975.

SMF CS T'ien Hsü-tung, Ssu-ma Fa ch'ien-shuo, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Peking, 1989.

SMF WCCS Ssu-ma Fa chih-chieh, in Ming-pen Wu-ching Ch'i-shu chih-chieh, Vol.1, Shih-ti chiao-yü ch'u-pan-she, Taipei, 1972.

SMF WCHC Ssu-ma Fa, in Ch'ung-k'an Wu-ching hui-chieh, Chung-chou Ku-chi ch'u-pan-she, Cheng-chou, 1989.

Çevirmenin Önsözüne Notlar

1. İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları'yla Tso chuan'dan bölümlerin karşılaştırmasını da içererek, ne kadar eski tarihlere dayanan materyallerin sistematik bir çalışma gerektirdiğini saptamaktadır. Kimi yazarlar, elimizdeki kitabın, Batı Chou öncesi kaynaklı materyalleri de içerdiğini ileri sürmektedirler fakat bu, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonları ile Savaşan Devletler Dönemi tarzları üzerinde yeniden çalışılmış bölümler olmadıkça, oldukça şüpheli görünmektedir. (Cf. Chung-kuo Chün-shih-shih Pien-hsieh-tsu, Chung-kuo chün-shih-shih, Vol. 4: Ping-fa, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Peking, 1988, s. 48-53.)

2. Liu Chung-p'ing, Sun Hsing-yen'in T'ai Kung'la birlikte Chou Dükü'nün düşüncelerinin ve stratejilerinin kitabın temelini oluşturduğunu ileri sürdüğünü belirtmektedir. SMF CCCY, s. 4 (önsözden).

3. T'ien Wan'ın soyundan gelen T'ien Shu'ya, başarılarından dolayı, Dük Ching tarafından Sun soyadı bahşedilmiştir. Sun Wu (ünlü Sun Tzu) ve sonrasında Sun Bin onların soyundandır ve bu nedenle T'ien Jang-chü'yle aynı klanın mensuplarıdırlar. 8Cf. Li Hsüeh-le'nin önsözü, SMF CS, s.1 ve aynı zamanda s. 16-17.

Ch'i askeri çalışmaları geleneği, sözlü aktarımların zorlu problemlerinin çözümü ve ailelerde uzmanlaşmak gibi ayrı bir kapsamlı çalışma gerektirmektedir. Askeri çalışmalar içeren Han mezarı, soyadı Ssu-ma olan birine ait olduğu için, bunun Ch'i çalışmalarının Han'a kadar devam ettiğinin bir kanıtı olduğu ileri sürülmüştür. (Bunun Sui ya da T'ang hanedanlıklarının bir sahtekârlığı olmadığını ka-

nıtlayan, Ssu-ma Fa parçaları da ortaya çıkarılmıştır.) Çağdaş Batılı otoriteler, büyük oranda, sırf dilin karakteristikleri ve tarzı nedeniyle, T'ai Kung'un ya da Chou Dükü'nün düşüncelerinin bu çalışmalardan herhangi birinin temelini oluşturduğu ihtimalini hararetle reddeden Ch'ing şüphecilerini takip etmektedirler. Ancak, bu, sözlü aktarımların yüzyıllar boyunca aşama aşama değiştiği ihtimalini görmezden gelmektir. Daha fazla yazıtlara ait materyal belki de yeni yanıtlar doğuracaktır.

4. SMF WCCS, 1A. Büyük Ssu-ma'nın görevlerinin daha ayrıntılı bir tanımı "Offices of Summer" içinde Chou li'de bulunmaktadır (chüan 7 ve 8). Cf. Lin Yin, Chou li chin-chu chin-i, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1972, s. 297ff.

5. *Kuan Tzu*, W. Allyn Rickett tarafından çevrilmiştir, Guanzi, Vol.1, Princeton University Press, Princeton, 1985.

6. Kral Wei, köken olarak T'ien klanının bir mensubudur, aynı zamanda Shih chi biyografisine göre Ssu-ma Jang-chü'nün akrabasıdır.

7. Chüan 62. Çeviri Shiki kaichü köshö, birinci cilt tıpkıbasım, I-wen yin-shu-kuan'da bulunan metine dayanmaktadır, Taipei, 1972, s.840-842. Başka baskılara da başvurulmuştur; Ma Ch'ih-ying, Shih-chi chin-chu, Vol. 4, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1979, s. 2200- 2202; ve Han Ssu-ma, Hsin-chiao Shih-chi san-chia chu, Vol. 4, Shih-chieh shu-chü, Taipei, s. 2157, 2160.

8. Orijinal soyadı Ch'en olan T'ien Wan, Ch'i Dükü Huan'a hizmet etmiş ve katkılarından dolayı ödüllendirilerek T'ien ismini almıştır. T'ien Jang-chü, sıradan halk statüsü soyundan gelen üçüncü veya dördüncü nesildir.

9. Ch'i, Dük Huan'ın hegemonyasından sonra öncelikle, diğer feodal eyaletlere kolay lokma olan sefahatçi ve yetersiz hükümdarların birbirini izlemesini hızla reddetti. Dük Ching, hiçbir hükümdarın istisna olmayacağını ve kaçınılmaz yok oluştan sadece T'ien Wen Tzu ve Pao ve Kao klanları mensuplarının çabalarıyla kurtulunacağını kanıtladı. Görünen o ki, T'ien Wen Tzu, yönetim adına hayırsever politikalar izledi fakat dük, Ch'i'nin işgalini ve çöküşünü gösteren kehaneti, yani kuzeybatıdaki bir kuyrukluyıldızı görüp sarsılana kadar sefahat düşkünlüğüne devam etti. (Cf. Ch'en Wu-t'ung ve Su Shuang-pi, Chung-kuo li-tai ming-chiang, Vol.1, Honan jen-min ch'u-pan-she, Honan, 1987, s. 3.)

10. Kimi Shih chi yorumcuları, P'in'i bir şehirden çok bir bölge olarak tanımlarlar. Belli ki, şehirler gibi, şehirleri çevreleyen bölgeler de işgal edilmiştir. (Shih-chi k'ao-cheng bu kadar erken bir dönemde, bu bölge isimlerinin var olmadığını gösteriyor. Bu nedenle tüm hikâyenin ya da en azından Dük Ching'le olan bağlantısının güvenilirliği sorgulanmıştır.)

11. Tam anlamıyla, Sarı Irmak'ın üzerindeki alan.

12. Bu dönemde, görünen o ki, denetçi hemen başkomutanın altında yani tüm komutanların üstünde hizmet vermektedir.

13. Güneşin gölgesinin ne zaman en kısa hale ulaştığını gözlemlemek ve böylece günortasını tespit etmek için görevlendirilen bir görevli.

14. Komutan, disiplin için kurallarını, kamp düzeni için ölçütlerini ve değişik direktif ve talimatların anlamlarını kabul ettirecektir.

15. Ssu-ma'nın cüzlerinden biri, üç karakterli bir deyimdir: "Talimat vermek için boynunu vurdur" (SMF CS, s.132).

16. Bu ifade, -Yedi Askeri Klasik'in çeşitli yerlerinde de geçmektedir- artan bağımsızlığı, profesyonelliği ve komuta kademesindeki komutanların ve askeri seferlerin, hükümdarların müdahale edemeyeceği kadar karmaşık olmaya başladığını yansıtmaktadır. Benzer bir hikâye Sun Tzu'nun biyografisinde de vardır. Ssu-ma cüzleri şu ifadeleri de içerir: "Kapının dışındaki olaylar (devletin dış duvarlarının dışında) komutan tarafından yönetilmiştir" (No.40, SMF CS, s. 131).

17. Anlaşılan, zayıf ve hasta olanları aktif rütbelerden indirmek için adamları sınayıp değerlendirmiştir.

18. Devlete, silahlı bir evsahibi olarak girmemek için, metinde de ele alındığı gibi, askeri ve sivil ayrı tutulmuştur. Siyasi hükümdar olarak görünerek, sadık ordusunu hem etkisiz hale getirmiş hem de gözdağı vermiştir.

19. Sefahat düşkünü hükümdarın tahtının arkasındaki güçlerdir ve böylelikle onun güveninin tadını çıkarmışlardır.

20. Chan-kuo ts'e'de Ch'i Kralı Min'in (MÖ 300'den 284'e kadar hüküm sürmüştür) altında gücü elinde tutan ve onu devirmeyi desteklemeyi reddeden bir Ssu-ma Jang-chü vardır. (Cf. Yang Chia-lo, Chan-kuo ts'e, Vol. 1, Shih-chieh shu-chü, Taipei, 1967, s. 243 -chüan 13, Ch'i devleti Kitap 6)

21. Belki de kopyaların toplanıp elenmesinden önce bölümlerin toplam sayısı yüz elli beştir. Çoğu şüphesiz kaybolmuş olsa da, bölümler oldukça özet olsalardı, yeniden düzenlenmeleri, gerçek bir materyal kurban verilmeden sayıyı oldukça düşürebilirdi.

22. Cf. Not.1, yukarıda; SMF CCCY, s.4. Aynı zamanda, SMF CS, genel fikirler için s.4- 22, ve sonuç, s.22.

23. Buna karşın, her bir bölüm, sözde bir tema üzerine kurulmuştur.

24. Chou li, Chou hanedanlığındaki makamları ve görevlerini ayrıntılarıyla ele almıştır. Oldukça idealize edilmiş, sistematik bir portre çizse de, şüphesiz, her yeni arkeolojik buluşla ve yazıtlara ait keşifle birlikte doğrulanan azımsanmayacak bir temeli vardır. Ch'ing hakkında çalışma yapan uzmanlar tarafından toplanan cüzler –SMF CS'de karşılaştırılmış ve daha fazla analiz edilmiştir- mevcut metinde bulunmayan askeri örgütlenme üzerine kapsamlı materyaller içermektedir. Onların da dahil edilmesiyle birlikte, kadim kitap li adı altında sınıflandırılmak için çok daha iyi bir aday haline gelecektir (cf. SMF CS, s.6-12). Liu Chung-p'ing (SMF CCCY, s. 2) başlığın "ping" ya da askeri sözcüğünü içermemesi gerektiğini, çünkü bunun bir strateji ya da "savaş yöntemleri" kitabı olmaktan çok bir kanunlar ve standartlar kitabı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

25. SMF CS, s.17-18.

26. Devletin temeli olarak hayırseverliği ve böylelikle güçle eşanlamlı hale gelen halk desteğinin kaynağını vurgulamasına karşın, böyle ifade edilmiştir. Aynı zamanda Bölüm 3'ün son paragrafına dikkat edin; tam bir itaat olmadığında buna paralel güçlü tedbirler –kanun- ortaya çıkmaktadır: Dikey yöntemler etki sağlamadığında, olayların merkezi kontrolü üstlenilmelidir. "İnsanlar erdeme boyun eğmezlerse, kanunlar uygulanmalıdır."

27. Tarum, hatta kuvveti durdurmak için kuvvet kullanmak, savaşı bitirmek için savaşmak savunusu bu metine özgü değildir. Mencius, askeri aktivizmin güçlü bir savunucusuydu ve *Kuan Tzu* gibi derleme çalışmalar, benzer materyaller içermektedir. Ssu-ma Fa bölümlerinden birinde şöyle denir: "Eğer insanlar, bir nedenden dolayı, insanları öldürüyorsa, onları öldürmek caizdir" (SMF CS, s.136).

28. Çok eski yıllarda bile liderler, isyanlarla, barbar akınlarıyla ve birleşme sorunlarıyla karşı karşıyaydılar fakat ilk birkaç hükümdarın yönetiminde devlet göreli bir istikrara ve huzura erişti.

29. Bu bölümün bir parçası, Bölüm 2'nin başında da tekrar edilmiştir.

30. Askeri değerlerin hâkim duruma gelmesi tehlikesi, kendi yollarında giden ve gücü ellerinde tutan bireyleri etkiliyordu; Bu durum 2. bölümde "aşırı azamet" konusu altında ele alınmıştır.

31. "Kadim çağlarda, kaçan bir orduyu ne çok uzaktan takip ederlerdi ne de geri çekilen bir orduya çok yaklaşırlardı. Çok uzaktan takip etmedikleri için onları tuzağa düşürmek zordu; çok yakından takip etmedikleri için de onları pusuya düşürmek zordu. Li'ye temel güçleri olarak bakıyorlardı." (22. bölüm)

32. Yorumcular, bunun, soğuk havanın adamları etkileyeceği endişesiyle açıklanabileceğini ileri sürüyorlar. Kadim çağlarda seferler, genellikle kısa sürmesine rağmen, sonbahar hasadından sonra başlar ve kışa kadar uzayabilirdi.

33. Bu, ordunun yiyecek için yağma yapması politikası ve Ssu-ma Fa'nın düşmanın tayınlarına el koymayı savunmasıyla çelişmektedir.

34. Bir tasfiye seferinin düzenlenmesi için somut gerekçelerin bir listesi birinci bölümün sonunda bulunabilir.

35. Formaliteler birinci bölümün ortalarında tanımlanmıştır.

36. Bu, komutan sadece askerlerinin kaprislerini yönetir ya da etkisiz bir kişidir anlamına gelmez. Aslında, hazırlık faaliyetleri –eğitim, talimler ve idmanlar- boyunca, ruh hallerinin disiplin altına alınmasını, askeri kapasitelerinin tamamen gelişmesini sağlamalıdır. Ancak, özel durumlarda hâlâ hazırlanmamış olabilirler ya da yeteneklerinin ve ruh hallerinin ötesinde durumlarla karşılaşabilirlerdi. Akıllı komutan, bu zorlukları eksiksiz bir şekilde fark etmeli ve ordunun şevkini kırbaçlamak ya da geciktirici taktikler uygulamak gibi, ona uygun tepkiler vermelidir.

37. Tedbir, kontrol ve asayişe yapılan sürekli vurgu, savaş arabalarının ve ona eşlik eden piyadelerin çok yakından koordine edilmesini gerektiren, aksi takdirde, hızdan kaynaklanabilen boşlukların veya düzensizliğin orduyu yenilgiye sürükleyeceği, savaşın kadim formlarını maddi olarak tanımlayan –ya da en azından temel alan- bir gösterge olarak görülebilir. Cf. Ping-fa, s. 48-49. (Daha fazla tarihsel gözlem için lütfen bölüm notlarına bakınız.)

38. T'ien Hsü-tung bu noktayı vurgular (cf. SMF CS, s.72).

39. "Eğer kitlelerin etrafı belirsizlikle sarılmışsa, bundan yarar sağlamalısın." "Şüphelerine ani bir saldırı düzenle. Telaşlarına saldır... Korkularından yararlan."

40. Dördüncü bölümün üçte birinde ele alındığı gibi.

41. Bu, yaşama umududur; görevi ihmal ettiklerinde ya da firar ettiklerinde normalde infaz edilecekken, canlarının bağışlanmasıdır.

Metin için Notlar

1. Bilge bir kralın, çevirmenin önsözünde de ele alındığı gibi, dünyayı yönetmeyi başarabilmesi için sadece erdemi geliştirmesi gerektiğini savunan idealize edilmiş görüşle karşıtlık gösterir.

2. Ücretsiz çalışmayı dayatmak ya da en önemli tarım sezonunda askeri seferler düzenlemek gibi. Askeri eylemlerin kendisi, Yang'ın yükseldiği ve doruk noktasına ulaştığı dönemde, ilkbahar ve yaz boyunca devam ederse, mahsulün doğal döngüsünü bozacaktır.

3. "Büyük Barış" ya da "Büyük Sevinç", belli ki, dans da içeren ve zaferi öven müzikal bir gösteridir ve krallığa barış getirmiş ve aynı anda insanların öfkelerini –savaşın duygusal temellerini- başka bir yöne, mutluluk ve huzura yönlendirmiş muzaffer birlikleri karşılamak için düzenlenir (SMF WCHC 3: 4-5A). Bundan sonra, harici düşmanlara karşı orduyu ayakta tutma gerekliliğine karşı tetikte kalmak için, imparator, ilkbahar ve sonbaharda, feodal beylerin katılmasının zorunlu olduğu büyük av partileri düzenlerdi. Erken Chou'da bunlar sadece feodal bağları güçlendirmekle ve kayda değer bir et miktarını garanti altına almakla kalmaz, aynı zamanda örgütlenmeyi aşılamak, komutanlık yapmak ve feodal mensupların silah kullanma becerilerini geliştirmek için kullanılırdı. Çünkü hizmetçileri ve uşaklarıyla birlikte birkaç binden fazla bir sayıya ulaşmasalar da, askeri sınıfı soylular oluştururdu.

İlkbaharda katılımcılar, "iyi düzen"e geri dönerler ve dağılırlardı; sonbahardaysa, idmanlardan sonra, gerekirse, askeri seferlere katılırlardı (cf. SMF CCCY, s. 8-9'un notları).

Toplanan bölümlerden biri, çeşitli feodal beylerin nasıl mevsimsel olarak –her mevsimin niyeti ve gayesi farklıdır- kralın gözüne girmelerinin emredildiğini tanımlar (cf. SMF CS, s.107). Bir diğeri, mevsimleri talimatlar ve askeri faaliyetlerle ilişkilendirerek, kadim mirası yansıtmaktadır: "İlkbaharda, doğuda tasfiye seferleri düzenleme; son-

baharda batıya saldırma. Ay tutulması varsa, orduyu geri çek. Bu yolla, tedbirli bir savaş elde edersin (ya da az savaşırsın)" (SMF CS, s.99).

4. Li, uygun davranış biçimleri (aynı zamanda sıkça çevrildiği gibi "usuller"), evrim geçirdiler ve idealize edildiği dönemden çok daha sonra, ayrıntılı bir şekilde sistematikleştirilmiş hale geldiler. Bununla birlikte, savaşçılık yasalarının görünüşte savaşı yönlendirdiğini kaydetmek yerinde olacaktır çünkü piyade ordularının yükselişi ve geniş-ölçekli savaşların olgunlaşmasıyla bu ortadan kalkmıştır. (Chung-kuo chün-shih-shih, MÖ 645'teki Han Yüan savaşında, komutanın, li'nin doğru uygulamasının, savaş hatlarındaki yerini henüz almamış bir düşmana saldırmak için taktiksel bir fırsat üzerinden çıkar sağlamaktan önce geldiğini hissettiğini kaydeder. MÖ 638'de, li'nin aynı titiz yorumu, dürüstlük atmosferiyle çevrelenmiş görkemli bir zaferle değil, aşağılayıcı bir mağlubiyetle sonuçlandı. Bundan sonra, realizme olan yönelim, ironik olarak li'nin hayatın her aşamasında daha önemli hale gelmeye başladığı ve sonrasında erken dönem Konfüçyüsçüler tarafından teorik temellerinin atıldığı İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonuna kadar hızlandı ve kendini sınırlamak, budalalığın işareti haline geldi (cf. Ping-fa, s. 49-50).

5. Rütbe ve ödüllerin alınan kelle başına hesaplandığı ve tutsakların her zaman öldürüldüğü Savaşan Devletler Dönemi'nin tersine. (Pek bahsedilmeyen tarihsel bir gerçek, Shang da dahil olmak üzere, kadim çağda, tutsakların genellikle köleleştirildikleri ve sıklıkla kurban edildikleridir.)

6. Ofisler, çiftçilik ve kalifiye el sanatları gibi üretim faaliyetlerini kontrol edip denetlemek için kurulmuşlardır.

7. Tüm eyaletler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak ve faaliyetleri uyumlu hale getirmekle ilgili bir görüşle birlikte.

8. Bu, rütbeler arasındaki ilişkiler, eyaletin standartlarını, krallığın adetlerini içermektedir.

9. Faaliyetleri doğal eğilimlerle uyumsuz bir şekilde başlatmak; toprağın uyandığı mevsimde, ilkbaharda infaz gerçekleştirmek; askeri talimleri veya avları yazın düzenlemek; ya da belki kırmızı veya sarı daha uygun olacakken yazın siyah giymek gibi.

10. *Yedi Askeri Klasik*'te askeri planların, ruhların ve eski kralların huzurunda, ata tapınağında duyurulmasının önemi sürekli vurgulanmıştır.

11. Setler ve sulama kanalları, kapsamlı ve külfetli bir emek gerektirmekte ve zarar görürlerse halkı ciddi şekilde yoksulluğa sürüklemektedirler.

12. Feodal beyleri (konumlarla olduğu kadar) bölgesel hudutlarla da kısıtladılar ve böylelikle kaynaklarını ve güçlerini sınırladılar.

13. Tam anlamıyla, "kazançlar." Mencius gibi Konfüçyüsçüler, bunu yüksek sesle küçümserken, legalistler, kazançların motive edici gücünü vurgulamışlardır.

14. Bölüm N. 24, SMF CS, s. 122-123, aynı zamanda, daha sonra kanunlardaki uygun düzeni bozan, adetlere saygısızlık yapan ve göğün altındaki hiyerarşiye saldıran olarak tanımlanan, adaletsize saldırmak için harekete geçen kimseyi belirtmektedir.

15. Hükümdar, onları kendine mal etmek için, önceki bilgelerin izlerini iyi çalışmalıdır. Bu, daha sonra legalistler tarafından kınanan, klasik Konfüçyüsçü görüştür.

16. Gizemli metin belirtmektedir ki, "Devlet duruşu askeriyenin içine girmedi; askeri duruş devletin içine girmedi". Kadim çağlarda, genel girişte ele alındığı gibi, "devletler" temel olarak etrafı duvarlarla çevrilmiş hükümdarı, aile üyelerini, feodal soyluluğun diğer mensuplarını ve zanaatkarları barındıran şehirlerden oluşmaktadır. Tarlalar, normalde duvarlarla çevrilmiş şehrin dışındadır ve devlet işleri şehrin içinden yönetilir. Bununla birlikte, birkaç kitap ve makalede de belirtildiği gibi, Shang ve erken Chou devletlerinde, hükümdarlar –kral ve yerel feodal beyler de dahil olmak üzere- askeri ve sivil işleri eşit düzeyde yönetip müdahil olmuşlardır. Buna bağlı olarak, "devletin içinde"ye yapılan atıf, "sarayın içinde", yönetim merkezinin içinde olarak anlaşılmalıdır. Askeriye, şehrin kendisi kuşatma altında değilse, devletin dışındaki seferler için harekete geçirilmelidir. Böylelikle bir krallık için biçim, ruh, davranış, duruş ve vesaire gibi uygun şeyler, diğerinde bulunmayabilir.

17. Yetenekler olarak çevrilen kelime ch'i olsa da, Konfüçyüs'ün ünlü vecizesi olan "bir bey bir alet (ch'i) değildir"e gönderme olması pek olası değildir.

18. Birkaç yorumcu bunun davalara bir atıf olduğunu düşünse de, -özellikle de çok az "dava"nın olduğu ve devlet işleri içinde çok küçük bir yer kapladıkları bir çağda- bunu sınırlamanın gerekli olduğunu söylemek zordur (Yazıtlardan çıkan materyaller göstermekte-

dir ki, bu ihtilaflar oldukça yaygındır).

19. Diğer erdemlere oranla bağlılıkla ilgili temel kararlar.

20. İnfaz, pek çok biçimde olabilir, bazıları diğerlerinden daha acı verici ve dehşet verici olabilir. Daha sonraki çağlarda infaz, aile üyelerini de kapsayacak biçimde genişletilmiştir.

21. Amaçları hayırseverlik taşıdığı ve yaptıkları da, sadece kötüyü cezalandırmak amacını güttüğünden ölçülü olacağından, kişilikleri öğretileriyle uyumlu olacaktır ve öğretileri, uyumsuzluk taşımayan bir zaferden sonra tekrar öğretilebilecektir.

22. Silahlarını kullanmaları gerekmediği için, "beş silah" etkin dövüş kombinasyonlarında kullanılmak zorunda kalmamıştır.

23. Liu Yin'in de belirttiği gibi (SMF WCCS, 20B) bu tartışma, her bir hanedanlığın baskın gücüne odaklanmıştır. Belli ki, daha erken dönem hanedanlıklar da düşmanlarına boyun eğdirmek için askeri kuvvet kullanmışlardır.

24. Robin D. S. Yates'in gösterdiği gibi, wei karakteri, bölüm bunu gerektirse de, "saldırı" olarak tercüme edilemez. Uzun silahlar burada, adamları kısaları kullanmaktan koruyan ve daha kısa silahlar da uzunlardan koruyan olarak tanımlanmıştır. Ancak, savaş arabası muharebesinde savaş arabası kullananlar uzun silahlarla saldırmış ve kısa silahlara sadece yakın mesafe çarpışmalarında güvenmişlerdir.

25. Bu isimlerin temelleri, gerçekten de doğrularsa, zamanın sisi içinde kaybolmuşlardır. Yorumcular, çeşitli belirsiz açıklamalar sunmaktadırlar fakat hiçbiri tatmin edici değildir. Bizim isimleri tercümemiz de şüphelidir. Uzmanlar çeşitli yorumculara başvurabilir: SMF WCCS, 31A-32B; SMY CCCY, s.41-42; SMF CS, s. 51, ve ayrıca s.102'deki bölüm; SMF WCHC, 3: 21-22.

26. Sembol, bayraklarda yer almış ve diğer rütbe işaretleriyle birlikte bu işaret de takılmıştır. Diğer fikirler *Altı Gizli Öğreti* ve *Wei Liao* Tzu'da bulunabilir. Bölüm No. 4, SMF CS, s. 103, silah seçimlerini, renkleri ve anlamlarıyla ele almaktadır.

27. Terim "ordu" demektir, ya da genel olarak askeriye fakat bu bölümde, aynı zamanda "hareket halindeki ordu" ya da sefer ordusu anlamına da gelebilir.

28. Bu, bölümün ikinci parçasında tekrar edilmekte ve genişletilmektedir.

29. İyiliğin yaptıkları fark edilmeden kalamaz; bu nedenle, onla-

rı öğrenmeye çalıştılar.

30. Krallıklar oldukça sınırlıydı, böylece kral, denetleme gezileri boyunca sınırda görev yapanları şahsen gözlemleyebilirdi. (Liu Yin, cümlenin genel amirlerden çok kralı kastettiğini düşünmektedir. Cf. SMF WCCS, 27B.)

31. Birinci bölümde bahsedilen "Ta K'ai" gibi.

32. Ruh Taraçası, muhtemelen ilk olarak Chou hanedanlığı Kralı Wen tarafından inşa edildi. Onun altında muzaffer ordusunu selamladı ve sınırdan ya da diğer görevlerden dönüşlerini karşıladı. Böylelikle bu, işçilikten, ordudan ve başka görevlerden dönenleri karşılamakla ilişkilendirildi. (Diğer bir gelenek, kulenin krala dört bir yanı görme ve insanların koşullarını gözlemleme imkânı sağladığını savunur. Cf. Liu Yin'in notları, SMF WCCS, 27B; ve SMF CCCY, s. 56.)

Genellikle, taraçalar kadim çağdaki insanlar için, emeklerinin sömürüldüğü ve karşılığında hiçbir kazançlarının olmadığı ve zevk almadıkları, lanetli yerlerdi. Bu nedenle, kralın müsrifliğini sembolize ettiler ve genellikle nefret odağı oldular. Örneğin, Mencius, Liang Kralı Hui'yle olan ünlü söyleşisinde, zenginliği halkla paylaşma konusu altında Kral Wen'in göletlerine ve taraçalarına gönderme yapar. (IA2).

33. Kimi yorumcular, bunları, fikirleri ve yetenekleri aynı zamanda politika ve strateji oluşturmakta da kullanılan, dilencilikle uğraşan kimseler olarak ele alırlar (cf. SMF WCCS, 28B). Ancak, ikna ediciler ya da safsatacılar, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonuna doğru, sosyal hareketliliğin yükselişine kadar gerçekten ortada yoktular. İlkbahar ve Sonbahar çatışmaları, askeri, teknik ve idari kabiliyetleri gelişmiş yurtsuz göçebelerden oluşan bir sınıf yaratarak pek çok soyluyu haklarından mahrum etti.

34. Hükümdar, halkın nefret ettiği şeyler hakkında bilgi sahibi olmalıdır ki onları rahatsız edici yönetim politikalarından uzaklaştırıp orduya yönlendirebilsin.

35. Metindeki bir ya da iki deyim kayıp gibi görünmektedir. Diğer bir olası tercüme ise: "Eğer ilerleme ve geri çekilme şüphe taşımıyorsa, (planlar işlediği içindir). Eğer (komutan) düşmanı görüp planları ihmal ediyorsa, o zaman onu dinleyin ve cezalandırın" (Liu Yin, SMF WXXS, 38A). Diğer bir olasılık ise: "İlerleme ve geri çekilme şüphe götürmüyorsa, düşman göründüğünde planlar yapılabilir." An-

cak, yanlış izlenimler uyandırmak Çin askeri düşüncesinin köşetaşlarından olduğu için, biz metinde verilen tercümeyi tercih ediyoruz.

36. Liu Yin, bunun düşmanın ilerlemesini engellemeyi kastettiğini düşünmektedir ki oldukça şüpheli görünmektedir (SMF WCCS, 38B).

37. Bu, *Altı Gizli Öğreti*'de bulunana benzer teknikleri ele alan, bağlantısız bir bölüm gibi görünmektedir.

38. Kimin unutmaması gerektiği açık değildir; hükümdar mı, amirler mi, genel olarak halk mı yoksa hareketi yapan kişi mi?

39. Kimi yorumcular, bunun, bireylerden çok politikaları kastettiğini düşünmektedir.

40. Bölüm, başlığını ilk satırdan almaktadır; ancak, ana konu insanın ruhunu (ch'i) kontrol etmektir.

41. Liu Yin, bunu, "bölükler ve mangalar için subaylar atayın" olarak değerlendirmektedir (SMF WCCS, 43A).

42. Yatay olarak dört ve dikey olarak beş gibi, hem sıra hem de bölükteki her bir adamın arasında kaç adım mesafe olacağı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, aynı zamanda hareketlerinin yönünü belirlemek için kullanıldığı da düşünülebilir (cf. SMF WCCS, 43A; SMF CS, s.78; SMF CCCY, s. 98).

43. Metnin bozuk olması sebebiyle, bu ve bundan sonraki bazı cümlelerin tercümesi oldukça belirsizdir. Takip edenlerin içeriğinde, kimi yorumcular, Ssu-ma Fa, genellikle askeri bölge içindeki bu tip davranışların uygunsuzluğunu vurgulasa da, bu satırın askeri görgünün performansını tanımladığını ileri sürmektedirler (cf. SMF WCHC, s. 148). Bununla birlikte, bizim düşüncemize göre, iki farklı savaş düzeninde ilerleme dizilişlerini ve yöntemlerini tanımlamaktadır. Yere çömelmek ve sürünerek ilerlemek, gelen oklardan ve toplardan kurtulma şansını artırmaktadır (cf. Ping-fa, s. 52). Bölümün geri kalanı, daha sonra, korku ve terör koşulları altında uygulanacak ilave talimleri tanımlamaktadır.

44. Düşman ilk göründüğünde, adamlar uzakta ve pek az görünürler. Onları kontrol altına alıp mağlup etmek için planlar yapılmıştır; bu nedenle, askerler korkmazlar. Düşmanla çarpışmaya girildiğinde adamlar, düşmanın ordusuna bakmaksızın, kendi rollerine ve görevlerine, savaşmaya odaklanmalıdır. (cf. SMF WCHC, s. 149).

45. Tercüme genellikle Liu Chung-p'ing'in fikirlerini takip et-

mektedir, SMF CCCY, s.99-100. Ancak, şöyle de tercüme edilebilir; "manga liderleri adamları sağa ve sola dağıtırlar; komutanın altındaki herkes zırhlarını kuşanır ve oturur; yemin edilir ve ordu yavaşça ilerler." (cf. Liu Yin'in yorumları, SMF WCCS, 43B- 44A ve SMF CS, s.78.)

46. Herkes tarafından anlaşılabilir ki, piyadelerin altındaki tüm rütbeler zırh kuşanırlardı. Bununla birlikte, az önce, yukarıdaki cümlede de belirtildiği gibi, oturması emredilen zırhlılarla, giymeyenler arasında belli ki bir fark vardır. Oturmayanların görevi, savaşanlara destek olmakla sınırlandırılmış olabilir ve tahminen bunlar gerçek savaşlara müdahil olmamaktadır. Dönüp dolaşıp şu soruya geliyoruz; parça,'hangi devire aittir –orduların küçük ve soylulardan oluştuğu Erken Chou mu, yoksa piyadenin ana bileşen olduğu ve tüm birliklerin zırh kuşandığı İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonları mı?

47. SMF WCHC'deki bir yoruma göre, askeri kanunların ciddiyeti bu hareketleri gerekli kılmaktadır fakat daha sonra komutan disiplini gevşetip adamları sakinleştirebilir. Bu da ona, adamlar dehşet içindeyken, savaştan önceki ruh hallerini istediği gibi yönlendirme şansı tanır. Bu uygulamaları, bu törenleri gerçekleştirirken, komutan, onların duygularını söküp alabilir. (cf. SMF WCHC, s. 149 -3: 57A-).

48. Li'yi uyguladıktan sonra "tu'i"yi geri itmek, geri çekilmek olarak anlamaktadır (cf. SMF WCHC, s. 149 -3:57-).

49. Kişisel liderlik, birliklere komuta etmenin kilidi olarak düşünülürdü.

50. Eğer savaşta kahramanca çarpışırlarsa, tahminen, bu sadece aileyi ve devleti korumakla kalmaz aynı zamanda –firar girişimi gibi– suçlarının azalmasını da içerirdi.

51. Ya da "askerler, zırhlarının ağırlıklarından dolayı daha korkusuz hale geldiler."

52. Yorumcuların da belirttiği gibi, bu parçanın bazı karakterleri kayıp gibi görünmektedir. Ancak, paragrafın ilk iki satırı, savaş sanatlarıyla ilgili oldukça tanınmış bir aksiyomdur.

Kimi yorumcular, korkusuz akıl ilkesinin, askerlerin komutanlarından korkmalarına gönderme yaptığını ileri sürerler. Yedi Askeri Klasik'te, birliklerin, düşmandan çok kendi komutanlarından korkmaları durumunda savaşa girecekleri düşüncesi sık sık ifade edilmiştir. Bu nedenle, komutanın görevi, bu korkusuz akıldan faydalanılma-

sını ve böylece bunun üzerine düşmenin getirdiği avantajla –düşmanla çarpışmak- sadece zafere ulaşmanın avantajının aynı olmasını garanti altına almaktır.

53. Tam anlamıyla, "hafifse, hafife ilerler." Bölgenin hafif veya ağır olarak değerlendirilmesi bu dönemde çok yaygındır ve Sun Tzu bu tip taktiksel etkenlere kayda değer bir yer ayırmıştır. Ancak, diğer bir seçenek de bu parçayı bir güç karşılaştırması şeklinde okur (cf. Pingfa, s.52): "Hafif bir düşmana karşı hafif bir güçle ilerlerseniz, kendinizi tehlikeye atarsınız. Ağır bir düşmana karşı ağır bir güçle ilerlerseniz, hiçbir şey başaramazsınız. Ağır bir düşmana karşı hafif bir güçle ilerlerseniz, mağlup olursunuz. Hafif bir düşmana karşı ağır bir güçle ilerlerseniz, başarılı olursunuz. Bu nedenle, savaşta hafif ve ağır karşılıklı ilişki içindedir." Aynı zamanda bu bölümü, güçlerin kullanım yöntemleri açısından da ele alabiliriz; hafif bir biçimde hafif olmak gibi fakat bu daha az muhtemel gibi duruyor.

54. Bu, tetikte olmak; sadece, dinlenirken silahların ve zırhların yanında tetikte olmak anlamında değildir.

55. Liu Yin'i takip etmektedir, SMF WCSS, 47B. Ancak, metin basitçe şunu demekte: "hafif, ağır olacak" ve belki de ordunun gücüne gönderme yapmaktadır.

56. Kimi yorumcuların oldukça kullanışsız olduğunu belirttiği bir vecize. Komutan, adamlarını zafer ruhunu geliştirecek şekilde yönlendirmek, mevsim ve hava koşullarını lehine kullanacak yolları bulmak zorundadır.

57. Daha önceki bir bölümde, aynı üslup, hapsetmeyi bir disiplin tedbiri olarak belirtmiştir. Bu da, iki paragrafın da anlamları hakkında soru işaretleri doğurmaktadır.

58. Başlangıç, hayırseverlikle, sivil tedbirlerle olurdu; son ise dürüstlüğün, askeriyenin ve gücün tatbikiyle.

59. Ming hanedanlığı süresince yazan Liu Yin, atların süvarileri kastettiğini belirtmektedir. Ancak, eğer metin MÖ 300'den önce oluşturulduysa ve savaşın daha önceki koşullarını tarumlıyorsa, bu pek olası değildir (cf. SMF WCCS, 49B).

60. Anlaşılan başlar için çalınan davullar, birliklerin dikkatini (ve böylelikle hareketlerini) bir yönden diğerine yönlendirecek davulları kastetmektedir.

61. Ayaklar için çalınan davullar, şüphesiz, ilerlemenin temposu-

nu veya hızını göstermektedir.

62. Çeşitli baskılar, bütün bölümün nasıl anlaşılacağını değiştiren bir karakter üzerinde önemli bir fark ortaya koymaktadırlar. Tercüme, juo –muzaffer "olursa"-dan ziyade chi'nin okunuşunu -"halihazırda" muzaffer- kabul etmektedir. Juo'nun dahil edilmesi, şu çeviriyi de beraberinde getirecektir: "Biri muzaffer olabilir ya da olamazsa; biri silahların keskinliği hakkında konuşamazsa; zırhın dayanıklılığı hakkında konuşamazsa; savaş arabalarının dayanıklılığı hakkında konuşamazsa; atların kalitesi hakkında konuşamazsa; kitleler kendilerini çoğunluk olarak göremezlerse, o zaman Tao'ya henüz ulaşılmış değildir." (Cf. SMF WCHC, s. 154 -3: 67-; SMF WCCS, 50B –Liu Yin'in karakterin orijinalinin "halihazırda" olduğunu belirttiği bölüm-; SMF CCCY, s.117-118.)

63. Burada Tao, insanları yatıştırmanın nihai hedefini, nihai zaferi kazanmayı kastetmektedir. 62. nottan da anlaşıldığı gibi, Tao, daha sonra Savaşın Taosu'na, muzaffer ordunun gerçekleştirilmesine gönderme yapacaktır.

64. Liu Yin, bunun daha yüksek rütbeleri kastettiğini belirtmektedir fakat oldukça sınırlı olması gerekmektedir (cf. SMF WCCS, 52A).

65. Çağdaş Çinli çevirmenlerin bazıları, bu cümlenin bir savunma pozisyonuna işaret ettiğini düşünmektedirler. Ancak, içerik bunu çok da sınırlamamaktadır ve aslında hemen aşağıda, düşmanı küçük bir güçle yormayı ele almaktadır (cf. SMF CS, s. 92).

66. "Sıradışı" taktikler (ch'i), bölümlerde hile ve kurnazlık kullanımına göndermeler ve özel şartlar altında sıra dışı taktiklerin kullanımı hakkında kısa bir bölüm olsa da, Ssu-ma Fa'da özellikle bahsedilmiş şeyler değildir (cf. No.31, SMF CS, s.127). Geleneksel/sıradışı konsepti, en büyük kuramsal ifadesine Sun Tzu'nun Savaş Sanatı'nda ulaşmış ve daha sonra işlenerek geliştirilmiştir.

67. Benzeri için bkz. 30 numaralı bölüm, (SMF CS, s.126-127).

68. Onları çaresiz kaldıkları bir bölgeye zorlamaktan kaçınmak, Sun Tzu'da da var olan diğer bir düşüncedir. 49 numaralı bölüm, SMF CS, s.134-135, düşmanı çok şiddetli bir şekilde kovalayıp baskı yapmamayı önerir.

69. Bu aynı zamanda şu anlama da gelebilir: "Kafa karışıklıklarına saldır" ya da "Kafa karışıklıklarına ekle."

70. Ming yorumcusu Liu Yin, "kaçınmak" karakterinin "hazırla-

mak" olarak anlaşılması gerektiğine inanmaktadır. Ancak, bu görüşe ihtiyaç da açıklama da gerekmemektedir. Düşman, tehlikenin farkına varmaz ya da kendi kuvvetini yanlış hesaplar ve böylece ölümcül durumlardan kaçınamaz (cf. SMF WCHC, s.158).

71. Bazı baskılar da yü –"içinde" ya da "üstünde" karakteri yerine, pu -"değil" karakteri bulunmaktadır. Bu nedenle, onları yorumlayanlar cümleyi: "Düşman durur ya da yoldan saparsa, dikkatli ol!" olarak okumaktadırlar (Cf. SMF CCCY, s.132-133.)

Sun Tzu'nun Savaş Sanatı

Kısaltmalar

SS AS Amano Shizuo, Sonshi, Goshi, Meiji shoin, Tokyo, 1972.
SS AY Asano Yuichi, Sonshi, Kodansha, Tokyo, 1986.
SS HT Hosokawa Toshikazu, Sonshi, Goshi, Gakken kenkyüsha, Tokyo, 1982.
SS MM Murayama Makoto, Sonshi, Goshi, 3d ed., Tokuma shoten, Tokyo, 1986.
SS NT Nakatani Takao, Sonshi, Kyoikusha, Tokyo, 1987.
SS TY Tadokoro Yoshiyuki, Sonshi, Meitoku shuppansha, Tokyo, 1970.
ST CCCY Wei Ju-lin, Sun Tzuchin-chu chin-i, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1972.
STPF CS Wu Ju-sung, Sun Tzu ping-fa chi'en-shuo, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Peking, 1983.
STPF HC Chün-k'o-yüan chan-cheng li-cheng-pu ed., Sun Tzu ping-fa hsin-chu, Chung-hua shu-chü, Pekin, 1981.
STPF SY Chu Chün, Sun Tzu ping-fa shih-i, Hai-ch'ao ch'u-pan-she, Peking, 1990.
STPF TC Wei Ju-lin, Sun Tzu ping-fa ta-ch'uan, Li-ming, Taipei, 1970.
STPF WC Wang Chien-tung, Sun Tzu ping-fa, Chih-yang ch'u-pan-she, Taipei, 1989.
ST SCC Sun Tzushih-chia-chu, Shih-chieh shu-chü, Taipei, 1984.
ST WCHC Sun Tzu, in Ch'ung-k'an Wu-ching hui-chieh, Chung-chou Ku-chi ch'u-pan-she, Cheng-chou, 1989.
SWTCC WCCS Sun Wu Tzu chih-chieh, in Ming-pen Wu-ching Ch'i-shu chih-chieh, Vol.1, Shih-ti chiao-yü ch'u-pan-she, Taipei, 1972.

Çevirmenin Önsözüne Notlar

1. Japonya'daki etkisi de dahil olmak üzere, metnin temel tarihi için bkz. Samuel B. Griffith'in çevirisindeki önsöz ve ekler (aşağıda üçüncü notta ele alınmıştır). Yüzyıllar boyunca, hem bilimsel yorumları hem de oldukça basitleştirilmiş popüler baskıları da içeren çeşitli niteliklerde sayısız Japonca tercümesi yapılmıştır –hatta bu yüzyılda çizgi romanı dahi basılmıştır-. Bir kısmına, bizim tercümemizde de başvurulmasına rağmen, bunlara sadece geleneksel Çince metinlerden ayrı düştükleri yerlerde değinilecektir.

2. Lionel Giles, *Sun Tzu on the Art of War*, Luzac and Co., London, 1910.

3. Samuel B. Griffith, *The Art of War*, Oxford University Press, London, 1963. Griffith aynı zamanda, en önemli yorumcuların seçilmiş materyalleriyle, tercüme edilmiş metinleri de ek olarak sunmaktadır.

4. Örneğin, Thomas Cleary'nin *The Art of War*, Shambhala Publications, Inc., Boston, 1988. Önsöz, *Savaş Sanatı*'nın Taocu bir kitap olduğunu savunan bir bölüm içermektedir ve tercüme, yorumculardan kapsamlı alıntılar barındırmaktadır.

5. Örneğin, bkz. Hsü Wei-shu t'ung-k'ao içinde Ch'i Ssu-ho, 3 vols., (Cheng Liang-shu), Hsüeh-sheng shu-chü, Taipei, 1984, s.1599, 1602-1603. Daha sonraki tarihsel olaylar ve kavramlar *Savaş Sanatı*'nın içinde ele alınmıştır. Önceki, daha sonraki dönem olarak düşünülmesi gereken bir bölümü anlamak için gerekli olan Su Ch'in'e ve beş aşama teorisinin gelişimine ("Sarı İmparator Kırmızı İmparatoru Fethediyor" başlıklı metinde Lin-i tarafından açıklanmıştır) atıfta bulunmaktadır. (Bkz. Li Ling, Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s. 1606-1607. Ayrıca bkz. Ch'ü Wan-li, Hsien-Ch'in wen-shih tzu-liao k'ao-pien, Lien-ching, Taipei, 1983, s. 433-435; ve Chang Hsin-ch'eng, Wei-shu t'ung-k'ao, 2 vols., Shang –wu yin-shu-kuan, Taipei, 1970 (1939 basımının tıpkıbasımı), Vol. 2, s.797-801.) Diğer örnekler çevirideki notlarda gösterilmiştir.

6. Örneğin, bkz. Li Ling, Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s.1614-1617; Hsü Wei-shu t'ung-k'ao içinde Ch'i Ssu-ho, s. 1598-1599 ve Chang Hsin-ch'eng, Wei-shu t'ung-k'ao, Vol. 2, s. 797-800. Sun Wu'nun isminin ve Wu olaylarının ayrıntılı karşılaştırmasının oldukça iyi anlatıldığı Tso chuan'daki başarılarının burada geçmemesi, tarihi değerin neresinden bakarsanız bakın, ölümcül bir hata olarak değerlendirilmelidir.

Ancak, birkaç otorite, çeşitli küçük devletlerin tarihinde çok önemli roller oynayan pek çok kişi ve olayın kayıt altına alınmadığını, bu yüzden Sun Tzu'nun isminin olmayışının da kayda değer bir konu olmadığını ileri sürmüşlerdir.

7. Örneğin, bkz. Li Ling (Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s.1608-1613) ve Ch'i Ssu-ho (Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s. 1599-1602.) Ch'i, *Savaş Sanatı*'nda tanımlanan savaş kapsamının; tek bir savaş için yüz bin adamın ve bin savaş arabasının harekete geçirilmesinin, Savaşan Devletler Dönemi'nin ortalarına kadar gerçekleşmediğini ileri sürmektedir; şehirler küçük ve az tahkimata sahip oldukları için uzun süreli kuşatmalara rastlanmayan İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'ne nazaran Savaşan Devletler Dönemi'nde daha önemli, güçlendirilmiş ekonomik ve stratejik merkezler olmuşlardır. Savaşan Devletler Dönemi'ne kadar, askeri bürolar normal soyluluk hiyerarşisinden ayrı değildiler ve hükümdar kişisel komutadan vazgeçmiş değildi. Li Ling ayrıca ileri sürmektedir ki (s.1612), hile ve ch'i (sıradışı) taktiklerin kullanımı hiçbir zaman İlkbahar ve Sonbahar çatışmalarının belirleyici özelliği olmamıştır. Diğerleri, ayrıca örgütlenme biçimleri ile hız ve hareketliliğin savaş arabası muharebesinden çok piyadeyi karakterize ettiğine yapılan kapsamlı vurgunun da Savaşan Devletler Dönemi'ne kadar ortaya çıkmayan başka bir bağlantıyı yansıttığını savunmaktadır. (Ayrıca bkz. Chang Hsin-ch'eng, Wei-shu t'ung-k'ao, Vol. 2, s.797-801; ve Ch'ü Wan-li, Hsien-Ch'in wen-shih tzu-liao k'ao-pien, s. 424-425.)

Aksi bir görüş de mevcuttur; bu uzmanlaşma, piyadenin gittikçe artan kullanımı ve hıza yapılan yeni bir vurgu, hep İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin son yıllarında yaşanan evrimleri işaret etmektedir. (Bkz. örneğin, Wu-Ju-sung, STPF CS, s.8-12.) Tsun Hsin, bu etkenleri benzer şekilde açıklamaktadır: Hız, piyadenin gittikçe artan kullanımını göstermektedir; şehirlere saldırmak ne arzu edilen ne de sürdürülebilir bir şeydir çünkü geç dönem İlkbahar ve Sonbahar'ın gelişen ekonomisinde bile, şehirler henüz kayda değer bir kazanç sağlayan hedefler değillerdi ve dönemin tunç silahları yakın dövüş için tasarlandıklarından şehirlere yapılan sürdürülebilir saldırılarda yetersiz kalmaktadırlar. Dahası, dönemin devlet ekonomileri, uzun süreli seferleri karşılayabilecek durumda değildir; bu yüzden, Sun Tzu süreyi değil, hızı vurgulamıştır. Aksine, şehirlerin artan değerlerine

– Savaşan Devletler Dönemi'nde hızla başlıca ekonomik ve stratejik merkezlere dönüşmüşlerdir- Sun Bin'in şehir tiplerini incelediği, onları savunmak ve kuşatmak için temel taktikleri sunduğu eserinde rastlanmaktadır. (Bkz. Tsun Hsin, "Sun Tzu ping-fa te tso-che chi ch'i shih-yai," WW 1974, No.12, s.20-24. *Altı Gizli Öğreti* ve *Wei Liao Tzu* da, Mo Tzu gibi kuşatma savaşı taktiklerini değerlendirmektedir.)

8. Bkz. örneğin, Cheng Liang-shu'nun, Sun Tzu'nun görece daha erken dönem iki çalışmasından ödünç aldığı terimler, kavramlar ve bölümler, *Sun Pin's Military Methods ve Wei Liao Tzu*, Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s.1617-1625.

9. Wu Ju-sung, Ch'ien-shuo eserinin önsözünde, tarihsel olarak Sun Tzu'dan öncesine denk gelen kimi önemli askeri olaylara kısaca değinir (Bkz. STPF CS s.14). *Savaş Sanatı*'nda Sun Tzu da önceki askeri çalışmalardan alıntı yapmaktadır.

10. Oldukça hızlı evrimleşen yazı tarzları içinde Savaş Sanatı'nın yerini belirlemek sorunu da ayrı bir tartışma konusudur. Örneğin, Li Ling (Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s.1613-14) ve Robin D. S. Yates ("New Light on Ancient Chinese Military Texts: Notes on Their Nature and Evolution, and the Development of Military Specialization in Warring States China," TP 74 -1988-, s.218-219) metni Sun Bin'den az ve Hsün Tzu'dan ve diğer geç dönem Savaşan Devletler Dönemi filozoflarından çok daha az alınan bazı birleştirilmiş bölümler ve başlıkların mantıklı bir şekilde bölünmesiyle, bir şekilde temel çevirisinin üzerinden ilerleyen *Konuşmalar*'ın özeti olarak görmektedir. Mo Tzu'nun tarzıyla olan benzerlikleri belirtilmiştir ve Yates, bağlaçların çoğunun sonraki ilaveler olduğuna ve metne ekleme yapma girişimlerinin bir sonucu olduğuna inanmaktadır. Li Ling, kitabı daha sonraki bir tarihe –aşağı yukarı Savaşan Devletler Dönemi'nin ortalarına havale ederken, Yates, daha sonraki ilavelerle birlikte, yaklaşık MÖ 453-403 yıllarını ileri sürmektedir. (Aynı zamanda Yates, askeri çalışmaların belki de Çin'de görülen ilk kişisel kitaplar olduğu düşüncesini geliştirmektedir.) Bununla birlikte, Ch'i Ssu-ho ve diğerleri –kişisel kitapların gerçek anlamda Savaşan Devletler Dönemi'ne kadar ortaya çıkmadığı şeklindeki genel görüşe uyarak- Sun Wu'nun Konfüçyüs ile yaklaşık aynı çağlarda yaşadığını fakat dil ve sunumun, bu erken dönemin karakteristiklerinden daha gelişmiş olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ch'i, Lord Shang ve Wu Ch'i'nin ilk kitapları baş-

lattıklarına, arkasından Sun Bin ve diğerlerinin geldiklerine ve Savaş Sanatı'nın Konfüçyüs'ün krallık teorisinin, Lao Tzu'nun kaçınma ve geleneksel/sıradışı kavramlarının ve Mo Tzu'nun savunma stratejilerinin kesişme noktası olduğuna inanmaktadır. Böylelikle, bunun sadece bir kişinin değil, dikkate değer bir sürede evrimleşen ve geç dönem Savaşan Devletler Dönemi'nin ortasında ortaya çıkan bir çalışma olduğu sonucuna ulaşmıştır (Bkz. Ch'i Ssu-ho, Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s.1604-1605).

11. Sung hanedanlığından bu yana oldukça şüpheci bulunmaktadır. Kimisi, Tu Fu'ya dayanarak, Ts'ao Ts'ao'yu (ilk yorumcu) metni katletmekle suçlar; diğerleri Sun Tzu'nun varlığından şüphe ederler ya da çalışmanın sonraki dönem sahteciliği olduğunu düşünürler (bkz. yukarıda, altıncı nottaki alıntılar). 1972'de Lin-i'nin mezarında bambu şerit baskısının keşfi, -her ne kadar bugünkü baskının üçte birini içerse de- sonuçta, en azından kitabın Han hanedanlığının ilk dönemlerinde var olduğunu kanıtlamaktadır. Ch'ü Wan-li ve diğerleri, bu nedenle, otuz kısımlı çalışmanın, kral bu rakamı dillendirdiği için Sun Tzu'nun Wu kralıyla yaptığı söyleşiden önce tamamlanmış olmak zorunda olduğunu ileri sürmektedirler; ilave kısımlar –eğer otuz rakamı hatalı değilse- kral ve Sun Tzu arasındaki diyalogları da içererek, muhtemelen Lin-i'de bulunan materyallerden oluşmaktadır (bkz. Ch'ü Wan-li, Hsien-Ch'in wen-shih tzu-liao k'aon-pien, s. 433-434). Metnin altmış kısımlı versiyonunun muhtemel kanıtını da içeren, daha fazla bölüm halindeki materyal için, bkz. "Ta-t'ung Shang-sun-chia chai Han-chien shih-wen," WW 1981, No. 2) Sonraki kayıtlar, Sun Tzu'yu üç chüan'da ya da ruloda tanımlayarak, bu kadar belirsiz materyalle, metinsel dizelerin oluşturulmasının ne kadar zor olduğunu gösterir.

Devletin bekasını sağlamak için tasarlanan gerçekçi yaklaşımı dolayısıyla (casuslara ve hileye görev vererek), *Savaş Sanatı*, geç dönem Çin tarihi boyunca, Konfüçyüsçü yazarlar tarafından kınanmıştır (düşman bir dünyada akıl almaz kripto analizi faaliyetleri yürüten A.B.D. Dışişleri Bakanı Stimson gibi sayısız Batılı, bu yüzyılın başlarında ne yazık ki aynı tavrı sergilemiştir). Kitabın kendisi gibi, Sun Wu'nun varlığı ve rolü de daha sonradan uydurulmuş olarak görülse de, ahlaken kınanması haricinde değersiz bir düşüncedir.

12. Hem geleneksel hem de yeni bulunmuş materyallerle çalıştıktan

sonra, Cheng Liang-shu'nun vardığı sonuç; Shih chi hesabı temelde doğrudur ve Savaş Sanatı, muhtemelen MÖ 496 ve 453 yılları arasında oluşturulmuştur. (bkz. Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s.1617-1626).

13. Bkz. örneğin, Ch'i Ssu-ho, metni geç dönem Savaşan Devletler Dönemi'ne havale etmektedir (Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s. 1598-1605).

14. Yates, örneğin, metnin (tarihsel olaylarla karşılaştırıldığında ortaya çıkan kanıtlara dayanarak) MÖ 453 ile 403 arasında oluşturulduğu görüşünü kabul etmektedir. (bkz. "New Light," s.213-219).

15. Sun Tzu'nun soyundan gelen Sun Bin, başarıları Shih chi'de önemli ölçüde korunmuş ve özellikle Lin-i metinlerle desteklenmiş, çok parlak bir stratejistti. *Ping-fa* isimli çalışması, Sun Tzu'nun aynı isimli çalışmasından ayırt edilmesi için, en iyi *Askeri Yöntemler* olarak tercüme edilmiştir. Erken dönem kaynakça verileri, bu iki farklı çalışmanın varlığını işaret etse de, Sun Bin'in kitabı, Han döneminin sona ermesiyle kaybolmuş ve geleneksel olarak iletilen Savaş Sanatı metnini gerçekten hangi Sun'un kaleme aldığı konusunda kafa karışıklığı yaratmıştır. (Süvariler üzerine bilinmeyen ayrı bir bölüm T'ung-tien'de korunmuştur.)

16. Sun Wu ve Sun Bin'in çağdaş Çince ve Japonca tercümesi, halihazırda bulunmaktadır; 1974'te Wen wu'da bulunanlar hakkındaki ilk raporlarla ilgili geniş kapsamlı makaleler, aşağıda, 26. notta gösterilmiştir. Shih chi'deki bağlantılı biyografileri, Chüan 65, Griffith tarafından önsözünde tercüme edilmiştir (The Art of War, s. 57-62).

17. Wu'nun hükümdarlığında oldukça önemli bir rol oynadığı varsayılan Wu Tzu-hsü, popüler kültürün bir konusu haline geldi; başarıları ve sapkın infazı üzerine sayısız hikaye ortaya çıktı. (Bkz. David Johnson, "The Wu Tzu-hsü Pien-wen and Its Sources," Part I, *HJAS* 40. 1 –June 1980-, s. 93-156, ve Part II, *HJAS* 40.2 –December 1980-, s. 465-505.) Sun Tzu'nun Tso chuan'da hiç geçmediği gerçeği kimi zaman, Wu Tzu-hsü'nün doğrudan Sun Tzu'nun amiri olması ve baskın bir karaktere sahip olmasından kaynaklandığı fikrini haklı çıkarmaktadır. –Wu'nun askeri başarısından pay dağıtılırken Sun Tzu gölgede kalmıştır- (cf. Wei Ju-lin, ST CCCY, s.5).

18. Diğer yazarların çoğuna göre, Sun Wu, aşağıda da belirtildiği gibi, Ch'i'nin yerlisiydi.

19. Ch'i Ssu-ho, diğerleri gibi, Sun Tzu'nun askeri disiplin teori-

lerini açıklaması için saray kadınlarını kullanmasına izin verildiğine ve iki yüzbaşının infazının herhangi bir şeyi ispatlamak için yapıldığına inanmamaktadır. Bu nedenle, bütün olayın bir abartı olduğunu düşünmektedir (bkz. Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s. 1598). Wu Ju-sung, olayın bir disiplin dersi olmasından ziyade, Sun Tzu'nun, bir komutanın –ordunun başındayken- hükümdardan talimat almayacağı şeklindeki temel öğretisinin bir örnekle açıklanması olduğuna inanmaktadır; bu, Sun Tzu'nun temel katkısının, profesyonel komutanın soyutlanması ve tanımlanması olduğu şeklindeki kendine özgü anlayışıyla da uyumludur (STPF CS, s.3).

20. Bu ve benzeri deyimlere, *Savaş Sanatı*'nın yanı sıra *Yedi Askeri Klasik*'te de sık sık rastlanmaktadır. Esasen, Tao Te Ching'den bir alıntı olmasına rağmen, askeri düşünceler üzerindeki Taocu etkinin bir kanıtı olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte, bu tek deyiş, sadece, felsefi Taoizmin başka herhangi bir fikrini kabul etmedikleri ve başvurmadıkları halde, gerçek savaş alanlarından edindikleri ciddi deneyimleri nedeniyle, çeşitli askeri stratejistler tarafından benimsenmiştir.

21. Yang Chia-lo, Wu Yüeh ch'un-ch'iu, chüan 4, "Ho-lü nei-chuan." Tercüme, 1967 SPKY tıpkıbasımına dayanmaktadır, Wu Yüeh ch'un-ch'iu, 2 vols., Shih-chieh shu-chü, Taipei, 1980, Vol. 1, s.91-95. Biyografi, halk zaten tükenmiş durumda olduğundan, Sun Tzu'nun krala Ch'u'ya saldırmaması için tavsiyede bulunmasıyla devam eder. Adı bölümde birkaç yerde geçse de, kısaca taktiksel önerilerde bulunduğu tek bir konu hariç, her zaman Wu Tzu-hsü'yle birlikte anılmıştır. Wu Yüeh ch'un-ch'iu, M. S. birinci yüzyıla, Shih chi'den yaklaşık iki yüzyıl sonrasına dayandırılsa da, Sun Tzu'nun faaliyetleri için kayda değer bir güvenilir kanıt olarak değerlendirilmez. Ancak, bugünkü Çin Halk Cumhuriyeti'nin popüler askeri tarih kitapları sıklıkla, bazı ayrıntıları yeniden oluşturulmuş (geç dönem Savaşan Devletler ve Ch'in dönemlerinden pek çok yazıtı da içeren) dolaylı materyallere dayanan Sun Tzu'nun farklı biyografilerini barındırır. Örneğin, bkz. Ch'en Wu-t'ung ve Su Shuang-pi, Chung-kuo li-tai ming-chiang, 2 vols., Honan jen-min ch'u-pan-she, Honan, 1987, Vol. 1, s. 13-18. Hemen hemen her çağdaş baskı ve çeviri, Shih chi biyografisinden bahseder ve Sun Tzu'nun orijinalliğini kabul eder; Chung-kuo ku-tai chang-cheng t'ung-lan (Chang Shao-sheng ve Liu Wen-ch'an,

Ch'ang-cheng ch'u-pan-she, Peking, 1988, Vol. 1, s. 74-81) Wu ve Yüeh arasındaki savaştaki öneminden ve adından asla bahsetmez.

22. Shih chi hesabına dayanarak, Wu Ju-sung, Sun Tzu'nun entrikalar ve ihanetlere karşın Wu'da yaklaşık otuz yıl boyunca, yani M.Ö. 512'den 482'ye kadar, etkin bir rol oynadığına inanmaktadır (bkz. STPF CS, s. 4). Chan Li-po, daha sınırlı bir dönem ileri sürmektedir; 512'den 496'ya kadar ("Lüeh-t'an Lin-i Han-mu chu-chien Sun Tzu ping-fa," WW 1974, No. 12, s.15).

23. Sun Tzu'nun hayat izleri ve soyu üzerine daha sonra yapılan araştırmalar, Dük Huan döneminden sonra Ch'i'de iktidara gelen, ilk egemen T'ien klanına kadar uzanır. Sun Wu'nun büyükbabası, Lü'ye düzenlenen seferdeki askeri başarısının ödülü olarak, Sun soyadıyla ödüllendirilmiştir. T'ien soyu, Ch'i'de iktidarı ele geçirmek için durmaksızın çekişen dört büyüklerin içinde yer almakla birlikte oldukça başarılıydılar ve şüpheciler Sun Tzu'nun neden Wu'da yer alarak Wu Tzu-hsü'nün arkadaşlığı boyunca, bir dönem tanınmadan kaldığını sorgulamışlardır. Şüphesiz, askeri çalışmalar alanındaki aile geçmişi, Ch'i'nin kargaşası içine batmış soyu için de eşit derecede kullanışlı olacak bir uzmanlık sağlamıştır.

24. Kadim çağlarda Taocularla askeri düşünürler arasındaki ilişkinin –kökler, konsept değişiklikleri ve etkinin yönü sorularını da içeren- hacimli bir çalışma gerektirdiği âşikardır. Çincedeki pek çok çalışma, konu üzerine özet düşünceler içermektedir fakat hemen hemen hepsi de ona basite indirgemeci ve boşuna yapılmış çalışmalar olarak davranma eğilimindedir. (Hsü Wen-chu'nun bölümü "Sun Tzu ho Lao Tzu ssu-hsiang pi-chiao," Sun Tzu yen-chiu –Kuang-tung ch'u pan-she, Taipei, 1980, s. 192-208- kitabında bulunmaktadır ve bir istisnadır.) Batıda, Christopher C. Rand, merak uyandırıcı bir analitik çaba başlatmış, karmaşık olsa da, bariz sorunlara çeşitli yaklaşımları incelemek için kavramsal bir taslak sunmuştur. (Bkz. "Chinese Military Thought and Philosophical Taoism," MS 34 -1979-1980-, s.171-218, ve "Li Ch'üan and Chinese Military Thought," HJAS, Vol. 39, No.1 –June 1979-, s. 107-137.) Birbirine yakın notlarla, Taocu fikirlerle askeri düşüncenin karşılaştırmalı ve anlamlı bir sunuşunu araya sıkıştırmak mümkün olmadığından, çeviri ve diğer önsöz materyallerindeki ilgili konulara uygun yorumları vermeyi tercih ettik. (Ch'en Ch'i-t'ien's Sun Tzu ping-fa chiao-shih –Chung-hua shu-chü,

Taipei, 1955 -1944 baskısının tıpkıbasımı-) Çin tarihinde bulunan genel yanlış izlenimleri düzelten, temel felsefi ekollerin savaşa yaklaşımlarının özlü bir analizini içermektedir (bkz. s.231-251). Kagakuraoka Masatoshi'nin makalesi "Sonsi to Roshi" (Toho shukyo 37 –April 1971-, s.35-50) nitelikleri üzerine uzmanlaşmış bir çalışma başlatmaktadır).

25. *Savaş Sanatı*, Han shu tarafından alt kategori olan "ping ch'üan mou," "askeri güç ve planlama" başlığı adı altında sınıflandırılmıştır. (Birbiriyle yakın bağlantılı olan ch'üan ve shih kavramları hakkında daha fazla bilgi için bkz. not 39 ve 37.) Ch'üan sıklıkla, geçici taktikleri, çabukluğu ve amaca ulaşmak için dolaylı yollardan gitmeyi vurgulayan askeri tedbirlerle, amaca uygunlukla tanımlandı. Bu kategorideki kitaplar şöyle tanımlanmıştır: "ch'üan ve mou"daki uzmanlar devleti gelenekselle (cheng, dürüst) korudular ve orduyu da sıradışıyla (chi) görevlendirdiler. Sadece değerlendirmeden (zafer olasılıklarını gördükten) sonra savaşa giriştiler. Birliklerin (hsing) mevzilenmelerini ve stratejik gücü (shih) birleştirdiler, Yin ve Yang'ı benimsediler ve (yetenek kazanılan) teknoloji ve el sanatlarından faydalandılar." (Benzer bir ifade, Tao Te Ching'in 57. dizesinde bulunmaktadır: "Devleti gelenekselle yönetin, orduyu sıradışıyla görevlendirin.") Bu bölümde bulunan diğer çalışmalar; Sun Bin, Military Methods and Wu Tzu; Lord Shang ve T'ai Kung'un kitapları orijinal Ch'i lüeh listesinden çıkarılmışlardır. (cf. Yates, "New Light," s. 214-224).

26. Lin-i'de keşfedilen bambu şerit baskı, çoğu mevcut metinle aynı bölüm başlıklarını içeren onüç bölümde düzenlenmiş şu andaki Savaş Sanatı'nın üçte birinden biraz daha fazlasını içermektedir. Uzun uzun anlatılan bazı farklılıklar (On Yorum baskısı ve *Yedi Askeri Klasik* baskısında bulunanlar gibi) olsa da, (daha kapsamlı olmasına rağmen) esasen Lin-i'nin yeniden oluşturulmuş metniyle aynıdır. Mezarda ortaya çıkan, Kral Wu ve Sun Tzu arasındaki kısa konuşmayı da içeren (genellikle, daha önceki söyleşilerinin özgün bir kaydı olarak ele alınan) ilave materyaller, Shih chi'de bahsedildiği gibi, *Savaş Sanatı*'nın orijinal biçiminin onüç bölümden oluştuğu düşüncesini beslemekte ve Ssu-ma Ch'ien'in, Sun'un biyografisini yazarken kullandığı materyallerin şimdi kayıp olduklarını ileri sürmektedir. (Bambu şerit baskı, tabii ki, sadece bu özel versiyonun Han hanedanlığından

önce –ya da en azından ilk dönemlerinde- varolduğunu kanıtlamaktadır. Uzmanlar, daha fazla akıl yürüterek, "Kral Wu ile görüşme" başlığını taşıyan bölümün, Sun Wu'nun varlığına bir kanıt olup olamayacağını ve metnin daha önceki dönem kökenini tartışmaktadırlar. Bkz. örneğin, Li Ling, Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s. 1606-8.) Kısa bir İngilizce değerlendirme için bkz. Yates, "New Light", s.211-220.

En önemli özgün raporlar şunlardır: Shantung Sheng Po-wu-kuan Lin-i Wen-wu-tsu, "Shantung Lin-i Hsi-Han-mu fa-hsien Sun Tzu ping-fa ho Sun Bin ping-fa teng chu-chien te chien-pao," WW 1974, No. 2, s. 15-21; Hsü Ti, "Lüeh-t'an Lin-i Yin-chüeh-shan Han-mu ch'u-t'u tek u-tai ping-shu ts'an-chien," WW 1974, No. 2, s. 27-31; Lo Fu-i, "Lin-i Han-chien kai-shu," WW 1974, No. 2, s. 32-35; ve Chan Li-po, "Lüeh-t'an Lin-i Han-mu chu-chien Sun Tzu ping-fa," WW 1974, No. 12, s .13-19. (Chan Li-po, bambu şerit baskıyla günümüz metninin okunuşunun tamamen farklı olduğunu ortaya koyan birkaç örnek gösterir. Bazı cümlelerde bu, rulo halindeki ve ışık geçirmeyen çizimleri çözerek anlamı kökünden değiştirmektedir. Bu ve Chu Chün gibi diğer görüşler, çevirideki notlarda geçmektedir.) Ayrıca bkz. Li Ling'in tıpkıbasım özeti; Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s. 1605-1608. (Li, içinde bulunan kanıtlardan elde edilmiş çok daha ileri bir tarihi yeniden gözden geçirmek için yeterli kanıtları sunan bir keşif olmadığı sonucuna varmaktadır.)

27. D. C. Lau, Griffith'in çevirisinin eleştirel bir değerlendirmesinde, metindeki temel fikirlerin ve sorunların bir kısmını ele almıştır. Bkz. "Some Notes on the Sun Tzu" BSO AS 28 -1965-, s. 317-335. (Lau'nun görüşleri, kabataslak olsa da, metni anlamak açısından önemlidir ve çeviride de dikkate alınmıştır)

28. Wu Ju-sung, hem fedakârlık hem de savaşı eşit öneme sahip konular olarak tanımlayan Shang-Chou geleneğinden farklı olarak, Sun Tzu'nun, devletin en büyük işinin savaş olduğu yönündeki vecizesinin altını çizer. Wu, Sun Tzu'nun görüşünün, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonlarında baş gösteren yeni gerçekliği ve askeri güçle otoriteyi tekelleştiren, yeni ortaya çıkan sınıfla soylular arasındaki ekonomik çıkar çatışmasını yansıttığını ileri sürmektedir (bkz. STPF CS, s. 9-12).

29. *Savaş Sanatı*, devlet savaşa her zaman hazırlıklı olmalı, yeterli maddi refahı sağlamalı ve koyun gibi oldukları sürece halkı savaşta

yönlendirmelidir şeklindeki, Yedi Askeri Klasik'te bulunan temel görüşü de ifade etmektedir. Bu nedenle, Çin Halk Cumhuriyeti otoriteleri, özellikle, yazarın erken legalist düşünce döneminden sonra yaşadığı sonucuna varmaktadırlar ve bu tedbirler, bu yaklaşımın karakteristik özelliklerinden olduğu için, onu legalist stratejist olarak bile isimlendirmişlerdir. Bkz, örneğin, Tsun Hsin, "Sun Tzu ping-fa te tso-che chi ch'i shih-tai," s.22-24; Ch'i Ssu-ho, Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s. 1603; Li Ling, Hsü Wei-shu t'ung-k'ao, s.1613; ve Chan Li-po, "Lüeh-t'an Lin-i Han-mu chu-chien Sun Tzu ping-fa," s. 14-15. (Halkı basit ve görmezden gelen konumunda tutmak, Tao Te Ching'te de vurgulanmış bir öğretidir. Bununla birlikte, bkz. çeviride not 173).

30. Bir sefer için yola koyulmadan önce, atalar tapınağında kapsamlı, ayrıntılı hesaplamalar yapılırdı ve tahminen savaş alanında bireysel çarpışmalar başlamadan önce, komutan tarafından da benzer fakat daha sınırlı hesaplamalar yapılırdı. Bu hesaplamalar, görünüşe göre, hem düşman hem de kendi kuvvetlerinin sistematik olarak incelenmiş yönlerinin gücünü gösteren (Aşağıda 32. notta da ele alındığı ve kitabın kendisinde, özellikle ilk bölümde sıralandığı gibi) sayısal değerlerle ölçülmüş tahminlere dayanırdı. (Cf. Lau, "Some Notes on the Sun Tzu," s. 331-332; ve Hsü Wen-chu, Sun Tzu yen-chiu, s. 168-169.)

31. Sun Tzu'nun önemli nitelikler üzerine tartışması profesyonel komutanların halihazırda tarih sahnesine çıkmış olduklarının bir kanıtı olarak görülür (bkz. yukarıda not 19; ve STPF SY, s.12). Biyografisindeki ünlü olayda da tasvir edildiği gibi, Sun Tzu komutan bir kere otoritenin sembolü ve tehlikeli işlerin adamı olarak kabul edildikten sonra, hükümdarın komutana müdahale etmemesi gerektiği hususunda ısrar eder.

32. Sun Tzu'nun, savaşın taktik konularını analiz etmek için kullandığı tanımlayıcı yöntemi, yaklaşık kırk parça halinde, karşılıklı olarak tanımlanmış, birbiriyle ilişkili kategoriler halinde bulunmaktadır. Bunlar arasında Gök-Yer, saldırı-savunma, ilerleme-geri çekilme ve geleneksel-sıradışı bulunmaktadır. (Cf. T'ang Ching-wu, *Sun Tzu ping-fa tsui-hsin-chieh*, Taipei, 1981, s. 25-27'de kapsamlı bir liste bulunmaktadır).

33. Geleneksel (cheng) ve sıra dışı (ch'i)nın askeri konseptleri ve uygulamaları, Savaş Sanatı bu konuları kapsamlı biçimde ele alma-

sa da, muhtemelen Sun Tzu'yla başlamıştır. Metin, Batı'da verilen önem derecesine göre geleneksel/sıra dışı şeklinde değil her zaman ch'i/cheng sıradışı/geleneksel biçiminde bir sıralama yapmaktadır. Doğruluk ve dürüstlükten mahrum bir geçmişe rağmen hâlâ akıl yürütmek gerekirse, bu seçimin kasıtlı olduğu söylenebilir. Askeriye, Lao Tzu'nun vecizesiyle uyumlu olarak, genellikle ch'i olarak adlandırılırdı: "Gelenekselle devleti yönetin; sıradışıyla da orduyu". Daha sonraki askeri klasikler –*Wei Liao Tzu, Altı Gizli Öğreti* ve özellikle *Sorular ve Yanıtlar* gibi- ch'i ve cheng'e ve kullanım alanlarına kayda değer bir enerji harcamışlardır.

Konunun ayrı bir makale veya kitap gerektirdiği çok açık olmasına rağmen, esasında "geleneksel" taktikler, düzen ve planlanmış hareket üzerine vurgu yapıp, birliklerin normal, bilinen, "kitaba uygun", -kitlesel önden saldırılar gibi- beklenen yollardan çalışmasını içerir. "Sıra dışı" taktikler, esas olarak, güçleri -özellikle esnek olanları- yaratıcı, alışılmadık, beklenmedik yollardan çalıştırır. Bu nedenle, doğrudan savaş arabası saldırılarının yerine, sıra dışı taktikler, dairesel veya kanat atakları düzenler. Cephe saldırıları yerine, beklenmedik, arkaya sarkan baskınlar düzenlemek için dolaylı güzergâhlar izler. Tanımları, tabii ki, düşmanın o anki beklentileri kadar, belirli bir savaş alanının şartlarının içindeki normal beklentilere bağlıdır; bu nedenle, karşılıklı tanımlanan, karşılıklı dönüşen ve esasında dairesel taktiklerdir. Böylece, diğer askeri klasiklerde de tartışıldığı gibi, geleneksel, sıra dışı yollarda kullanılabilir ve geleneksel bir saldırı, geleneksel olduğu için kesin olarak beklenmiyorsa, sıradışı olabilir –oysa kanatlardan veya dolaylı saldırı, bu nedenle normal ve geleneksel olacaktır. Düşmanın dikkatini dağıtmak veya aklını çelmek için tasarlanan, cepheden, büyük kuvvetlerle yapılan bir yanıltmaca, sıradışı olacaktır.

Bu karmaşık kavram çoğunlukla Çin tarihi boyunca yanlış anlaşılmakta veya aslında tamamen tersi olması gerekirken, basite indirgenerek reddedilmektedir. Ancak, esasında, bir askeri diziliş yönteminde adamların ve silahların somut gerçekliğinde uygulanacak dönüşümsel bir tarzdan ziyade, içindeki kuvvetleri karakterize etmek, yönlendirmek ve düşmanın beklentilerini sömürmek için taktiksel kavramlaştırmanın tanımlayıcı bir aracı olarak varlığını sürdürmektedir. (Ch'i ile cheng ve karşılıklı ilişkileri hakkında hiçbir gizemli veya mis-

tik şey yoktur; yine de daha sonraki yorumcular ve stratejistler, kimi zaman ciddi şekilde kafa karışıklığına düşmüştür. Bu şartlar altında, kullanışlı bir taktiksel kavramlaştırma, açık, stratejik düşüncenin önünde gereksiz bir engel haline gelir.)

Tahminler, onu, Taoizm olarak berraklaşan düşüncenin birleşimiyle veya kehanetlerle ilgili uygulamalarla tanımlama eğilimi gösterseler de, kavramın kökeni belirsizdir. Ch'i ve cheng'in arasındaki ilişki, Yin ve Yang arasındaki ilişkiyi yansıtır ve en azından bir yazar, kavramın köklerinin, *I-Ching*'de bulunan Yin-Yang ilkelerine dayandığını iddia etmektedir. Geleneksel, sıkı ve sertle tanımlanırken, sıradışı yumuşak ve gevşekle ilişkilendirilir. (Bkz. Hsiao T'ien-shih, Sun Tzu chan-cheng-lun, Tzu-yu ch'u-pan-she, Taipei, 1983 -tıpkıbasım, orijinali 1942- s. 197-199.) Tao Te Ching'de, doğal dünya figürlerini belirgin biçimde tersine çevirerek nitelendiren gözlem, geleneksel olarak Lao Tzu'ya atfedilmektedir. Cheng, ch'i'ye döner, Yin ve Yang'da olduğu gibi, şeyler doruk noktalarına ulaştıklarında zıtlarına dönüşürler. (Cf. Hsü Wen-chu, Sun Tzu yen-chiu, Kuang-tung ch'u-pan-she, Taipei, 1980, s. 206-208. Hsü, Sun Tzu'nun da bahsettiği, ch'i ve cheng arasındaki karşılıklı üretken ilişkiyi gözlemler ve sıradışını vurgular. Ayrıca bkz. Kagakuraoka, "Sonsi to Roshi," özellikle s. 44- 46.)

Bu çevirinin önsözünde, General Griffith, cheng kuvvetlerinin düşmanla çarpıştıklarını, çarpışıp dikkatlerini dağıttıklarını ve çoğunlukla kanatlardan veya arkadan yapılan saldırılarla ch'i kuvvetlerinin onları bozguna uğrattıklarını belirtir (bkz. *Savaş Sanatı*, s. 34-35). Aynı zamanda, cheng kuvvetlerini normal ve doğrudan olarak nitelendirirken, ch'i kuvvetleri sıradışı ve dolaylıdır; benzer şekilde, bozup kanatlardan saldırırlar (ya da etrafını çevirirler) veya "dikkat dağıtma ve belirleyici olma kuvvetleridirler" (bkz. s.42). Ch'i uygulamalarının her zaman garip, beklenmedik ve sıradışında olduğunu vurgulamaya devam eder ve aynı zamanda ch'i ve cheng arasındaki karşılıklı ilişkiye de değinir. Son olarak, Griffith, ch'i'nin ve cheng'in sadece taktik seviyelerle sınırlı değil, aynı zamanda stratejik seviyelerde de uygulanabilir olduğunu eklemektedir (s.43).

D.C. Lau'nun, Griffith çevirisi eleştirisi, bu iki terimin soyut doğasına vurgu yapmakta, bunları "hilesiz" ve hilekâr" olarak çevrilmelerinin daha doğru olacağını öne sürmektedir (bkz. "Some Notes on the Sun Tzu," s. 330-331).

Benjamin E. Wallacker- kısa, sıklıkla bahsedilen etimolojik makalesinde- cheng'in, düşmanı hareketsiz kılan ya da "delen" askeri uygulamaları kastettiği, ch'i'nin ise düşmanın dengesini bozan ve böylece mağlup eden manevraların uygulanması olduğu sonucuna varır. (Daha sonra, Sun Tzu'nun "formülasyonlarının", süvari kuvvetleriyle olan deneyimden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bu da, oluşturulma tarihinin, yaklaşık MÖ 3. yüzyılın başlarına dek uzanabileceğini düşündürmektedir). Bkz. "Two Concepts in Early Chinese Military Thought," Language, Vol. 42, No.2 (1966), s. 295-299.

Roger T. Ames, terimi kavramsal olarak, "düzensiz konuşlanmalar" ve "düzenli konuşlanmalar" olarak çevirir (*The Art of Rulership*, University of Hawaii Press, Honolulu, 1983, s. 68). "Düzensiz" ifadesi talihsiz bir seçimdir çünkü doğal olarak tam tersi askeri anlamlarla yüklüdür. Ch'i manevralarında güçleri konuşlandırmak için aşırı düzen ve kontrol gereklidir. Böylece, Rand'ın "sıra dışı" ve "normal" seçimleri, deyimbilim açısından daha iyi gibi görünmektedir (bkz. "*Chinese Military Thought*," s.118).

Sun Tzu hakkında Çin edebiyatı çok geniştir; ancak, ch'i/ cheng için araştırmacıların çoğu esasen *Savaş Sanatı* ve sonrasındaki askeri klasiklerin tanımlarını tekrar ederek, bu soyut kavramların somut kuvvetlerce uygulanmasını vurgularlar. Sun Tzu esneklik, manevra kabiliyeti ve sürati özellikle ch'i kuvvetleri ele alındığında vurgular. (Örneğin, bkz. anonim Ming hanedanlığı çalışması, Ts'ao-lu ching-lüeh, tıpkıbasımı Chung-kuo ping-hsüeh t'ung-lun, Li-ming, Taipei, 1986, s. 107-110 ve Hsiao T'ien-shih, Sun Tzu chan-cheng lun, s. 197-199. Ming hanedanlığında Chao Pen-hsüeh, çok az komutanın sıra dışı uygulamalarda öne çıktığını belirtir. Sun Tzu-shu chiao-chieh yin-lei, Chung-hua shu-chü, Taipei, 1970 –tıpkıbasım, s. 79)

34. Wu Ju-sung, küçük bir kuvvet ve az bir sayıyla düşmandan zaferi koparmanın araçları ve yöntemlerini tartışan *Savaş Sanatı* ve bazı Taocu yazıtların, genel kabul görmediğine inanmaktadır (bkz. STPF CS, s. 17).

35. Ch'i kavramı, metafizikten tıbba ve bilimden dine kadar Çin düşüncesinin pek çok alanı için hem tamamlayıcı hem de temeldir. Bir popüler görüşe göre, karakter aslında pişen pirinçten yükselen dumanı temsil etmektedir ve böylece her anlamda beslenmenin sembolüdür. Ne yazık ki, bu önemli kavram, Batı dillerinde herhangi bir

karşılaştırmalı veya sistematik çalışmaya konu olmamıştır. Ancak, Japoncada (*Altı Gizli Öğreti*'nin çevirisinde 59. notta ele alınmıştır) iki kapsamlı çalışma mevcuttur.

36. Sun Tzu'nun Wu-Ju-sung'da görülen, materyalist gök (Cennet) kavramı ve kehanetlere başvurulmasına muhalefeti, Chou soyluları ve erken dönem Shang'da desteklenen eski kavramlara karşın, yeni bir tutum ve yaklaşımın kanıtı olarak ele alınabilir (bkz. STPF CS, s. 18). Ancak *Savaş Sanatı*'nda da görülen, Yin-Yang ve beş aşama teorisi gibi buna benzer diğer kavramlar, bundan sonra etkili bir düşünce ekolünde geliştirilmiş ve görünen o ki, *Altı Gizli Öğreti* ve *Wei-Liao Tzu* da olduğu gibi, *Yedi Askeri Klasik*'te de kınanmasına karşın, askeri teoriyi ve hatta komuta uygulamalarını etkilemiştir.

37. Belirgin bir şekilde hem kadim askeri düşüncesinde hem de legalist düşüncedeki shih figürleri konsepti, belki de askeri düşünceden kaynaklanmaktadır. Legalist düşünürler üzerine pek çok çağdaş monografi, bunun kökenini Shen Tao'ya dayandırıp daha sonra Han Fei Tzu'nun sistematik düşüncesindeki kullanımı ve birleşimin izini sürse de, askeri çalışmalardaki shih incelemeleri daha yeni yeni ortaya çıkmaya başlamıştır. (Daha öncekilerin içinde en iyileri Wang Pang-hsiung, Han Fei Tzu te che-hsüeh, Tung-ta t'u-shu, Taipei, 1977, s. 165-179; Hsieh Yün-fei, Han Fei Tzu hsih-lun, Tung-ta t'u-shu, Taipei, 1980, s. 95-100; ve Wu Hsiu-ying, Han Fei Tzu chiu-i, Wen-shih-che ch'u-pan-she, Taipei, 1979, s. 86-91. Roger Ames, öncelikli ve farklı bir kavram olarak shih çalışmasını, esasen, *The Art of Rulership* eserinde uzun bir bölümle başlatmıştır -University of Hawaii Press, Honolulu, 1983-, başlık "SHIH –Strategic Advantage / Political Purchase-", s. 65-107, aşağıda ele alınmıştır.)

Ne yazık ki, shih, karmaşıklığı nedeniyle, birkaç temel sorunu çözmek için, bir kitap boyutunda çalışma gerektiren bir başlıktır. Bu sorunlar şunlardır: (1) *Savaş Sanatı* gibi bireysel çalışmalarda bulunan kavramların tanımı ve karakteri (birkaç yerde oldukça farklı anlamlarda kullanılmıştır); (2) Askeri çalışmalarda, özellikle de askeri klasiklerde kavramın geçirdiği evrim (3) Sıklıkla farz edildiği gibi bağlantılı kavramların teknik olarak farklı olup olmadıkları ya da erken dönemlerin, terim ve kavramların oldukça genelleşmiş yer değiştirilebilirliğini yansıtıp yansıtmadığı (hsing-biçim ve shih-güç gibi); (4) Kavramların legalist düşüncedeki gelişimlerle olan karşılıklı ilişkisi

ve daha sonra gelen askeri klasiklerin –*Üç Strateji* gibi- özellikle yeni formüle edilmiş legalist düşüncelerin etkisi altında taktiksel askeri kelime dağarcığını etkileyen yeni boyutları veya yönelimleri yansıtıp yansıtmadığı.

Kanşıklık yaratan diğer bir etken de, metinlerin birçoğunun gizemli doğasıdır. Anlatımlar ve hatta tüm bölümler genellikle kısa ve sıklıkla gizemlidir; kapsamlı, karmaşık, sistematik düşüncelerin notlarını ya da el yazısı özetlerini temsil etmektedir. Çoğu kayıptır ve de yazılarda asla kaynaşmış şekilde formüle edilmemişlerdir. (Özel kitapların gelişimi, uzmanlaşmış askeri çalışmaların yükselişiyle büyük oranda çakışmaktadır. Bkz. yukarıda not 10 ve genel arka plan için –aynı zamanda ele alınmamış askeri kitaplar için- Burton Watson'un erken dönem çalışması, *Early Chinese Literature*, Columbia University Press, New York, 1962; ve Tsuen-hsuin Tsien, *Written on Bamboo and Silk*, University of Chicago Press, Chicago, 1962; ve Joseph Needham, *Science and Civilisation in China, Chemistry and Chemical Technology*, Vol. 5, Part 1: Paper and Printing, Cambridge University Press, Cambridge, 1985.) Dahası, bu erken dönem kitaplarda, kavramların uyumlu ve kesin olarak kullanıldığı varsayımı, analitik çalışmalar için gerekli olsa da, her zaman geçerli değildir ve bu yolda devam edilmelidir.

Bu meselelerin kapsamı, *Yedi Askeri Klasik*'in bugünkü çevirilerine yol gösteren halihazırda hacimli bir kitabın içinde shih'in doğası ve işlevinin yoğun bir şekilde incelenmesini engellemektedir. Bununla birlikte, kavramın boyutlarının kısa bir nitelendirmesi, önceki çalışmaların kısa bir değerlendirmesi ve çeşitli çeviri ihtimallerinin değerlendirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Shih ve bağlantılı kavramların çevirisinde seçilen terimlerin herhangi bir sistematik savunusunu sonraya bırakmamız gerekse de, düşüncelerimizin bir kısmı paylaşılmıştır. (Somut içerikler içinde kavramı kısaca açıklayan ve kapsamlı klasik yorumların seçimiyle ortaya çıkan ilave notlar, çevirilere eklenmiştir.)

Giles, (bkz. yukarıda not 2) Savaş Sanatı'nı yanlış anladığı ve yanlış çevirdiği için, her zaman haklı olmasa da, şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Shih için kullandığı İngilizce karşılıklar, "koşullar", "enerji", "gizli enerji", "bileşik enerji", "biçim" (hsing –"biçim" ya da "form"la eşanlamlıdır) ve "dayanıklılık"ı içermektedir ve aynı za-

manda çeviri yaparken terimi çevirmeyerek atladığı yerler de bulunmaktadır. "Gizli enerji", birkaç bağlamda durumsal potansiyeli en doğru şekilde nitelendirse de, bunların hiçbiri uygun görünmemektedir.

Strateji ve taktikler, kavramları ve kelime dağarcığı konusunda uzmanlık derecesinde bilgili, deneyimli bir subay olan General Griffith de birkaç farklı, içeriğe bağlı terimi kullanır. Yukarıda 33. notta da belirtildiği gibi, D. C. Lau tarafından terminolojisinde tutarlılık olmamasıyla eleştirilir fakat bu terimin anlamı *Savaş Sanatı*'nın içinde de değişiklik gösterir. Bu terimler, "koşullar," "durum," (oldukça uygunsuz görünen en azından bir örnek de dahil olmak üzere) "momentum," "dayanıklılık" ve "taktiksel güç"ü (shih'e karşılık olmak için ciddi bir değerlendirmeyi hak etmektedir) içerir. Aynı zamanda, beşinci bölümün başlığı için değerli bir not da önermektedir: "Shih, bu bölümün başlığı, 'güç,' 'etki,' 'otorite,' 'enerji' anlamına gelmektedir. Yorumcular, onu bazı bağlamlarda 'enerji' ya da 'potansiyel' olarak, bazı bağlamlarda da 'durum' olarak ele alırlar" (Griffith, *Savaş Sanatı*, s.90). Aksine, 1988 tercümesi için (bkz. not 4), Cleary "momentumun gücü," "oluşum," ve "güçler"i seçmiştir.

Bu kavram, *Book of Lord Shang* ve *Kuan Tzu*'da görünmektedir ki ikisi de muhtemelen (büyük bölümleri) Savaş Sanatı'ndan sonraki dönemde yazılmıştır. İlki için, J. J. L. Duyvendak (*The Book of Lord Shang*, University of Chicago Press, Chicago, 1963 -1928 baskısının tıpkıbasımı- terimi "koşul," "güç" ve "gücün koşulu" olarak çevirerek şu notu düşer: "Güç, onun gerçek anlamını çok daha iyi ifade edecektir. Güç, genel koşullara ve şeylerin gidişatına dayanan, soyut bir düşüncedir ve kaba kuvvetten ayrılması kolaydır" (s. 98; ayrıca bkz. genel tartışma, s. 97-100). W. Allyn Rickett, yeni çevirisi *Kuan Tzu*'da (Guanzi, Princeton University Press, Princeton, 1985, Vol. 1) belirli bir pozisyon ya da durumdan türetilmiş, "koşullar," "durum," koşulların gücü" ve "otorite"yi kullanır. (Bkz. s. 45, 58-59. Ayrıca, ayrı olarak ele aldığımız ch'üan'ın "değişken koşullar altında uygun olan neyse" anlamına geldiğini belirtir –s. 45- ve Han chi'den shih'in geçici doğasını tanımlayan bir bölümü alıntılar. –s.81-82-.)

Diğer çeviriler (Han Fei Tzu'ya atıflarla birlikte) arasında A.C. Graham'ın "güç-üs" ve bazen de sadece "güç" çevirisi bulunmaktadır. Terimi genişleterek, "örneğin savaş alanındaki stratejik pozisyon gibi

koşullarla ilişki halinde bir dayanıklılık durumu ya da nadiren zayıflık" olarak değerlendirir (*Disputes of the Tao*, Open Court, LaSalle, 1989, s.278). Diğerleri arasında ise Christopher Rand'ın "koşullara bağlı güç" çevirisi ("Chinese Military Thought and Philosophical Taoism," s. 174); Yates'in "pozisyon avantajı" ("New Light," s. 224) ve Burton Watson'ın "avantajlı koşullar"ı (*Hsun Tzu: Basic Writings*, Columbia University Press, New York, 1963, s. 57 ve diğerleri) bulunmaktadır. D. C. Lau, sert eleştirilere rağmen, değerlendirme makalesinde terim için bir tanımlama ya da çeviri önermez.

Roger Ames'ın shih'i anlattığı bölüm, Huai-nan tzu gibi derleme metinlerde kavramın evriminin izini sürmekte ve kapsamlı materyallerle dikkatli analizler sunmaktadır. Çeşitli anlamlarını belirttikten sonra (ve terimin biçim'le, -hsing- olan yakın ilişkisini de vurguladıktan sonra) bulgularını şöyle özetlemektedir: "Sun Tzu'da, böylece, shih terimi en az üç anlam boyutuna sahiptir: (1) "koşullar" ya da şartlar"; (2) birliklerin konuşlanmasıyla bağlantıda "fiziki tertibat" ve (3) üstün bir pozisyonun ele geçirilmesi ve sunduğu potansiyel avantajlara erişim" (Ames, *The Art of Rulership*, s. 68). Üstün pozisyonların ele geçirilmesinden kaynaklanan stratejik avantajla kavram arasındaki yakın bağlantı nedeniyle Ames, ilginç olanı kullanmayı seçer; belki çok bilinmese de, "elde etmek" terimini kullanır. Analizleri ve ileri sürdükleri oldukça iyi belgelenmiş, okunmaya hazırdır ve bu yüzden sadece, "güç" ve "kuvvet" çok belirsiz olduğu için bilinçli bir şekilde bunları kullanmadığını bilmek gereklidir; "shih'in genellikle bir şeyi başarmak için gereken gerçek dayanıklılıktan oldukça farklı bir şeyi kastettiğine" inanmaktadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi, shih teriminin genellikle, üstün bir pozisyondan kaynaklanan avantaj fikriyle ilişkilendirildiği açıktır. Bununla birlikte, bu potansiyel avantaj fikri, belki de aşırı vurgulanmakta ve böylece etki yaratmakta kitle öğesinin temel rolünü gözden kaçırmaktadır. Önemli bir örnek, Sun Tzu'nun bir tepenin üstüne koyulan bir kütükle bir taş arasındaki kıyaslamasıdır; taş geçici olarak sabitlense de büyük bir potansiyel enerji taşımaktadır. Modern fiziğin kavramlarına göre, yuvarlanan bir kaya, yolundaki bir nesneyle çarpıştığında, elde edilen momentum ve böylece de gücün miktarı transfer edilebilir; tabii, özgün yüksekliğe, çarpışma anındaki son hıza (üzerinden geçtiği nesneler ve karşılaştığı mukavemet nedeniyle, teo-

rik olarak azami oranda azalmış olacaktır) ve ağırlığına bağlı olarak. Şüphesiz, çarpışma anında, bir taş, çok daha büyük bir kaya parçasından daha az enerji transfer edecektir ve toplam tahrip potansiyeli, doğal olarak, nesnenin kütlesine bağlı olacaktır.

Bu nedenle, *Yedi Askeri Klasik*'te, özellikle *Savaş Sanatı*'ndaki kavramın doğasını çalıştıktan sonra, iki eşit derecede önemli etkenin bu kavramla bağlantılı olduğu ortaya çıkacak ve herhangi bir çeviriyle ifade edilebilecektir: İlki, üstün pozisyondan gelen stratejik avantaj, ve ikincisi, dahil olan kuvvetlerin gücü. "Güç", sadece rakamların dayanıklılığından ziyade, ordunun tüm alanlardaki –dayanıklılık, ruh, disiplin, donanım, komuta ve fiziki kondisyon-toplam kapasitesini göstermektedir. Belli ki, yorumcu Chiang Pai-li'nin de belirttiği gibi, stratejik avantaj açıkça geçici bir niteliktir; bu nedenle, genellikle nitelendirildiği gibi, arazinin avantajlarını kullanmakla sınırlandırılmamalıdır.

Büyük bir kuvvetin doğal olarak büyük bir gücü elinde bulundurmasına rağmen, stratejik avantaj, esasında, mutlak değil, göreli bir terimdir. Uç bir durumda, arazinin avantajları belki de önemsiz hale gelebilir. Bir müfreze ya da bir bölük gibi çok küçük bir kuvvet, uç bir durumda, büyük bir orduyu temsil edebilir. Bu nedenle, biz, shih terimini, "gücün stratejik yapılandırması" olarak çevirmeyi tercih ettik ve bu anlamı, farklı bir bağlam olması haricinde, planlandığı gibi biçim veya koşullar olarak kullanacağız. "Stratejik güç"ün temelde kabul edilebilir bir kısaltma olması ve belki de kendi içinde yeterli olmasına rağmen, "yapılandırma" genellikle uyumlu olabilecek, ordu'nun kuvvetlerini yapılandırmadan kaynaklanan gücü ve stratejik avantaj kazanmak yerine araziden faydalanmayı hatırlatması için eklenmiştir. Bununla birlikte, terim diğerleriyle –"askeriye" veya "ordu" gibi- birleştiği zaman ya da metin acemice okunduğunda, "stratejik güç" kendi anlamında kullanılacak, "yapılandırma" anlaşılacaktır. Son olarak, sınırlı savaş alanları durumları bağlamındaki "stratejik"in kapsam olarak uygun olmadığı yerlerde, shih, "gücün taktiksel yapılandırması" ya da "taktiksel güç" olarak çevrilecektir.

İki askeri güç karşılaştırmalı olarak tanımlandığında, bazı zorluklar ortaya çıkar ve şu soru sorulabilir: Shih, düşmanın yokluğunda mı var olur? Eğer iki eşit güç, vadi boyunca konuşlanmışken, ikisi de potansiyel bir savaş alanında birbirlerine karşı eşit potansiyel avantaj-

dan yararlanırken, bir ordunun shih'inden bahsetmek uygunsuz mudur? Sun Tzu shih chün'de "stratejik güç eşittir" dediğinden, terim, bir düşmanın pozisyonuna ve konuşlanmasına bağlı olarak sınırlı biçimde tanımlanmaktan ziyade, araziye –ve böylece gücün yapılandırmasına- karşı genel bir değerlendirme olacaktır. (Aşağıda değinilen, "ch'üan," güçlerin bu göreli dengesizliğini kastetmektedir.) Ayrı bir makalede anlatmayı amaçladığımız böylesi bir araştırmayı kolaylaştırmak için, "shih" genellikle, terim çevrildiğinde parantez içinde eklenecektir.

(Ayrıca, shih ve hsing'in –*Savaş Sanatı*'nın merkezi kavramları– *Tao Te Ching*'in önemli bir mısrasında bulunduğunu da söylemek gerekir. Şöyle çevrilebilir: "Tao onları doğurdu, Te –Erdem- onları büyüttü, şeyler onlara biçim –hsing- verdi, shih -güç- onları tamamladı"– Mısra 51.)

38. Hsing, öncelikle, şekil ya da biçim anlamına gelmektedir ve bu nedenle genellikle birliklerin tertibatı ya da kuvvetlerin yapılandırılması anlamına gelecektir. Bununla birlikte, durum veya bağlam gibi başka kullanımlarda da ortaya çıkar ve kimi zaman neredeyse shih'le eşanlamlı olabilir. Biz normal olarak, terimi, yalnız kullanıldığında "gücün yapılandırılması"yla karıştırılmasından kaçınmak için "kuvvetlerin tertibatı" olarak çevireceğiz. Hsing shih –Yates tarafından "biçim ve pozisyon avantajı" olarak çevrilmiştir- gibi bileşik kullanıldığında, iki terimin anlamı muhtemelen, daha önce açıklanandan çok daha karışık olacaktır (belki de Han shu sınıflandırması hariç). Bu tip durumlarda biz normal olarak, her karşımıza çıktığında, uygun dipnotlarla, "kuvvetlerin ve stratejik gücün yapılandırılması" olarak çevireceğiz.

39. Ayrıştırıp doğru olarak tanımlamak için diğer bir zor terim de Ch'üan'dır ve klasik yorumcular ona oldukça geniş anlamlar yüklemektedirler. Hemen hemen herkes, kadim çağlarda "kantarın ağırlığı" ve bu nedenle de "tartmak" anlamına geldiğinde hemfikirdir (cf. Kalgren, GSR, girdi 158/0). Mohist klasiklerdeki kullanımına atfen, Graham, örneğin onu, " 'tartmak' (fayda ve zarar)" ve "kaldıraç için pozisyon avantajı" olarak tanımlar (*Disputers of the Tao*, s.145, 157, 209 ve 164). Duyvendak, bu terimin "belirleyici etki ve otorite" anlamına geldiğini belirtir (The Book of Lord Shang, not 1, s. 260). Diğer çevirmenler geniş bir karşılıklar yelpazesi sunar; "güç", "otorite", "koşullar" ve "amaca uygunluk". Örneğin, Rickett, Guanzi, s. 45, shih'e ne kadar yakın olduğunu

belirtir ve "politik güç" olarak çevrilmesini önerir ve amaca uygun ne varsa hepsi yerine kullanılabileceğini savunur. Klasik Çinli yorumcular, "otorite" anlamını olduğu kadar, tartmak, güçleri dengelemek anlamlarını da vurgularlar. Bununla birlikte, uygun yönetim ve sivilliğin ölçütleri, "düzgün" veya "doğru"yla karşılaştırıldığında ch'üan, – "amaca uygun" (gücün kullanımı, özellikle de askeri gücün kullanımıyla ilişkili) cheng'in de karşısına çıkmaktadır. (Bkz. örneğin, T'ao Hsi-sheng, *Ping-fa san-shu*, s. 5-6.) Bazı kullanımlarda, "otorite"nin basit karşılığı oldukça yeterlidir; ancak, diğer kullanımlarda terim, gücün stratejik dengesizliği ya da böyle bir dengesizlikten kaynaklanan stratejik avantaj anlamına gelir ve bu nedenle "gücün stratejik dengesi(zliği)" olarak çevrilecektir. Sınırlı savaş alanı bağlamları içinde, shih'in çevirisiyle paralel bir şekilde, ch'üan "gücün taktiksel dengesi" olarak çevrilecektir.

Metin İçin Notlar

Savaş Sanatı, Yedi Askeri Klasik'in üzerinde en çok çalışılan bölümü olduğundan beri, her yıl eklenen çağdaş çalışmalarla birlikte, sayısız baskı ve yorum ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, diğer çevirilerdeki notların aksine, yorumcuların değerlendirmeleri için, genelde –varsa- sadece bir ya da iki gönderme verilmiştir. İlgili dillerde uzmanlığı olan bilim adamları, *Shih-chia chu, Shih-i-chia chu* ya da *Savaş Sanatı*'nın notlarının başında sıralanan kısaltmalar gibi standart çalışmalardaki parçalara kolaylıkla başvurabilirler.

Han hanedanlığındaki bambu şeritlerin (bundan sonra BŞ olarak kısaltılacaktır) keşfi, Sung/Ming *Yedi Askeri Klasik* baskısı da dahil olmak üzere, geleneksel olarak aktarılmış metinlerin yakından incelenmesi için bir fırsat sundu. Bununla birlikte, pek çok çağdaş bilim insanı, hiç eleştirmeden BŞ'nin *Savaş Sanatı*'nın orijinal metnini koruduğunu kabul etmesine rağmen, hâlâ pek çok soru işareti vardır. Daha dengeli bir değerlendirme Chu Chün tarafından sunulmuştur ve notlarda uygun olarak kabul edilmiştir. Karakter farkları nedeniyle ortaya çıkan çeşitli anlamlar da ayrıca not edilmiştir fakat bağlaçların ya da edatların olup olmamasından kaynaklanan basit farklılıklar ya da metinsel düzendeki küçük değişimler not edilmemiştir. Ayrıca, metnin parçalar halinde yazılması nedeniyle, BŞ'deki kaybolmuş deyimler ve cümleler, anlamı kökünden değiştirmediği sürece belirtilmemiştir.

1. Kendinin ve düşmanın göreli gücünün ve zayıflığının bir dizi et-

ken için nesnel olarak tahmini anlamında "Değerlendirmeler". Bu bölümde oniki etken ele alınsa da, çevirmenin önsözünde de bahsedildiği gibi, bu tarz belirlemeler yaparken, onlarca eşleşmiş etken daha eşit bir şekilde kullanılabilirdi.

"Değerlendirmeler" olarak çevrilen karakter –chi– aynı zamanda "planlar" anlamını da taşır ve bazılarının başlığı "Başlangıç Planları" ya da "İlk Planlar" olarak çevirmesinin yolunu açar.

2. Çoğunlukla, karşılaştırılması gereken etkenlerin aşağıda, çeşitli paragraflarda numaralandırılmış yedi etken olduğu varsayılır çünkü hemen takip eden beş tanesi, "-takip eden- beş etkene göre yapılandır" altında verilmiştir (cf. ST SCC, s. 2; ve STPF CS, s. 30). Bununla birlikte, "beş etken"in karşılaştırma hesaplamaları için temel olduğu açıkça görülmektedir.

Tarihsel olarak, kimi yorumcular, "meseleler"in, doğruluğu, "etkenler"i de içermeyen BŞ tarafından kabul edilen, "beş" kelimesinin ardından kullanılmasını kabul etmezler. (Cf. Ch'en Ch'i-t'ien, *Sun Tzu ping-fa chiao-shih*, Chung-hua shu-chü Taipei, 1955, s. 65. Chu Chün –STPF SY, s. 2-3- "etkenler"in, BK'da olmamasına rağmen, çıkartılmaması gerektiğine inanmaktadır.

3. Taocuların metafizik Taosu değil, yönetimin Tao'su, yasal ve idari tedbirler ve politikalar olarak anlaşılmalıdır. Liu Yin (SWTCC WCCS, I:2A) bunu, Konfüçyüsçü erdemlerin olağan sırası içindeki bir terim olarak ele alır. Bununla birlikte, Kuan Feng, kavramın, *Savaş Sanatı*'nın içinde hiç geçmediğini görür. Bkz. Kuan Feng, "Sun Tzu chün-shih che-hsüeh ssu-hsiang yen-chiu," Che-hsüeh yen-chiu 1957, No.2, s. 72.

4. "Hükümdar" olarak çevrilen karakter aynı zamanda "amirler" olarak da anlaşılabilir ve yorumcular iki olasılığı da desteklemektedirler. Liu Yin biraz kararsız olsa da (SWTCC WCCS, I: 2A), çeviri STPF, s. 30 ve SS AS, S. 26'yı benimsemektedir.

5. Her ne kadar ima edilse de, "böylece" bambu şeritlerden eklenmiştir. BŞ, cümleyi geleneksel "tehlikeden korkma" ile değil de "insanlar ona ihanet etmeyecek/karşı çıkmayacak" sözleriyle bitirmektedir. Bununla birlikte, Chu Chün, geleneksel okumanın daha tercih edilebilir olduğuna inanmaktadır (STPF CS, s. 30-34). "İhanet etmemek" teriminin, biraz ileride karşımıza çıkan şu ünlü cümlede de geçtiğini unutmayın: "Savaş, ihanet etmenin Tao'sudur."

Sun Tzu düşüncesinde legalizmi vurgulayan yorumcular, bu cüm-

leyi şöyle anlamaktadırlar: "Onun için ölecekler, onun için yaşayacaklar". Özellikle, Sun Tzu'nun komutana verdiği, savaşta birliklerin koyunlar gibi yönlendirilmesi talimatına gönderme yaparlar (cf. STPF CS, S. 30-34). Sun Tzu, halkın refahına yönelik olumlu tedbirlerin –diğer askeri klasiklerde bulunanlar gibi- savunuculuğunu yapmasa da, görev verilmeden önce kitlelerin güçsüzleştirilmesini değil, bağlılığını kazanmayı ve komutanın hayırseverliğinin önemini ele alır. Çoğu otorite, bu idealin tarihsel olarak, insanların gönülden desteğini kazanmış Chou Kralı Wu'da hayat bulduğunu düşünmektedir. (Daha fazla bilgi için bkz. Wu Shu-p'ing, "Ts'ung Lin-i Han-mu chu-chien Wu-wen k'an Sun Wu te Fa-chia ssu-hsiang," WW 1975, No. 4, s. 6-13.)

6. BŞ şunu eklemektedir: "savaşta zaferle –temelleriyle- uyumlu veya aksine." Ne STPF CS ne de STPF SY'de bulunmaktadır. (STPF HC, s. 150.)

7. Arazi sınıflandırması, Sun Tzu'nun stratejik analizlerinin köşetaşlarından biridir ve (bu terimlerin daha ayrıntılı tanımlandığı) sekizinci, onuncu ve onbirinci bölümlerdeki kapsamlı materyallerden sonra daha da berraklaşacaktır.

BŞ, sınıflandırmanın başlangıcına "yüksek ya da alçak"ı eklemektedir (STPF SY, s.3).

8. Bu terimler yorumcular tarafından farklı farklı algılanılmaktadır. "Komuta'nın Tao'su" komuta uygulamalarına ya da askeri hiyerarşinin oluşturulmasına, komuta zincirine bir gönderme olabilir. "Lojistiklerin yönetimi" muhtemelen, ordu donanımlarının tipleri ve niteliklerinden, seferlerde bu donanımın tedarik edilmesi ve yönetilmesine kadar her şeyi kapsamaktadır. (Özetler için bkz. SS AS, s. 27; STPF SY, s. 9-10; ve ST SCC, s. 8.)

Wu Ju-sung, "kanunları", karşılaştırmalı değerlendirme için sorular dizisindeki son dört maddeyle eşit tutmaktadır: Kanunların ve düzenin uygulanması, güçlü kuvvetler, iyi eğitilmiş subaylar ve birlikler, açık ödüller ve cezalar (Bkz. STPF CS, s. 37-38).

9. "Kuvvetler" aynı zamanda, "ordu kitleleri" ya da "piyade ve kitleler" olarak anlaşılmaktan ziyade, "silahlar ve kitleler" olarak da çevrilebilir. Ancak, "kitleler", değerlendirmedeki sonraki kriter olan "subaylar ve birliklerin" zıttını vurgulamaktadır (cf. STPF SY, s. 11; STPF CS, s. 30).

10. Ch'en Hao, bu bölümü, bir komutanı görevde tutmaktan ya da görevden almaktan ziyade, Sun Wu'nun kendisinin kalmasına ya da git-

mesine gönderme yaparak önceden yorumlamıştır. Ek olarak, orduya sıklıkla şahsen komuta ettiği için, "komutan"ı Wu kralı olarak tanımlamış ve Sun Tzu'nun ifadesini, görev alabilmek için bir iğneleme olarak yorumlamıştır (SWT SCC, s. 11-12. Cf. SS AS, s.34. Ancak, "görevde tutmak", bir çeviri olarak, "onla kalmaktan" daha mantıklı gibi görünmektedir).

Liu Yin (SWTCC WCCS, I: 6B) hükümdarla görüşmelerinde Büyük Komutan'a atıf yaptığına inandığı, cümledeki ilk "komutan"la, seçili stratejiyi uygulamakla görevlendirilmiş herhangi bir ast komutan olan ikinci komutan arasında bir fark olduğunu belirtiyor (ayrıca bkz. STPF SY, s. 12).

11. Liu Yin, bunun savaş alanında, "değerlendirmeleri dinlemekte" ve planları sonuçlandırmakta güvenilmeyen ast komutanları temsil ettiğine inanmaktadır (SWTCC WCCS, I:6). Fakat diğerleri, çevirideki "sen"in Wu kralını temsil ettiğine inanmaktadırlar (cf. SS AS, s. 35, ST SCC, s. 12). Shih, önsöz notlarında tartışılmıştır.

12. Bu, aynı zamanda, "taktiklerin normal dünyasının dışında", sıradışını kullanmak olarak da anlaşılabilir (cf. ST SCC, s. 12; SS AS, s. 36).

13. Gücün dengesizliği, "realize edilmesi gereken kazançlar"a ulaşmak ve kolaylaştırmak amacıyla birlikte yaratılmış olmalıdır. Sadece gücün dengesizliğini yaratmak anlamsız olacaktır ve böyle bir dengesizlik, hükmetmenin avantajlarına doğal olarak bağlı olduğundan, halihazırda bulunmaktadır (benzer bir görüş ve bir örnek için bkz. cf. ST SCC, s. 13-14). Ch'üan önsöz notlarında ele alınmıştır.

14. "Hile" terimi burada meselenin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini yetersiz bir şekilde ifade etmektedir. Biz, "hile ve oyun" olarak çevirmeyi tercih ediyoruz çünkü pek çok oyun sadece hilenin en basit biçimi olan, görüntüyü gizlemek için değil, aynı zamanda yanlış bir izlenim vermek için yapılmaktadır.

Takip eden ondördüncü cümle, bu uygulamadan çıkan taktiksel ilkeler olarak anlaşılmalıdır. Aynı zamanda, bunun, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'ndeki savaş durumlarında kazanılan taktiksel deneyimlerin yansıması ya da damıtılmış hali olduğuna inanılmaktadır (STPF CS, s. 39-40).

15. Çevirmenler bunu genellikle "yakındayken, uzaktaymış gibi görünmeyi sağla" olarak ele alırlar fakat bu gerçeklikle oldukça çelişmektedir. Düşman için, bu tip algıları azaltmaya yönelik girişimler, dü-

zenli olarak başlatılmasına rağmen (çalı çırpıların yerini değiştirmek ya da gece yakılan ocak ateşlerinin sayısını azaltarak veya yükselterek olduğu gibi) keşifler ve gözlemler sayesinde bir ordunun gerçek pozisyonunu bilmemek imkânsızdır. Büyük bir olasılıkla, tercüme edildiği gibi, ordunun hareketleneceği pozisyon, saldırmak üzere olduğu bir hedef kastedilmiştir. (Liu Yin, SWTCC WCCS, I: 9A. Karşılaştır ST SCC, s.14). Chu Chün, bunun yakın bir zaman ya da belirsiz bir uzak zaman gibi geçici olarak ele alınması gerektiğini belirtir.

16. Bu veciz cümlelerin iki türlü okunması mümkündür. Esas soru, her bir cümlede ve aşağıda onu takip eden cümlelerde geçen ilk terimin, Sun Tzu'nun kapsamlı şekilde ele aldığı gibi düşmanı yanıltmanın yollarıyla oyun ve hilenin açıklaması olarak, Savaş'ın Taosu'nun ışığı altında mı okunacağı yoksa özgün maddeler olarak mı ele alınacağıdır. Sun Wu'nun sistematik analizinin ürünü olmaktan ziyade, önceki askeri hareket kitaplarından buraya nakledilmiş olmaları mümkündür. Birinci terimin her zaman askeri yönü ve ikinci terimin de uygulanmış bir hareketi tanımladığını düşünerek, hepsini paralel biçimde okumak oldukça caziptir fakat bize göre, böylesi bir paralelliğin dayatılması –kısa bir cümle içinde dahi iki deyimin bulunması sıklıkla geçersiz olduğundan- fazlasıyla zorlama olacaktır.

Buna bağlı olarak, ilk cümle için, şöyle bir okuma yapılabilir: "Düşman çıkar –arzularsa–, onların aklını çelin". Burada "çıkar beklentisi" anlamı çıkmaktadır ki biraz gereksizdir. Çeviri, etkin yaklaşımı vurgulamaktadır çünkü orduların genellikle taktiksel avantaj için hareket edeceklerini varsaymalıyız. Aynı zamanda, sıkça ele alındığı gibi (ve kolaylıkla sömürülen) komutanların açgözlülük kusurları olduğunu unutmamalıyız.

İkinci cümle için, iki ilave tercüme sıklıkla önerilmektedir: "Düzensizseler, onları ele geçirin" ve "Kendi kuvvetlerinizin açık bir biçimde düzensiz olduğunu gösterin ve onları ele geçirin". Yorumcular, ikincisini destekleyecek pek çok tarihsel örnek göstermektedirler fakat ilkinin de taraftarları vardır ve nihai bir okuma için belirleyici kanıtlar bulunmamaktadır. (Çıkarla onları ayartmak, söylentiler çıkarmak ve ahlaksızlıklarını teşvik etmek gibi tedbirler, faydalanılacak türde bir düzensizliğe kolaylıkla yol açacaktır.) Çeviri Liu Yin'i benimsemektedir. (SWTCC WCCS, I: 9B. Cf. ST SCC, s. 15. Ayrıca, bu ve takip eden cümle örnekleri hakkında kapsamlı bir analiz için bkz. Tzu Yü-ch'iu, Mou-

lüeh k'u, Lan-t'ien ch'u-pan-she, Peking, 1990, s. 70-76.)

"Onları alın" terimi, zor bir çarpışmadan çok rahat bir zaferi belirtmek için kullanılmıştır (cf. ST SCC, s. 15).

17. Karşılıklı parçaların "önemli" ve "anlamsız" (ya da boş) biçimi, her ne kadar terimler ondan önceki tarihe atfedilse de, Sun Tzu'nun düşüncesinde yakından tanımlanmıştır. Temel ilkelerinden biri boşlukları, zayıflıkları, çatlakları ve gedikleri kullanmaktır. Etkisiz ve boşuna yapılan cephe saldırılarından ziyade, genellikle tersinden, "önemli" (shih) –aşağı yukarı güçlü, iyi organize olmuş, disiplinli, uzmanca komuta edilen, sağlamlaştırılmış kuvvetler-den kaçınılmıştır. (Wang Chien-tung, daha az uygun görünse de, STPF WC, s. 31'de deyimin aynı zamanda "önemli ol ve onlar için hazırlan" olarak anlaşılabileceğini belirtmektedir). Altıncı bölümün konusu "Boşluk ve Doluluk"tur.

18. Askeri düşünürler genellikle, öfkeyi teşvik etmeyi ve kullanmayı savunurlar çünkü bu savaş meydanının gerçekliklerine karşı komutanı körleştirir ve birlikleri yönetmesini engeller. Bundan dolayı, jao'nun anlamının "onlardan sakının" olduğu iddiası, Sun Tzu, bir ordu coşkunluğunun zirvesindeyken ondan kaçınmayı tavsiye etse de, muhtemelen doğru değildir. (Diğer bir çeviri seçeneği ise "onları öfkelendirin ve kafalarını karıştırın"dır.)

19. Yine, iki tür okuma mümkündür, alternatif ise şudur: "mütevazı/ alçakgönüllü iseler, kibirli olmalarını sağlayın" (cf. Tau, Mou-lüeh k'u, s. 71-73; STPF SY, s. 15). Çeviri Liu Yin'e dayanmaktadır, SWTCC WCCS, 1:10B-11 A. Mantıken, "mütevazılarsa" zaten savaş ruhunu kaybetmişlerdir ve hiç gerek yokken öfkelerini kabartmak ahmaklık olacaktır. (Diğer taraftan, aynı zamanda sakin ve kendi halinde olabilirler.)

20. Metin, komutanın, savaştan önce bu etkenlerle ilgili kararlılığını aktaramayacağını ya da söyleyemeyeceğini ifade etmektedir. Ancak, bu aynı zamanda, durum oluşmadan önce sımsıkı ya da gelişigüzel motive olamayacakları fikrine de yol açabilir. Yorumcular, iki görüşü de benimsemektedirler (cf. ST SCC, s. 20-21; STPF CS, s. 31).

21. Atalar tapınağındaki stratejik analiz prosedürü, görünen o ki, bu bölümde de ele alınanlar dahil olmak üzere, göreli değerlerle göreli etkenlere tahsis edilmiştir. D. C. Lau (bkz. "Some Notes on the Sun Tzu, s. 331-332) sayma çubuklarının her bir etken için kullanıldığını ve sonra hepsinin bir araya toplandığını ileri sürer. Bir tür göreli tartı da muhtemelen kullanılmıştır çünkü belli bazı etkenler diğerlerinden daha kay-

da değerdir ve basit bir toplam muhtemelen yanıltıcı olacaktır. (Çeviri, Liu Yin'i benimsemektedir. Ayrıca karşılaştırma için bkz. STPF CS, s.31; Ch'en'in Chiao-shih, s. 72-73; Kuan Feng'in çeşitli faktörler için yorumları, "Sun Tzu chün-shih che-hsüeh ssu-hsiang yen-chiu," s. 71-75; ve Yü Tse-min, "Shih-hsi Chung-kuo tu-tai te chan-lüeh kai-nien," in Ping-chia shih-yüan –ed. Chün-shih li-shih yen-chiu-hui-, Chün-shih k'o-hsüeh ch'u-pan-she, Peking, 1990, Vol. 2, s. 221-226.) Giles "boş"u, sadece stratejik hesaplar yapmakta başarısız olmak olarak anlayarak hata yapmaktadır.

22. D. C. Lau ("Some Notes on the Sun Tzu," s. 321-325) Sun Tzu'nun yazılarındaki ilk deyimlerin genellikle başlıklar ya da özetler olduğunu işaret etmektedir. Bu bölümü açan beş karakterli deyim de bunlardan biri gibi görünmektedir; ancak, diğerleri daha az nettir. Geleneksel olarak, bu tip önsöz başlıkları, sadece bir cümlenin konusudurlar; konu ve onun açılımıyla bağlamak için, "gerektirir" gibi bir terim kullanılmalıdır (cf. ST CCCY, s. 86; STPF WC, s. 52; ve STPF CS, s. 42). Bizim tercümelerimiz genellikle, başlıkların açıkça herhangi bir uzunluktaki materyalin önünde gittiği Lau'nun anlayışını takip etmektedir.

23. Griffith (*The Art of War*, s. 73) ve kimi çağdaş Çince baskıları (STPF WC, s. 53 gibi), bu cümleye, "değer vermek" ya da "itibar etmek" anlamına gelen bir karakter sokmaktadır, (Griffith'in durumunda) Yedi Askeri Klasik baskısında bahsedilmektedir. Ancak, ne ikincisinde ne de ST SCC baskısında bu vardır; Liu Yin bunu sadece bölümü açıkladığı yorumunda kullanmaktadır (cf. SWTCC WCCS, I: 15A; ve ST SCC, s. 23).

24. Bu ve benzer cümleler, çevirmenin önsözünde de bahsedildiği gibi, saldırı ve kuşatma savaşlarında geri kalmış devletlerin ve şehirlerin görece ekonomik önemsizliğinin kanıtı olarak ele alınmaktadır.

25. Bu cümlenin çeşitli açıklamaları vardır. Genellikle, seferin tek bir hareketlenme ve asker alımıyla kazanılması konusunda birleşilir ki bu Sun Tzu dönemindeki nitelikler ve oldukça sınırlı savaş alanında fazlasıyla mümkündür (cf. STPF SY, s. 27-28). Erzakların üçüncü defa nakledilmemesi, iki farklı yoldan anlaşılabilir: Ordu, sadece bir kez erzak alımı yapar –yola çıkarken- ve sonrasında yağmalamak, ganimet almak ve bunları yürüyüş boyunca ve savaş meydanında korumak durumundadır. Dahası, birlikler döndüklerinde tekrar erzak dağıtımı yapılmaz (cf. SWTCC WCCS, I: 16B). Bir ikinci, daha yaygın ve daha mantıklı bir açıklamaya göre, seferin başında erzakları tedarik edilir ve dönüşte devlet sınırlarını geçtikten sonra tekrar erzak verilir fakat savaş alanındayken

kendilerine bakmalıdırlar (cf. ST SCC, s. 26-27; ve SS AS, p. 54).

26. Genel Giriş'te de belirtildiği gibi, erken Chou döneminde "yüz soyadı", esasen soylu sınıfının üyelerinden, özgün insanlardan oluşuyordu. Zaman geçtikçe ve konumları gerileyince, ayrıcalıklı konumlarını kaybettiler ve sıradan insanlara dönüştüler. Sun Tzu'da terimin kullanılışı, terimin daha önceki anlamının gölgede kaldığı, bu sınıfı oluşturanların artık muhtemelen "sıradan insanla" eşit olduğu bir dönemi yansıtmaktadır. İçerikten anlaşılacağı gibi, yüz soyadı toprağı işlemekte, vergilerin ödenmesi için maddi varlıkları almakta ve askeri yükümlülükleri yerine getirmek için boş vakte sahip olmaktaydı. Savaş Sanatı, bu terimi sıklıkla kullandığı için, çevirideki "halk" ya da "sıradan insanlar" anlamına gelen terimlerden ayrılmaktadır.

27. Bambu şeritlerde "ordu" için "pazar" vardır.

28. Askeri seferler, halkın sırtına dolaylı ve dolaysız ağır yükler bindirir. Sun Tzu'nun dönemindeki askeri vergilendirme sistemi altında mezralar ve köyler –sınıflandırmalarına, sürülü arazilerine ve nüfuslarına göre- askeriye için adam, silah, donanım ve hayvan sağlamak zorundaydı. Silahları ve erzakları kendi depolarından ve stoklarından karşılayamazlarsa, satın almak zorunda kalırlardı. Dahası, köyün kendi kullanımı için bu tip şeylerin bedeli eşzamanlı olarak artar, herkesin finansal kaynaklarını tüketirdi. Böylece savaş zamanı enflasyonu, özellikle onları çok sert vururdu. (Daha fazla yorum için, bkz. Liu Yin, SWTCC WCCS I: 17B; Ch'en, Chiao-shih, s. 78-79; ve STPF WC, s. 64.)

29. BŞ az çok farklıdır, "İçeride evleri boşalırken, orta ovalarda güçlerini tüketecekler" (cf. STPF SY, s. 30). "Boş" terimi aslında "anlamsız" ya da "ıssız" terimlerinden çok daha güçlüdür.

30. BŞ'de "yedi-onluk"tan ziyade "altı-onluk" bulunmaktadır.

31. "Büyük öküzler" olarak çevrilen terim aslında "köy öküzleri"dir. Bu anlam, görünen o ki, tahminen hükümdar mülkünden kalan, her onaltı "ortak-tarla" (birbiri ardına gelen sekiz aile) köyünün bir öküz yetiştirmesi uygulamasından kaynaklanmaktadır. Gerektiği zaman bunlara askeri amaçlar için el konulurdu. Bu, öküzlerin, nasıl olup da, halktan toplanan vergi olarak değil, hükümdarın hazinesinden çıkan harcama olarak görüldüğünü açıklayabilir (cf. SWTCC WCCS, I: 17B; ve SS AS, s. 55).

32. "Kazançlar", devlet kazançları olarak anlaşılmaktadır. Ancak, terim aynı zamanda "avantajlar", yani askeri avantajlar anlamına da ge-

lir ve böylece cümlenin şöyle anlaşılması gayet mümkündür: "Onları, ordudan avantaj ele geçirmek için -harekete geçiren şey-, maddi şeylerdi." Wang Hsi, bu cümleyi, sadece teşvik amaçlı ödüllerin oluşturulması olarak değerlendirmektedir: "Kitlelerin kazançlara göz dikmesine neden olur ve onları kendi hallerine bırakırsanız, muhtemelen sınırları ve -askeri- disiplini ihlal edeceklerdir" (ST SCC, s. 31).

33. Çeviri, Liu Yin'in *Yedi Askeri Klasik*'teki yorumunu benimsemekte ve geleneksel bakış açısını ifade etmektedir. Şöyle ki, ordunun kendi devletini koruması öncelikli hedeftir; yok etmek ise sadece ikinci en iyi şeydir. Bu, Sun Tzu'nun, hızla zaferi kazanmak ve eğer mümkünse savaşmadan düşmanı boyunduruk altına almak üzerine yaptığı vurguyla uyumludur.

Bununla birlikte, D. C. Lau ("Some Notes on the Sun Tzu," s. 333-335) cümlenin şöyle de çevrilebileceğini ileri sürmektedir: "Kendi devletini sağ salim korumak en iyisidir; düşmanın devletini yıkmak sadece olabilecek en iyi ikinci şeydir." İnandırıcı bir tez geliştirse de, geleneksel anlayış daha uygun görünmektedir. Konfüçyüsçü, Taocu ya da legalist perspektiften bakarsak bakalım, düşmana en az zararı vererek zafer kazanmak fikri, genellikle temel fikirdir. Tarlaları yakarak terk etme politikalarının sonraki dönem Çin tarihinde "barbarlar" tarafından belirgin şekilde uygulanmış olmasına ve geç dönem Savaşan Devletler'i karakterize eden bütün şehirlerin tamamen yıkımına neden olan kitlesel kıyım savaş zamanı taşkınlıkları esnasında yapılmasına rağmen, baştan başa çökmüş bir devleti işgal etmek, hiçbir antik dönem Çin askeri düşünürü tarafından benimsenmemiştir.

34. Birlik güç seviyeleri EK- E'de ele alınmıştır.

35. Bu toprak tahkimatları, yüksekten bakmak ve şehre saldırmak için yapılan tepeciklerdir.Bunlar kuşatmacıların şehrin duvarları dışında, sindirici ateş altında korumalı ilerlemelerini sağlayan koruyucu duvarlar olarak tanımlanmıştır (cf. STPF SY, s. 44).

36. Bu, ilk bölümdeki düşüncelerin devamıdır çünkü hedeflerinin arasında, "diğerlerini korumak" da olan bir hükümdarın halk tarafından hoş karşılanması daha olasıdır. Bu, aynı zamanda, daha önce de belirtilen, Kral Wu'nun Konfüçyüsçü düşüncesiyle de uyumludur.

37. Liu Yin'i benimsemektedir, SWTCC WCCS, I: 24B-25A; ve SS AS, s. 74. D. C. Lau ("Some Notes on the Sun Tzu," s. 320) ve bu cümlenin, aynı derecede mümkün görünen, düşmanı bölmeye gönderme yaptı-

ğına inanmaktadır. Bununla birlikte, iki katı güçle, Liu Yin (Ts'ao Ts'ao'yu takip ederek), biri, onları düzeltmek için bir parçasıyla cephe saldırısına girişebilir ve daha sonra onları şaşkına çevirmek için kanat saldırısı (sıradışı) yapabilir demektedir. Bu anlayış, aynı zamanda, düşmanla hemen hemen aynı güçteyseniz çarpışmaya girmeye izin veren sonraki cümleyle daha uyumlu gözükmektedir. Düşmanı, birliklerini bölmeye zorlamak, Sun Tzu düşüncesinin ayırıcı özelliklerinden biridir. Düşman, ikinci bir cephe açmak için gücünü bölmesiyle, diğer pozisyonunda vereceği kayıplara karşılık vermeye ya da yüzleşmeye zorlanacaktır. Böylece, aynı zamanda güçlerini bölerek, Sun Tzu'nun hedefini gerçekleştirmiş olacaktır. (Bkz. Tu You'nun yorumu ve aykırı görüşü için ST SCC, s. 44, ve Chu'nun analizleri için, STPF SY, s. 47-49.)

38. Ölümüne savaşmaktan başka çaresinin kalmadığı bir pozisyonda olduğunu ya da kaçmanın uygun olduğu bir pozisyonda savunma kurmayı varsaymak gibi.

39. Çevirmenin önsözünde ele alındığı gibi, Sun Tzu, profesyonel komutanın yükselişinin ve pek çok hükümdarın savaş meydanından gitgide uzaklaşmasının hemen ertesinde yazmaktadır. Yönetim biçimleri, disiplin, sivil ve askeriyeye uygun nitelikler arasındaki fark, Ssu-ma Fa gibi diğer askeri klasiklerde daha fazla dile getirilmiştir. Bununla birlikte, burada bile Sun Tzu, bunları uygun biçimde karıştırmamanın yaratacağı tehlikeye karşı uyarmaktadır.

Bazı baskılarda, t'ung –"ile aynı"- yerine ssu-"yönetme" ya da "idare" kullanılmakta ve bir şekilde zor bir bölümü çözmektedir. Bununla birlikte, hem Sung hem de Ming baskılarında t'ung bulunmaktadır ki çevrildiği gibi anlaşılabilir. (Sonraki cümle aynı zamanda, "aynı –sivil-gibi"yi içermektedir ki bu çevrilmeden bırakılmıştır çünkü aynı zamanda hükümdar komutayı kendi elinde toplamak için otoriteyi birleştiriyor gibi anlaşılabilir. Cf. STPF SY, s. 51-52; ve STPF CS, s. 47. Ayrıca, SS AS, S. 79-80'deki açıklamalar.)

40. BŞ'de chih, "tanımak" yerine, "bilmek" ya da "anlamak" olarak kullanılmaktadır.

41. BK'e göre, "Böylece, savaşta, onları (düşmanı) ve kendini bilen kimse..."

42. BŞ'de bu bölümün iki versiyonu vardır; ikinci temelde birincisine göre biraz daha kısadır.

43. "Yenilmez" yerine "fethedilemez", çünkü birincisi, savaş alanı ko-

şullarının değişkenliğiyle sürekli bir uyumsuzluk anlamına gelmeye yatkındır. Yenilmezler asla fethedilebilir değildirler ancak bir ordu –pozisyonuna, araziyi kullanışına ve diğer etkenlere bağlı olarak- geçici olarak fethedilemez olabilir.

44. BŞ'de "savaşta" bulunmamaktadır.

45. Olağan uygulamalarımızın tersine, bu oldukça nadir rastlanan konuda, çeviri, geleneksel askeri klasiklerden ziyade, Han bambu metne dayanmaktadır. Sun Tzu düşüncesiyle olan gözle görülür tutarsızlığı ve paragrafın mantıksal gelişimi nedeniyle, ilkinde aklı karışık yorumcular bulunmaktadır. Geleneksel metin şöyledir: "Biri savunmadaysa, yetersiz kalır (ya da kalacaktır); saldırırsa faydasını görecektir." Bu, Liu Yin gibi yorumcular tarafından şöyle anlaşılır: "Savunan, gücü yetersiz olduğundan savunur ve saldıran fazlasıyla gücü olduğu için saldırır" (cf. SWTCC WCCS, I:30). Ancak, bu grameri eğip bükmektedir çünkü şu terimin tersine çevrilmesini gerektirir: "yetersizse savunur" (cf. ST SCC, s. 56; STPF CS, s. 59. Ayrıca bkz. Chu Chün'ün dengeli değerlendirmesi, STPF SY, s. 58-59).

46. "Saldırıda üstün olan biri" deyimi, BŞ'de bulunmamaktadır. Cümleler okunurken bu nedenle orası atlanacaktır: "Savunmada üstün olan biri kendini yeryüzünün en derin yerlerinin altına gömer ve göğün en yüksek yerlerinin üstünden hareket eder." BŞ versiyonlarında ayrıca önemsiz küçük değişiklikler de bulunmaktadır (cf. STPF CS, s. 60-61; STPF SY, s. 60).

47. BŞ'de "kadim uygarlıklar" bulunmamaktadır.

48. İki BŞ versiyonundan, özgün cümle gayet açık şekilde okunmaktadır: "Böylece üstün olanlarm savaşlarının ne sıradışı zaferleri, ne bilgelik şöhretleri ne de cesaret başarıları vardır" (cf. STPF CS, s. 58-59; STPF SY, s. 60).

49. BŞ'de "Böylece, Tao'yu geliştirmekte üstün olan kişi" bulunmaktadır.

50. "Tao", yorumcular tarafından, hayırseverlik ve doğruluk gibi –halkı etkilemek için uygulanan- Konfüçyüsçü erdemlere ya da fethedilemez olmak için gereken askeri ilkelere gönderme yaptığı belirtilerek çeşitli şekillerde açıklandı. Cf. SWTCC WCCS, I:32B; ST SCC, s. 61-62.

51. BŞ'de cheng –"yönetim"- yerine cheng –"doğru durmak," "doğrultmak," "düzene sokmak"- bulunmaktadır. Bununla birlikte, Chu

Chün'ün de belirttiği gibi, ikincisi, birincisi için bir alıntı olabilir çünkü ikisi bir şekilde o zamanlarda birbirinin yerine kullanılabilirdi. Bu nedenle bambu şeritlerde ileri sürülen düzeltmeyi reddetmektedir. Çeviri geleneksel metni yansıtmaktadır fakat yönetim için kullanılan karakterin, onu yönetim olarak okuyan yorumcuların izinden gitmeyerek, "düzene sokucu" olarak anlaşılması gerekmektedir ki o zaman şöyle bir cümle ortaya çıkar: "Bu nedenle, mağlup olmuş düzene sokucuları fethedebilir" (cf. STPF CS, s. 59; STPF SY, s. 60-61 ve ST SCC, s. 61-62).

52. Bu cümlenin başlığı, tam olarak "askeri fa", Tadokoro Yoshiyuki tarafından bir kitap başlığı olarak düşünülmüştür (SSTY, s. 118) ve Ch'en Ch'i-t'ien (Chiao-shih, s. 105), "Yöntemler Sanatı" olarak çevrilebilir. Bu, Savaş Sanatı'yla aynı başlığa sahiptir (en iyi çevirisi "Askeri Yöntemler"dir fakat biz geleneksel çeviriyi benimsedik). Fa "kanunlar" ve "yöntemler" anlamlarını taşır ve ikincisinin kullanımı burada daha uygundur. Önceden var olan bir çalışmanın kitabının ya da bölümünün başlığı yerine (aynı zamanda birkaç askeri klasikte daha bahsedilmiştir), savaşın temel yöntemleri ve takip eden tedbirler olarak anlaşılmalıdır (cf. STPF SY, s. 61; SS AS, s. 104). BŞ'de sadece fa terimi bulunmaktadır fakat Chu Chün "askeri yöntemler"i devam ettirmektedir (STPF SY, s. 61).

53. "Ölçüm", yorumcular tarafından genellikle, sadece arazinin yüksekliği ya da boyutlarıyla ilgili bir gönderme değil aynı zamanda çeşitli bölümlerde geliştirilen kategorilere bağlı olarak sınıflandırılması olarak da ele alınmaktadır.

54. "Tahmin", tepeler için yaylı tüfekçiler gibi, arazi parçalarına uygun kuvvet tiplerini ya da savaşı sürdürmek için gereken materyallerin miktarını tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Aksi halde tüm bu terimler Savaş Sanatı'nda ele alınmazdı ve böylece nitelikleri bir spekülasyon konusu olmaktan öteye gidemezdi.

55. BŞ, geleneksel metine, "savaşçı halkın zaferini tartmak" cümlesiyle "tartmak" ve "halk"ı da eklemiştir. Bu, Wu Jung-sung tarafından kabul edilse de (STPF CS, s. 58), Chu Chün geleneksel metni tercih etmekle doğruyu yapıyor gibi görünmektedir (ve böylece garip bir gramatik yapıdan da kaçınmaktadır). Cf. STPF SY, s. 61.

56. D. C. Lau'nun da işaret ettiği gibi ("Some Notes on the Sun Tzu," s. 332-333), hsing'in (biçim, yapılandırma) kullanımı burada shih ile (stratejik güç) hemen hemen aynıdır.

57. BŞ'de Shih (Stratejik Güç), sadece başlık için kullanılmıştır.

58. "Yapılandırma" ve "belirleme" olarak çevrilen terimler hsing -"biçim" ya da "şekil"- ve –ming- "isim"dir. Sun Tzu düşüncesinin içinde ilki, savaş düzenleri ve standart konuşlanmalar olarak, kuvvetlerin yapılandırmasının biçimine işaret eder gibi görünmektedir. İkincisi, özel semboller olarak bayrakları kullanarak birimlere isim verme, onları bazı şekillere sokma anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, en erken dönem yorumcu olan büyük komutan Ts'ao Ts'ao, hsing/biçim'i bayrakla ve ming/isim'i de gonglar ve davullarla eş tutmuştur. Liu Yin ve diğerleri bu düşünceden sonuca ulaşmışlar fakat kimi otoriteler –Tu Mu gibi- hsing'i konuşlanmayla ve ming'i de bayraklarla tanımlamışlardır (bkz. SWTCC WCCS, I: 35; ST SCC, s. 66-67; STPF CS, s. 67-68 ve Wang Chi-en-tung'un gözden geçirdiği görüşü, STPF, WC, s. 144-146). Robin D. S. Yates ("New Light," s. 220-222), Mo Tzu üzerine yaptığı kapsamlı araştırmaya dayanarak, iki terimin de bayrakları tanımladığına, tarihsel ve felsefi olarak dikkate değer bir terim olan hsing/ming'in de askeri düşünürlerden kaynaklandığına inanmaktadır. (Hsing/ming'in daha erken bir dönem değerlendirmesi –sıklıkla "performans ve unvan" olarak çevrilmiştir- ve hangi karakterin hsing için uygun olduğuyla ilgili bkz. Herlee G. Creel, "The Meaning of Hsing/ming,", tıpkıbasımı What is Taoism, University of Chicago Press, Chicago, 1970, s. 79-91.)

59. "İstisnasız" için BŞ'de "baştan sona/tamamen" kullanılmaktadır (Cf. STPF CS, s. 65ve STPF SY, s. 74. Chu Chün –STPF SY- bu düzeltmeyi kabul etmemektedir.

Sıra dışı (ch'i) ve geleneksel (cheng) çevirmenin önsözünün notlarında ele alınmıştır. Aynı zamanda, merak uyandırıcı bir görüş de Kuan Feng tarafından geliştirilmiştir: Avantajı gerçekleştirmek için tasarlanan hareketlerle gelenekseli, dezavantajlı durumları avantajlı hale çevirmek için sıra dışını eşit tutmuştur. Bkz. "Sun Tzu chün-shih che-hsüeh," s. 81-82.

60. Anlamsız ve önemli'nin açıklaması için bkz. not 17.

61. BŞ'de sadece "Gök" yerine "Gök ve Yer" bulunmaktadır.

62. BŞ'de "Yangtze ve Sarı ırmaklar" yerine "ırmaklar ve denizler" ya da "Sarı Irmak ve denizler" bulunmaktadır.

63. Sung ve Ming baskılarında fu yerine keng bulunmaktadır. Sun Tzu, karşılaştırmaya aleni bir şekilde devam etmese de, bütün yorumcular, bu dairesel olgunun örneklerinde görüldüğü gibi, sıra dışı ile gelenekselin karşılıklı ilişki içinde olduğu konusunda nettirler (SWTCC WCCS,

I:36B; ST SCC, s.69).

64. Pien (değişim) karakteri genellikle "dönüşüm" olarak çevrilse de, askeri klasikleri çevirimiz boyunca, pien (değişim") ile hua ("dönüşüm") arasındaki farkı korumayı tercih ettik. "Dönüşüm" yerine "değişim"i kullanmanın belirsiz bir temeli olarak, müzik notalarının yeni bir ses yaratırken içeriklerinin değişmediği, sadece etkilerinin değiştiği hatırlatılabilir. Benzer şekilde, askeri bir kuvvetin bileşiminin kullanımı, gelenekselden sıra dışına değiştiğinde, dönüşmemiş olarak kalır. Bununla birlikte, bu daha fazla çalışma gerektiren bir başlıktır ve Nathan Sivin'in aydınlatıcı çalışması, bu kitabın basılmasıyla birlikte ortaya çıkacaktır.

65. BŞ versiyonu biraz değişiktir; shun karakteri bulunmamaktadır fakat huan'ı eklemektedir ve böylece yazı şöyle okunur: "Dairenin (şekil) içindeki sıra dışı ve geleneksel karşılıklı olarak birbirlerini üretirler, tıpkı sonsuz bir daire gibi" (cf. STPF CS, s. 65; ve STPF SY, s. 75).

66. BŞ'de "bastırılmış" (ya da "biriktirilmiş") su bulunmamaktadır. Çoğu çevirmen, akıntıyı tanımlamak için "sağanak" terimini kullanır fakat Sung/Ming baskısındaki esas fikir, suyun sınırlandırıldığı ve biriktirildiği ve sonra –aniden bırakıldığında- şiddetle, dalgalarla ve hatta taşları da sürükleyerek aktığı yönündedir. (Bu, bazı çok hızlı akıntıların taşları sürükleyeceğini reddetmek değildir, fakat bastırılmış su görüntüsü, potansiyel gücün salıverilmesi fikrine daha uygundur ve pek çok askeri yazıtta bu şekilde kullanılmıştır –belki de Sun Tzu'dan alıntı yapılmıştır.)

67. "Kısıtlamalar" olarak çevrilen terim chieh'tir ve yaygın şekilde, birliklere kabul ettirilen kısıtlamaları ve tedbirleri belirtmek için kullanılmıştır. Terimin İngilizce çeviri için tatmin edici bir karşılığı bulunmamaktadır çünkü "kontrol," "zamanlama" ve "ölçü" kavramlarını kapsamaktadır. Yorumcular genellikle, hem zaman hem de yer ayarlamaları anlamına geldiğinde hemfikirdir. Sun Tzu, "kısıtlamalar" derken, zamanlamanın kesin olmasından emin olmak için yapılan hareketlerin planlanmış yapılanmalarını kapsamasını ve stratejik gücün etkisinin kritik bir pozisyonda, hedefe uygun zamanda uygulanmasını kastetmektedir. Hedef, -kuş ya da düşman olabilir- hareket halindeyken, bu hedefe ulaşmak için hareketi kontrol etmek daha zor hale gelmektedir. Sun Tzu'nun da belirttiği gibi, son aşama kısa tutulmalı ve böylece düşmanın saldırıdan kaçınma ya da karşı önlemler alma yeteneği en aza in-

dirgenmelidir. Liu Yin, bunun aynı zamanda dayanıklılığın kontrolü ya da ölçülmesi ve böylece hedefe ulaşılacağı ve ıskalanmayacağı anlamına geldiğini belirtir. (SWTCC WCSS, I: 37B. Ayrıca bkz. ST SCC, s. 71-72; ST CCCY, s. 124 ve SS AS, s. 119-120.)

68. Suyun "saldırısı" ile aynı terim olmasına rağmen, "saldırı" açıkça kullanılmıştır.

69. Tam anlamıyla "kısa". Geçici ya da uzaysal bir boyut olsa da, kısalık, hassasiyet ve etkililikle eşanlamlıdır.

70. Dairesel dizilişin anlamı, kapsamlı yorumlarda dile getirilmiştir. Esasen, ordu gönülsüz bir şekilde dairesel dizilişe geçmiş ve böylece savunmasız kalmıştır. Bununla birlikte, korunmasız noktaların ya da pozisyonların olmadığı böyle bir diziliş, sayısız karışık konuşlanma imkânı sunar ve yayıldıkça, hem geleneksel hem de sıra dışı taktiklerin uygulanmasını sağlar. (cf. SWTCC WCCS, I:38A; ST SCC, s. 72-75).

71. Çeviri, aldatma sanatının kullanımında bazı esasları ifade ederek, bu cümlenin anlaşılmasında Liu Yin'in yorumlarını takip etmektedir (SWTCC WCCS, I:38A). Bununla birlikte, "Kargaşa, kontrolden doğar" için başka muhtemel kaynaklar da vardır ki bunlardan biri, iyi kontrol edilmesine rağmen birinin kendi birliklerinin kargaşa içine düşebileceğidir. Bu, aşırı kontrolden, esneklik eksikliğinden, çok kırılgan bir örgütlenmeden, savaş alanı koşullarındaki bir değişiklikten ya da disiplin ve örgütlenmedeki bir gevşeklikten kaynaklanabilir (cf. ST SCC, s. 74-76; STPF SY, s. 84; SS AS, s. 122-123).

72. Sung/Ming metnine dayanarak "kuruluş". Bununla birlikte, pek çok metinde –BŞ ve SCC'de dahil olmak üzere- "birlikler" bulunmaktadır ki çağdaş yorumcular bunun doğru olduğunu belirtirler. "Kuruluş", tahminen komutanın disipline edilmiş, iyi örgütlenmiş ordusu anlamına, dolaylı olarak da "kuvvetler" anlamına gelir. (Cf. SWTCC WCCS, I:39A; ST SCC, s. 78; STPF SY, s. 75. Wu Ju-sung, pen "kuruluş" olarak devam etmekte ve bunu "ağır kuvvetler" olarak çevirmektedir. STPF CS, s. 67.)

73. Liu Yin açıklıyor: "Böylece savaşta üstün olan, yeteneksiz adamlara bel bağlayarak değil, ordunun stratejik gücünün kesin zaferi vasıtasıyla zafer arar. Böylece adamların içinden yeteneklilerini seçip onlara stratejik güçle birlikte güvenir" (SWTCC WCCS, I:39B). Pek çoğu Liu Yin'in düşüncelerini takip etse de, ikinci bir yoruma göre, burada zafer arayışındayken stratejik güce bel bağlayarak, adamların yeteneklerine

göre görevlendirilmesi söz konusudur. Stratejik güç üstünse korkaklar bile cesur hale gelebilir ve rollerini oynayabilirler --ödüllerin, cezaların ve kanunların belki de yapamayacağı bir şeydir bu. Dahası, adamlar, yapamayacakları görevlere girişmeye zorlanmayacaklardır (cf. ST SCC, s. 79-80; SS AS, s. 127; STPF SY, s. 86-87).

74. Bölüm böyle isimlendirilmiştir çünkü kilit paragraflar, düşmanın dizilişindeki zayıflıkları ya da boşlukları kullanmak ve buralara saldırmak üzerinde durmaktadır. Önemli olanla karşı karşıya gelmek yerine ondan kaçınılmalıdır. (BŞ'de, başlık karakterleri ters çevrilmiştir: "Doluluk ve Boşluk".)

75. Diğerleri tarafından kontrol edilmek yerine, diğerlerini kontrol etmek Sun Tzu'nun temel ilkelerinden biridir ve pek çok taktiksel tedbiri, düşmanı uygun şekilde yönlendirmeye dayanmaktadır.

76. Yedi Askeri Klasik baskısında "Onun yetişmeyeceği yerlere git," ST SCC baskısında "gitmelisin" şeklinde düzeltilmiştir (cf. SWTCC WCCS, II: 2B-3A; ST SCC, s. 87). D.C. Lau, bu değişikliğin hata olabileceğini söyler ("Some Notes on yhe Sun Tzu," s. 321), fakat korunmuş bambu metin orijinal okumanın "gitmelisin" olduğunu belirtir ve buna bağlı olarak da kanıtı "T'ai-p'ing yü-lan" (bundan sonra TPLY) alıntısıdır. (Bununla birlikte, Chu Chün, geleneksel metni önerir. Bkz. STPF SY, s. 90-91, 96.) Bu, önceki cümleyle de uyumludur ve geleneksel metin buna bağlı olarak değiştirilmiştir. Aynı zamanda, bazı yorumcuların ve çevirmenlerin bu geleneksel cümleyi "onun ulaşamayacağı yerlere doğru git" olarak ele aldığını unutmayın.

77. Çünkü bu cümle, bambu metinde yer almamaktadır, bazı çağdaş yorumcular bunu daha sonraki, uygunsuz bir ekleme olarak görürler (bkz. STPF CS, s. 78). Bununla birlikte, bu birleştirilmiş cümleler sıklıkla diğer askeri yazıtlarda da alıntılanır (cf. SS AS, s. 134).

78. STPF CS, BŞ'e dayanarak "saldırmayacak"ı "saldırmalı" olarak düzeltir (STPF CS, s. 73). Ayrıca, TPYL'de bu okuma için ilişkili bir kanıt bulunmaktadır. Bununla birlikte, "saldırmayacak", bölümün düşünce yapısıyla uyumludur; özellikle, şu cümle gibi cümlelerin ışığında: "Savunmada üstünlük sağlandığında, düşman nereye saldıracağını bilmez" ve "Eğer savaşta çarpışmak istemiyorsam, yere sadece bir çizgi çizsem ve onu savunsam, benimle savaşta yine de çarpışamazlar çünkü onların hareketlerini bozmuş olurum." Eğer savunma dayanıklıysa, düşman akılsızca saldırmaktan ve gereksiz yere kuvvetlerini harcamaktan vaz-

geçecektir. (Cf. STPF SY, s. 91; SS AS, s. 137-138 ve ST SCC, s. 88-89.) Wu Ju-sung, bu metin BŞ'nin "saldırmalı" versiyonunu kabul etse de (bkz. STPF CS, s. 77-78), Sun Tzu'nun zamanındaki taktisyenlerin savunmaya saldırıdan daha fazla değer verdiklerini ifade etmektedir.

79. Biçimsiz, "hsing değil", biçimi ya da ayırt edilebilir bir yapılandırması olmayan.

80. BŞ'de, "engellenmemiş" (ya da "geri çevrilmemiş") yerine "karşılık verilmemiş ilerleme" olarak geçmektedir.

81. BŞ'de iki farklılık vardır: "takip etmek" yerine "durdurmak" ve "hız" yerine "mesafe." Böylece, "Durdurulamayacak bir geri çekilmeyi etkilemek için ulaşılamayacak bir mesafe koyun" diye yorumlanabilir. Bunlar, çeşitli çağdaş yorumcular tarafından kabul edilmekte ya da reddedilmektedir. (Cf. STPF CS, s. 73; STPF HC, s. 91-92 ve geleneksel yorumcular, ST SCC, s. 90-91.)

82. Bu cümle, oldukça aykırı görüşlere neden olmuştur. Çeviri, bölüm'ün ilerlemesini yansıtsa da, diğer bir olasılık da, cümlenin başındaki "hsing chih"in nedensel bir anlamda anlaşılmasıdır ki biçimlerine ihanet etmelerine neden olmaktadır (STPF SY, s. 99). Diğerleri gibi, Liu Yin tarafından ifade edilen kökten farklı bir görüşe göreyse sıra dışı ve geleneksel taktiklerin kullanımında, biri, düşman gerçek anlamda biçimsizleşmeye başladığında, yanıltıcı bir biçim ya da tertibat yaratır ve sergiler (SWTCC WCCS, II:5B). Diğerleri bunu sadece düşmana bir biçim sergilemek olarak yorumlamaktadırlar (bkz. STPF CS, s 75; ST SCC, s. 93 ve SS AS, s. 144).

BŞ'de cümle, "Böylece komutada üstün olanlar..." diye başlar.

83. D. C. Lau'nun aynı zamanda, birkaç yorumcu gibi, cümleyi böyle anladığını da unutmayın. Cf. "Some Notes on the Sun Tzu," s. 329-330.

84. BŞ, "savaş alanı" ve savaş günü" sırasını ters çevirmektedir ve aynı zamanda "toplanma" için bir karakter bulunmamaktadır.

85. Sol/sağ ve ön/arka dizisi BŞ'de ters çevrilmiştir.

86. Tahminen, Sun Tzu tarafından Wu kralına yöneltilmiş bir yorum. Ancak, Chang Yü, "I"ın Wu, Devlet'in ismi için (pek mümkün görünmese de) bir hata olduğunu belirtmektedir. SWTCC WCCS, II:8A; ST SCC, s. 97.

87. BŞ'de "başarılmış" yerine, "yegâne" ya da "tekelleştirilmiş" kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak, "Böylece, zaferin tekelleştirilebilece-

ğini söylüyorum" diye yorumlanabilir.

88. Tahmin edilebilirlik, biçime girmek demektir; bu nedenle, önceki başarılı taktiksel yöntemleri tekrar etmek, Sun Tzu'nun biçimsiz olma ilkesiyle tamamen çelişmektedir. Karşılık vermede esneklik ve yapılandırmada çeşitlilik, yorulmak bilmeyene ulaştırır.

89. BŞ'de "yapılandırma" yerine "hareket/hareket etme" bulunmaktadır. Çünkü "yapılandırma" bölüm boyunca sürekli kullanılmıştır ve daha tercih edilebilir görünmektedir.

90. BŞ'de "yapılandırma" yerine "zafer" bulunmaktadır.

91. Yine BŞ'de "akmak" yerine "hareket" denilmiştir. (Chu Chün, diğerleri gibi, geleneksel metni tercih etmektedir. Bkz. STPF SY, s. 93.)

92. BŞ'de "tamamlanmış" bulunmaktadır, bu nedenle deyim "gücün tamamlanmış (düzeltilmiş) yapılandırması" olarak çevrilecektir.

93. BŞ'de "su" yoktur, bu nedenle cümlenin son bölümü aynı zamanda orduyu tanımlamaktadır.

94. BŞ'de, "değişim ve dönüşüm" yerine sadece "dönüşüm" kullanılmaktadır ve ayrıca "sökülüp alınan zafer" bulunmamaktadır.

95. BŞ'de sonda iki karakter bulunmaktadır, shen yao –belki de "Manevi Temeller" anlamına gelen, bilinmeyen bir el tarafından yapılmış bir eklemedir.

96. Başlık, gerçek savaşa değil, rekabeti mümkün kılan koşulların sağlanmasına değinmektedir. Ana temalar böylece, tedbirli ilerlemeye karşın hızlı düşünmek; arazi ve engellerin kullanımı ya da bunlardan kaçınılması ve önemli unsur ch'i, ordunun ruhu olmaktadır.

97. "Taktikler" ya da "planlar", fakat aynı karakter ayın zamanda, "tahminler" olarak da kullanılmakta ve böylece, değişken güzergâhların etkilerinin karşılaştırmalı değerlendirmesi için öneride bulunmaktadır.

98. Çeviri, Askeri Klasikler baskısını benimsemektedir (SWTCC WCCS, II:14B). Bununla birlikte, (ST SCC, s. 106; STPF CS, s. 81; STPF SY, s. 109 gibi) diğer baskılar ve BŞ'in hepsinde "kitleler" (chung) yerine "ordu" (chün) karakteri kullanılmaktadır ki böylece iki bölümde paralel okunmaktadır: "Böylece ordular arasındaki savaş yararlı da olabilir; ordular arasındaki savaş tehlikeli de olabilir." İki okuma da bölümün içeriğiyle uyumludur çünkü disiplinsiz bir kitleyle dövüşmek tehlikelidir ki savaşın doğasında hem kazanmak hem de kaybetmek vardır.

99. STPF WC, s. 215 ve SS AS, s. 169'u takip etmektedir. Tam anlamıyla "zırhlarını topladılar" ve tahminen daha hızlı yürüyebilmek için, arkalarında yük arabasında bıraktılar. (Ağır donanım, yüklerle ağır do-

narumu eşleştiren, aşağıdaki cümlelerde kastedilmiştir.)

100. *Savaş Sanatı*'nda ve Ssu-ma Fa'da yağmalamak ve sonra da ganimeti birlikler arasında paylaştırmak anlayışı vardır. Oysa daha sonraki askeri klasikler, sıradan halka zarar verilmemesini ve mülklerine el konulmamasını kararlı bir şekilde savunmaktadırlar.

101. Gece savaşları, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonlarına kadar başlamadı ve karanlığın getirdiği kafa karışıklığından dolayı sonucun kesin olmaması nedeniyle yaygın değildi. Bayrakların ve ateşlerin sayısını çarpmanın esas nedeni, yorumcular arasında bir tartışma konusudur: Bir iletişim aracı olarak tam anlamıyla bozguna uğramış askerlere işaret vermek için mi yoksa düşmanı sayısız uyarıcıyla karşı karşıya getirmek için mi yapıldığı tartışılmaktadır (cf. SWTCC WCCS, *II*: 19B-20; ST SCC, s. 117-118).

102. D. C. Lau'nun kuei üzerine açıklamasına dayanmaktadır ("Some Notes on the Sun Tzu," s. 320).

103. Ya da "şahane dizilişler."

104. BŞ'de ying –"buluşmak," "karşılaşmak" yerine "ni –"aksi yöne gitmek," "tersine gitmek" bulunmaktadır. Bu okuma aynı zamanda Chu Chün (STPF SY, s. 112) tarafından da tercih edilmektedir.

105. BŞ'de "çıkış noktası bırakmak", Ming metninde "çıkış noktası/olmalı" bulunmaktadır ki "çıkmak" anlaşılmaktadır. (Cf. STPF SY, s. 112, Chu'nun Ming baskısına karşı çıkışı için.)

106. Liu Yin bu son paragrafın bir sonraki bölümden alındığının açık olduğunu belirtmektedir. Ancak, sadece Ming baskısında sonraki bölümdeki parça bulunmaktadır ki bu da kazara ilave edildiğini göstermektedir.

BŞ'de "ordu" için "kitleler/büyük rakamlar" kullanılmaktadır.

107. Kadim klasiklerin mevcut baskılarındaki bölüm başlıkları, genellikle sonraki yazarların eklediği materyaller ya da yorumcular tarafından, daha sonradan konulmuştur. Çoğu, sadece bölümün ilk birkaç kelimesinden oluşturulmuş, diğerleri de içindeki belirgin bir cümleden alınmıştır ve böylece, bölümün konu bütünlüğüyle büyük oranda bağlantısız hale gelmişlerdir. "Dokuz Değişim" yorumcuları, bir şekilde "değişim"i aklamaya zorlamaktadır çünkü bölümün belli bazı alanlardaki gidişatına karşı uyarıları, değişimleri meydana getirmemektedir. Örneğin, Chang Yü, bölümün, "normal"den ziyade "alışılmadık"ın uygulanmasını ele aldığını ileri sürmektedir fakat görüşünde bir aklama

yoktur. Esnek karşılığın Sun Tzu'nun taktiklerinde önemli olmasına rağmen, bu bölümün başlığı olması zor görünmektedir. Diğerleri –Liu Yin de dahil olmak üzere- bölümün kötü bir şekilde yırtıldığı ve BŞ sadece yaklaşık kırk kelime koruyabildiği için yardım öneriler. İlaveten, BŞ parçalarında bir başlık bulunmamaktadır. Son olarak, "dokuz" burada sadece "çok" veya "sayısız"ı belirtmek için kullanılmış bir kelime olabilir, tıpkı "Dokuz Gök" gibi (STPF SY, s. 128-129). Azınlıktaki bir görüş ise, "dokuz"un "beş" yerine bir hata olabileceği düşüncesindedir çünkü bölümde sadece beş alan tartışılmaktadır (bkz. SWTCC WCCS, II: 24-25; ST SCC, s. 131; SS AS, s. 194-195 ve STPF CS, s. 89-91).

108. Bu, daha önce başlığa girişte kullanılan formülü tekrar etmektedir. Hepsi de benzer tanımlayıcı listelerin ve sıklıkla tanımlamalarla birlikte verildiği müteakip bölümlerde, alanların beş sınıflandırması bulunmaktadır. Aşağıda bazı notlar verilmiş olsa da, daha fazla açıklama için 10. ve 11. bölümlere gönderme yapmaktadır. (Diğer metinlerde korunan *Savaş Sanatı*'nın arazi sınıflandırması üzerine kayıp materyallerinin tam bir çevirisi ve önceki çevirilerdeki yorumlarıyla birlikte terimler hakkında daha fazla açıklama için, bkz. Ralph D. Sawyer, "The Missing Chapter of Sun Tzu," IKF6 -1987,- s. 77-98.)

109. "Tuzak arazi" geleneksel olarak, belki de tepeler ya da dağlarla çevrili ve bataklık gibi su kütleleriyle dolu, alçak yerde bulunan arazi olarak anlaşılmaktadır. Muhtemelen sağanak yağış ya da su setlerinin kırılması (2. Dünya Savaşı'nda Çin'de olduğu gibi) sonucu oluşmuş ve bu nedenle savaş arabaları ve adamlar için ağır bir yürüyüş gerektiren, su basmış bir alan olduğu düşünülmüştür. Ancak, tanımlayıcı karakteristikleri üzerine oldukça dikkate değer bir anlaşmazlık vardır (Bkz. STPF SY, s. 125-126; ST CCCY, s. 165; ST SCC, s. 131). *Altı Gizli Öğreti*, diğer çalışmalarla birlikte, 58. bölümdeki benzer araziden kaynaklanan tehlikeleri ele almaktadır. BŞ'de "yıkık (yıkılmış) ya da "mağlup edilmiş" anlamına gelen p'i yerine, fan, yani "taşmış" ya da "su basmış" kullanılmaktadır. Chu Chün orijinali tercih etmektedir çünkü kapsamı daha geniştir ve bölümde zor olan herhangi bir araziyi de içine alabilmektedir (STPF SY, s. 125-126). Başka, neredeyse eşanlamlı bir karakter olan i, "köprü" ya da "toprak set" anlamına gelmektedir ki onun ortaya çıkışı keşfedilmemiş olsa da çok daha ileri olasılıkları da beraberinde getirmektedir.

110. "Odak" arazi (Griffith'in zekice terimini takiben) Bölüm 11'de "üç

tarafı sanlmış ve ilk ulaşana Göğün Altındaki Herkes'i kazandıracak olan feodal beylerin toprağı" olarak tanımlanmıştır. Karakterler, tam anlamıyla, "anayolların kesiştiği arazi" anlamına gelmektedir ve böylece hazırlanılmış yollar üzerinden çeşitli yönlerden ulaşılabilecek toprak olarak yakın bir şekilde tanımlanmıştır.

111. *Yedi Askeri Klasik*'in Ming baskısında bulunan birkaç cümle, diğer bölümlerden yanlışlıkla kopyalanmıştır. Ne *Yedi Askeri Klasik*'in Sung hanedanlığı baskısı ne de –SSC gibi- diğer baskılar, bunları içermektedir ve bu nedenle burada dahil edilmemiştir.

112. Sung baskısını takip ederek, "yapabilir"i "yapamaz" olarak düzeltmektedir. Cf. ST SCC, s. 132-133.

113. Bu cümleyle birlikte halihazırda dokuz ilke bulunmaktadır.

114. Wu Ju-sung, bambu şeritlerin "kayıp" denilen bölümlerinde şunların olduğunu ileri sürer: "Hükümdarın yerine getirilmeyecek talimatları vardır. Eğer hükümdar bu dördünün aksine bir şey emrederse, o zaman onu uygulamayın." "Dört" dizideki son dördü kastetmektedir (bkz. STPF CS, s. 89-91).

115. "Beş Avantaj" Sung ve Ming de dahil olmak üzere neredeyse tüm baskılarda bulunmaktadır ve genellikle bu bölümün başında nitelendirilen ilk arazilerin avantajlarına bir gönderme olarak anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, karakterlerde hata olabilir çünkü "beş" avantajlı değil, daha çok dezavantajlı arazilerin sayısıdır ve onları "avantaja" çevirmek için çok daha dolambaçlı bir dil kullanmak gerekmektedir. Bir öneriye göre "arazinin avantajları" olarak okunabilir –ki avantajlar ve araziler yine de belirtilmemiş olarak durmaktadır. (Bkz. ST CCCY, s. 164 ve SS AS, s. 201-203. Karşılaştırma için ST SCC, s. 136-137.)

116. Tam anlamıyla, "hayatı uzaktan gör" genellikle savunması kolay yer, yani dövüşülebilecek ya da savunulabilecek arazi, aramak olarak anlaşılmaktadır. Kimi yorumcular bunu Yang tarafıyla, güneşe bakan tarafla (güneye ya da doğuya bakan) tanımlamaktadırlar. (Cf. SWTCC WCCS, II:35A; ST SCC, s. 144-145; STPF WC, s. 273-274.)

117. Şüphesiz ki ova savaşlarından kalan bir mirası yansıtan Sun Tzu, nadiren sudan kaynaklanan –dereler, ırmaklar, göller- sorunları ele almıştır. Çatışmanın kapsamı genişledikçe, nehirleri, sulak arazileri geçmek ve hızla genişleyen gölleri aşmakla ilgili sorunlar, güneydoğuda deniz kuvvetlerinin kuruluşuna ilham vermiştir. Buna bağlı olarak, daha sonraki askeri klasikler bu konulardan bir şekilde daha kapsamlı ola-

rak bahsetmektedir. "Irmaklar" olarak çevrilen karakter –ch'uan yerine shui- aslında bir akarsuyu işaret etmektedir, ırmaklar ve genel anlamda su kütleleri anlamında da kullanılabilir. Çünkü Sun Tzu, akımın yönü hakkında konuşmaktadır ki burada ırmaklar kastedilmiş olabilir.

118. Bu, zehirlenmiş bir ırmaktan su içerek ölmek ya da aniden salıverilen suların altında kalmak gibi potansiyel tehlikeler yüzünden orduların, düşmanın altında kalacak yerlerde pozisyon almaması gerektiğine bir gönderme anlamına gelmektedir.

119. Tahminen, arazi, savaş arabalarının ve yük arabalarının geçmesi için uygundur.

120. Han mezarından çıkarılan bölümler (Shih chi'deki materyaller gibi) Sarı İmparator'un diğer dört (kötü) imparatoru, her birini kendi evinde sırayla vurarak (kuzeyde Siyah İmparator, batıda Beyaz İmparator ve devamı) fethedişini kısaca özetlemektedir. Konfüçyüsçüler tarafından hararetle reddedilen bu çatışma, günümüzde, Çin'deki askeri çatışma ve stratejinin (mitolojik) başlangıcı olarak görülmektedir. Bkz. "Lin-i Yin-ch'üeh-shan Han-mu ch'u-t'u Sun Tzu ping-fa ts'an-chien shih-wen," WW 1974, No.12, s. 12.

121. Yaşam destekli arazi, belli ki, güneş gören, hayvanlar için ot bulunan, ateş yakmak için çalı ve odunların olduğu ve özellikle içilebilir su bulunan arazidir. Liu Yin ve diğerleri "önemli"yi yüksek araziyle denk tutmaktadırlar (SWTCC WCCS, II:38A. Cf. ST SCC, s. 150 ve STPF SY, s. 142-143).

122. BŞ'de "zaferin kesinliği denen" bulunmamaktadır, bu yüzden cümle diğer bölümün başlangıcıyla bağlantılıdır.

123. Chu Chün, ırmakta kabarcık ya da köpük görünmesinin, yukarı kısımda yağmur olduğuna işaret ettiğini belirtir ki bu Sun Tzu'nun düşmanı ve savaş alanını analiz ederken ve kavrarken gösterdiği yaklaşımın bir örneğidir. Kabarcıklardan, yağmur yağdığı sonucuna ulaşılabilir ve buradan da ırmak seviyesinde ve akımında bir yükselme olacağını tahmin edilebilir. Böyle bir artış, kıyıya çok yakın kamp kurmuş bir ordu için oldukça yıkıcı olabilir ve kendilerini bir anda ırmağın ortasında bulabilirler.

124. Yorumcular, bunun ayrıntıları ve takip eden tehlikeleri, arazinin doğal yapılandırmaları –bunlardan bazıları Sun Tzu'nun daha genel sınıflandırmalarının somut halleridir- üzerine farklı düşünseler de, tanımlayıcı karakteristikleri bellidir (cf. SWTCC WCCS, II:38B-39A; ST SCC,

s. 151-153).

Göğün Kuyusu olarak adlandırılmıştır çünkü dört tarafı dağlar ya da tepelerle çevrilmiş bir vadi gibi, dikkate değer bir çukurdur. Beklenmedik fırtınalardan gelen yağmur suyunun birikmesi alçak alanları basabildiği için bu tehlikelidir.

125. Göğün Hapishanesi, üç tarafı dik tepeler ya da dağlarla çevrilmiş bir vadidir. Buraya dikkatsizce giren kuvvetler kolaylıkla sıkışıp kalabilir ve kaçacak yer bulamayabilirler.

126. Göğün Ağı, araçların geçmesini engelleyecek ve adamların kafasını karıştıracak yoğun, sık ağaçlıklı, üzerinde sık ormanlar ve bitki örtülerinin (cangıl gibi çalılıklar ve sarmaşıklar da dahil olmak üzere) bulunduğu alanı temsil etmektedir.

127. Göğün Çukuru, hem adamları hem de araçları çamura saplayacak, yumuşak, muhtemelen çamurlu ve belki de sulak arazileri temsil etmektedir.

128. Göğün Çatlağı, yeryüzündeki bir çatlağı kastetmektedir. Bu nedenle, bir düşmanın geçidin üzerinde hakim olma avantajını yakalayabileceği, tepeler ya da ormanlarla çevrilmiş uzun, dar geçitleri içermektedir.

129. BŞ'de "küçük ormanlar" ya da korular bulunmaktadır.

130. BŞ'de "saklı kuvvetleri gizleyebilen" hemen ardından "karışık çalılık" ve cümlenin sonunda "şeytanların yeri" bulunmaktadır (Ne STPF CS ne de STPF SY'de bunlardan bahsedilmektedir.)

131. Derin vadilerin işgali klasik stratejistlerin özel ilgi alanlarından biriydi (hem Altı Gizli Öğreti'de hem de Wei Liao Tzu'da bunu kanıtlayacak materyaller bulunmaktadır); bu genellikle zayıflığın ve arazinin avantajlarından yararlanma ihtiyacının bir göstergesi olarak görülmektedir.

132. Kolaylıkla görülebilen engeller, pusu şüphesi yaratmak ya da gezici araçların mevzilenmesi için özellikle ortada bırakılmışlardır ve böylece sıradan bir komutanın aklını çelerek kuvvetlerini düşmanın avantajı doğrultusunda yönlendirmesi beklenmektedir.

133. Tahminen, savaşılacak alanı tanımlamak ve piyade ilerleyişi için önceden pozisyon almak.

134. Askeri disiplinleri yoktur, homurdanarak dolaşıp dururlar, gürültücüdürler ve emirlere zar zor uyarlar.

135. Çeviri *Yedi Askeri Klasik* baskısını takip etmektedir. Diğer baskı-

lar (cf. ST SCC, s. 161-162) bu ve takip eden cümleyi birleştirerek biraz farklı verirler: "Atlara buğday yedirirlerse ve ordu mutfak malzemelerini çıkartmayıp et yerse ya da kampa dönmezse, o bitkin düşmüş bir istilacıdır."

136. Bunlar hep, umutsuz bir saldırıya hazırlanmanın işaretleridir; aksi takdirde, mutfak malzemelerine olduğu kadar atlara ve hayvanlara da ihtiyaç duyacaklardır. (11. bölümde Sun Tzu, son bir mecburi çatışmaya girmeleri için kararlılıklarını artırmak amacıyla, mutfak malzemelerinin kırılmasını ve askerlerin durumlarının umutsuzluğu üzerinde önemli ölçüde baskı yapacak benzer tedbirleri önermektedir.)

137. Komutan, kötü planlanmış tedbirleri sayesinde, üzerlerindeki kontrolünü kaybetti ve başkaldırmalarından korktu.

138. Bu cümle muhtemelen birinin kendi birliklerini kastetmektedir. Bu da, düşmandan daha kalabalık olman önemli değildir çünkü eğer değilsen, iyi taktiksel tedbirler düşünmelisin anlamındadır. BŞ'de "itibar etmek" bulunmamaktadır. Burada "saldırganca" ya da "askeri tarz"dan (wu) temeli olmadan girişilen, önceden düşünülmeden gösterilen kahramanlıklar kastedilmektedir (cf. ST SCC, s. 164-165; STPF SY, s. 147).

139.Sivil-askeri ilişkiler için başka bir boyut.

140. Genellikle, "kesin zafer" ya da "kesin fetih" olarak çevrilmektedir, karakterler "zafer/fetih" içermemektedir. Tercihen, bu terim, daha önce düşmanı kolaylıkla ele geçirmek için kullanılan terimdir (bkz. yukarıda 16. not).

141. Taktiksel açıdan arazinin tanzim edilmesi (hsing). Metnin parçaları görünen o ki, kayıptır ve hiçbiri BŞ'de bulunmamaktadır. Her bir yapılandırma, iki ordunun karşı karşıya geldiğinin varsayıldığı durumlarda mümkün olan temel manevralarla birlikte topoğrafyayla da ilişki içindedir.

142. "Askıya alınmış" ya da "engellenmiş." Metin yeterince basit görünse de, yorumcuların fark etmediği, bakış açısıyla ilgili gizli bir soru bulunmaktadır. Eğer durumsal analizler ordunun şu andaki pozisyonunu işaret ediyorsa, ileri gittiğinde geri dönemeyecektir. Buna bağlı olarak, ilk olarak arazinin işgal edilmesi için en iyi terim "kurtarılamaz" olacaktır. İlerleyenin pozisyonunun bakış açısından, bu "engellenmiş" hale gelecektir. Tahminen, "askıya alınmış yapılandırma", araziden geçerken alınacak hem ilk hem de son pozisyonları kastetmektedir. (Cf.

ST SCC, s. 169-170; STPF SY, s. 154; SS AS, s. 246; ve STPF CS, s. 105.)

143. Esas karakter chih "kol" ya da "desteklemek" olmasına rağmen, "açmaz", taktiksel bir durumu tanımlar. İki taraf da desteklenmiştir bu yüzden "açmaz"dadırlar. Yorumcular uzun bir beraberlik önermektedirler (cf. ST SCC, s. 170).

144. Bu aynı zamanda, "(düşmanın) gitmesi için (kendi kuvvetlerini) geri çekmek" olarak da anlaşılır. Bu, geri çekilerek, düşmanı emniyetli, avantajlı pozisyonundan çıkmaya zorlamaktır.

145. "Kısıtlı" yapılandırmalar genellikle geniş dağ vadileri olarak tanımlanır. Diğerleri aynı zamanda bunu ırmak ya da göl geçişleriyle de tanımlar (Cf. SWTCC WCCS, II: 48B; STPF SY, s. 154; STPF CS, s. 106 ve ST SCC, s. 171). Dahası, yorumcular genellikle cümlenin, girişi işgal etmeye gönderme yaptığını düşünürler; ancak, bu kıstlama için metinsel bir neden yoktur çünkü cümle sadece "tamamen" işgalden bahsetmektedir. (Giriş serbest bırakılarak, düşman kuvvetleri, ünlü tarihsel savaşlarda olduğu gibi, vadinin iki yanı boyunca konuşlanmış kuvvetlerin bulunduğu ölüm bölgesine çekilebilir)

146. "Sarp", dik dağ geçitleri ya da derin vadiler görüntüsünü hatırlatmaktadır (diğer bağlamlarda "derin vadiler" olarak çevrilmiştir). Araziyi geçmek zor olduğu için yüksek yerleri işgal etmek çok önemlidir. (Cf. SWTCC WCCS, II:48B, STPF SY, s. 154; ST SCC, s. 171-172.)

147. Liu Yin'i takip etmekte ve "stratejik gücün eşit duruma gelmesi"ni ilave bir koşul olarak ele almaktadır. (Bkz. SWTCC WCCS, II: 49a. Cf. STPF CS, s. 106.)

148. Olasılıklar o kadar başa çıkılmazdır ki herhangi bir doğrudan saldırı sadece başarısızlıkla sonuçlanacak ve kuvvetlerin akılsızca geri çekilmeleri baş gösterecektir (SWTCC WCCS, II:49B).

149. SWTCC WCCS ve ST SCC'yi takip etmektedir. T'ung-tien'de "zor ve kolayın, avantajlı ve zararlının, uzak ve yakının son safhasını tahmin etmek" bulunmaktadır (cf. ST SCC, p. 176 ve Lau, "Some Notes on the Sun Tzu" s. 328). "Derin vadiler" karakteri, arazi yapılandırması için daha önce kullanılan "kısıtlı" karakteriyle aynıdır.

150. Burada "onun için" açıkça "onunla birlikte" anlamına gelmektedir (yukarıdaki beşinci nota gönderme).

151. Sung, Ming ve SCC baskılarını takip etmektedir. Ancak, diğerlerinin bazılarında "bütün" yerine "tükenmek bilmez" bulunmaktadır (cf. STPF SY, s. 153; SS AS, s. 261-262).

152. Bu bölümde analiz edilen dokuz arazi, bazı değişikliklerle iki bölümde görünmektedir. Ek olarak, bazı terimler daha önce 8. ve 10. bölümlerde de ele alınmıştır; diğerleri yenidir fakat önceki yapılandırmalarla örtüşür görünmektedir. Bu da esas materyallerin kaybolduğu, metnin bozulduğu ya da kavramların değişken durumda olduğu ya da henüz yeterince sağlam şekilde tanımlanmadığı anlamına gelmektedir.

153. Uygun terim olan "dağıtıcı"yı kullanan Giles ve Griffith'i takip etmektedir. Yorumcular genellikle, "dağıtıcı"yı kendi devletleri içinde savaşan, eve ve ailelerine dönmeyi düşünen ve dönme niyeti taşıyan adamların eğilimleri olarak anlarlar. Bu nedenle, savaşma ruhuyla birleşmiş ya da canlandırılmış değillerdir. (Cf. SWTCC WCCS, II:56A; ST SCC, s. 182 ve STPF SY, s. 168.) Bölümde daha sonra komutanın, adamların amaçlarını dağıtıcı bir arazide birleştirmesi gerektiğini (düşman bölgesine girmeden önce) ve Sun Tzu'nun da aynı zamanda düşmanla dağıtıcı arazide çarpışmamayı tavsiye ettiğini görmekteyiz. Bu belki de, savaşta karşılaşmadan önce istilacının dayanıklılığını azaltmak için tasarlanmış bir stratejidir.

154. Görünen o ki, askerler atılganlığa yine de çok değer vermemektedir ve evlerini ve ailelerini düşünmeye devam etmektedirler. Çünkü ileri yürümenin tehlikesinin yanında geri çekilmek görece daha kolaydır ve buna "hafif" arazi denilmektedir. (Cf. SWTCC WCCS, II:56Aa; STPF SY, s. 168; ve ST SCC, s. 183. Griffith "sınır"ı, Giles "saf"ı kullanmaktadır.)

155. Bu, mücadele edilen yerdir ve "çekişmeli" arazidir. Giles bunu aynı zamanda "çekişmeli" olarak çevirir, Griffith ise "kilit yer" olarak; ve burası şüphesiz stratejik bir noktadır. Son bölümde daha önceden uyarılan arazilerin yapılandırması muhtemelen bu kategori altındaki temel konulardır çünkü ele geçirilebilir ya da kullanılabilirlerse büyük taktiksel potansiyeller taşımaktadırlar. (Cf. ST SCC, s. 183-184; STPF SY, s. 169.)

156. onuncu bölümde bu "ulaşılabilir" arazi olarak terimleştirilmiştir. Ordu hareketi engellenmemiştir.

157. Griffith'in zekice terimini takiben, "odak." Tahminen, büyük anayolların kesiştiği ve çeşitli yönlerdeki temel güçlere ulaşmanın kolay olduğu bölgedir. Buranın işgali, bütün bölgeyi kontrol için kilit önem taşımaktadır. (Bkz. yukarıda 110. not terimin ilk kez karşımıza çıktığı yerdir. Ayrıca karşılaştırma için ST SCC, s. 185 ve STPF SY, s. 170.)

158. Griffith, "ciddi" olarak çevirmektedir. Bu terim, "hafif arazi" ile

çelişmektedir, durumlarının ciddiyeti askerler için oldukça açık hale gelmektedir. Düşünceleri birleşmiş, cesaretleri birleşmiştir. (Cf. SWTCC WCCS, II: 57A ve ST SCC, s. 185-186.) Chu Chün, kritik unsur olarak, bölümde daha sonra da biraz değinildiği gibi, askerlerin ayakta kalabilmek için aniden çapulculuğa ve yağmacılığa başlamasıyla erzak ikmalinin kesilmesini görmektedir. Bu, onların üzerinde büyük baskı oluşturmaktadır (STPF SY, s. 170-171).

159. Bu aynı zamanda Göğün Çukuru ve Göğün Ağı'nı içine almaktadır. Terim, ilk kez sekizinci bölümde ele alınmıştır.

160. "Kısıtlı", onuncu bölümde yapılandırmalardan biri için kullanılan terimle aynı terimdir.

161. "Kuşatılmış" için kullanılan terim, diğer bağlamlarda "sarılmış" olarak da çevrilebilir ve diğer anlamları da pekala taşımaktadır (bkz. ST SCC, s. 186). Buradaki vurgu, adamların ve materyallerin akışını kısıtlayan ve böylece onları çok daha küçük bir gücün saldırısına ve kuşatmasına karşı savunmasız bırakan dar bir geçitten ya da dar bir boğazdan geçme gerekliliğidir.

162. Sun Tzu, sürekli olarak "ölümcül arazinin" kullanılmasını savunmaktadır çünkü birlikler buraya konuşlandıklarında durum onları kahramanca savaşmaya zorlamaktadır. Yorumcular, bu arazinin geri çekilmeyi engelleyecek, önde dağ gibi katı bir engel ve arkada da su olan bir arazi olduğunu düşünmektedirler. (Cf. ST SCC, s. 187-188 ve STPF SY, s. 171-172.)

163. İlk siz işgal edemezseniz, siperler ile korunan bir düşmana saldırmayın. (SWTCC WCCS, II-58A; ve ST SCC, s. 189.)

164. Sekizinci bölümde şöyle geçer: "Müttefiklerinizle odak arazide birleşin."

165. Sekizinci bölümde şöyle geçer: "Tuzak arazide kamp kurmayın."

166. Sekizinci bölümde şöyle geçer: "Kuşatılmış arazi için stratejik planlar yapın."

167. Kimi yorumcular bunun "düşmanla savaşta birleşmek" olarak anlaşıldığını ileri sürmektedirler. Ancak, paragrafın genel anlamı, teknikleri savaş tedbirleri yüzünden sıkı sıkıya kısıtlamamaktadır.

168. Peşinde koşmadan neyin elde edileceği üzerinde bir anlaşmazlık vardır. (cf. ST SCC, s. 187).

169. BŞ'de "yaşamlar" yerine "ölümler" geçmektedir fakat aradaki fark STPF CS ve STPF SY tarafından görmezden gelinmektedir.

170. Bu deyim, üstü kapalı da olsa, BŞ'de bulunmaktadır.

171. Chao Pen-hsüeh, Sun Tzu-shu chiao-chieh yin-lei, II: 36B'yi takip etmektedir. Liu Yin (SWTCC WCCS, II:64B-65A) bir yorumcunun "zincir vurmak" yerine "salıvermek" olarak düzelttiği karakteri belirtmektedir ki böylece cümle "atları salıvermek" anlamına gelmektedir.

172. Kimi yorumcular hatalı bir şekilde "sert ve yumuşak"ı "güçlü ve zayıf"la bir tutmaktadır. İki parça, askeri klasiklerde açıkça göze çarpmaktadır.

173. Tam anlamıyla, "onları aptal halde tutmak." Chu Chün bunun sadece, askerleri aptal halde tutmaktan çok, bütün planları tam bir gizlilik içinde tutmak anlamına geldiğine inanmaktadır (STPF SY, s. 176).

174. Özellikle de düşman.

175. Kurulmuş bir yaylı tüfeğin tetiğini çekmeye benzer. ST SCC (s. 203) gibi bazı baskılarda, şu cümle bulunmaktadır: "Ayakkabılarını yaktılar ve yemek kaplarını ezdiler."

176. Bu paragraf yine arazinin dokuz çeşidini ele almaktadır fakat işgalci gibi davranan bir bakış açısıyla. Kimi yorumcular bunun gereksiz ya da hatalı olduğuna inanmaktadırlar fakat –çağdaş askeri tarihçi General Wei Ju-lin gibi- diğerleri genel savaş ve başkasının bölgesini işgal ilkeleri arasındaki farkı vurgulamaktadırlar (bkz. ST CCCY, s. 222-224).

177. BŞ biraz daha farklıdır: "Eğer arkanızda istihkâmlarınız varsa ve düşman önünüzdeyse, bu bir 'ölümcül arazi'dir. Eğer gidecek hiçbir yer yoksa bu bir 'tükenmiş arazi'dir."

178. Kimi yorumcular bunun düşmanın arkası olduğunu düşünmektedir fakat önceki ifadelerin içeriği, bunun kendi ordumuza dair hareketlere bir gönderme olduğunu göstermektedir. (Cf. STPF CS, s. 115 ve STPF WC, s. 370.) BŞ'de "geride kalmamalarına yol açacağım" denilmektedir.

179. Arazilerden dördü için başvurulacak hareketler bir şekilde BŞ'de ters çevrilmiştir. Bu durumda, BŞ sonraki cümlenin sonucuna sahiptir: "İttifakımızı pekiştireceğim."

180. BŞ'de "Güvendiğimiz şeye odaklandım" bulunmaktadır.

181. BŞ'de "Geri unsurlarımızı ileri sürdüm" bulunmaktadır.

182. Liu Yin, bunu, düşmanın kuvvetlerini, kuşatmanın dışına çekebilmek için kasten ileri sürdüğü herhangi bir açılışın sonu olarak anlamlandırmaktadır (SWTCC WCCS, II:69A). Böyle bir açık kapı bırak-

mak, savunmacıları aşamalı savunmadan uzak tutmak için kullanılan yaygın bir yoldu. (*Hem Altı Gizli Öğreti* hem de Wei Liao Tzu bu tekniği ele almaktadır.)

183. BŞ, cümleye açıkça şu anlama gelen bir bölümle başlamaktadır: "Feodal beylerin doğası budur..."

184. Pa wang'ı "hegemonik kral" olarak okumak yerine iki ayrı terim olarak ele almak gerekir (cf. STPF CS, s. 115).

185. Bu, kimi zaman, ittifak kurmak için diğerleriyle çekişen olarak anlaşılmaktadır ki bu, bölümün ana noktasını kaçırmaktadır.

186. Bu cümle biraz sorunludur. Yorumcuların çoğu, bunu, Sun Tzu'nun yanıltıcı olma politikasının ışığı altında açıklamaktadır ve aslında "ayrıntılar" için verilen karakter, benzer bir karakter olan ve "yanıltmak" *anlamına* gelen *karakterin yerine* hatayla kullanılmaktadır. (Cf. SWTCC WCCS, II:73A; ST SCC, s. 212.) Çeviri esas olarak STPF SY, s. 184'ü takip etmektedir. Wu Ju-sung (STPF CS, s. 115) bunu, düşmanın amaçlarının ayrıntılarını bulmak olarak anlamaktadır.

187. Tam anlamıyla, tapınakta "bilemek", ki tahminen karamsar bir şekilde planları ve tahminleri geliştirmek anlamına gelmektedir. SCC metninde "bilemek" yerine "kışkırtmak" geçmektedir. (SWTCC WCCS, II: 73B-74A; ST SCC, s. 214. Karşılaştırma için STPF SY, s. 183.)

188. Beşinci amaç, çeşitli şekillerde, bir kamp alanına yanan okların fırlatılması, silahlarının yakılması ya da dizilişlerine saldırı olarak açıklanmıştır (cf. ST SCC, s. 218).

189. Hilekârlıkları keşfedildiğinde, öldürüldüler ya da infaz edildiler.

190. BŞ'de "işler" yerine "ilişkiler" bulunmaktadır.

191. BŞ, "Hsing'deki Shuai Shih-pi. Yen yükseldiğinde, Ch'i'de Su Ch'in'i buldular"ı eklemektedir. Çünkü Su Ch'in MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısında etkindi –neredeyse tahminen Sun Wu taktiklerini geliştirdikten iki yüzyıl sonra- bu, açıkça sonradan eklenmiştir.

Ekler İçin Notlar

Ek-A: Savaş Arabası

1. Bkz. Hayashi Minao, "Chügoku sen-Shin jidai no basha," Töhö Gakuhö 29 (1959), s. 225.

2. Cf. Edward L. Shaughnessy, "Historical Perspectives on the Introduction of the Chariot into China," HJAS, Vol.48, No.1 (1988), s. 190.

3. Cf. ibid., s. 192 ve 208.

4. Cf. Cheng Te-k'un, Chou China, W. Heffer&Sons, Ltd., Cambridge, 1963, s. 265-272.

5. Cf. Stuart Piggott, "Chariots in the Caucasus and in China," Antiquity 48 (1974), s. 16-24.

6. Cf. Shih Chang-ju, "Yin-hsü tsui-chin chih chung-yao fa-hsien," Chung-kuo k'ao-ku hsüeh-pao, No.2 (1947), s. 20.

7. Bkz. Shaughnessy, "Historical Perspectives," s. 198.

8. Cf. Ku Chieh-kang and Yang Hsiang-k'uei, "Chung-kuo ku-tai ch'e-cjan k'ao-lüeh," Tung-fang tsa-chih, Vol. 34, No.1 (1937), s. 52-53; ve ayrıca Altı Gizli Öğreti'deki tanımlar.

9. Cf. Shaughnessy, "Historical Perspectives," s. 199 ve 213-221; Herrlee G. Creel, The Origins of Statecraft in China, University of Chicago Press, Chicago, 1970; s. 271; ve Hayashi, "Basha," s. 278.

10. Cf. Ku and Yang, "Ch'e-chan," s. 39-54.

11. Cf. Shaughnessy, "Historical Perspectives," s. 217; Creel'in barbarların savaş arabaları kullanımıyla ilgili şüpheleri için, bkz. Statecraft, s. 266.

12. Cf. Cheng, Chou, s. 266, Kawamata Masanori, "Higashi Aija no kodai sensha to Nishi-Ajia," Koshi Shunjü 4 (1987), s. 38-58; muhalif bir görüş için bkz. Shih Chang-ju, "Yin-shü," s. 22.

13. Cf. Ku and Yang, "Ch'e-chan," s. 49.

14. Cf. ibid., s. 44; ve Shaughnessy, "Historical Perspectives," s. 224-225.

15. Cf. Creel, Statecraft, s. 262-269.

16. Cf. Yang Hung, "Ch'e-chan yü chan-ch'e," WW 1977, No.5, s. 82-90 (ayrıca aynı kitapta, Chung-kuo ku-ping-ch'i lun-ts'ung, Wen-wu ch'u-pan-she, Peking, 1980).

17. Cf. Shaughnessy, "Historical Perspectives," s. 222-223.

18. Cf. Yang Hung, Ku-ping-ch'i, s. 126; Li Xueqin, Eastern Zhou and Qin Civilizations, Yale University Press, New Haven, 1985, s. 198 ve 272.

19. Bkz. Creel, Statecraft, s. 256-262.

20. Cf. Yang Hung, Ku-ping-ch'i, s. 100.

Ek-B: At ve Süvari

1. Creel, Statecraft, not 61, s. 262-263.

2. Shaughnessy, "Historical Perspectives," s. 227.

3. Bkz. Shih, "Yin-shü," s. 21-22.

4. Cf. Chan Li and Chou Shih-ch'ü, "Shih-t'an Yang-chia-wan Han-wu ch'i-ping-yung," WW 1977, No.10, s. 22.

5. E.G. Pulleyblank, "Tribe and State: Prehistoric and Historic Times," The Origins of Chinese Civilization (ed. David N. Keightley), University of California Press, Berkeley, 1983, s. 450.

6. W. Perceval Yetts, "The Horse: A Factor in Early Chinese History," Eurasia Septentionalis Antiqua 9 (1934), s. 236.

7. Bu bölümler, çevirinin dipnotlarında ele alınmıştır. Sun Bin'in özet sözleriyle birlikte bu görüşün kısa bir özeti için bkz. Chauncey S. Goodrich'in makalesi, "Riding Astride and the Saddle in Ancient China," HJAS, Vol. 44, No.2 (1984), s. 280-281.

8. Pulleyblank, "Tribe and State," s. 450.

9. Cf. Yang Hung, Ku-ping-ch'i, s. 28-29.

10. Cf. Yetts, "The Horse," s. 231-236; Herlee G. Creel, "The Role of the Horse in Chinese History," Creel, What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History, University of Chicago Press, Chicago, 1970, s. 160-186; ve Friedrich Hirth, "The Story of Chang K'ien, China's Pioneer in Western Asia," JAOS 37 (1917), s. 89-116.

11. Cf. Chan and Chou, "Han-mu," s. 26-27.

Ek-C: Zırh ve Kalkanlar

1. Yang Hung, Ku-ping-ch'i, s. 4-96; Chou Wei, Chung-kuo ping-ch'i shih-kao, Ming-wen shu-chü, Taipei, 1980, s. 169ff; ve Albert E. Dien, "A Study of Early Chinese Armor," Artibus Asiae 43 (1981-1982), s. 5-66.

Ek-D: Kılıç

1. Bkz. Yang Hung, Ku-ping-ch'i, s. 93; Noel Barnard, "Did the Swords Exist," EC, No.4 (1978-1979), s. 62; Kuo Yü-kou, "Yin Chou te ch'ing-t'ung wu-ch'i," KK, No.2 (1961), s. 114-115; ve Max Loehr, "The Earliest Chinese Swords and the Akinakes," Oriental Art 1 (1948), s. 132-136.

2. Cf. Barnard, "Did the Swords Exist," s. 62.

3. T'ung En-cheng, "Wo-kuo Hsi-nan ti-ch'ü ch'ing-t'ung-chien te yen-chiu," KK 1977, No.2, s. 35-55. Ayrıca bkz. Cho-yun Hsu and Katheryn M. Linduff, Western Chou Civilization, Yale University Press, New Haven, 1988, s. 77-81.

4. Yang Hung, Ku-ping-ch'i, s. 125-126.

5. Cf. Chou Wei, Chung-kuo ping-ch'i shih-kao, s. 88-98.

6. Cf. Yang Hung, Ku-ping-ch'i, s. 126.

7. Cf. Kwang-chih Chang, "The Chinese Bronze Age: A Modern Synthesis," Wen Fong, ed., The Great Bronze Age of China, Knopf, New York, 1980, s. 45; Chang, Chung-kuo ch'ing-t'ung shih-tai, Chung-wen Ta-hsüeh ch'u-pan-she, Hong-Kong, 1982, s. 13.

8. Cf. Emma C. Bunker, "The Stepe Connection," EC 9-10 (1983-1985), s. 72-73.

9. Cf. Loehr, "The Earliest Chinese Swords," s. 132-142.

10. Cf. Chou Wei, Chung-kuo ping-ch'i shih-kao, s. 112-116.

11. Cf. Yang Hung, Ku-ping-ch'i, s. 129.

12. Hayashi Minao, Chügoku In-Shü jidai no buki, Kyoto Daigaku Jimbun Kagaku Kenkyüsho, Kyoto, 1972, s. 199-236.

13. Chou Wei, Chung-kuo ping-ch'i shih-kao, s. 109-157. 1970'ten bu yana ÇHC arkeolojik yayınlarındaki makaleler o kadar fazladır ki burada listeleyemiyoruz.

Ek-E: Askeri Örgütlenme

1. Tu Cheng-sheng, "Chou-tai feng-chien chieh-t'i-hou te chün-cheng hsin-chih-hsü-pien-hu ch'i-min te yen-chiu chih-erh," BIHP, Vol.55, No.1 (1984), s. 75.

2. Yang K'uan, "Ch'un-ch'iu Chan-kuo-chien feng-chien te chün-shih tsu-chih hoc han-cheng te pien-hua," Li-shih chiao-hsüeh, No.4 (1954), s. 7-8.

3. Bkz. K.C. Chang, Shang Civilization, Yale University Press, New Haven, 1980, s. 195-196; Hsu and Linduff, Western Chou Civilization, s. 85.

4. Cf. Yen I-p'ing, "Yin-Shang ping-chih," Chung-kuo wen Tzu, NS 7 (1983), s. 24-28; ve Chung-kuo chün-shih-shih, Vol. 4: Ping-fa, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Peking, 1988, s. 7-13.

5. Cf. Yen I-p'ing, "Yin-Shang ping-chih," s. 38.

6. Hsu and Linduff, Western Chou Civilization, s. 164.

7. Lao Kan, "Chan-kuo shih-tai te chan-cheng fang-fa," BIHP 37 (1967), s. 48.

8. Chin Hsiang-heng, "Ts'ung chia-ku pu-ts'u yen-chiu Yin Shang chün-lü-chung chih wang-tsu san-hsing san-shih," Chung-kuo wen Tzu 52 (1974), s. 7B-14A; Ping-fa, s. 14. Chin, chün'ün shih'in genişlemiş hali olduğuna ve Chou'nun sadece shih terimini kullandığına inanmaktadır.

9. Tu Cheng-sheng, "Hsin-chih-hsü," s. 78.

10. Cf. ibid., s. 75 ve 78.

11. Cf. Ping-fa, s. 15-25, temel görevlendirme ilkeleri için. İlave yorumlar çevirinin dipnotlarında bulunmaktadır.

12. Cf. Yen I-p'ing, "Yin-Shang ping-chih," s. 24. Wei Liao Tzu'da on yıl temelli bir sistem bulunmaktadır, çevirideki dipnotlarda da bulunmaktadır.

13. Batı terimleri için bkz. John I. Alger, Definitions and Doctrine of the Military Art, Avery Publishing Group, Wayne, N.J., 1985.

14. Cf. Chang, Shang Civilization, s. 195.

15. Cf. Lao Kan, "Chan-kuo shih-tai," s. 47.

16. Cf. Tu Cheng-sheng, "Hsin-chih-hsü," s. 92. Terim, ordunun sol, sağ ve merkezini tanımlamaktadır; fakat üç ordudan daha fazlası meydana çıktığında, nasıl iç içe geçtiklerine ve komuta durumuna göre bu sol ve sağ kanatlarla merkez kuvvete işaret etmektedir.

17. Yang K'uan, "Ch'un-ch'iu pien-hua," s. 11; Chin Hsiang-heng, "San-hsing san-shih," s. 9A.

18. Cf. Hsü Hsi-ch'en, "Chou-tai ping-chih ch'u-lun," Chung-kuo-shih yen-chiu, No.4 (1985), s. 4-6; Chang, Shang Civilization, s. 161-165.

19. Cf. Hsü, "Chou-tai ping-chih," s. 6-8; ve Yang K'uan, "Ch'un-ch'iu pien-hua," s. 8-10.

20. Cf. Tu Cheng-sheng, "Hsin-chih-hsü," s. 74.

STRATEJİ

KADİM ÇİN'İN ASKERİ KLASİKLERİ

Kadim Çin'in yedi strateji klasiği günümüzde hâlâ savaş ve yönetim sanatının en önemli metinleri durumundadır. Bunlar, T'ai Kung'un *Altı Gizli Öğreti*'si, Ssu-ma'nın *Yöntemler*'i, Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*, *Wu-tzu, Wei Liao-tzu,* Huang Shih-kung'un *Üç Stratejisi*, *T'ang T'ai-tsung ve Li Wei-kung Arasındaki Soru ve Cevaplar* başlıklarıyla tanınmaktadır.

Ülkemizde bu strateji klasiklerinden ne yazık ki sadece Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı* biliniyor. Oysa Sun Tzu'nun kitabı yedi kadim strateji klasiğinin üçüncüsüdür. Ancak kadim Çin'in stratejiye bakışını anlamak için yedi klasiğin hepsi bir arada değerlendirilmelidir.

Ralph D. Sawyer, Çin askeri tarihi üzerine uzman bir akademisyen. Sawyer bu kapsamlı çalışmasının ilk bölümünde yalnızca T'ai Kung'un *Altı Gizli Öğretisi*'ni, Ssu-ma'nın *Yöntemler*'ini ve Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'nı incelemekle yetinmiyor. Bu eserlerin yazıldığı dönemlerdeki Çin askeri düşüncesinin ve teknolojisinin geçirdiği değişimi de ele alıyor. Böylelikle bu muazzam strateji klasiklerini karmaşık vecizeler yığını olarak değil, birbirleriyle ve askeri tarihle yakından ilişkili metinler olarak kavramak mümkün hale geliyor.

Sawyer'ın, genişliği nedeniyle iki ciltte yayımlayacağımız bu dev eseri sayesinde savaş ve yönetim sanatına bakışınız kökten değişecek. Kadim Çin'in binlerce yılın imbiğinden geçmiş strateji geleneğine ilk kez nüfuz edeceksiniz.

ISBN 978-9944-756-43-3

25 TL

KIRMIZIKEDİ

www.kirmizikedikitap.com